

Mikko Norontaus

“All Tito Wants Is A Little Bit Of Unity”

Kuva Titon Jugoslaviasta The New York Timesissa vuosina 1969–
1971

Pro gradu-tutkielma

Yleinen historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Toukokuu 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Norontaus, Mikko Samuli	
Työn nimi – Title ”All Tito Wants Is A Little Bit Of Unity”: Kuva Titon Jugoslaviasta The New York Timesissa vuosina 1969–1971	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2012	Sivumäärä – Number of pages 152
Tiivistelmä – Abstract Irtauduttuaan Neuvostoliiton johtamasta Itä-Euroopan kommunistimaiden liittoumasta 1940-luvun lopulla Titon johtama Jugoslavia kehittyi kylmän sodan aikana omaa tietään kulkeväksi sosialistiseksi valtioksi, joka oli ulkopoliitikassaan sitoutumaton etsien samalla paikkaansa idän ja lännen välissä, jonka talousjärjestelmä perustui ns. työläisten itsehallintojärjestelmään ja jonka sisäpoliittista kehitystä sävyttivät toisaalta erilaiset pyrkimykset reformeihin sekä toisaalta kysymykset siitä, miten Jugoslavian eri osatasavaltojen keskinäinen suhde kehittyisi ja vaikuttaisi näin koko maan tulevaisuuteen. 1960–1970-lukujen vaihteessa maassa elettiin sisäpoliittisesti epävakautta kautta, johon liittyi esimerkiksi opiskelijalevottomuuksia sekä Kroatiassa tapahtunutta pyrkimystä poliittisiin uudistuksiin ja Kroatian kansallisten tavoitteiden esiintuloa; kyseiset Kroatian tapahtumat tunnetaan nimellä ”Kroatian kevät”. Richard Nixonista tuli Yhdysvaltain presidentti vuonna 1969 ja hänen johdolla Yhdysvaltain ulkopoliittikka koki muutoksen kohti poliittisesti multipolaarisempaa maailmankäsitystä kylmän sodan keskellä. Nixon myös vieraili Jugoslaviassa vuonna 1970 ja Tito puolestaan Yhdysvalloissa vuonna 1971. Tutkin pro gradu-työssäni, millaisen kuvan merkittävä Yhdysvaltalainen sanomalehti The New York Times loi Titon johtamasta Jugoslaviasta vuosina 1969–1971 eli Jugoslavian sisäpoliittisen tuolloisen kuohunnan ja Richard Nixonin presidenttiyden kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Tarkastelen tutkimuksessani Jugoslavian kuvaa käsitellen Jugoslavian hallinnon aspekteista niin ulkopoliittikkaa, sisäpoliittikkaa kuin talouspoliittikkaakin. Kokonaiskuvan kannalta olennaiset pohdinnat koskevat esimerkiksi kyseisten aspektien ristiriitaisuutta tai yhteneväisyyttä, aspektien keskinäistä suhdetta kokonaiskuvassa sekä The New York Timesin Jugoslavia-kuvan suhteuttamista Yhdysvaltain ulkopoliittiseen kontekstiin. Titon Jugoslavia esiintyy The New York Timesissa vuosina 1969–1971 monitulkintaisena kokonaisuutena, jonka kehitys kuvataan monien ristiriitaisuuksien ja suurten kysymysten hallitsemaksi.	
Asiasanat – Keywords Jugoslavia, Tito, kylmä sota, Yhdysvallat, Nixon, poliittinen historia	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys:

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimusaiheen historiallinen tausta	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja alkuperäislähteet	3
1.3 Metodit ja aikaisempi tutkimus.....	6
2. Kuva Titon Jugoslaviasta vuonna 1969	9
2.1 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja itäblokki	9
2.2 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja länsi.....	20
2.3 Ulkopolitiikka: muut Jugoslavian ulkopoliittiset kysymykset.....	23
2.4 Jugoslavian sisäpolitiikka	25
2.5 Jugoslavian talous	34
3. Kuva Titon Jugoslaviasta vuonna 1970	37
3.1 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja itäblokki	37
3.2 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja länsi.....	43
3.3 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja Lähi-itä.....	51
3.4 Ulkopolitiikka: muut Jugoslavian ulkopoliittiset kysymykset.....	55
3.5 Jugoslavian sisäpolitiikka	61
3.6 Jugoslavian talous	72
4. Kuva Titon Jugoslaviasta vuonna 1971	79
4.1 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja itäblokki	79
4.2 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja Kiina	92
4.3 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja länsi.....	97
4.4 Ulkopolitiikka: muut Jugoslavian ulkopoliittiset kysymykset.....	104
4.5 Jugoslavian sisäpolitiikka	109
4.6 Jugoslavian talous	134
5. Johtopäätökset: haastavasti hahmotettava Titon Jugoslavia	142
Lähteet.....	148

1. Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen historiallinen tausta

Kommunististen liittolaisten Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteet ajautuivat välirikoon kylmän sodan alkuvaiheessa vuonna 1948. Välirikon varsinaisista syistä on esitetty erilaisia näkemyksiä, mutta joka tapauksessa Josif Stalin ei hyväksynyt marsalkka Josip Broz Titon vahvaa ja itsenäistä toimintaa Jugoslavian johtajana. Jugoslavian kommunistipuolue erotettiin kommunistipuolueiden yhteistyöjärjestöstä Kominformista kesäkuussa 1948. Kiistan sovittelurytykset eivät tuottaneet tuloksia Stalinin aikana, minkä seurauksena Jugoslavian sosialistisen järjestelmän kehitys alkoi 1950-luvulla saada yhä enenevässä määrin saada omalaatuisia piirteitä. Jugoslavian sosialismin kulmakiveksi muodostui niin sanottu työläisten itsehallintojärjestelmä. Neuvostoliiton ja Jugoslavian välirikko johti myös siihen, että Jugoslavia alkoi rakentaa suhteita länteen päin ja sai muun muassa Yhdysvalloilta huomattavan määrän talousapua.¹

Stalinin kuoleman jälkeen Jugoslavia onnistui parantamaan suhteitaan Neuvostoliittoon Nikita Hruštšovin johtajuuden aikana. Titon ohjaamaksi ulkopoliittiseksi linjaksi Jugoslaviassa kuitenkin muodostui sitoutumattomuus. Maa teki vapaampiin markkinoihin tähtääviä muutoksia talousjärjestelmäänsä 1950–1960-luvuilla ja se pystyi hyödyntämään kontaktejaan länsiblokin kanssa. Talouselämän uudistukset kulminoituivat 1965 suoritettuun reformiin, jolla pyrittiin kohti ”markkinasosialismia”. Myös Jugoslavian kommunistipuolueen roolista pyrittiin keskustelemaan avoimemmin ja sen rakenteita kehittämään.² Tito kuitenkin piti kiinni omasta asemastaan sekä myös kommunistipuolueen johtoasemasta maan poliittisessa elämässä.³

Jugoslavian kannalta 1960-luvun loppu ja 1970-luvun alku olivat monien epävakautta aiheuttavien tapahtumien aikaa. Jugoslavalaiset opiskelijat mellakoivat vuonna 1968 kuten myös Kosovon albaaniväestö, joka vaati itselleen suurempia oikeuksia. Tito tuomitsi samaisena vuonna tapahtuneen Varsovan liiton suorittaman Tšekkoslovakian miehityksen, ja tapahtunut herätti kysymyksiä siitä, mihin suuntaan Neuvostoliiton ja Jugoslavian suhde kehittyisi

---

¹ Jugoslavian historiasta kylmän sodan alussa yleisesti ks. esim. Lampe 1996, 229-259; Singleton 1985, 207-239

² Ks. esim. Lampe 1996, 260-292; Singleton 1985, 240-254

³ Pavlowitch 1988, 41-42, 44, 48-50; Benson 2004, 120; Singleton 1985, 230-231

jatkossa. Stevan K. Pavlowitch on tosin myös esittänyt, että Tito hylkäsi ennen pitkää ajatuksen mahdollisesta Neuvostoliiton aggressiosta Jugoslaviaa kohtaan, koska Jugoslavia ei ollut muuttunut. Tito ei myöskään missään nimessä hyväksynyt Naton tarjoamaa suojaa Jugoslavialle. Kroatiaasi esiintyi noin vuosina 1967–1972 vahvaa kansallismielistä liikehdintää ja poliittisia uudistuspyrkimyksiä, jotka Tito tukahdutti tiukoin ottein. Myös serbialaiset johtavat liberaalit poliitikot joutuivat eroamaan viroistaan vuonna 1972 Titon tahdosta.⁴ Misha Glenny on nähnyt Kroatian vuodesta 1969 joulukuuhun 1971 tapahtuneen kulttuurisen ja poliittisen renessanssin olleen verrattavissa Tšekkoslovakiassa ennen sen miehitystä harjoitettuihin liberaalisointipyrkimyksiin.⁵ Tito oli kuitenkin onnistunut saamaan haltuunsa niin vahvan valta-aseman Jugoslavian johdossa, että käytännössä Jugoslavian poliittisen vallankäytön perusta oli suurelta osin riippuvaista hänestä henkilökohtaisesti.⁶ John R. Lampe on argumentoinut, että vuodet 1970–1971 tarjosivat Jugoslavialle käytännössä viimeisen todellisen mahdollisuuden muuttaa ja uudistaa Titon hallitsemaa yhteiskuntaa.⁷ Myös Marcus Tanner on todennut, että ”Kroatian kevääksi” tai ”maspokiksi” (masovni pokret, suom. ”massaliike”) kutsutun kroatialaisen uudistusliikkeen murskaaminen tappoi kaikki toiveet mahdollisuudesta poliittiseen reformiin Jugoslavian kommunistisessa systeemissä.⁸ Tito itse oli järjestelmän keulakuva ja hänen henkilökulttinsa sen kantava voima.⁹ Hänen luomuksensa ei kuitenkaan kestänyt kasassa kuin noin vuosikymmenen hänen vuonna 1980 tapahtuneen kuolemansa jälkeen.

Richard Nixonista tuli Yhdysvaltain presidentti vuonna 1969¹⁰. Yhdysvallat kävi tuolloin vaikeaksi osoittautunutta sotaa Vietnamissa, ja kyseinen sota oli vahva taustavaikuttaja sille, minkälaiseksi Yhdysvaltain ulkopoliittinen linja tulisi Nixonin johdolla kehittymään. Yhdysvaltain tilanteeksi muodostui se, että sen oli siirryttävä ylivertaisesta ja hallitsevasta roolistaan maailmanpolitiikassa kohti asemaa ”primus inter pares”.¹¹ Tällä tarkoitetaan ”ensimmäistä vertaistensa joukossa” eli siis tässä tapauksessa diplomaattisen etevyyden ja vahvuuden osoittamista muiden osapuolten kanssa tasa-arvoisemmalla pohjalta kuin aiemmin.

Nixon oli jo vuonna 1967 esittänyt, että Yhdysvaltain maailmanpoliisin rooli olisi hylättävä ja korosti eri alueiden itsensä vahvempaa asemaa niiden ulkopoliittisten kysymysten ja

⁴ Singleton 1985, 252-260; Benson 2004, 112; Rusinow 1974, 239-245; Goldstein 2001, 177-178; Lampe 1996, 293-308; Pavlowitch 1988, 116-117; Pavlowitch 1991, 71, 72

⁵ Glenny 2000, 590

⁶ Glenny 2000, 575-576; Pavlowitch 1988, 44-45

⁷ Lampe 1996, 302-303

⁸ Tanner 1997, 184

⁹ Pavlowitch 1988, 24-25, 152

¹⁰ Nixonin henkilöhistoriasta ks. esim. Wicker 1999

¹¹ Litwak 1984, 38-48

ongelmien osalta. Täten Yhdysvaltain vaikutuksesta tulisi epäsuorempaa. Nämä ajatukset loivat pohjan niin sanotun Nixonin doktriinin synnylle.¹²

Doktriinin kolme pääkohtaa muodostuivat seuraavanlaisiksi: 1. Yhdysvallat pitäisi kiinni sopimuksellisista sitoumuksistaan. 2. Yhdysvallat suojaisi ydinaseuhan alla olevaa liittolaista tai maata, jonka selviytymistä Yhdysvallat piti oman tai kyseisen alueen turvallisuuden kannalta olennaisena. 3. Muunlaisten aggressioiden tapauksessa Yhdysvallat tarjoaisi pyynnöstä ja sopivaksi kokiessaan sotilaallista ja taloudellista apua. Mutta valtion, joka itsessään oli suoran uhkan alaisena tuli kantaa pääasiallinen vastuu puolustuksestaan.¹³

Lisäksi taustalla vaikuttivat seuraavanlaiset periaatteet: rauha vaatisi kumppanuutta muun maailman kanssa, vahvuutta Yhdysvaltain kansallisten intressien turvaamiseksi sekä halua neuvotella kaikkien valtioiden kanssa erimielisyyksien ratkaisemiseksi.¹⁴ Esiin tuli ajatus siitä, että maailma oli poliittisesti multipolaarinen, vaikka sotilaallisesti sitä hallitsikin Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välinen bipolaarisuus. Tämä periaate koski myös kommunistista maailmaa. Paikallisten voimakeskusten asema siis korostui.¹⁵ Kansallisen turvallisuuden neuvonantaja ja vuonna 1973 ulkoministeriksi noussut Henry Kissinger vaikutti siihen, että vakauden ideaali ja kansainvälinen maailmanpoliittinen kehys saivat keskeisemmän aseman¹⁶. Yhdysvaltain kannalta tuli myös olla olennaisempaa sen, kuinka tietty valtio suhtautui siihen ulkopoliitikassa, eikä sen, minkälainen kyseisen valtion oma sisäpoliittinen tilanne oli¹⁷. Nämä edellä mainitut seikat tekevät ymmärrettäväksi sen, että Jugoslavian kaltainen, omaa tietänsä kulkeva kommunistinen valtio näyttäytyi uudessa valossa osana Yhdysvaltain, Nixonin ja Kissingerin ulkopoliitiikkaa, vaikka toisaalta teorian ja käytännön todellinen merkityssuhde maailmanpolitiikassa voidaankin aina myös asettaa kyseenalaiseksi. Esimerkiksi Josip Močnikin näkemysten perusteella Yhdysvaltain ja Jugoslavian suhde ei Nixonin kaudella mitenkään yksiselitteisesti kokenut suurta kehittymistä¹⁸.

1.2 Tutkimuskysymykset ja alkuperäislähteet

Tämän tutkimuksen pääasiallisena kysymyksenä on, minkälainen kuva Josip Broz Titon johtamasta hallinnosta annettiin The New York Times-lehdessä Richard Nixonin ensimmäisen presidenttikauden kolmen ensimmäisen vuoden aikana eli vuosina 1969–1971. Nämä vuodet

¹² Litwak 1984, 52-53

¹³ Litwak 1984, 122-123

¹⁴ McCormick 1998, 112

¹⁵ Litwak 1984, 76-79; McCormick 1998, 112

¹⁶ Litwak 1984, 60-62; Kissingeristä yleisesti ks. esim. Dallek 2007

¹⁷ McCormick 1998, 115-116

¹⁸ Močnik 2008, 114-128

ovat aiheen kannalta kiinnostavia tarkasteltavia juuri niistä lähtökohdista, mitä edellisessä kappaleessa mainittiin: tapahtumista, joita Jugoslaviassa oli meneillään sekä toisaalta Yhdysvaltain uudenlaisen ulkopoliittisen suunnan myötä. Yhdysvaltain tarkasteluajan ulkopoliittinen konteksti onkin juuri se, johon The New York Timesin käsityksiä tutkimuksessa peilataan. On myös erittäin tärkeää huomata, että The New York Times-lehden tuottama kuva Jugoslavian hallinnosta on tietty näkökulma tai ehkä oikeammin näkökulmien verkosto Jugoslaviaa koskien. The New York Times antoi huomattavan panoksensa Jugoslaviaan liittyville käsityksille Yhdysvaltain julkisessa mediassa vaikuttaen sitä kautta kansalaisten mielikuviin ja näin ollen heidän suhteeseensa oman valtionsa politiikkaan liittyen Jugoslaviaan, maihin, joiden kanssa Jugoslavialla annettiin ymmärtää olevan erilaisia vuorovaikutussuhteita ja ulkopoliittikkaan yleisesti.

Julkisen median kautta tuotettava kuva saattaa aina olla ristiriidassa toisenlaisista, esimerkiksi kirjoitusaikanaan vain pienten poliittisten piirien käyttöön tarkoitetuista diplomaattiasiakirjosta löydettävien faktojen kanssa, mutta tällaiset mahdolliset ristiriidat vain sinänsä lisäävät julkisen ja poliittisen eliitin välisten historiallisten todellisuuksien mielenkiintoista erilaisuutta. Oletettavastihan kuitenkin The New York Timesin ulkomaantoimittajia pidettiin oman alansa asiantuntijoina, ja toisaalta myös poliitikot joutuivat tiedostamaan, millä tavalla heidän toimintansa piiriin kuuluvia asioita The New York Timesin kaltaisessa vaikutusvaltaisessa julkaisussa esiteltiin. Olivathan he myös poliittisen tulevaisuutensa osalta riippuvaisia siitä, millä tavalla kansalaiset heidän toimintansa ja koko kylmän sodan asetelman ymmärsivät ja miten toimittajat sen ilmaisivat. Lisäksi lehti oli luonnollisesti tärkeä uutiskanava mille tahansa taholle, joka sen sisältöön pääsi tutustumaan. The New York Timesin vuosien 1969–1971 Jugoslaviaan liittyvässä raportoinnissa profiloituivat esimerkiksi Alfred Friendly Jr., Tad Szulcs, Paul Hofmann, David Binder, Henry Kamm ja ulkopoliittisia kommentaareja kirjoittanut C.L. Sulzberger.

Tarkastelen tutkimuskohteeni kuvaa erilaisten hallintoon liittyvien osa-alueiden kannalta. Tätä varten käytän tutkimuksessani seuraavanlaista jaottelua: ulkopoliittikka, talouspolitiikka sekä sisäpolitiikka, johon luen mukaan esimerkiksi Jugoslavian sisäisen hallinnon, Titon persoonan kuvaamisen, kulttuurin, ihmisoikeudet, uskonnon ja vähemmistökysymykset. Jaottelu on luonnollisesti yksinkertaistettu ja karkea malli, sillä edellä mainitut osa-alueet ovat tietenkin limittäisiä ja vuorovaikutuksessa toisiinsa. Toisaalta tällainen jaottelu voi tuoda tutkimuksen kannalta selkeämmin esiin ne kiinnostavat ristiriidat tai yhtäläisyydet, joita eri osa-

alueisiin liittyen ilmenee. Juuri kokonaiskuvan mahdollinen johdonmukaisuus tai epäjohdonmukaisuus on yksi lopputuloksen kannalta kiinnostavia seikkoja.

Pyrin löytämään myös osana kysymyksenasettelua vastauksen siihen, minkälaisena Tinton suhde johtamaansa hallintoon kuvattiin: minkälaisena hänen valta-asemansa nähtiin, miten hän sitä käytti ja millaista vallankäytön kehitystä Jugoslaviassa uskottiin tapahtuvan? Miltä osin hänen kuvansa oli positiivinen ja toisaalta, missä asioissa häntä kritisoitiin, miksi ja kenen toimesta?

Tutkimukseni alkuperäislähteenä toimivan The New York Times-lehden periaatteisiin kuului sen perustamisesta vuonna 1851 lähtien sensaatiohakuisuuden ja henkilökohtaisuuksien vastustaminen, toiveajattelun korvaaminen tarkalla raportoinnilla, liian mustavalkoisten näkemysten välttäminen, arvokkuus julkisessa raportoinnissa sekä median yhteiskunnallinen vastuu, mikä näkyi esimerkiksi keltaisen lehdistön kritiikkinä. Lehden vahvuudeksi muodostui erityisesti ulkomaanuutisten tulkinta.¹⁹ The New York Times siis perusti toimintansa objektiivisuuden ihanteen varaan.

Toisen maailmansodan jälkeen The New York Timesin levikki kehittyi niin, että vuoteen 1991 mennessä se oli noussut 1 209 205 kappaleeseen, mikä merkitsi 585 000 kappaleen kasvua vuoteen 1950 verrattuna²⁰. Lehti pysytteli mielipidetiedusteluissa kärkisijalla ja piti asemansa amerikkalaisen lehdistön eturivissä jatkamalla perusteellisen ja korkean moraalinen uutisraportoinnin perinnettä. Lehti puolusti myös yksilönvapauksia taantumusta ja laitonta vallankäyttöä vastaan.²¹

Vuonna 1971, Nixonin ensimmäisen kauden aikana, The New York Times sai haltuunsa Yhdysvaltain Vietnamin politiikkaa käsitteleviä salaisia dokumentteja, niin sanotut ”Pentagonin paperit”. Hallitus yritti estää dokumenttien käytön uutisointitarkoituksissa, mutta lehti piti kiinni oikeuksistaan raportoida ja vastustaa sensuuria. Nixonin uudelleenvalinnan alla, jolloin Watergate-skandaali oli muhimmassa, The New York Times ilmaisi vastalauseensa Nixonin politiikalle.²² Tätä taustaa vasten voitaneen todeta, että tutkimukseeni tuo oman jännitteensä se, että Nixonilla oli vaikeuksia yleisemminkin lehdistön ja median kanssa²³. Hän meni jopa niin pitkälle, että kirjoitti erinäisiä vihalistoja reporttereista ja johti hallintonsa ”sotaan lehdistöä vastaan”²⁴.

¹⁹ Emery M. & Emery E. 1992, 105-106; Evensen 2002, 261; Davis 1992, 73

²⁰ Emery M. & Emery E. 1992, 537

²¹ Emery M. & Emery E. 1992, 541-543

²² Emery M. & Emery E. 1992, 441-449

²³ Kilmer 2002, 30-31; Lumsden 2002, 61; King 2002, 163

²⁴ Startt 2002, 177; Huntzicker 2002, 291

1.3 Metodit ja aikaisempi tutkimus

Metodologisesti tämän tutkimuksen taustalla on erilaisten poliittisten järjestelmän sisältämien aspektien tarkastelu. Näitä aspectteja tarkastellaan käytännössä kolmella tasolla. Ensinnäkin on olemassa tutkimuskohteeseen liittyvien eri osa-alueiden sisäinen koherenssi, jolla tarkoitan sitä, kuinka sisäisesti ristiriitaisina tai ristiriidattomina politiikkaan ja henkilöön liitettävät, jo kappaleessa 1.2 jaottelemani osa-alueet ilmenevät. Toiseksi voidaan ottaa esiin tutkimuskohteen kokonaiskuvan sisäinen koherenssi, jolla tarkoitan sitä, miten kyseiset osa-alueet ovat keskinäisessä suhteessa koskien tutkimuskohdetta. Kolmantena tasona on The New York Timesin ilmentämän tutkimuskohteen kokonaiskuvan tarkastelu suhteessa Yhdysvaltain ulkopolitiittiseen kontekstiin.²⁵

Alkuperäislähteinä toimivista artikkeleista olen siis oman tulkintani mukaan määrittänyt sen, millä tavalla ja missä määrin ne kuvaavat Jugoslavian hallintoon liittyviä erilaisia seikkoja. Tässä tutkimuksessa ei tehdä tarkkaa kvantitatiivista analyysia aineistosta koskien The New York Timesin aiheeseen liittyviä artikkeleita tutkimusajanjaksolla kokonaisuudessaan, mikä perustuu osaltaan siihen, että on vaikea määrittää tarkkaan sitä, mitkä kaikki artikkelit voidaan laskea niiden artikkeleiden joukkoon, jotka jollakin tapaa liittyvät Jugoslavian hallintoon. Lisäksi artikkeleiden lukumäärän tarkka ilmaiseminen ei anna kuvaa siitä, kuinka paljon informatiivisempia toiset artikkelit ovat suhteessa toisiin. Myöskään tiettyjä sinänsä aivan relevantteja artikkeleita, joihin olen tutustunut, ei välttämättä mainita itse tutkimuksessa esimerkiksi, jos niiden antama informaatio on päällekkäistä jonkin muun artikkelin kanssa. Nähdäkseni tarkka kvantitatiivinen analyysi koskien aineistoa ei tuo tämän tutkimuksen kannalta mitään niin oleellista tieteellistä lisäarvoa, että sitä pitäisi sisällyttää tutkimukseen, vaan sen tulokset saattaisivat jopa vääristää kokonaiskuvaa juuri sisältö vs. lukumäärä-asetelman pohjalta. Mielestäni tämän vuoksi on siis perustellusti riittävä ratkaisu, että esitän suurin piirtein, minkä verran artikkeleita on käytössäni koskien eri vuosia. Vuodelta 1969 käytössäni noin 250, vuodelta 1970 samaten noin 250 ja vuodelta 1971 noin 310 artikkelia.

Voidaan todeta, että tutkimukseni perustuu ennemminkin historiallis-kvalitatiiviseen metodiikkaan, johon viittaavat esimerkiksi ristiriita- ja konfliktitilanteiden (sekä niille kontrastia luovien yhteneväisten tekijöiden) ja käsiteanalyysin osuus tutkimuksessa.²⁶ Tämän tyyppisten asiakokonaisuuksien arviointi vaatii olennaisimmin sisällön ja merkitysten tulkin-
taa, joten tämän vuoksi kvalitatiiviset metodit ovat siis tässä yhteydessä kvantitatiivisia tarkoi-

²⁵ Poliittisen historian metodeista ks. esim. Smith 1999; Nevakivi & Hentilä & Haataja 1993

²⁶ Sisällönanalyysistä, kvantitatiivisista menetelmistä, historiallis-kvalitatiivisesta metodista sekä niiden välisestä suhteesta lehtihistorian tutkimuksessa ks. esim. Tommila & Keränen 1974, 37-49

tuksenmukaisempia. Käyttämäni artikkelit ovat loppujen lopuksi myös keskenään hyvin erilaisia sisältäen perinteisen uutisoinnin lisäksi esimerkiksi kirja- ja elokuva-arvioita, yleisönosastokirjeitä ja mielipidekirjoituksia. Perusteena niiden kaikkien käsittelemisen osalta on kuitenkin yhtä lailla se, että ne kaikki jollakin tapaa täydentävät Titon Jugoslavian kokonaiskuvaa *The New York Times*issa.²⁷

Titon Jugoslaviaan liittyen tietyissä varhaisemmissa tutkimuksissa painottuvat enemmän hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa ja ulottuvuutensa, kun taas toisissa tutkimuksissa käsittely on yleisempää Jugoslaviaa koskevaa yhteiskunnallista tarkastelua, jossa Tito toki on hyvin keskeisessä asemassa. Myös oma tutkimukseni kuuluu osaltaan henkilöhistorian piiriin Titon hallinnossaan ja yhteiskunnassaan omaavan suuren henkilökohtaisen roolin vuoksi. Toisaalta lehdistöaineiston ollessa kyseessä tulee esiin kysymys siitä, missä määrin lehtiartikkelissa mentiin johtajaa koskevan muodollisten ja virallisten poliittisten kuvausten taakse henkilökohtaisempiin ulottuvuuksiin. Monissa tutkimuksissa myös tuodaan ilmi Titon hallinnon vuorovaikutussuhde lännen kanssa sekä lännen suhtautuminen häntä kohtaan, mikä on oman tutkimukseni kannalta erittäin relevantti tema.

Tutkimuksissa löytyy eroja esimerkiksi sen suhteen, minkälaiseksi hallitsijaksi Titoa on luonnehdittu ja minkälainen hänen maansa asema sitä kautta on ollut. Esimerkiksi Phyllis Autyn Titosta hänen vielä eläessään kirjoitettu henkilökuva kuvailee häntä ja hänen politiikkaansa ”pragmaattiseksi”, ”viisaaksi ja realistiseksi”, hänen luonnettaan vaatimattomaksi ja kroatialaisten kansallismielisten piirien sitä osaa, joka haastoi hänen systeeminsä termillä ”lunatic fringe”, ”mielipuolinen marginaali”²⁸. Myös Fred Singleton on luonnehtinut Titoa ”pragmaattiseksi”²⁹. Sen sijaan Stevan K. Pavlowitchin mielestä Tito ei ansainnut lännen hänelle antamia nimityksiä ”kapinallinen”, ”pragmaatikko”, ”ideologinen uudistaja” ja ”kansallismielinen” ja hänen käytännölliset siirtonsa politiikassa olivat lähinnä taktikointia. Hallintonsa loppupuolella hänestä oli tullut megalomaaninen, ikääntyvä despootti, jonka hallinto ei tosin ollut totalitaarinen, vaan ennemmin autokraattinen.³⁰ Kuvaavaa on, että Pavlowitch käyttää Titosta ilmaisua ”Yugoslavia’s Great Dictator”. Todor Kuljić on todennut artikkelissaan vuodelta 2007, että Titon hallinnossa ei ollut kyse yksinkertaisesta perinteisen balkanilaiselle

²⁷ Eräs tutkimuksen käytännön haaste lähteisiin liittyen oli se, että lähteet sisältävän tietokannan dokumenttien ilmoittamat artikkelien sivunumerot ja lehden itsensä painetussa tekstissä esiintyvät sivunumerot eivät kaikissa tapauksissa näyttäneet vastaavan toisiaan. Artikkeleiden tunnistettavuuden kannalta tämä ei kuitenkaan muodostu suuremmaksi ongelmaksi, sillä artikkelit voidaan kuitenkin paikantaa otsikon, kirjoittajan ja päivämäärän kautta.

²⁸ Auty 1974, 298, 330, 333, 337, 338,

²⁹ Singleton 1985, 225, 227

³⁰ Pavlowitch 1992, 76, 83, 101

yhteiskunnalle tyypillisestä autoritaarisesta paternalismista, vaan se oli ennemminkin monimutkaisempi sisältäen niin radikaaleja ja konservatiivisia, demokraattisia ja autoritaarisia sekä sentralistisia ja itsehallinnollisia elementtejä. Tämän lisäksi Kuljićin mukaan Titon kommunistipartisaanien fasistien vastaisen taistelun roolin korostaminen, Titon henkilökohtainen karisma ja hänen henkilökulttinsa olivat tärkeitä tekijöitä.³¹ Romanian kommunistijohtajasta Nicolae Ceaușescusta, jota on kuvattu esimerkiksi näennäisesti liberalisoinnille ja modernisoinnille omistautuneeksi johtajaksi, joka taantui neostalinistiseksi despootiksi³², on taas Edward Behr esittänyt näkemyksen, että hän piti Titoa roolimallinaan³³.

On paljon esimerkkejä tutkimuksista, joiden perusteella Titon hallinnon imago lännessä oli kylmän sodan kuluessa pitkälti myönteinen³⁴. Pavlowitch on esittänyt, että läntiset hallitukset suhtautuivat Titon hallintoon myönteisesti, koska niiden näkökulmasta Jugoslaviassa vallitsi ”apparent stability”, jonkinlainen ilmeinen tai näennäinen vakaus³⁵. Tämä antaa mielenkiintoisen lähtöasetelman tutkia, millaisia mahdollisia kriittisiä kannanottoja The New York Timesissä esiintyi. Oman ulottuvuutensa Yhdysvaltain ulkopoliittiseen yhtälöön tuo myös näkemys, jonka Cecil V. Crabb, Jr. on tuonut ilmi. Hän on todennut, kuinka vahva rooli muutoksen rohkaisemisella ja siihen uskomisella, usein evolutionaarisin metodein, oli Yhdysvaltain toisen maailmansodan jälkeisessä pragmaattisen ulkopoliitiikan viitekehityksessä³⁶. Tämä ajatusmalli nostaa esiin kysymyksen, oliko Jugoslavian hallinnon mahdollisen uudistumisen ja demokraattisen kehityksen pohdintaa esillä The New York Timesissa. Josip Močnik on Jugoslavian ja Yhdysvaltain suhteita tutkivassa väitöskirjassaan tuonut esiin muutamia The New York Timesin artikkeleita myös oman tutkimusajanjaksoni vuosilta 1969–1971 esimerkiksi liittyen Nixonin vierailuun Jugoslaviassa vuonna 1970 ja Titon vierailuun Yhdysvalloissa vuonna 1971³⁷. Oma tarkoitukseni on joka tapauksessa luoda lehteen pohjautuva kattava kokonaiskuva aiheestani ja luoda tilaa tutkimukselleni edellä esiteltyjen poliittisen järjestelmän eri ulottuvuuksien ilmenemistapojen ja suhteen kautta.

³¹ Kuljić 2007, 86-87, 90-92

³² Fischer-Galati 1991, 183

³³ Behr 1991, 129, 140-141

³⁴ Esim. Pavlowitch 1988; Lampe 1996

³⁵ Pavlowitch 1988, 44

³⁶ Crabb, Jr. 1985, 49-51

³⁷ Močnik 2008, 117, 119, 121-125; NYT 4.4.1969, 19, Walter Rugaber, “Nixon Nominated Four as Envoys”; NYT 16.9.1970, 46, James Reston, “Washington: Nixon on the Diplomatic-Campaign Trail”; NYT 2.10.1970, 2, Max Frankel, “Nixon-Tito Talks: A Yugoslav View on Moscow’s Aims”; NYT 4.10.1970, 164, Robert B. Sample Jr., “Nixon in Europe: Some Gains Amidst the Problems”; NYT 4.10.1970, 18, Alfred Friendly Jr., “Nixon-Tito Parley Is Termed Success”; NYT 23.10.1971, 37, “Nixon Asks Public to Treat Tito Courteously on Visit”; NYT 31.10.1971, 16, Nan Robertson, “Tito In Capital: Hearty, Funny and Difficult to View”

2. Kuva Titon Jugoslaviasta vuonna 1969

2.1 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja itäblokki

The New York Timesin vuoden 1969 uutisoinnista ilmenee, että suuressa osassa Jugoslavian ulkopolitiikkaan liitettävistä artikkeleista huomioitiin edellisvuoden Tšekkoslovakian miehityksen vaikutukset Titon, Jugoslaviaan ja maan ulkosuhteisiin. Näin ollen Jugoslavian ja itäblokin suhde sai paljon palstatilaa esiintyen vaihtelevana ja muotoaan etsivänä. Tammikuun alussa kerrottiin siitä, että Neuvostoliitto syytti Titon hallintoa Tšekkoslovakian reformistien esikuvaksi, ja että Tšekkosloveniassa tavoitellut uudistukset olivat Jugoslavian mallista kopioituja³⁸. Toisessa artikkelissa esitettiin, että Alexander Dubček oli yrittänyt johtaa Tšekkoslovakian Jugoslavian ja Romanian rinnalla kapinalliseen ja liberaaliin kommunistiseen liittoumaan, eräänlaiseen uuteen ”pikku-ententeen”. Ceaușescun henkilökohtainen vierailu Prahaan pian Titon Prahan-vierailun jälkeen oli tuolloin osaltaan luonut uskoa maiden yhteisen rintaman mahdollisuuksiin monien tarkkailijoiden silmissä.³⁹ Myöhemmin Tad Szulcs kertoi, että jugoslavialaiset olivat vakuuttuneita siitä, ettei ”liberaaleja” ja ”kansallisia” liikkeitä Itä-Euroopassa voinut pysäyttää⁴⁰. Tällaiset käsitykset saattoivat olla Titon hallinnon länsi-imagon kannalta erittäin myönteisiä, mutta voidaan epäillä, olisiko Tito itse missään tilanteessa ollut valmis Dubčekin kaltaisiin uudistuksiin. Lisäksi ”kansallisten” liikkeiden mainitseminen tuntuu jokseenkin ristiriitaiselta ottaen huomioon Jugoslavian omien kansallismielisten tahojen kuohunnan, joka vahvistui parin vuoden sisällä. Missä siis kulkivat Titon omat ”liberaaliuden” tai ”kapinallisuuden” rajat⁴¹? Teuvo Laitilan mukaan Tito suhtautui Dubčekin kroatialaista nationalismiakin ruokkineisiin uudistuksiin itsessään kielteisesti, kun taas Fred Singletonin mukaan Tito ei peitellyt ihailuaan Dubčekia kohtaan vuonna 1968, vaikka olikin ollut huolissaan siitä, että tämän varomaton toiminta voisi johtaa Tšekkoslovakian miehitykseen Unkarin tapaan⁴². Toisaalta, Dennison Rusinowin näkemyksen perusteella Tšekkoslovakian miehitys tuli Jugoslavian johdolle lopulta yllätyksenä⁴³.

Szulcs toi edellä mainitussa artikkelissa esiin jugoslavialaisten tahojen näkökulman Romanian sisäpolitiikkaan. Kyseisten tahojen mukaan Tšekkoslovakian miehitys ei ollut pysäyttänyt Romaniassa 1967 alkanutta varovaista muutosta kohti ”demokraattista sosialismia”.

³⁸ NYT 5.1.1969, 3, ”Soviet Journal Says Tito Inspired Prague Policies”

³⁹ NYT 12.1.1969, 90, Tad Szulcs, ”The Aparatchik who made the Revolution”

⁴⁰ NYT 28.1.1969, 8, Tad Szulcs, ”Yugoslavs Believe Liberalization Trend Is Too Strong for Russians to Block”

⁴¹ Pavlowitch 1992, 76-78, 101

⁴² Laitila 1997, 233; Singleton 1985, 253

⁴³ Rusinow 1977, 240

Artikkelin kirjoittaja Szulcsin kommentti tähän oli, että Romania oli poliittisten vapauksiensa kehityksessä vielä hyvin kaukana Jugoslaviasta, vaikka molemmat olivat itsenäisiä ulko- ja talouspolitiikassaan. Jugoslavalainen Borba-lehti kuitenkin painotti sosialismia ja demokrati-aa koskevan kysymyksen olevan tärkeä osa Romanian poliittista keskustelua. Borba totesi romaniaisen kommunistista ideologiaa käsittelevän Lupta de Clasa-lehden päätoimittajan Nestor Ignatin olevan sitä mieltä, että sosialistisen demokratian ongelmat eivät olleet pysyvästi ratkenneet, ja että askeleet sen kehittämiseksi eivät uhanneet sosialismia porvarillis-demokraattisin tai imperialistisin ideologisin vaaroin. Tällä Szulcs totesi tarkoitettavan, että Romania hylkäsi Neuvostoliiton kannattaman kovan linjan käsityksen siitä, että yhteiskunnan sisäiset vapaudet lehdistön vapaudesta matkustamisen vapauteen olisivat anti-sosialistisia ja vastavallankumouksellisia. Borba lisäsi Ignatin todenneen, että taipumukset ”[...vähentää luottamusta sosialismin kykyyn saavuttaa demokratian ydin saattavat rohkaista käsityksiä siitä, että demokratisointi on sosialismille jotakin vierasta”. Borban mukaan Romanian kommunistiset ideologit olivat päättäneet Neuvostoliiton vastustuksesta huolimatta demokraattisesta kokeilusta, joka oli vihamielisyyden herättämisestä riippumatta ainut realistinen vaihtoehto.⁴⁴ Tämä kirjoitus siis antoi kuvan Jugoslavian hallinnon vahvasti myönteisestä kannasta ”demokratisointiin”, miten se sitten ikinä haluttiinkin tulkita kommunistisen yksipuoluejärjestelmän kontekstissa.

Jugoslavian kuvattiin olevan itsenäisen linjansa kautta merkittävä vaikuttaja kommunistimaailmassa, ja sen läheistä suhdetta Romaniaan ja maiden yhteisiä intressejä korostettiin useaan otteeseen. Ceaușescu tapasi Titon Romaniassa helmikuun alussa, ja vierailun uskottiin käsittelevän Varsovan liiton tulevaa harjoitusta Romanian maaperällä, jolle Romania oli raporttien mukaan joutunut antamaan suostumuksensa. Sotilasharjoituksen epäiltiin tapahtuvan Jugoslavian rajan läheisyydessä, mikä toi oman panoksensa asiasta käytäviin neuvotteluihin. Johtajien keskustelun aloituksen kuvattiin tapahtuneen ”ystävällisessä ja sydämellisessä ilmapöydässä”. Ceaușescun ja Titon tapaamisen myötä syntynyt kommunikointi, joka painotti tasa-arvoisuutta ja suveeniteetin kunnioittamista kommunistimaiden välillä, nähtiin varoituksena Neuvostoliitolle aikana, jolloin Moskova painosti Romaniaa monin tavoin. Jugoslavian ja Romanian näkökulmien identtisyttä korostettiin, ja Romanian jäsenyyttä Varsovan liitossa ja Comeconissa kuvailtiin vastentahtoiseksi. Jugoslavian lehdistö sai lisäksi aiheen korostaa Romanian ja Neuvostoliiton suhteessa esiintyviä säröjä esimerkiksi siitä, että Romanian ja Neuvostoliiton ystävyyspöytä ei ollut uudistettu huolimatta Romanian ja Neuvostoliiton

---

⁴⁴ NYT 28.1.1969, 8, Tad Szulcs, ”Yugoslavs Believe Liberalization Trend Is Too Strong for Russians to Block”

ystävyyden 21-vuotisjuhlallisuuksista.⁴⁵ Myös helmikuun yhdeksäntenä ilmestyneessä artikkelissa todettiin, kuinka Ceaușescun näkökannat koskien kansainvälisiä ongelmia ja kommunistivaltioiden suhteita muistuttivat Titon vastaavia näkemyksiä⁴⁶. Lisäksi Ceaușescun kriittisten puheiden koskien Brežnevin doktriinia, jonka oikeutuksella sosialistiset maat saattoivat puuttua toistensa sisäisiin asioihin sosialismin ollessa neuvostonäkökulmasta uhattuna, nähtiin omalta osaltaan saaneen lisää merkittävyyttä sen vuoksi, että hän piti ne vain vähän aikaa Titon tapaamisen jälkeen⁴⁷.

Titon ja Ceaușescun hallintojen nähtiin molempien muuttaneen kurssiaan Tšekkoslovakian miehityksen jälkeen passiivisesta vastarinnasta aktiiviseen hyökkäykseen Neuvostoliittoa vastaan diplomatiassa, politiikassa ja mediassa. Lisäksi esitettiin arveluita, että Tito ja Ceaușescu uskoivat historian suunnan olevan kääntymässä niin, että heidän toimillaan saattoi olla vaikutusta jopa Neuvostoliiton sisäiseen valtopolitiikkaan.⁴⁸ Tito syytti Neuvostoliittoa esimerkiksi ”stalinististen käytäntöjen uudelleensynnystä” sen politiikassa koskien muiden maiden itsemääräämisoikeuden rajoittamista⁴⁹. Titon ilmaisussa voidaan kiinnittää huomio siihen, että Ceaușescua, jonka nähtiin The New York Timesissa olevan Titon rinnalla haastamassa Neuvostoliiton linjaa, on sittemmin muissa yhteyksissä luonnehdittu juuri ”neostalinistiksi”⁵⁰. Edellisen artikkelin tapauksessa Titon käyttämä ilmaisu oli Ceaușescunkin länsisuhteen kannalta siis myönteinen, koska se asetti hänet ”stalinismin” vastapuolelle. Myöhemmin huhtikuussa Szulcs kirjoitti, että Romania kulki ”omaa yksityistä polkuaan kohti sosialismia”⁵¹. Tämä lausunto oli omalla tavallaan Jugoslaviankin suhteen mielenkiintoinen siinä mielessä, että voidaan pohtia, kuinka paljon Jugoslavian omaperäisen sosialistisen rakennustyön esimerkin olisi voitu uskoa vaikuttavan Romaniaan. Tietyllä tavalla asiaa tekee kiintoisammaksi sekin, että eräässä maaliskuisessa artikkelissa ilmaistiin, että ”Romania on latinalainen saari slaavilaisessa meressä ja väistämättä kallistuu länttä kohti niin teknologian kuin tapojenkin osalta”⁵². Joseph F. Harringtonin ja Bruce J. Courtneyn mukaan Romanianlle kehittyi tämä kyseinen leima Yhdysvaltain näkökulmasta pikku hiljaa vuosien 1950 ja 1975 väli-

⁴⁵ NYT 2.2.1969, 28, ”Tito Meets Rumanian President Near Border for a Day of Talks”; NYT 6.2.1969, 11, Tad Szulcs, ”Leaders On Move In East Europe”

⁴⁶ NYT 9.2.1969, 9, ”Rumania Affirms Independent Line; Ceaușescu Rejects Doctrine of ‘Limited Sovereignty’”

⁴⁷ NYT 10.2.1969, 38, ”Communist Disarray”

⁴⁸ NYT 20.2.1969, 14, Tad Szulcs, ”East European Defiance of Soviet Reviving Despite Czech Invasion”

⁴⁹ NYT 12.3.1969, 8, Tad Szulcs, ”Tito denounces Soviet Policies”

⁵⁰ Georgescu 1991, 249-278; Fischer-Galati 1991, 183

⁵¹ NYT 13.4.1969, E2, Tad Szulcs, ”Rumania; Still Resisting Moscow’s Way”

⁵² NYT 9.3.1969, 3, Tad Szulcs, ”Ceausescu’s Popularity Growing”

senä ajanjaksona⁵³. Mikäli tällaista historiallis-kulttuurista ulottuvuutta pidettiin Romanian poliittisen kehityksen kannalta hyvinkin relevanttina, voidaan miettiä, miten sitten slaavilais-valtaisen Jugoslavian uskottiin päätyneen tilanteeseen, jossa sen oli mahdollista olla sosialistisena maana avoimessa vuorovaikutuksessa lännen kanssa.

Helmikuun 20. päivä uutisoitiin, että Tšekkoslovakiassa jatkuva vastarinta Moskovan voimatoimia vastaan kannusti muita tahoja haastamaan vallitsevia valtapoliittisia olosuhteita Itä-Euroopan alueella ja oli myös viemässä Tšekkoslovakian (tuolloin vielä) progressiivista hallintoa takaisin samaan linjaan Romanian ja Jugoslavian kanssa⁵⁴. Näin ollen lausunto oli vahvan optimistinen Tšekkoslovakian tilanteen suhteen ja toisaalta myös korosti Romanian ja Jugoslavian tiivistä yhteyttä ja vaikutusvaltaa. Artikkelissa vihjailtiin myös mahdollisuudesta ”laajemman ideologisen liittouman syntyyn”, millä tarkoitettiin mitä ilmeisimmin Romaniaa, Jugoslaviaa ja lisäksi esimerkiksi Italian kommunisteja ja Tšekkoslovakian progressiivisia voimia⁵⁵. Maaliskuun lopulla ilmestyneen artikkelin mukaan Tšekkoslovakian virallinen kommunistinen lehdistö kirjoitti Jugoslavian kommunismista ylistävään sävyyn kuvaillessaan Jugoslavian kommunistipuolueen roolia kansainvälisessä politiikassa ja kutsuessaan sitä ”moderniksi poliittiseksi voimaksi”, joka sovelsi näkemyksiään yhteiskuntaan pääosin suostutellun avulla, eikä voimatoimin⁵⁶. Artikkelin oli selkeä imagovoitto Titolle ja sinänsä mielenkiintoinen, kun otetaan huomioon miten lyhyt aika Tšekkoslovakian kurinpalautuksesta oli kulu-
nut. Raportit maaliskuisesta Tita puoltaneesta mielenosoituksesta Prahassa⁵⁷ ja Dubčekin pitämästä poliittisesta joukkokokouksesta toukokuulta antoivat ymmärtää, että Tšekkoslovakiassa Titon politiikkaa arvostettiin vahvasti myös tavallisten kansalaisten keskuudessa⁵⁸.

Jugoslavian hankaloituneita suhteita Neuvostoliittoon ja sen liittolaisiin tuotiin kuitenkin esiin selvästi enemmän. Helmikuussa pohdittiin mahdollisuutta, että Neuvostoliitto ei esimerkiksi halunnut sallia Jugoslavian pääministerin Mika Špiljakin ja Unkarin johtajan János Kádárin tapaamista, koska Jugoslavia pyrki kasvattamaan vaikutusvaltaansa lähialueillaan⁵⁹. Professori Jean Edward Smithin Saksoja käsittelevää teosta arvioivassa artikkelissa taas todettiin Jugoslavian poliittisen mallin vaikutus Unkarin yhteiskunnan desentralisaatioon yhtenä esimerkkinä itäblokissa tapahtuvasta monimuotoisuuteen johtavasta kehityksestä. Täl-

⁵³ Harrington & Courtney 1991, 605

⁵⁴ NYT 20.2.1969, 1, Tad Szulcs, ”East European Defiance of Soviet Reviving Despite Czech Invasion”

⁵⁵ NYT 20.2.1969, 1, 14, Tad Szulcs, ”East European Defiance of Soviet Reviving Despite Czech Invasion”

⁵⁶ NYT 23.3.1969, 18, Tad Szulcs, ”Prague Praises Yugoslav Party For Its Independence of Moscow”

⁵⁷ NYT 15.3.1969, 3, ”5,000 Prague Marchers Shout Support For Tito”

⁵⁸ NYT 19.5.1969, 3, Paul Hofmann, ”Dubcek, At Rally, Calls For Unity”

⁵⁹ NYT 6.2.1969, 11, Tad Szulcs, ”Leaders On Move In East Europe”

laisen kehityksen argumentoitiin hyödyttävän myös esimerkiksi Itä-Saksaa.⁶⁰ Myöhemmin ilmestyneissä artikkeleissa tuotiin kuitenkin esiin, että juuri Itä-Saksa profiloitui vahvasti Jugoslaviaa vastaan kohdistettuja hyökkäyksiä tukevaksi voimaksi, minkä lisäksi maa arvosteli voimakkaasti myös Romaniaa.⁶¹

Jugoslavian ja itäblokin maiden suhteiden hankaluudesta kertoivat osaltaan uutiset erilaisista boikoteista, joita sovellettiin puolin ja toisin: jugoslavialaiset journalistit jättäytyivät pois Bulgariassa pidetystä lehtimiesten kokouksesta romanialaisten ohella⁶², Varsovan liiton maat Romaniaa lukuun ottamatta boikotoivat Jugoslavian kommunistikongressia⁶³, ja Jugoslavia puolestaan Moskovan kommunistien maailmankonferenssia⁶⁴, jossa Neuvostoliitto pyrki hakemaan oikeutusta Tšekkoslovakian miehitykselle⁶⁵. Toimittaja Szulcs kutsui Romanian osallistumista Jugoslavian kongressiin Romanian viimeisimmäksi toisinajattelun teoksi, ja jugoslavialaiset tarkkailijat uskoivat, että Varsovan liiton tuleva Budapestin konferenssi voisi toimia välineenä uusiin kurinpalautustoimenpiteisiin Romaniaa kohtaan. Romanian delegaatio sai uutisen mukaan raivokkaimmat suosionosoitukset kaikista kongressin osallistujaryhmistä.⁶⁶ Myös Romanian lehdistö kirjoitti ylistävään sävyyn kongressin päätöksistä⁶⁷. Szulcs lisäksi vahvisti toisessa artikkelissaan Romanian omaksuman ulkopoliittisen asenteen olevan samanlainen kuin Jugoslavialla⁶⁸.

Dubček puolestaan kommentoi Tšekkoslovakiassa virinnyttä protestimielialaa Jugoslavian boikotointia kohtaan todeten, ettei Prahan johdolla ollut mitään aikomusta muuttaa suhdettaan Jugoslavian kommunisteihin⁶⁹. Tämänkaltainen lausunto valoi kenties tässä vaiheessa vielä jonkinlaista optimismia Tšekkoslovakian mahdollisuuksiin ohjata omaa ulkopoliittikaansa, mikäli se tulkittiin niin, että Tšekkoslovakian ei olisi ollut pakko osallistua Jugoslaviaa vastaan suunnattuihin mielenilmauksiin. Tšekkoslovakiassa kerrottiin toisaalta myös liikuneen spekulatioita, että Jugoslavian kongressin boikotointi sekä Kiinan vastustaminen olisi voitu palkita Neuvostoliiton taholta miehitysjoukkojen osittaisella vetäytymisellä⁷⁰. Jugosla-

⁶⁰ NYT 23.3.1969, sivunumero ei tiedossa, Terence Prittie, "Germany Beyond The Wall; People, Politics... and Prosperity"

⁶¹ NYT 3.5.1969, 35, David Binder, "East German Reds Redefine Theory"; NYT 7.10.1969, 3, "In 20 Years, East Germany Has Become Junior Partner of Soviet"

⁶² NYT 9.2.1969, 16, "Bulgarian Writers Are Warned Against Czech-Type Subversion"

⁶³ NYT 10.3.1969, 5, Tad Szulcs, "6 Warsaw Pact Parties Plan To Boycott Yugoslav Congress"

⁶⁴ NYT 2.6.1969, 4, "Yugoslavs Refuse to Attend Party Talks in Soviet."

⁶⁵ NYT 29.5.1969, 4, Peter Grose, "Soviets to Offer World Red Parley a Defence of Stand on Czechs"

⁶⁶ NYT 12.3.1969, 8, Tad Szulcs, "Tito Denounces Soviet Policies; Opening Party Parley, He Sees Stalinist Revival"

⁶⁷ NYT 23.3.1969, 18, Tad Szulcs, "Prague Praises Yugoslav Party For Its Independence of Moscow"

⁶⁸ NYT 16.3.1969, 26, Tad Szulcs, "'Isolation' Trend Rejected By Tito"

⁶⁹ NYT 28.3.1969, 3, "Dubcek Urges Parley"

⁷⁰ NYT 6.4.1969, E3, Alvin Shuster, "The High Price of Czech Resistance"

vian uutistoimisto Tanyug levitti huhtikuussa myös uutista, että uudeksi Tšekkoslovakian puoluesihteeriksi noussut Gustáv Husák olisi neuvotellut Moskovan kanssa miehitysjoukkojen vetäytymistä koskevan aikataulun⁷¹.

Maaliskuisessa analyysissä Neuvostoliiton johtama Jugoslavian kongressin boikotti nähtiin lähinnä merkiksi Neuvostoliiton heikkoudesta ja kyvyttömyydestä hallita maailman marxilaisia liikkeitä entiseen tapaan, sillä boikotista huolimatta noin 65 erilaista kommunistipuoluetta ja vasemmistolaista ryhmittymää osallistui kongressiin. Artikkelin mukaan boikotin pääsyy oli nimenomaan Tšekkoslovakian miehityksen arvostelu Jugoslaviassa, ja boikotin uskottiin kuvastavan tilannetta, jossa Neuvostoliitto satelliitteineen tunsii olonsa yhä lisääntyvässä määrin eristäytyneeksi monimuotoisessa ja monenkeskisessä kommunistimaailmassa.⁷² Tämänkaltainen analyysi pohjautui siis osittain samanlaisille näkemyksille kuin Nixonin ulkopoliittikka. Harry Schwarzin analyysin perusteella Jugoslavian kongressiin osallistuminen Romanian ja usean muun maan voimin, joka oli osoitus kyseisten maiden kommunistipuolueiden itsenäisyydestä, oli aivan olennainen kulmakivi kommunistisen maailman vallitsevan historiallisesti merkittävän kehityssuunnan taustalla⁷³. Jugoslavian ja Romanian vaikutuksesta Neuvostoliiton haasteelliseen asemaan kertoi lisäksi artikkeli, jonka mukaan Neuvostoliiton pyrkimys läheisempään kosketukseen Länsi-Saksan ja muiden läntisten hallitusten kanssa oli merkinä Neuvostoliiton pyrkimyksestä välttää saarretuksi tuleminen, ja tähän asetelmaan oman panoksensa toivat juuri Jugoslavian ja Romanian erimielisyydet Neuvostoliiton kanssa⁷⁴. Myös Jugoslavian ja Bulgarian vanha kiista Makedoniasta sai näkyvyyttä. Jugoslavian näkökulmasta Neuvostoliiton doktriinit rajoitetusta itsemääräämisoikeudesta ja oikeudesta puuttua muiden asioihin olivat lehden mukaan, kiinnostavaa kyllä, yhteydessä Bulgarian nationalistisiin intresseihin⁷⁵. Kansainväliseen aseidenriisuntakonferenssiin osallistuneen Romanian edustajan Nicolae Ecobescon pyyntö suhteiden normalisoimiseksi Balkanin maiden välillä tulkittiin tueksi Jugoslavialle⁷⁶.

The New York Times kertoi, että Titon mukaan oli olemassa selviä tendenssejä siihen suuntaan, että Jugoslavia pyrittiin eristämään, vaikka se itse pyrkikin yhteistyöhön ”edistykse- sellisten sosialistimaiden kanssa”. Tito oli kuitenkin vakuuttunut, että eristämisyritykset eivät

⁷¹ NYT 26.4.1969, 11, Alvin Shuster, ”West Denounced By Czech Party; It Says Support of Reforms Has Diver- sive Purpose”

⁷² NYT 11.3.1969, 46, ”Boycotting Belgrade”

⁷³ NYT 23.3.1969, E4, Harry Schwartz, ”Crossroads for World Communism”

⁷⁴ NYT 13.3.1969, 3, David Binders, ”Moves Assessed in Bonn”

⁷⁵ NYT 28.2.1969, 6, Tad Szulcs, ”Belgrade Blames Soviet Policy For Sofia’s Macedonia Claims”; NYT 12.4.1969, 10, David Binder, ”Russian Envoy Talks With Tito Amid New Strains in Relations”

⁷⁶ NYT 4.4.1969, 12, ”Foreign War Games Opposed”

tuottaisi tulosta.⁷⁷ Jugoslavian kommunistijulkaisut *Borba* ja *Politika* syyttivät Neuvostoliiton mediaa Jugoslavian lehdistön kirjoitusten vääristelystä, ”isoveljellisestä” ja ylemmydentuntoisesta asenteesta sekä Neuvostoliittoa itseään siitä, että se ei kunnioittanut tasa-arvon ja kansallisen suvereniteetin periaatteita⁷⁸. Neuvostoliiton median vastaus tähän esiteltiin artikkelissa, jossa Neuvostoliiton kritiikkiä Jugoslaviaa kohtaan luonnehdittiin kovimmaksi yli vuosikymmeneen; Jugoslavian lehdistöä syytettiin Neuvostoliitossa ”antineuvostolaisen” materiaalin julkaisusta, jolla viitattiin esimerkiksi Alexander Solzhenitsynin tuotannon esittelyyn sekä Neuvostoliiton–Kiinan-konfliktin kuvaamiseen Kiinan näkökulmasta. Jugoslaviaalaisten diplomaattien mukaan kyse oli loppujen lopuksi Neuvostoliiton koko Jugoslavian sosialistisen mallin kyseenalaistamisesta perustuen siihen, että Jugoslaviassa puolue oli yhteiskunnassa taka-alalla ja salli autonomian talouselämässä ja median sananvapauden.⁷⁹ On syytä pohtia, kuvasiko artikkeli kommunistipuolueen roolia Jugoslaviassa aivan liian vaatimattomaksi. Toisaalta on myös mielenkiintoista huomata, kuinka vahvasti edellisen perusteella Neuvostoliitto näytti edelleen pyrkivän kontrolloimaan Jugoslavian sisäistä kehitystä.

Jugoslaviaalainen korkea virkamies kommentoi 12.4. ilmestyneessä artikkelissa, että jugoslaviaalaiset pitivät neuvostojohtoa ”heikkona, jakautuneena ja taipuvaisena irrationaalisuuteen”, mikä supervallan ollessa kyseessä oli vaaraksi kaikille osapuolille⁸⁰. Vaikka Jugoslaviassa nähtiin olevan uudistunutta ja aitoa huolta Neuvostoliiton hyökkäyksestä, pidettiin sitä kuitenkin valmiina puolustamaan itseään⁸¹. Jugoslaviaalaisten mielipide Brežnevin doktriinista tuotiin esiin 20.4., jolloin Jugoslavian kommunistipuolueen tiedottaja ilmoitti, ettei doktriinilla ollut mitään tekemistä sosialismin kanssa, vaan se oli puhtaasti osa suurvallan hegemoniapyrkimyksiä. Lisäksi hän näki doktriinissa kaikuja jo Pietari Suuren ajalta toistuneesta venäläisestä ekspansio politiikasta.⁸² Christopher Lehmann-Hauptin arviossa Adam Robertsin Tšekkoslovakian vuoden 1968 tapahtumia käsittelevästä teoksesta tuli esiin Neuvostoliiton vallitsevien ulkopoliittisten motiivien monimutkaisuus, mikä koski myös Brežnevin doktriinia, mutta tästä huolimatta tässä yhteydessä mainittiin doktriinin vaikuttavan uhkaavalta niin Jugoslaviaa kuin Romaniaakin kohtaan⁸³.

⁷⁷ NYT 16.3.1969, 26, Tad Szulcs, ”’Isolation’ trend rejected by Tito”

⁷⁸ NYT 6.4.1969, 27, ”Article 2 -- No Title”

⁷⁹ NYT 6.4.1969, 1, 27, Bernard Gwertzman, ”Soviet Assails Tito Press”

⁸⁰ NYT 12.4.1969, 10, David Binder, ”Russian Envoy Talks With Tito Amid New Strains in relations”

⁸¹ NYT 14.4.1969, 44, ”Again the Brezhnev Doctrine”

⁸² NYT 20.4.1969, E3, David Binder, ”The ’Brezhnev Doctrine’ Sows Fear About Where Moscow Will Hit Next”

⁸³ NYT 28.4.1969, 39, Christopher Lehmann-Haupt, ”Books of the Times; Syllabus for a Course on Czechoslovakia 1968”

Eräissä huhtikuuisessa artikkelissa pohdittiin myös kiinnostavalla tavalla eroja Jugoslavian ja Suomen välillä niiden suhtautumisessa Neuvostoliittoon. Artikkelissa molemmat maat määriteltiin ”neutraaleiksi”. Jugoslavian nähtiin olevan huolestunut Neuvostoliiton politiikan arvaamattomuudesta ja aggressiivisuudesta, kun taas Suomen nähtiin pitävän Neuvostoliiton Tšekkoslovakian miehityksen jälkeistä asemaa ennemmin puolustuksellisenä ja Suomen alueellisen koskemattomuuden kannalta lähes vaarattomana. Ja siinä missä Jugoslaviassa nähtiin, että venäläinen perinteinen valtapolitiikka oli ollut tärkeimmässä roolissa Neuvostoliiton toiminnan motiivina, suomalaisen liberaalin kommunistin Olavi Laineen näkökulmasta kyse oli ollut enemmän ideologiasta ja Neuvostoliiton huolesta siihen liittyen, että Prahan destalinisointi leviäisi myös Neuvostoliittoon. Sekä Jugoslavian, että Suomen nähtiin kunnioittavan toistensa asemaa ja pyrkivän yhtä lailla säilyttämään tai saavuttamaan hyvät suhteet Neuvostoliittoon. Maissa uskottiin, että ajan kuluessa ja kuluttajien vaatimusten lisääntyessä Neuvostoliitto olisi pakotettu rauhanomaisempaan politiikkaan Keski-Euroopassa.⁸⁴ Jälkimmäisen syy-yhteyden toteamista voidaan sinänsä pitää hyvin mielenkiintoisena oletuksena Neuvostoliiton kehityksen kannalta. Syyskuussa sen sijaan Gustáv Husákin alistuvaa asennetta Neuvostoliiton ylivaltaa kohtaan ilman vastarintaa kommentoitiin niin, että hän ei selkeästi ollut ottanut opikseen Suomen ja Jugoslavian tavoista järjestää suhteensa Neuvostoliiton kanssa eikä toisaalta myöskään ollut keskustellut asiasta oman supervaltanaapurin omaavan Fidel Castron kanssa⁸⁵.

Toukokuun alussa Titon kerrottiin vaativan Neuvostoliittoa jättämään Jugoslavian rauhaan ja toisaalta sen edustajia istumaan neuvottelupöydän ääreen, jotta maat voisivat ratkaista erimielisyytensä⁸⁶. Pian tämän jälkeen hän teki myös lopun spekulatioista, että Jugoslavia olisi valmis mukautumaan Neuvostoliiton vaatimuksiin ja hyväksyisi jotain muuta kuin Jugoslavian täyden suvereniteetin⁸⁷. Kesäkuun alussa, Jugoslavian boikotoiman Moskovan konferenssin alla näyttikin tilanne saaneen yllättävän nopean kääntein. Moskovan sanottiin jo huhtikuun lopulla lopettaneen hyökkäyksensä Jugoslaviaa vastaan lehdistössä, mitä seurasi taloussopimusten uudistaminen ja Neuvostoliiton suurlähettilään ehdotus suhteiden parantamiseksi. Myös Bulgaria oli reilusti vähentänyt sanallisia hyökkäyksiään Jugoslaviaa kohtaan. Moskova näytti tosissaan haluavan sopua Jugoslavian kanssa. Jugoslaviassa asenteet kuitenkin säilyivät varauksellisina ja siellä epäiltiin kyseen olevan vain taktisesta vedosta, joka joh-

⁸⁴ NYT 27.4.1969, 11, David Binder, ”Soviet Assessed By Two Neutrals; Yugoslavs See a Threat, Finns Discount It”

⁸⁵ NYT 3.9.1969, E12, ”Capitulation in Prague”

⁸⁶ NYT 1.5.1969, 11, ”Tito Asks Soviet Talks; Says ’Leave Us Alone’”

⁸⁷ NYT 12.5.1969, 13, ”Soviet’s Doctrine Rejected By Tito”

tui yrityksestä saada yhtenäisyyttä kommunistimaailmaan ja epäonnistumisesta eristää Jugoslavia, ja jonka Moskova saattaisi perua koska tahansa.⁸⁸

Konkreettisenä liikkeenä kerrottiin kesäkuussa Neuvostoliiton ulkoministerin Andrei Gromykon kuitenkin suorittavan sovinnonhierontamatkan Belgradiin. Neuvostoliiton suunnanmuutosta kommentoitiin yllätykselliseksi, mutta esimerkiksi jugoslavalaiset ja romanialaiset asiantuntijat uskoivat Neuvostoliiton haluavan varmistaa rauhan Itä-Euroopassa aikana, jolloin sillä oli ongelmia Kiinan kanssa ja sen tähdätessä aseistariisuntaan Yhdysvaltain kanssa sekä eurooppalaiseen turvallisuuskonferenssiin.⁸⁹ Kiinnostavaa kyllä, pian tämän jälkeen Jugoslavian uutistoimiston Tanyugin päätoimittajan kerrottiin saaneen potkut neuvostovastaisen materiaalin julkaisemisen johdosta⁹⁰. Nimetön jugoslavalainen kommunisti kommentoi 18.6. Moskovan kommunistikonferenssia siten, että se ei ollut osoitus kommunismin maailmanlaajuisesta rappiosta, vaan sen kehityksestä kohti suurempaa monimuotoisuutta. Lisäksi hän totesi, että vaikka kyseessä oli ”imperialisminvastainen” kokous, olivat tapaamisen keskiössä kommunistisen liikkeen sisäiset ongelmat, ja todellisuudessa yhteenotto Kiinan kanssa oli imperialismiin sijaan suurin uhka Neuvostoliiton hegemonialle kommunistimaailmassa. Brežnev ei hänen mukaansa uskaltanut analysoida kommunistisen rintaman hajanaista tilaa, mikä oli merkinä siitä, että Brežnevin asema ei kestäisi kauaa, eikä hän lisäksi pystynyt hallitsemaan Länsi-Euroopan kommunisteja, vaan Neuvostoliiton voimankäyttö toimi vain Itä-Euroopan suhteen.⁹¹ Tämänäyttöiset huomiot olivat yhdysvaltalaisesta näkökulmasta mielenkiintoisia, ja niiden tullessa jugoslavalaisesta kommunistisesta lähteestä vaikuttivat myös kuvaan Titon hallinnon erityisestä asemasta.

Henry Kammin mukaan konferenssin myötä tuli todistetuksi aksiooma, jota Neuvostoliiton tyytymättömistä liittolaisista nimenomaan Romania, Jugoslavia ja Tšekkoslovakia olivat tuoneet jo kauan esiin: Neuvostoliiton hallinta koskien maailman kommunistista liikettä oli suurin piirtein verrannollinen siihen, mihin asti sen asevoimat pystyivät ulottamaan maa-joukkonsa⁹². Kamm pohdiskeli myös, että mikäli Kiinaan konferenssissa kohdistunut kritiikki päättyisi konferenssin päätösasiakirjaan, Romania jättäisi sen allekirjoittamatta. Tämä ei Kammin mukaan johtaisi varsinaiseen välirikoon Neuvostoliiton ja Romanian välillä, mutta ideologiselta kannalta katsottuna hän oli kuitenkin valmis vertaamaan kyseistä skenaariota

⁸⁸ NYT 4.6.1969, 7, Tad Szulcs, ”Soviet Now Seeks Yugoslavs’ Amity”

⁸⁹ NYT 15.6.1969, 16, Tad Szulcs, “Gromyko is Expected to Visit Yugoslavia in June”; NYT 3.9.1969, 28, “Gromyko Reaches Belgrade For Five-Day Official Visit”

⁹⁰ NYT 25.6.1969, 12, ”Tanyug Editor Quits After Attack on Soviet”

⁹¹ NYT 18.6.1969, 3, David Binders, “West European Reds See a Looser Rein”

⁹² NYT 22.6.1969, E3, Henry Kamm, ”Dissent Ruffles the Communist Summit”

Neuvostoliiton ja Jugoslavian välien rikkoutumiseen vuonna 1948.⁹³ Tällainen Jugoslaviaan vertaaminen ei suinkaan voinut olla Romanian hallinnon kuvan kannalta vähäpätöinen asia. Kyseisen Jugoslavia-vertauksen lisäksi Kamm näki myös Ceaușescun Kiinan asemaa koskevan kommentin, jonka mukaan kommunistimaailmassa oli tehty ”[...] vakavia syytöksiä, jotka myöhemmin osoittautuivat perusteettomiksi”, viittaavan Neuvostoliiton ja Jugoslavian välirikoon⁹⁴. Ceaușescu tosin lopulta päätyi allekirjoittamaan päätösasiakirjan, josta jäivät pois sekä maininnat Neuvostoliiton ja Kiinan konfliktista että Tšekkoslovakian miehityksestä.⁹⁵

Tšekkoslovakian miehityksen vuosipäivänä kommentoitiin kuitenkin, että uhka Neuvostoliiton hyökkäyksestä Jugoslaviaan oli edelleen olemassa, vaikkakin Jugoslavia nähtiin sitä vastaan puolustuskykyisenä. Lisäksi todettiin, että Jugoslavia ja Romania molemmat kannattivat kommunistimaailmassa konseptia ”yhtenäisyys erilaisuuden vallitessa”.⁹⁶ Pari päivää myöhemmin kirjoitettiin myös, että ”kerettiläisiä” jugoslavalaisia ja romanialaisia vahvasti ja kannusti se, ettei heidän kannattamansa itsenäinen kommunismi ollut kokonaan hävinnyt Tšekkosloviasta, sillä mielenosoitukset ja vastarinta Neuvostoliiton johtamaa miehitystä kohtaan maassa jatkuivat⁹⁷. Tämä artikkeli pistää miettimään, missä määrin amerikkalaisessa kontekstissa tapahtuva tulkinta saattoi ohjautua kohti sitä ajatusta, että ”itsenäinen kommunismi” olisi tarkoittanut myös kehitystä kohti ”vapaampaa yhteiskuntaa”. Tai kuinka selkeästi pystyttiin artikuloimaan mahdollisuus siitä, että Neuvostoliiton hegemoniasta vapaa maa voisi kuitenkin pysyä kansaansa sortavana diktatuurina? Vai oliko relevantimpaa se, että Neuvostoliiton hegemoniasta vapautuminen oli ylipäänsä ensimmäinen askel matkalla kohti mahdollista demokratisoitumista?

Marraskuisessa artikkelissa analysoitiinkin tähän teemaan liittyen Unkarin pyrkimyksiä muuttaa politiikkaansa länsimyonteisempään suuntaan. Siinä todettiin, että kolmen Unkarin naapurimaan, Jugoslavian, Romanian ja Tšekkoslovakian kansalliset pyrkimykset olivat herättäneet Unkarissa suurta kiinnostusta⁹⁸. Tämä esitystapa on omalta osaltaan huomioitava siksi, että nämä historiallisen pikku-ententen maat esitettiin jälleen rinnakkain, ja tämän myötä on syytä pohtia, missä määrin niiden kansallisten teiden olemus samaistettiin toisiinsa; missä määrin esimerkiksi Romanian kehitykselle saatettiin povata yhtäläisyyksiä Jugoslavian tai

⁹³ NYT 8.6.1969, E3, Henry Kamm, ”Communists; Rumania doesn't follow the Script”

⁹⁴ NYT 10.6.1969, 3, Henry Kamm, ”Rumanian in Kremlin, Affirms Policy”

⁹⁵ NYT 19.6.1969, 6, Tad Szulcs, ”East European Leaders Hail Results of Moscow Conference”; NYT 15.6.1969, E3, Henry Kamm, ”Moscow, by Omission, Papers Over Some Conflicts”

⁹⁶ NYT 21.8.1969, 14, Tad Szulcs, ”Bloc Bears Scars of Czech Crisis”

⁹⁷ NYT 24.8.1969, E1, Harry Schwarz, ”For Moscow, the Unrest Has Ominous Portents”

⁹⁸ NYT 24.11.1969, 24, Paul Hofmann, ”Hungary Nervously Building Ties to West”

Tšekkoslovakian kanssa. Kyse on paradoksisista siinä mielessä, että kansallinenhan tarkoittaa juuri yksittäiselle valtiolle ominaista: sen kuitenkin ollessa yhteinen nimittäjä tässä tapauksessa kolmen maan joukolle, ei rinnastusten pohtiminen niiden erillisissä kansallisissa kehityskuluissa ollut poissuljettua.

Gromykon Jugoslavian-vierailun yhteydessä syyskuussa vahvistettiin suvereniteetin, tasa-arvoisuuden ja toisen asioihin puuttumattomuuden periaatteet Neuvostoliiton ja Jugoslavian yhteistyön perustana, mutta Gromyko ei antanut suoraa vastausta siihen, missä asemassa maiden välille vuonna 1955 solmittu, Jugoslavian itsenäisyyden taannut sopimus olisi jatkossa⁹⁹. Tito ja Ceaușescu puolestaan tapasivat syyskuun lopulla ja vakuuttivat, ettei heidän politiikkansa olisi millään tavalla suunnattu Neuvostoliittoa tai ylipäänsä sosialismia vastaan. Ceaușescu totesi syyskuuisella Jugoslavian vierailullaan, että hänen ja Titon väliset keskustelut olivat kahden miehen, jotka halusivat varmistaa vapaan ja sosialistisen kehityksen maissaan ja toivoivat sosialismin ja kommunismin voittoa tulevaisuudessa. Samassa yhteydessä kuitenkin Jugoslavian taholta myös vakuutettiin, että Neuvostoliiton kaikkia mahdollisia yrityksiä rikkoa Romanian ja Jugoslavian hyvät välit tultaisiin vastustamaan Belgradin toimesta.¹⁰⁰ Moskovan ja Belgradin vahvistettiin joka tapauksessa haudanneen erimielisyytensä 8. lokakuuta¹⁰¹, ja 18.10. apulaisprofessori Albert L. Weeks ilmaisi yleisönosastokirjeessään lehdelle, ettei Tito enää kantanut huolta idän suunnalta tulevasta uhasta¹⁰². Tšekkoslovakian kuitenkin kerrottiin niin ikään 18.10. kieltäneen kansalaisiltaan matkustamisen Jugoslaviaan, minkä epäiltiin johtuvan työvoimapaon pelosta¹⁰³. Kiinnostavaa kyllä, vielä elokuussa noin 300 000 tšekkoslovakialaisturistin Jugoslaviassa oleilevaa joukkoa oli pidetty esimerkkinä siitä, etteivät kaikki Tšekkoslovakiassa tapahtuneet uudistusmieliset pyrkimykset olleet menneet hukkaan¹⁰⁴. Puhdistettu ja kurinpalautuksen kokenut Tšekkoslovakian kommunistipuolue hyökkäsi joulukuun lopussa Neuvostoliiton miehitystä arvostelleita kommunistipuolueita kohtaan; etupäässä arvostelun kohteeksi joutui Ison-Britannian kommunistipuolue, mutta artikkelin mukaan oli selvää, että arvostelu koski myös Jugoslavian, Italian ja Espanjan puolueita¹⁰⁵. Myös ongelmat Jugoslavian ja Bulgarian välisissä suhteissa koskien Makedoniaa jatkuivat

⁹⁹ NYT 7.9.1969, 14, ”Soviet and Yugoslavia Pledge to Improve Ties”

¹⁰⁰ NYT 22.9.1969, 2, ”Tito And Ceausescu Reassure Russians”

¹⁰¹ NYT 11.10.1969, 31, ”Belgrade and Moscow Agree To End Their Differences”

¹⁰² NYT 18.10.1969, E15, Albert L. Weeks, ”Communist policies”

¹⁰³ NYT 18.10.1969, 7, ”Czech Regime Bans Trips To Yugoslavia”

¹⁰⁴ NYT 20.8.1969, 8, Paul Hofmann, ”A Year Later, Czechs Find Many of Gains Gone”

¹⁰⁵ NYT 30.12.1969, 8, ”Czech Party Scores British Communists”

vuoden lopussa¹⁰⁶, vaikka esimerkiksi syyskuussa Jugoslaviaa olikin kunnioittanut Bulgarian kommunistien valtaanpääsyn 25-vuotisjuhlallisuuksia lähettämällä paikalle Mika Špiljakin johtaman korkean tason delegaation¹⁰⁷. Lisäksi 26.12. esitettiin kiintoisa analyysi, jonka mukaan Titon jälkeisenä aikana Jugoslaviaa voisi ajautua tilanteeseen, jossa Neuvostoliiton uhka kasvaisi aivan uudella tavalla sen pyrkiessä hajottamaan Jugoslavian sisältä päin ja yllyttämällä liittolaisiaan sen kimppuun¹⁰⁸. Toisaalta Jugoslaviassa nähtiin, että osa Neuvostoliiton johdosta halusi soveltaa Brežnevin doktriinia maltillisesti¹⁰⁹. Siitä huolimatta, että Jugoslavian ja itäblokin suhteen esitettiin The New York Timesissa saaneen käänteen parempaan vuonna 1969, ei kyseisen suhteen kokonaisuudessaan annettu ymmärtää olevan mitenkään erityisen vakaalla pohjalla.

2.2 Ulkopoliittika: Jugoslavia ja länsi

The New York Timesin uutisoinnissa Nixonin kausi Yhdysvaltain presidenttinä näytti alkavan Jugoslavian suhteen kannalta myönteisessä hengessä: Tito onnitteli häntä sanoen uskovansa Nixonin tarjoavan arvokasta apua rauhanomaisten ja oikeudenmukaisten ratkaisujen löytämisessä avoimiin ajankohtaisiin ongelmiin¹¹⁰ ja kutsui Nixonin vierailulle Belgradiin¹¹¹. Toisaalta, tuomitessaan Neuvostoliiton ”uusstalinismin” maaliskuussa, hän viittasi nimenomaan sen haitallisiin vaikutuksiin anti-imperialistisen rintaman kannalta¹¹². Viittaus anti-imperialismiin oli tässä yhteydessä varmastikin yhtä lailla kriittinen Yhdysvaltoja kohtaan. Tämän kriittisen retoriikan ajankohta on merkillepantava, jos oletettiin, että tuolloin Jugoslavian saattoi Neuvostoliiton-suhteensa viilennyttyä olla viisainta pysytellä väleissä Yhdysvaltain kanssa. Pavlowitch on esittänyt, että Tito oli edeltävinä vuosina juuri pehmentänyt anti-imperialistisia kannanottojaan, jotka kuuluivat sitoutumattoman liikkeen ideologiseen viitekehykseen¹¹³.

Huhtikuussa Drew Middleton ilmaisi, että puolustusliitto Naton kannalta oli merkittävä kysymys, kuinka se suhtautuisi Euroopan niin kutsuttuihin ”harmaisiin alueisiin” mahdollisen kriisin aikana. Näihin luettiin Itävallan ja Suomen ohella myös Jugoslavia sekä Romania ja kaikkia näiden maiden itsenäisyyttä pidettiin Middletonin mukaan ”tärkeinä Euroopan vakau-

¹⁰⁶ NYT 14.12.1969, 31, ”Makedonia Talks End In Deadlock”; NYT 26.12.1969, 25, “Yugoslav Minister Reports Strained Ties With Bulgaria”

¹⁰⁷ NYT 10.9.1969, 9, Tad Szules, “Chinese Communist Delegation Stages Walkout at Bulgarian Celebration”

¹⁰⁸ NYT 26.12.1969, 13, Drew Middleton, ”Yugoslavia Faces A Clouded Future”

¹⁰⁹ NYT 28.12.1969, E2, Drew Middleton, “Moscow’s Satellites Are Stirring”

¹¹⁰ NYT 21.1.1969, 23, ”Hailed by Heads of State”

¹¹¹ NYT 20.2.1969, 1, 18, ”President Opens Soviet Dialogue”

¹¹² NYT 12.3.1969, 8, Tad Szules, ”Tito Denounces Soviet Policies”

¹¹³ Pavlowitch 1992, 69-70

den kannalta”.¹¹⁴ Titon itsensä on nähty vastustaneen ajatusta siitä, että Jugoslavia olisi voinut asemastaan ”heilauttaa” kohti kumpaakaan kylmän sodan sotilasliittoutumaa¹¹⁵. Näin ollen Jugoslavian sisällyttäminen itsestään selvästi osaksi Naton strategiaa tuskin olisi voinut tapahtua vailla ristiriitoja Jugoslavian omien ulkopoliittisten periaatteiden kanssa.

Apulaisprofessori John T. O’Brien arvosteli yleisönosastokirjeessään The New York Timesille Yhdysvaltain sellaista ulkopoliittista suuntausta, joka antoi periksi kommunisteille ja edesauttoi näiden valtaannousua suhtautumalla kielteisesti kommunismia vastustaviin hallituksiin. Vaikka tällaiset hallitukset olisivat epädemokraattisiakin, ei se kirjoittajan näkökulmasta antaisi oikeutta myöntyä kommunistien valtopyrkimyksille. Artikkelin käsitteli ajankohdasta Vietnamiä, mutta sen yhteydessä myös Titon hallinnon valtaannousua kritisoitiin rinnastamalla se Mao Tse-Tungin ja Fidel Castron esimerkkeihin sekä potentiaaliseen Ho Tsi Minhin valtaannousuun.¹¹⁶ Kyseinen artikkeli siis loi negatiivisempaa kuvaa koko Jugoslavian hallinnon perustasta. John T. Edsallin marraskuisessa kirjeessä, joka myös liittyi pääosin Vietnamin-politiikkaan, ilmaistiin, että Yhdysvaltain apu ja rohkaisu Titolle oli ollut järkevää tämän vankasta itsenäisyydestä johtuen¹¹⁷. Vietnamiin liittyen huomioitiin myös toukokuussa, että Nixonin sitä koskeva puhe oli saanut myönteisen vastaanoton Belgradissa¹¹⁸. Sen sijaan Song My:n (My Lai:n) verilöylyn ollessa uutisoituna joulukuussa ja yhdysvaltalaisen jouduttua sen johdosta suuren arvostelun kohteeksi, belgradilainen virkailija totesi synkän sarkastisesti, että ”lähes jokaisella armeijalla on tappajansa, mutta nämä amerikkalaiset ovat eliminoineet amerikkalaisen unelman olla erilainen”¹¹⁹.

Huhtikuun 18. päivä uutisoitiin, että Jugoslavia oli siirtymässä yhä enemmän kohti länttä Neuvostoliiton politiikan seurauksena. Artikkelin mukaan näytti siltä, että Jugoslavian länsisuhteissa oli tapahtumassa käänne kohti ”vakaata luottamusta”, joka korvaisi ”kroonisen epäluuloisuuden”.¹²⁰ Artikkelin ilmestymisajankohta herättää huomiota sikäli, että edellä kerrotun käänteen parempaan Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteissa nähtiin myöhemmin saaneen alkunsa juuri huhtikuun lopulla. On syytä pohtia, saiko käsitys Jugoslavian ja lännen suhteiden parantumisesta vahvoja epäilyksiä ylleen sen myötä, että Neuvostoliiton ja Jugosla-

¹¹⁴ NYT 10.4.1969, 1, Drew Middleton, ”Nato Pondering Course as It Enters Third Decade”

¹¹⁵ Valta & Karjalainen 1980, 100-101

¹¹⁶ NYT 13.4.1969, E15, John T. O’Brien, ”South Vietnam’s Critics”

¹¹⁷ NYT 2.11.1969, E15, John T. Edsall, ”Obligation to help Vietnamese”

¹¹⁸ NYT 25.5.1969, E16, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: No Ornithology”

¹¹⁹ NYT 3.12.1969, 3, Henry Tanner, ”Much of the World views Songmy Affair as an American Tragedy”

¹²⁰ NYT 18.4.1969, 12, David Binder, ”Yugoslavia Turning Increasingly Toward West as Result of Soviet Policy”

vian välit näyttivät hieman myöhemmin vuoden kuluessa muuttuvan nopeaan tahtiin paremmiksi.

Yhdysvaltain entisen varapresidentin Hubert H. Humphreyn tapaamisen yhteydessä heinäkuussa Tito onnitteli lämpimästi Yhdysvaltoja Apollo 11:n onnistuneesta kuulennosta ja myös julkiset reaktiot Jugoslaviassa koskien vierailuja kuussa olivat erittäin innostuneita¹²¹. Toisaalta kommunistimaailmassa ei herännyt mitään yleisen vihamielistä reaktiota kuulentoa kohtaan, vaikka esimerkiksi Kiina, Albania, Pohjois-Korea ja Pohjois-Vietnam sitä koskevat uutiset jättivätkin huomiotta; Jugoslavian ohella esimerkiksi Tšekkoslovakiassa televisiolähetys seurasi yrityksen edistymistä, ja Puolassa lento nostatti erittäin myönteisiä tunteita.¹²² Jugoslavia oli kuitenkin ainut kommunistinen kohde, jossa Apollo 11:n astronautit vierailivat syys- ja lokakuuisella kiertueellaan, jolla he halusivat osoittaa Yhdysvaltain halukkuuden jakaa avaruusosaamistaan ja -tietämystään¹²³. Vielä vuoden lopussa Tito ilmaisi halukkuutensa tavata Nixonin¹²⁴. Jugoslavia nähtiin myös hyvänä esimerkkinä sellaisesta maasta, jonka kehityskaaren kanssa oli yhteensopiva ajatus Nixonin uudesta pragmaattisuuteen perustuvasta ja tiukoista ideologisista rajoista piittaamattomasta ulkopoliitikasta, ja sen edustajien nähtiin edesauttaneen kyseisen suuntauksen kehittymistä¹²⁵.

Jugoslavian ja muiden länsimaiden kuin Yhdysvaltain suhteista tuotiin esiin esimerkiksi, että Ranskan pääministeri Maurice Couve de Murville toivoi läheistä yhteistyötä Jugoslavian kanssa ja näki Jugoslavian ja Ranskan omaavan samankaltaisia näkemyksiä maailman ongelmiin¹²⁶. Italian suhteen puolestaan mainittiin, että Italian kommunistipuolue osoitti suurta suosiota kongressiinsa osallistuneille Jugoslavian ja Romanian delegaatioille näiden isäntämaiden Tšekkoslovakian-politiikan johdosta¹²⁷, ja Italian ja Jugoslavian nähtiin myöhemmin kokonaisuudessaan kehittyneen vanhoista vihollisista mitä läheisimmiksi ystäviksi¹²⁸. Myös Jugoslavian ja Länsi-Saksan kerrottiin pitkästä ajasta pyrkivän läheisempään taloudelliseen, tekniseen, teolliseen, tieteelliseen ja kulttuuriseen yhteistyöhön, vaikka niiden toisaalta piti käsitellä vaikeita keskinäisiä kysymyksiä koskien Länsi-Saksassa olevia jugoslavialaisia vierastyöläisiä ja antikommunistisia liikkeitä sekä mahdollisia korvauksia natsien hirmuteois-

¹²¹ NYT 24.7.1969, 5, "Tito Offers Congratulations"; NYT 20.11.1969, 30, Douglas Robinson, "Second Moon Visit Stirs Less Public Excitement"

¹²² NYT 22.7.1969, 29, William Borders, "Even in Hostile Nations, the Feat Inspires Awe"

¹²³ NYT 20.9.1969, 5, "3 Moon Astronauts Will Make a 22-Nation Tour"; NYT 19.10.1969, 68, "Cheering Throngs In Belgrade Greet Apollo Astronauts"

¹²⁴ NYT 20.12.1969, 2, "Tito Hopes to Meet Nixon"

¹²⁵ NYT 26.12.1969, 28, C.L. Sulzberger, "Foreign Affairs: New Frontiers for the Seventies"

¹²⁶ NYT 11.1.1969, "Yugoslav honored in Paris"

¹²⁷ NYT 13.2.1969, 8, Robert C. Doty, "2 In Bloc Score Move On Czechs"

¹²⁸ NYT 26.12.1969, 28, C.L. Sulzberger, "Foreign Affairs: New Frontiers for the Seventies"

ta¹²⁹. Minkä verran hyviä suhteita kuvailtaessa sitten kyse olikin diplomaattisesta kohteliaisuudesta, kokonaisuudessaan Jugoslavian ja Länsi-Euroopan valtioiden suhteista tuli The New York Timesin pohjalta vuonna 1969 lähinnä myönteinen käsitys.

2.3 Ulkopolitiikka: muut Jugoslavian ulkopoliittiset kysymykset

Jugoslavian ulkosuhteet saivat tärkeitä huomioita osakseen myös muutoin, kuin itä- ja länsiblokin suhteen The New York Timesissa. Vuonna 1969 käsittelyssä olivat pääosin Kiinaa, sitoutumattomia maita ja Lähi-itää koskevat teemat. Maaliskuussa todettiin, että Jugoslavialla oli keskeinen osa Kiinan politiikassa, jolla Kiina haki ”uusia ystäviä” ollessaan ristiriidoissa Neuvostoliiton kanssa¹³⁰. Romanian aktiivisia suhteita Kiinaan ja Albaniaan pidettiin kuitenkin merkinä siitä, että maa ylitti ”neutraaliudessaan” jopa Jugoslavian.¹³¹ Ottaen huomioon, että Romania kuitenkin oli Varsovan liiton jäsen, oli tällainen arvio melko lailla rohkea. Joka tapauksessa Waldemar Zagarsin esittämän näkemyksen mukaan Kiinan strategiaan kuului, että ottaessaan Neuvostoliiton kanssa jopa aseellisesti yhteen se saattoi saada Neuvostoliittoa hellittämään painetta Itä-Euroopassa auttaen näin esimerkiksi Jugoslaviaa, Romaniaa, Albaniaa ja jopa Tšekkoslovakiaa ja siten saaden vahvemman aseman kommunistimaailmassa¹³². Kiinan liittolaisen Albanian lupauksella Jugoslavialle ja Romanianle antaa Neuvostoliittoa vastaan nähtiin olevan taustansa Kiinan antamassa hyväksynnässä¹³³. Lupaus oli yhtä kaikki kiinnostava siinä mielessä, että kuten Jugoslavia ja Kiina, Jugoslavia ja Albania olivat pitkään olleet huonoissa väleissä¹³⁴. Jugoslavia kuitenkin kiisti myöhemmin Albaniasta tulleet uutiset, että Jugoslaviassa toimisi jokin Kiinalle erityisen myönteinen kommunistiryhmittymä¹³⁵.

Kiina solmi Jugoslavian kanssa esimerkiksi kauppasuhteita ja maat normalisoivat myös diplomaattiset suhteensa¹³⁶. C.L. Sulzbergerin mukaan Kiinan äkillinen tuki Jugoslavialle voitiin nähdä kyynisestä näkökulmasta eli siis oletettavasti puhtaana taktisena siirtona ja esi-

¹²⁹ NYT 11.2.1969, 39, ”Yugoslav-German Accord”; NYT 11.2.1969, 3, ”Yugoslavs Sign Pact in Bonn”; NYT 29.7.1969, 2, Ralph Blumenthal, ”Bonn and Belgrade to Widen Contacts”

¹³⁰ NYT 4.3.1969, 42, ”Moscow vs. Peking”

¹³¹ NYT 9.3.1969, 3, Tad Szulcs, ”Ceausescu’s Popularity Growing; Rumanians Endorse Independent Policy of Party Chief”

¹³² NYT 23.3.1969, E15, Waldemar Zagars, ”Peking Strategy”

¹³³ NYT 28.4.1969, 14, ”Yugoslavia Offered Albanian Support”

¹³⁴ Valta & Karjalainen 1980, 133-137, 154-157

¹³⁵ NYT 7.12.1969, 12, ”Albania Reports That Pro-Peking Movements Are Active in Eastern Europe”

¹³⁶ NYT 28.11.1969, 20, Paul Hofmann, ”High Peking Aide At Albanian Fete”; NYT 5.12.1969, 44, ”Peking mends some Fences”

merkkinä siitä, miten pragmatismi korvasi dogmatismia ulkopoliitikassa¹³⁷. Tämä oli Nixonin ulkopoliittisen viitekehyksen logiikan näkökulmasta varmasti ymmärrettävää toimintaa. Synkempien skenaarioiden osalta puolestaan esimerkiksi Andre Fontaine totesi, että mikäli Neuvostoliitto päättäisi aloittaa täysimittaiset sotatoimet Kiinaa vastaan ja onnistuisi pakottamaan entisen liittolaisensa polvilleen, tuskin mikään estäisi sitä tekemästä samaa Romanian, Jugoslavialle ja Albanialle¹³⁸. Tämän päätelmän pohjalta siis Kiinan asema oli Jugoslaviankin hallinnon säilyvyyden kannalta elintärkeä. Joulukuussa vertailtiin myös, että Romanian ja Kiinan suhteet olivat olleet paljon pidempään lähempänä normaaleja kuin Kiinalla ja Jugoslavialla¹³⁹.

Jugoslavian toiminta ja vaikutusvalta sitoutumattomassa liikkeessä tuotiin esiin esimerkiksi, kun Egyptin kerrottiin tammikuussa pyrkivän irti Neuvostoliiton vaikutuksesta ja kohti sitoutumattomampaa politiikkaa. Samalla ilmaistiin Egyptin jatkuva arvostus Titoa kohtaan, ja Egyptin ulkoministerin Mahmoud Riadin kerrottiin suunnittelevan Titon kanssa sitoutumattomien maiden konferenssia.¹⁴⁰ Zagrebin yliopiston edustaja, Jugoslaviaa YK:ssa edustanut ja useissa hallitustehtävissä toiminut tohtori Eugen Pusić ilmaisi mielipiteenään tammikuun lopussa, että kansainvälisestä voimapolitiikasta olisi syytä päästä eroon, ja että kansainvälisissä suhteissa pitäisi lähtökohdaksi ottaa yhteisten ongelmien tunnistaminen ja niitä vastaan kamppailu perinteisen voimapoliittisen kehyksen ulkopuolella. Tällöin vallasta riippumattomien organisaatioiden tulisi kantaa suurempi vastuu ongelmien ratkaisusta.¹⁴¹ Pusićin lausunnossa oli selkeää kritiikkiä kylmän sodan supervaltapolitiikkaa kohtaan, ja sen kautta se oli virallisen Jugoslavian sitoutumattoman linjan mukainen. Jugoslavian itsensä sisällä vallasta riippumattomille organisaatioille tuskin oli kuitenkaan olemassa täysin vapaat toimintamahdollisuudet suhteessa poliittiseen järjestelmään. Titon kerrottiin huhtikuussa pyrkivän muodostamaan sitoutumattomien maiden keskuudessa kahden valtablokin ulkopuolisen ”rauhanblokin”¹⁴². Yosef Salmon puolestaan visioi toukokuussa kirjeessään, että esimerkiksi Jugoslavia, Romania, Tšekkoslovakia ja Israel voisivat muodostaa itsepuolustustarkoituksessa eräänlaisen ”neljännen maailman”¹⁴³. Kesäkuussa Tito huomautti ”eräiden suurvaltojen” pyrkivän tekemään sopimuksia koskien etupiirijakojaan, ja että tällaisesta seuraisi pienille ja keskikokoisille valtioille vain hankaluuksia¹⁴⁴.

¹³⁷ NYT 9.5.1969, 46, C.L. Sulzberger, ”Strange Flirts”

¹³⁸ NYT 20.9.1969, 28, Andre Fontaine, ”Topics; The Frozen War”

¹³⁹ NYT 5.12.1969, 44, ”Peking Mends Some Fences”

¹⁴⁰ NYT 15.1.1969, 13, Eric Pace, ”U.A.R. Plays Down Its Ties To Soviet”

¹⁴¹ NYT 26.1.1969, 5, Anthony Ripley, ”Yugoslav Decries Power Politics”

¹⁴² NYT 27.4.1969, 13, Alden Whitman, ”Tito Renews Bid For Peace Bloc”

¹⁴³ NYT 11.5.1969, E15, Yosef Salmon, ”Fourth World”

¹⁴⁴ NYT 8.6.1969, E14, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: Trade Winds”

Toisaalta, sitoutumattoman liikkeen ja sitä kautta Jugoslavian ulkopoliittiset ideaalit saattoivat joutua kyseenalaiseksi esimerkiksi Lähi-idän konfliktin kautta. Palestiinan vapausjärjestön PLO:n sallittiin osallistua sitoutumattomien maiden konferenssiin heinäkuussa¹⁴⁵. Jugoslavian suhde Israeliin ja juutalaisiin näyttäytyi jokseenkin kaksijakoisena. Juutalaisten maailmankonferenssi pyysi Titolta apua israelilaisten evakuoimiseksi arabimaista¹⁴⁶, ja yhdysvaltalainen juutalaisten tukijärjestö The Joint Distribution Committee toimi Itä-Euroopassa yhteistyössä vain Jugoslavian ja Romanian kanssa¹⁴⁷. Jugoslavia oli myös yhtenä osapuolena YK:ssa syyttämässä Israelia ihmisoikeusrikkomuksista¹⁴⁸, ja Israelin ulkoministeriö piti Jugoslaviaa syyskuussa avoimen vihamielisenä Israelin asemaa kohtaan¹⁴⁹. Marraskuussa kävi kuitenkin ilmi, että Jugoslavia tunnusti Israelin oikeuden olla olemassa toisin kuin esimerkiksi Hoari Boumedienen Algeria¹⁵⁰. Jugoslavian perimmäisestä suuntautumisesta Lähi-idän kysymyksessä ei siis ollut epäselvyyttä, mutta Jugoslavia ei missään nimessä esittänyt täysin yhteistyöhaluttomana Israelin suhteen.

2.4 Jugoslavian sisäpolitiikka

Sisäpolitiikan kannalta Tšekkoslovakian tapahtumien heijastuminen Jugoslavia-aiheiseen uutisointiin näkyi vuonna 1969 yhtä lailla. Lisäksi pohdittiin Jugoslavian poliittisen järjestelmän kehityssuuntauksia, mihin liittyen esiin tuli myös kritiikkiä. Myös maan sisäiset ristiriidat pääsivät esiin kuten myös Titon persoonan merkitys maan johdossa. Tammikuun 5. päivän artikkelissa, jossa kerrottiin Neuvostoliiton syyttäneen Titoa Prahan kevään esikuvaksi, mainittiin, että Tito oli vain viikkoa aiemmin vedonnut maanmiehiinsä itsenäisen kommunistisen linjan säilyttämisen puolesta¹⁵¹. Kun tammikuun lopulla kerrottiin Jugoslavian uskovan liberaalien ja kansallisten liikkeiden etenemiseen Itä-Euroopassa, tuotiin myös esiin näkemys, että jugoslavialaiset kommunistit olivat itse jo pitkään menestyksekkäästi suorittaneet talouden ja politiikan vapautteen tähtääviä kokeiluja kommunistisen järjestelmän sisällä¹⁵². Lausunto antoi hyvinkin optimistisen kuvan Jugoslavian järjestelmän kyvystä tehdä uudistuksia. Tämä asen-

¹⁴⁵ NYT 9.7.1969, 16, Alfred J. Friendly, "Parley of Neutrals in Belgrade to Hear the Palestinian Arabs"

¹⁴⁶ NYT 3.2.1969, 4, "Group urges Thant to Help Jews Leave Arab Nations"

¹⁴⁷ NYT 15.6.1969, 46, Irvin Spiegel, "Jewish Unit Aids 340,000 Overseas"

¹⁴⁸ NYT 4.3.1969, 5, "U.N. Commission Criticizes Israel"

¹⁴⁹ NYT 15.9.1969, 14, "Israel Decides Not to Co-operate In U.N. Study of Occupied Areas"

¹⁵⁰ NYT 9.11.1969, 2, "Tito and Boumediene Split On a Middle East Solution"

¹⁵¹ NYT 5.1.1969, 3, "Soviet Journal Says Tito Inspired Prague Policies"

¹⁵² NYT 28.1.1969, 8, Tad Szulcs, "Yugoslavs Believe Liberalization Trend Is Too Strong for Russians to Block"

ne herättää huomiota Jugoslaviassa kehittymässä olleen poliittisen liikehdinnän ja myöhemmin seuranneen valtiovallan vastareaktion huomioon ottaen.

Jugoslavian yhdeksännen kommunistikonferenssin yhteydessä maaliskuussa kerrottiin, kuinka Tito ehdotti maalleen kollektiivista johtoa varmistaakseen vallanperimyksensä sujuvan onnistumisen. Tito painotti uuden johdon osalta vahvuutta, yhtenäisyyttä ja auktoriteettia.¹⁵³ Uudeksi Jugoslavian pääministeriksi tulevaa Mitja Ribičićia kuvattiin kuitenkin ”liberaaliksi”, ”progressiiviseksi” ja Titon toiveiden mukaiseksi poliitikoksi, jolla oli dynaamisuuden tajua ja mielikuvitusta, ja joka oli joskus jopa ollut Belgradin johtoportaassa kanssa eri mieltä¹⁵⁴.

Pian tämän jälkeen alkoi The New York Timesissa ilmestyä analyysejä siitä, mitä Jugoslaviassa tapahtuisi, kun Tito aikanaan joutuisi jättämään johtoasemansa. Maaliskuun 16. päivä ilmestyi kaksi artikkelia. Kerrottiin, että Tito pyrki vahvistamaan puolueensa organisaatiota tuomalla siihen nuorempia, progressiivisia ja teknologiaan orientoituneita kommunisteja. Titon kerrottiin halunneen eroon liian konservatiivisista poliitikoista varmistaakseen, että maan johto pysyisi reformien tahdissa. Lisäksi kuitenkin tuotiin esiin huoli siitä, että kansalliset voimat voisivat repiä Jugoslavian hajalle Titon kuoleman jälkeen ja että Jugoslavia kärsi työttömyydestä ja virheistä taloussuunnittelussa. Titoismin tulevaisuuden kannalta esitettiin myös olennainen dilemma: miten poliittiset vapaudet voitaisiin sovittaa kansallisen turvallisuuden tarpeiden kanssa yhteen? Titon itsensä mainittiin olleen huolestunut esimerkiksi jugoslaviaalaisten liioista kontakteista ulkomaalaisten kanssa. Joka tapauksessa Jugoslavian nähtiin kulkeneen omaa tietänsä niin pitkälle, että vetäytymistä pidettiin epätodennäköisenä. Jugoslavia oli ”muuttuvan marxismin edelläkävijä”, mutta sen kommunistinen puolue ei ollut valmis suvaitsemaan poliittisia tai ideologisia haastajia auktoriteetilleen, missä se erosi ratkaisevasti esimerkiksi Tšekkoslovakian uudistajista.¹⁵⁵ Näin ollen tässä yhteydessä Jugoslavian yhteiskunnallista tilaa käsiteltiin kaihtamatta sitä odottavia vaikeita kysymyksiä ja mahdollisia syitä kritisoida sitä. Vertailun vuoksi lokakuussa Belgradia kutsuttiin myönteisesti ensimmäiseksi pragmaattiseksi marxilaiseksi pääkaupungiksi, joka osasi ennakoita nähdä, kuinka tietokoneet ja kybernetiikka syrjäyttäisivät ideologiat¹⁵⁶.

Pari päivää myöhemmin pohdittiin jälleen Jugoslavian tulevaa kehitystä. Todettiin, että jos Jugoslavian suurin muutoksen tarve koskisi yhteiskunnallista organisaatiota, olisivat sen puoluekongressin tekemät muutokset olleet riittäviä. Suurimmat haasteet olivat kuitenkin kir-

¹⁵³ NYT 13.3.1969, 9, Tad Szulcs, ”Collective Rule Proposed By Tito”

¹⁵⁴ NYT 15.3.1969, 3, Tad Szulcs, ”Yugoslavs Pick Liberal Premier”

¹⁵⁵ NYT 16.3.1969, E4, Tad Szulcs, ”Yugoslavia: Challenges for Tito’s Communism”; NYT 16.3.1969, Tad Szulcs, 26, ”Isolation’ Trend Rejected By Tito”

¹⁵⁶ NYT 2.11.1969, E14, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: Falling Idols”

joittajan mukaan kasvava nationalismi, jonka edustajat halusivat ”kääntää kelloa kommunismia edeltävään aikaan” sekä työttömyys ja muut talousvaikeudet. Kirjoittaja kuitenkin ilmaisi vahvaa optimismia sen suhteen, että Jugoslavian ”positiiviset elementit” saisivat jalansijan Jugoslavian kehityksessä, koska ongelmista oli keskusteltu ”demokraattisessa ilmapiirissä”.¹⁵⁷ Tähän artikkeliin tuli kiinnostava ja kriittinen vastaus 29.3. yleisönosastokirjeen muodossa. Kirjoittajana oli serbilehti ”Sloboda”-n päätoimittaja Miomir Radovanovich, joka kirjoitti New Yorkista käsin. Hän totesi, että koska Jugoslaviasta puuttui laillinen oppositio, kehityksen ”positiiviset elementit” olivat osa kommunistista puoluetta ja siten kiinnostuneita lähinnä *status quon* säilyttämisestä. Hän totesi, että oli syytä toivoa Jugoslaviaan demokraattista ja edustuksellista poliittista systeemiä, ennen tai jälkeen Titon kuolemaa. Hän myös lisäsi, että jugoslavialaiset saavuttaisivat tämän ilman ”positiivisten elementtien” apua; rauhanomaisesti, jos mahdollista, mutta vallankumouksella, jos tarpeen. Radovanovich viittasi Titoon kirjeessään sanalla ”diktaattori”.¹⁵⁸ On merkillepantavaa, että tämän tyyppistä kritiikkiä oli esillä jo 1969, ja Jugoslaviaan liittyvien kysymysten tämänkaltaisen esilletuonti asetti Titon luomuksen aivan erilaiseen valoon.

Titon vanha partisaanitoveri ja sittemmin hänen poliittiseksi vastustajakseen alkanut Milovan Djilas kirjoitti The New York Timesille laajan analyysin siitä, mitä hänen mielestään kommunismille tai oikeastaan sen eri ilmentymille tulisi tapahtumaan 15 vuoden aikasäteellä. Hän ilmaisi periaatteellisen vastustuksensa Jugoslavian hallinnolle ja toiveensa rauhanomaisesta muutoksesta tuoden esille Titon ikääntymisen ja syrjään siirtymisen väistämättä mukanaan tuoman haasteen, jota hän uskoi monien jugoslavialaisten jo miettivän joko jännityksellä, pahansuovasti, surullisina tai spekuloiden. Hänen näkemyksensä mukaan Jugoslavian kehityksen mahdollisen käännekohdan lähestyessä kansalliset tavoitteet olivat pääsemässä demokraattisten tavoitteiden ja toisaalta myös dogmaattisuuden suhteen niskan päälle, vaikka kansalliset ja demokraattiset tavoitteet olivatkin osittain kytköksissä. Djilas ei uskonut Jugoslavian sisäisen ”revisionismin” tai ”liberalisoinnin” itsessään provosoivan Neuvostoliittoa voima-toimiin, mutta uskoi, että se saattoi ”imperialistisista” motiiveista yrittää hyödyntää Jugoslavian kansallisia ristiriitoja. Hän näki Jugoslavian sitoutuvan taloudessaan yhä enemmän länteen ja uskoi läntisen kapitalismin ja itäisen sosialismin lähestymisen tulevan merkittäväksi realiteetiksi Jugoslaviassa. Optimistisesti hän lisäsi, että vuoteen 1984 mennessä Jugoslavian federaatio olisi muuttunut vapaammaksi konfederaatioksi, jossa ei-marxilaisista ideoista keskustelu ja marxilaisuuden kritiikki olisi vapaata. Lisäksi hän uskoi, että jos monipuoluejärjes-

¹⁵⁷ NYT 18.3.1969, 44, ”Yugoslavia After Tito”

¹⁵⁸ NYT 29.3.1969, 34, Miomir Radovanovich, ”After Tito”

telmää ei olisi saavutettu, sallisi kommunistipuolueen organisaatio erilaiset suuntaukset ja takaisi puoluevähemmistöjen oikeudet.¹⁵⁹ Djilasin analyysi oli varmasti ilmestyttyään kiinnostava siinä mielessä, että hän oli itse nähnyt Titon systeemin synnyn sisältäpäin. Hänen kehitysskenaarionsa tuki sitä teoriaa, että sosialistisen järjestelmän sisäinen uudistus olisi mahdollinen, vaikka toisaalta hän toi selkeästi esiin kansallisten päämäärien vahventuvan jalansijan.

Huhtikuussa puhuttiinkin Jugoslavian jatkuvasta demokratisaatiosta, mistä esimerkkinä annettiin Jugoslaviassa käytyjen vaalien entistä suurempaa osaa poliittisista paikoista koskenut ”kilpailuttaminen”. Mutta lisäksi annettiin ymmärtää, että Titon johtaman, progressiivisen puoluejohdon näkökulmasta muutos kohti demokraattista kilpailua oli jopa liian hidaskas. Tällainen tyytymättömyys oli käynyt ilmi myös esimerkiksi Jugoslavian lehdistössä. Lisäksi ”dynaamisen” maan systeemiä vastustaneidenkin mainittiin uskaltaneen pyrkiä ehdokkaiksi, vaikka he joutuivatkin lopulta perumaan ehdokkuutensa.¹⁶⁰ Tämän artikkelin anti oli taas kovasti Titon julkisuuskuvalle suosiollinen. ”Demokratisoinnin” käänköpuolesta taas saatiin ote pari päivää myöhemmin, kun jugoslavialaisen toimittajan Dragoljub Golubovićin kerrottiin joutuneen karkotetuksi kommunistipuolueesta; hän oli herättänyt Titon ja muun puoluejohdon raivon jo vuonna 1966 paljastaessaan johtajien luksusmaiset etuoikeudet¹⁶¹. Näin ollen Jugoslavian sananvapaustilanteen negatiiviset puolet pääsivät esiin. Toukokuun alussa Tito luonnehti kuitenkin Jugoslavian sosialistisen systeemin johtavan valtion ja ylhäältäpäin tulevan komennon pois kuihtumiseen¹⁶².

Miten sitten tuli esiin tavallisten jugoslavialaisten näkökulma heidän kotimaansa hallintoon ja sen politiikkaan? Tammikuussa dramaattinen uutinen kertoi jugoslavialaisesta lukokösepästä, joka sytytti itsensä tuleen; tapaus sattui tilanteessa, jossa osoitettiin sympatiaa polttoitsemurhan tehneelle tšekkiläiselle toisinajattelijalle Jan Palachille. Vaikka välittömiä poliittisia motiiveja ei kerrottu havaitun, viittasi uutisen tulkinta silti siihen, että tapaus oli esimerkki jugoslaavien suuresta myötätunnosta Tšekkoslovakiaa kohtaan¹⁶³. Tässä kysymyksessä siis jugoslavialaisten näytö olevan helppo tukea hallintonsa politiikkaa. Alkuvuoden mitaan ilmestyi uutisia uudesta puolustuslaista, jonka myötä Jugoslavian armeijaan luotiin sissisotaa varten partisaanijoukkoja samalla, kun Moskovan kanssa läheisiä sotilasviranomaisia

¹⁵⁹ NYT 23.3.1969, SM28, 134-137, 140, Milovan Djilas, ”There Will Be Many Communisms In 1984”

¹⁶⁰ NYT 14.4.1969, 1,6, David Binder, ”Yugoslavs Elect Representatives”

¹⁶¹ NYT 16.4.1969, 3, David Binder, ”Yugoslav Party Ousts Newspaperman Who Criticized Its Leaders”

¹⁶² NYT 1.5.1969, 11, ”Tito Asks Soviet Talks”

¹⁶³ NYT 24.1.1969, 12, ”Man in Yugoslavia Sets Himself Afire”

puhdistettiin¹⁶⁴. Tällainen järjestelmä tarvitsi toimiakseen tuekseen jokseenkin aitoa tukea ja puolustustahtoa kansalaisten osalta. Maaliskuussa kirjoitettiin, että Jugoslaviassa värväystapahtuma oli ”ilon ja ylpeyden aihe”¹⁶⁵.

Kesäkuun 8. päivä sen sijaan mainittiin vuotta aiemmin tapahtuneet opiskelijalevottomuudet, jotka olivat kiihdyttäneet vapauksien lisääntymistä Jugoslaviassa. Titon hallinto, joka lehden mukaan pyrki sosiaaliseen ja taloudelliseen muutokseen hiljaisen ”evoluution” keinoin, teki parhaansa estääkseen opiskelijoita osoittakseen mieltään tapauksen vuosipäivänä. Opiskelijat myöntivät tähän, mitä pidettiin osoituksena siitä, että poliittinen dialogi oli edelleen mahdollinen Titon hallinnon ja uuden sukupolven välillä. Toisaalta kuitenkin uusi sukupolvi oli vieraantumassa vanhasta systeemistä ja menettämässä uskonsa ideologiaan. Kritiikin keskiössä nähtiin olevan esimerkiksi tuloerojen kasvun sekä mahdollisuuksien puuttumisen yliopistosta valmistuneilla. Hallitus pelkäsi toisaalta halua siirtyä ääriivasemmistolaiseen kommunismiin tai halua palata ortodoksiseen kommunismiin, jossa toimeentulo olisi vakaampi, mutta toisaalta myös vaatimusta entistä suuremmista kansalaisvapauksista. Vaikka jotkut intellektuellit sanoivat, että edellisvuoden levottomuudet olivat edesauttaneet todellisia muutoksia, opiskelijat olivat tyytymättömiä muutoksiin esimerkiksi kommunistipuolueen organisaatiossa sekä kulttuurielämässä, jonka he kokivat liian kaupalliseksi. Artikkelissa mainittiin myös, että amerikkalaismusikaali ”Hair” sai ensiesityksensä Itä-Euroopassa juuri Jugoslaviassa.¹⁶⁶ Artikkelin asetelma on sikäli kiinnostava, että kun siinä esitettiin Titon hallinnon huoli jyrkemmän kommunismin kannattamisesta, oli amerikkalaisestakaan näkökulmasta tuskin syytä osoittaa sympatiaa tällaiselle poliittiselle radikalismille. Tämä saattoi olla Titolle lähinnä eduksi.

Heinäkuussa kerrottiin kroaattiemigrantista, joka hyökkäsi Länsi-Saksassa Jugoslavian sotilaslähetystöön ampuen ja haavoittaen lähetystön johtajaa. Artikkelissa kerrottiin myös muista vastaavanlaisista tapauksista ja todettiin, että monet Länsi-Saksaan tulleet jugoslavalaiset vierastyöläiset olivat vihamielisiä hallitukselleen ja perustivat salaisia poliittisia ja terroristiorganisaatioita.¹⁶⁷ Kesäkuussa myös Jugoslavian Sydneyn-konsulaatin edessä oli räjähtä-

¹⁶⁴ NYT 26.1.1969, 4, Tad Szulcs, “Yugoslavs Moving to Build Up Regular and Partisan Defences”; NYT 12.2.1969, 12, “Yugoslavia Passes Law for Creation Of Guerilla Units”; NYT 23.2.1969, 16, “Arming Of Yugoslav Civilians For Defence Units Under Way”; NYT 15.4.1969, 1, 8, David Binder, “Yugoslavs purge Army Generals”

¹⁶⁵ NYT 7.3.1969, 6, Tad Szulcs, “Belgrade-Bucharest Flyer Pauses For Commuters, Too”

¹⁶⁶ NYT 8.6.1969, 13, “Yugoslav Youth Grows Restless”

¹⁶⁷ NYT 1.7.1969, 8, ”Yugoslav Aide In Berlin Is Shot In Attack by Croatian Emigre”

nyt pommi vahingoittamatta ketään, mutta The New York Timesin uutisoinnista ei ilmene, liittyikö tämä tapaus mahdollisesti jugoslaaviemigranttien terroritoimintaan¹⁶⁸.

Elokuisessa artikkelissa, jossa kerrottiin kesänvietosta Belgradissa, kuvailtiin kaupungin liikkeiden olevan täynnä houkuttelevia tavaroita kotimaasta ja ulkomailta ja nuorison kerrottiin olevan innostunut länsimaisista ilmiöistä. Lisäksi mainittiin, että sananvapauden suhteen vain Tito oli tabu ja kommunistipuolueen politiikka ja sen persoonallisuudet olivat ”vapaa riistaa”.¹⁶⁹ Syyskuussa kirjoitettiin, että Neuvostoliiton uhasta huolimatta jugoslaavien keskuudessa vallitsi itsevarmuuden ja päättäväisyyden ilmapiiri, joka perustui siihen, että ”jugoslaavit eivät valita, koska tietävät, mitä todelliset ongelmat ovat” ja ”ovat valmiita kuolemaan vakaumustensa puolesta”; nämä vakaumukset saattoivat tosin olla keskenään ristiriitaisia.¹⁷⁰ Paria päivää myöhemmin todettiin, että kroatialaisella Korčulan saarella kommunistinen järjestelmä oli vaikuttanut perinteiseen yhteisölliseen elämänmuotoon hyvin vähän¹⁷¹. Artikkelituki käsitystä Titon hallinnon perinteistä kommunismia vähemmän totalitaarisesta luonteesta. Vielä aivan vuoden lopussa oli maininta kolmesta jugoslavalaisesta opalinetsijästä Australiassa, jotka vaativat itseään kutsuttavan kroaateiksi, sillä he pitivät ”jugoslaavia” kommunistisena terminä¹⁷².

Jugoslavian albaanikysymykseen otti kantaa 18.1. yleisönosastokirjeessään amerikkalainen tri Agim Leka. Hänen mielestään amerikkalaisten tuli saada tietää totuus albaanilevottomuuksien voimakkaasta tukahduttamisesta maassa, jolle amerikkalaiset veronmaksajat olivat vuoden 1945 jälkeen myöntäneet yli 2 miljardia dollaria demokratian ja vapauden tukemiseen. Hän esitti, että Tito voisi saada vapaan maailman sympatiat itselleen vain myöntämällä Kosovolle tasavallan aseman. Lisäksi hän vaati Jugoslaviaa ottamaan oppia amerikkalaisesta tavasta kohdella toisinajattelijoita.¹⁷³ Seuraavana päivänä professori Stephen Borsody esitti, että myös Jugoslavian unkarilaiset olivat kaukana täyden tasa-arvoisuuden saavuttamisesta¹⁷⁴. Maaliskuussa kerrottiin seitsemästä albaanista, jotka tuomittiin Jugoslaviassa ”[...] pahansuovasta kansallisen vihan herättämisestä ja suvaitsemattomuudesta kansan keskuudessa” ja huhtikuussa 9 muusta, jotka tuomittiin edellisvuoden anti-jugoslavalaisista mielenosoituksista¹⁷⁵. Toukokuussa mainittiin Yhdysvaltain korkeimman oikeuden päätökses-

¹⁶⁸ NYT 9.6.1969, 4, “Sydney Consulate Bombed”

¹⁶⁹ NYT 2.8.1969, 3, Alfred Friendly Jr., “Beating the Balkan Heat”

¹⁷⁰ NYT 3.9.1969, 46, Anthony Lewis, “A Cheerful View of History’s Irrationalities”

¹⁷¹ NYT 7.9.1969, E14, Anthony Lewis, “Where There Is No Crisis of Identity”

¹⁷² NYT 28.12.1969, 36, Robert Trumbull, “Finding of \$50 Opal starts Gem Rush in Australia”

¹⁷³ NYT 18.1.1969, 30, Agim Leka, “Yugoslav’s Albanians”

¹⁷⁴ NYT 19.1.1969, E23, Stephen Borsody, “Danubian Nation-States”

¹⁷⁵ NYT 24.3.1969, 37, 7 sentenced in Yugoslavia; NYT 8.4.1969, 32, “9 sentenced in Yugoslavia”

tä karkottaa jugoslavialainen merimies, joka pelkäsi joutuvansa vainotuksi kotimaassaan¹⁷⁶. Nämä edeltävät esimerkit antoivat varmasti lukijoille jo hyvää osviittaa Jugoslavian todellisesta ihmisoikeustilanteesta. Stevan K. Pavlowitchin mukaan siinä missä unkarilaiset näyttivät olevan sosialistisessa Jugoslaviassa eteläslaavilaisten veljiensä kanssa yhtä onnellisia, muodostivat albaanit Jugoslavian hallinnolle äärimmäisen vaikean ongelman, jota hän nimitti Jugoslavian räjähdysalttiimmaksi¹⁷⁷.

Itävaltaan suuntautuvaa pakolaisuutta käsittelevässä artikkelissa jugoslavialaiset maanviljelijät, jotka pyrkivät ”meren taakse”, mainittiin yhtenä esimerkkinä tšekkoslovakialaisten miehityksen jälkeistä hallintoa paenneiden, romanialaisten intellektuellien, juurettomien mustalaisten ja erään pohjoisvietnamilaisen ohessa. Kyseisessä artikkelissa mainittiin myös, että serbialaiset ja kroatialaiset pakolaisperheet pyrittiin pitämään pakolaisleirillä erillään toisistaan.¹⁷⁸ Kirkon asemasta Jugoslaviassa kerrottiin heinäkuussa, että joitakin kommunistivirkkailijoita huolestutti uskonnollisen toiminnan vireytyminen maassa, mutta toisaalta kirkkojen oli edelleen vaikea löytää levityskanavia toiminnalleen¹⁷⁹. Joulukuun lopussa kuitenkin esitettiin, että Jugoslaviassa kirkkojen asema oli Itä-Euroopan mittakaavassa keskimääräistä parempi¹⁸⁰.

Jugoslavian kulttuurielämään liittyen julkaistiin helmikuussa uutinen, jossa kerrottiin maan toisen maailmansodan jälkeisen kirjallisuusperinteen olevan paljon vähemmän sidoksissa sosialistiseen realismiin ja sen sijaan muista tyyleistä vaikutteita saanut kuin muissa kommunistimaissa. Lisäksi pitkän uran tehneen kroaattikirjailijan Miroslav Krležan kerrottiin hieman aiemmin hyökänneen sosialistista realismia ja stalinistista estetiikkaa seuraavaan tyyliin: ”Tehtävämme on avata ovia todistaaksemme töillämme, että olemme aina kamppailleet taiteellisen ilmaisunvapauden, eri koulukuntien ja tyylien samanaikaisen olemassaolon sekä moraalisten ja poliittisten vakaumusten valinnanvapauden ja itsenäisyyden puolesta”. Jugoslavian fiktion johtavaksi periaatteeksi artikkelissa nähtiin nousta vallitsevan yhteiskunnan ja nykyaikaisen ihmisen tasojen yläpuolelle.¹⁸¹ Krležan tuolloisesta asemasta Jugoslaviassa kertoo se, että itse Tito koki hankalaksi käskeä häntä vetämään tukensa kroatian kirjakieltä koskevalta, vahvan kansallismielisen sävyn saaneelta julistukselta vuonna 1967¹⁸². Toukokuussa kerrottiin, että Jugoslaviassa elokuvaohjaajat saattoivat kuvata teoksissaan kommunistisen

¹⁷⁶ NYT 20.5.1969, 28, ”Supreme Court’s Actions”

¹⁷⁷ Pavlowitch 1988, 74-75, 78-93

¹⁷⁸ NYT 22.6.1969, 8, Tad Szulcs “Refugees Crowd Camp in Austria; Facilities Strained by Quiet But Steady Influx”

¹⁷⁹ NYT 13.7.1969, 13, ”Churches’ Gains Worry Belgrade”

¹⁸⁰ NYT 25.12.1969, 1, 22, Paul Hofmann, ”Church in East Europe: Toleration and Tension”

¹⁸¹ NYT 23.2.1969, BR18, ”Yugoslavia”

¹⁸² Glenny 2000, 585

yhteiskunnan kurjuutta ja konflikteja sekä ihmisiä, jotka rakastavat, vihaavat, tappavat, pettävät, valehtelevat ja näkevät nälkää. Tämän lisäksi tosin huomautettiin, että monia Jugoslavian uusista suosituista ohjaajista oli syytetty vallanpitäjien taholta siitä, että he kuvasivat tapah- tumia liian synkstä näkökulmasta.¹⁸³ Serbialaisen Želimir Žilnikin kerrottiin heinäkuussa voittaneen Berliinin Kultainen Karhu-elokuvapalkinnon elokuvallaan ”Rani Radovi”, joka oli satiiri nuorison protestointiin liittyvästä turhautumisesta. Kilpailun jury ylisti teoksen ideolo- gian ja todellisuuden välistä vastakkainasettelua. Žilnik kertoi, että hän oli joutunut kamppai- lemaan Jugoslaviassa sensuuriviranomaisia vastaan saadakseen ylipäänsä esitellä elokuvan Berliinissä.¹⁸⁴ Zagrebin filharmonikot saivat sen sijaan kesäkuussa tilaisuuden olla ensimmäi- nen suuri musiikillinen organisaatio ”itäblokin maasta¹⁸⁵”, joka osallistui Yhdysvalloissa pi- dettävään musiikkifestivaaliin; kyseessä oli ”The Temple University Music Festival”.¹⁸⁶

Milovan Djilasin ”Nesavršeno Društvo”(suom.”Epätäydellinen yhteiskunta)-teosta esi- teltiin elokuussa, ja siten myös hänen kriittiset näkemyksensä Titon hallinnosta ja kommunis- tisen järjestelmän väkivallasta ja korruptiosta pääsivät jälleen esiin¹⁸⁷. Lokakuun lopulla ker- rottiin, että Tito oli hyökännyt puheessaan näytelmäohjaajaa Dragoslav Mihailovićia vastaan, minkä seurauksena hänen näytelmänsä esittäminen lopetettiin. Titon mukaan näytelmä ”[...] heitti lokaa Jugoslavian sosiaalisen systeemin päälle” ja ohjaaja Mihailović ”[...] yritti kaikin tavoin todistaa, että yhteiskuntamme ei ole hyvä”.¹⁸⁸ Vain pari päivää myöhemmin kävi ilmi, että kirjailija Zoran Glušćević vangittiin vieraan vallan kunnian loukkaamisesta. Kiinnostavaa oli, että tässä tapauksessa kyseinen vieras valta sattui olemaan Neuvostoliitto ja kunniaa louk- kaava teksti koski Tšekkoslovakian miehitystä.¹⁸⁹ New Yorkin modernin taiteen museon fil- miosaston johtaja Williard Van Dyke kommentoi puolestaan marraskuussa Jugoslavian elo- kuvakulttuuria termein ”kysyvä”, ”epäilevä”, ”arvoituksellinen” ja ”joskus erittäin kriittinen pohjanaan olevaa yhteiskuntaa kohtaan”.¹⁹⁰ Joulukuussa analysoitiin Jugoslavian elokuvatuot- antoa toteamalla esimerkiksi, että se oli mielenkiintoisuudessaan, vaikkakaan ei vallankumo- uksellisuudessa, verrattavissa mihin tahansa ranskalaisen ”Uuden aallon” elokuvataiteen syn- tymisen jälkeiseen kansalliseen elokuvatuotantoon. Jugoslaviaalaisten elokuvien suhdetta poli-

¹⁸³ NYT 8.5.1969, 52, ”Directors Don’t Shy From Depiction of Misery and Strife”

¹⁸⁴ NYT 7.7.1969, 28, ”A Yugoslav Film, Satire on Protest, Wins Berlin Prize”

¹⁸⁵ Termin käyttö tässä yhteydessä saattaa johtua toimittajan perehtymättömyydestä Jugoslavian asemaan suh- teessa muihin kommunistimaihin, mutta toisaalta se saattaa myös olla henkilökohtainen kannanotto tai kyseessä voi olla termin ”itäblokki” käsittäminen tietyllä tavalla

¹⁸⁶ NYT 29.6.1969, 44, Allen Hughes, ”Zagreb Ensemble Opens a Festival; Yugoslav Philharmonic in U.S. Debut at Temple U.”

¹⁸⁷ NYT 10.8.1969, BR2, James H. Billington, ”The Unperfect Society”

¹⁸⁸ NYT 27.10.1969, 13, ”Play Closed in Belgrade After Tito Scores Author”

¹⁸⁹ NYT 29.10.1969, 17, ”Yugoslav Is Jailed For Scoring Soviet”

¹⁹⁰ NYT 5.11.1969, 38, A.H. Weiler, ”12 Yugoslav Films to Be Shown Here”

tiikkaan kuvattiin niin, että ne olivat vahvasti ”vallankumousmyönteisiä” mutta ”yhteiskunta-eliitin vastaisia”; artikkelin kirjoittajan mukaan tätä kuvasti se, että eliitti lupasi enemmän vallankumousta kuin se pystyi tarjoamaan. Elokuissa käsiteltiin asenteita koko sosialistista kokeilua kohtaan tarkastelutapojen vaihdellessa itsetyytyväisyydestä katkeraan kyynisyyteen. Elokvien sisältämät impulssit ja ilmaisunvapaus kertoivat kirjoittajan mukaan siitä, että jugoslaviaalaisten elokuvantekijöiden tilanne oli terveellä ja tyydyttävällä pohjalla.¹⁹¹ Näiden uutisten pohjalta syntynyt vaikutelma Jugoslavian kulttuurin ja hallinnon suhteesta oli moniulotteinen ja ristiriitainenkin.

Titon persoonaan viitattiin helmikuussa, kun Tšekkoslovakian normalisoinnin tulevaa arkkitehtia Gustáv Husákia kerrottiin verrattavan häneen johtohahmona¹⁹². Lienee kyseenalaista, kuinka imarreltu Tito itse olisi ollut tällaisesta vertauksesta Neuvostoliitolle uskolliseksi osoittautuneeseen Husákiin. Maaliskuussa brittinovellisti John Braine kertoi ihannoineensa Titoa toisen maailmansodan aikana ja pitäneensä häntä ”vapauden puolustajana”. Hän kuitenkin tuli toteamaan, ettei Tito tätä oikeasti ollut.¹⁹³ Titon syntymäpäiväjuhlien yhteydessä The New York Times kommentoi hänen näyttävän paljon ikäistään nuoremmalta, olevan erinomaisessa kunnossa ja nauttivan avoimesti juhlallisuuksista; juhla oli myös hyvä esimerkki Titon kultista Jugoslavian nuorison keskuudessa¹⁹⁴. Syyskuussa puolestaan esitettiin vertaus Ho Tsi Minhiin ja todettiin, että molemmat mainituista johtajista olivat ensisijaisesti ”patriotteja”¹⁹⁵. Lokakuun lopulla kerrottiin Jugoslavian kommunistien kanssa kilpailleen kunin-gasmielisen vastarintaliikkeen, četnikkien, riveissä toisessa maailmansodan aikana taistelleen Ruth Mitchellin kuolemasta. Hänen kerrottiin sanoneen Titosta: ”On suuri kunnia, yksi suurimmista minulle suoduista, tulla kutsutuksi petturiksi sen lurjuksen, Titon, toimesta. Tito on mitä suurin serbien kansan petturi.”¹⁹⁶ Näin ollen Titon patriotismistakin oli löydettävissä hyvin erilaisia tulkintoja.

Vuosi 1969 päättyi Jugoslavian sisäpoliittisen tilanteen uutisoinnin kannalta jännittyneissä tunnelmissa. Joulukuun 22. päivä kerrottiin, että Belgradin yliopiston opiskelijalehden toimituskunta oli vaihdettu konservatiivisempaan, enemmän puolueen linjaa seuraavaan joukkoon. Kommunistipuolueen vastustajien sanottiin haluavan korvata ”vallankumouksen ylhäältä” ”vallankumouksella alhaalta” ja kyseenalaistavan Titon ”avoimen yhteiskunnan” arvot.

¹⁹¹ NYT 12.12.1969, 70, Roger Greenspun, ”The Screen: Yugoslavs Reveal an Attractive Cinema”

¹⁹² NYT 15.2.1969, 8, Jonathan Randal, ”Triumphant Slovaks Now Grow Defensive”

¹⁹³ NYT 2.3.1969, 65, John Braine, ”Why One British Socialist Turned Conservative”

¹⁹⁴ NYT 26.5.1969, 3, ”Youths Honor Tito on 77th Birthday”

¹⁹⁵ NYT 4.9.1969, 46, ”Ho Chi Minh”

¹⁹⁶ NYT 26.10.1969, 82, ”Ruth Mitchell Who Fought With Chetniks, 81, Dies”

Osa vastusti kulutusyhteiskuntaa ja jotkut jopa pitivät stalinismia parempana vaihtoehtona. Toisaalta osa vastusti lähinnä Titon ja hänen lähipiirinsä valtamonopolia. Jugoslaviassa nähtiin vallitsevan kaksi erilaista ideologista tendenssiä: keskitetyn valtakoneiston primitiivinen egalitarismi sekä hallitsevammaksi noussut pyrkimys materiaaliseen hyvinvointiin, joka uhkasi kommunismin ideologista perustaa. Lisäksi mainittiin, että harva uskoi, että tällainen vastakkainasettelu voisi vallita Titon jälkeen ilman suurta sisäistä mullistusta.¹⁹⁷ Tämä tilanne siis ikään kuin asetti Titon vallitsevan hallinnon ”vakaajaksi” kahden eri suuntaan pyrkivän voiman väliin. Jugoslavian nähtiin omaavan Titon jälkeen epävakaa tulevaisuuden. Toisaalta kuitenkin mainittiin, että uuden kollektiivisen johdon edustajat uskoivat, että Jugoslavia olisi ”kypsynyt” niin paljon, että maa voisi menestyksekkäästi jatkaa taivaltaan. Lisäksi tuli esiin toive, että Jugoslavian poliittiselle näyttämölle nousisi joku uusi, dominoiva hahmo, vaikkei uutta Titoa voisi koskaan tullakaan.¹⁹⁸ Tämä herättää kysymyksen: miten amerikkalaisesta näkökulmasta voitiin suhtautua tällaiseen toiveeseen?

2.5 Jugoslavian talous

David A. Dykerin mukaan Jugoslavian talous oli ajautunut 1960-1970-lukujen taitteessa kriisiin koskien esimerkiksi yritysten velkaantumista, inflaatiota, investointien puutetta ja työttömyyden kehitystä.¹⁹⁹ Tätä näkemystä voidaan pitää lähtökohtana tutkittaessa, miten The New York Timesissa nähtiin Jugoslavian talouden tila ja kehitys. Tammikuussa kommentoitiin Jugoslavian taloutta erinomaiseksi malliksi siitä, mitä reformi voisi saada aikaan. Jugoslavia oli aloittanut suuren talousohjelman rikottuaan välit Neuvostoliittoon; täten se pyrki tekemään maatalousvaltiosta kukoistavan semi-kapitalistisen valtion. Talouden pääelementteinä olivat itsehallinto, voitot sekä vapaat markkinat. Tavoitteena oli artikkelin mukaan tehdä Jugoslavian taloudesta aidosti toimiva ja saada siinä vallitsemaan aito kilpailu esimerkiksi länsitalouksien kanssa. Jugoslavian mallin nähtiin olleen esimerkkinä Tšekkoslovakian Ota Šikille, eräälle Prahan kevään hahmoista.²⁰⁰

Toisessa artikkelissa todettiin, että pinnalta katsoen Jugoslavian ennätystyöttömyys ja viennin lasku olisivat voineet tukea Neuvostoliiton väitteitä maan talousreformin tehottomuudesta ja ei-kommunistisesta luonteesta. Mutta toimittaja kysyi lisäksi tekstissään Titoa mukaillen, miksi sitten Jugoslavian liikkeet olivat niin hyvin varusteltuja, että itäblokin maiden

¹⁹⁷ NYT 22.12.1969, 7, Drew Middleton, ”New Left in Yugoslavia Scores Party Politics as Conservative”

¹⁹⁸ NYT 26.12.1969, 13, Drew Middleton, ”Yugoslavia Faces A Clouded Future”

¹⁹⁹ Dyker 1990, 66-71, 80

²⁰⁰ NYT 13.1.1969, 70, ”Hopes of Red Bloc Reformes Slowed by Kremlin’s Brakes”

kansalaiset tulivat niiden perässä kuin ”kärpäset hunajalle”. Selityksenä oli, että reformi itse asiassa toimi, vaikkei kaikkein suurimpien odotusten mukaisesti, ja Jugoslavian talous oli paljon paremmalla tolalla kuin sen kommunistiset kriitikot antoivat ymmärtää. Työttömyyden selitykseksi artikkelissa nähtiin, että se oli vain luonnollinen seuraus ja hinta siitä, että Jugoslavian talous muuttui kilpailukykyiseksi. Lisäksi mainittiin, että Jugoslavian talous osoitti selkeitä virkistymisen merkkejä edellisvuoteen verrattuna, ja että Jugoslavia oli halukas suuntautumaan taloussuhteissaan enemmän länteen.²⁰¹ Eräs esimerkki poliittisista sanktioista talouden keinoin koskien Jugoslaviaa tuotiin esiin toukokuuisessa artikkelissa. Siinä kerrottiin, että Neuvostoliiton ja Kiinan välisessä lentoliikenteessä kommunististen maiden edustajat maksoivat vain neljäsosan muiden matkustajien lipunhinnoista, mutta tämä erikoistaksa ei suinkaan koskenut jugoslavialaisia.²⁰² Vaikka Jugoslavian ulkopoliittinen suhde Neuvostoliittoon oli parantunut vuoden loppua kohti, Neuvostoliiton nähtiin joulukuussa arvostelevan Jugoslavian taloussysteemiä ja sen kommunistisista periaatteista luopumista²⁰³. Teoria ja käytäntö saattoivat kuitenkin olla vieraantuneita toisistaan; esimerkiksi Puolan kulutustavaratilannetta arvioivassa jutussa todettiin, että nimenomaan jugoslavialaiset jääkaapit olivat Puolassa suosittuja²⁰⁴.

Heinäkuussa kerrottiin esimerkkinä, että Sloveniassa yksityiset rekankuljettajat olivat saaneet valtiolta myönnytyksiä koskien ajoneuvojensa kokorajoituksia; tämän kerrottiin nostaneen epäilyksiä sitä kohtaan, voisiko hallinto estää toimenpiteillään ”hiipivän kapitalismin” etenemisen. Lisäksi viitattiin siihen, että Slovenia ja Kroatia vaativat enemmän itsenäisyyttä taloudelliseen päätöksentekoonsa. Jugoslavian päättävien elinten taholta puolestaan ilmeni kritiikkiä yksityisten rekankuljettajien suhteetonta vaurastumista kohtaan, ja heitä syytettiin myös lahjonnasta.²⁰⁵ Syyskuussa kerrottiin yksityisyrittäjien mahdollisuuksista Jugoslaviassa, ja yrityksen päätöksenteon itsenäisyys nähtiin olennaiseksi osaksi taloussysteemiä. Toisaalta kilpailun tuomat sosiaaliset ongelmat tuotiin artikkelissa esille. Titoa kutsuttiin artikkelissa kokeilunhaluiseksi kommunistiksi, joka kylläkin halusi säilyttää maineensa oikeana kommunistina huomauttamalla aika-ajoin kapitalismin uhasta. Tästä huolimatta Jugoslavian järjes-

²⁰¹ NYT 13.1.1969, 71, Jonathan Randal, ”Yugoslavia Revives Under Reform Plan”

²⁰² NYT 18.5.1969, 11, Colin McCullough (© 1969 The Globe and Mail, Toronto), “Soviet-China Link in Travel Is thin; Air and Rail Traffic, Once Heavy Is Now a Trickle”

²⁰³ NYT 24.12.1969, 1, 9, Bernard Gwertzman, “Moscow Affirms A Centrist Stand”

²⁰⁴ NYT 22.12.1969, 10, “Household Appliances Are Costly for Average Pole”

²⁰⁵ NYT 13.7.1969, 12, Alfred Friendly Jr., ”Private Truckers in Yugoslavia Protest State Curbs and Win Concessions”

telmä nähtiin ainutlaatuisiksi, ja toimittajan mukaan jokaisen avomielisen yhteiskunnan tuli seurata sitä tarkasti.²⁰⁶

Jugoslavialaisista vierastyöläisistä kerrottiin, että esimerkiksi Länsi-Saksassa he olivat kolmanneksi suurin vierastyöläisten ryhmä 176 000 edustajallaan²⁰⁷. Wienissä heidän nähtiin olevan manuaalisen työn tekijöinä samankaltaisessa tilanteessa kuin algerialaiset Pariisissa²⁰⁸. Jugoslavialaisille työläisille näytti olevan kysyntää myös itäblokin puolella, sillä Tšekkoslovakian kerrottiin kutsuvan jugoslavialaista työvoimaa auttamaan työvoimapulasta kärsivän talouden rakennustyössä²⁰⁹. Kaikki maiden taustalla olevat poliittiset jännitteet huomioon ottaen tämä oli kiintoisa ratkaisu ja kertoi, päinvastoin kuin edellä mainittu ”lentotaksasanktio” ja samalla tavalla kuin Puolaa koskeva ”jääkaappiesimerkki”, osaltaan talouselämän ”epäpolitisoitumisesta” ja siitä, ettei kommunistimaillakaan ollut varaa kaikissa suhteissa pitää ideologisia periaatteita etusijalla. Joulukuussa huomautettiin vierastyöläisten ja heidän valuutantuontinsa suuresta merkityksestä Jugoslavian taloudelle²¹⁰. Mitä tulee Länsi-Saksassa työskennelleisiin jugoslavialaisiin, Kaja Shonick on korostanut Jugoslavian ja Länsi-Saksan vuonna 1968 solmiman vierastyöläissopimuksen osalta vahvasti Länsi-Saksan näkökulmasta sopimuksen ulkopoliittisia ulottuvuuksia osana Willy Brandtin idänpolitiikkaa suhteessa siihen, mikä sopimuksen taloudellinen merkitys oli²¹¹.

Jugoslavian ja Yhdysvaltain taloussuhteista mainittiin tammikuussa, että Nixonin edeltäneen Lyndon Johnsonin hallinto oli viimeisinä viikkoinaan tarjonnut Jugoslavialle taloudellisia myönnytyksiä auttaakseen sitä puolustautumaan Neuvostoliiton uhkaa vastaan. Jugoslavian puolestaan kerrottiin hakevan Yhdysvaltain investointeja vapauttaakseen talouttaan, ja tarjoamalla amerikkalaisyrityksille vastineeksi esimerkiksi huomattavia etuja sijainnin, kustannusten ja työvoiman suhteen.²¹² Lisäksi noteerattiin Jugoslavian pyrkimys yhteistyöhön EEC:n kanssa, minkä osalta Ranskan vastahankaisuus ei miellyttänyt Länsi-Saksaa²¹³. Jugoslavialainen viinivienti Yhdysvaltoihin oli esimerkkinä siitä, miten jugoslavialaiset vientiyrietykset olivat aloitteellisia tarjotessaan tuotteensa jakelu- ja markkinointiorganisaation amerikk-

²⁰⁶ NYT 5.9.1969, 36, Anthony Lewis, “Individual Initiative in Communist Yugoslavia”

²⁰⁷ NYT 7.6.1969, 10, Ralph Blumenthal, “German Waiters Vanishing Breed”

²⁰⁸ NYT 23.11.1969, XX35, Paul Hofman, “Viennese Ask ‘Who Needs SALT?’”

²⁰⁹ NYT 3.8.1969, 5, Paul Hofman, “Foreign Workers Sought By Prague”; NYT 10.8.1969, XX23, Sy Pearlman, “A Year Later Czechs Hope the Tourists Will Return”

²¹⁰ NYT 23.12.1969, 5, Paul Hofmann, “Foreign Workers in Europe Flock Home for Christmas”

²¹¹ Shonick 2009, 719-736

²¹² NYT 14.1.1969, 5, Peter Grose, “Gore and Pell Ask Ties to East and Oppose Revived Cold War”; NYT

21.1.1969, 61, 68, Gerd Wilcke, “Yugoslavia Seeks U.S. Investments”

²¹³ NYT 28.1.1969, 4, Clyde H. Farnsworth, “Soviet Makes First Contact With Common Market”

kalaisten kauppakumppaneidensa hoidettavaksi²¹⁴. Yhdysvallat puolestaan rahoitti viinintutkimusta Jugoslaviassa niin sanotun Food for Peace-ohjelman välityksellä²¹⁵. James F. Green ilmaisi kirjeessään, että Yhdysvaltain taloussuhteiden kehittämisessä Itä-Euroopassa oli tärkeä poliittinen ulottuvuutensa, mistä Jugoslavian itsenäinen asema oli hyvä esimerkki, ja mikä päti Greenin mukaan myöskin Romaniaan²¹⁶. Jugoslavia osallistui loppuvuodesta myös tullija tariffineuvotteluihin Yhdysvaltain kanssa²¹⁷. Toisaalta toukokuussa kävi ilmi, että Jugoslavia vastaanotti suuren lainan Maailmanpankkiin kuuluvalla IBRD:ltä²¹⁸.

Jugoslavia mainittiin elokuussa yhdeksi merkittävimmistä aseidenviejämaista.²¹⁹ Lokakuussa sen sijaan Jugoslavian kerrottiin olevan yksi niistä maista, jotka olivat vahvimmin tukemassa YK:n kehitysrahastoprojektia; Jugoslavia lupasi rahastolle 300 000 \$²²⁰. Nämä uutiset asettivat Jugoslavian poliittiset periaatteet kiintoisaan valoon, sillä juuri kehitysmaiden aseostot nelivät suuren osan niiden varoista. Kuinka uskottava oli lopulta Titon Jugoslavian rooli maailmanrauhan ja kehitysmaiden tukijana? Voidaan mielenkiinnolla todeta, että Jugoslavian taloutta koskevissa artikkeleissa oli vallalla rinnakkain kaksi erilaista ilmiötä: toisaalta talouselämä saattoi käytännön niin vaatiessa mennä poliittisten ideologioiden edelle päätöksenteossa, mutta toisaalta talouskysymyksillä oli usein vahva poliittinen lataus, mikä puolestaan saattoi nimenomaan saada voimaa ja korostua talouden muualla tapahtuvan epäpolitisoitumisen kautta.

3. Kuva Titon Jugoslaviasta vuonna 1970

3.1 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja itäblokki

Huolimatta edellisen vuoden mittaan esiintyneistä Jugoslavian ja Neuvostoliiton pyrkimyksistä keskinäisten suhteidensa parantamiseen, vuosi 1970 ei alkanut maiden välillä The New York Timesin uutisoinnissa sopuisissa merkeissä. Tammikuun yhdeksäntenä kerrottiin Jugoslavian hyökänneen Neuvostoliitossa esiintyvää, Stalinin ja Titon välirikkoa koskevaa historiakäsitystä vastaan. Jugoslaviassa arvosteltiin Neuvostoliittoa historian vääristelystä, ja Jugoslavian lehdistön mukaan neuvostoliittolainen näkemys oli palautumassa stalinistiseen mal-

²¹⁴ NYT 6.7.1969, F14, Philip H. Dougherty, "New East-West Mix – Vodka and Bourbon"

²¹⁵ NYT 21.9.1969, 60, "Yugoslavs to Study Wine"

²¹⁶ NYT 13.6.1969, 46, James F. Green, "For Soviet-Bloc Trade"

²¹⁷ NYT 17.12.1969, 107, "Negotiations Seen"

²¹⁸ NYT 30.5.1969, 37, "International Bank Awards Loans Totaling \$78-Million"

²¹⁹ NYT 18.8.1969, 1, 14, John L. Hess, "Poor Nations Spend Fortune on Arms Purchases"

²²⁰ NYT 12.10.1969, 12, Kathleen Teltsch, "Smaller Nations at U.N. Try Again to Raise Funds, and the Prosperous Nations Again Ignore Them"

liin, jossa Jugoslaviaa syytettiin välirikosta. Maiden 1950-luvulla solmimat sopimukset olivat aikanaan kumonnet tällaisen käsityksen voimassaolon.²²¹ Nämä näkemykset stalinismin uudesta noususta Neuvostoliitosta peilautuvat vastaaviin Titon esittämiin arvioihin edellisvuoden maaliskuulta.

Jugoslavian merkittävään geopoliittiseen asemaan viitaten C.L. Sulzberger pohti tammikuun lopulla, että Neuvostoliitto voisi Titon kuoleman jälkeen pyrkiä saattamaan Jugoslavian epäjärjestykseen, päästä sitä kautta myös käsiksi Albaniaan ja saavuttaa täten tukikohdan Välimerelle. Artikkelin perusteella Välimeren alueen muutoksilla saattoi olla huomattavia vaikutuksia kylmän sodan voimatasapainolle esimerkiksi Lähi-idän tilanteen sekä öljyn ja sen kuljettamisen poliittisen merkityksen kautta.²²² Helmikuun alussa Sulzberger lisäsi Nato-komentaja Guetherin todenneen hänelle vuonna 1956, että sotilaalliselta kannalta Jugoslaviaa ei ollut varaa ”menettää”. Tässä yhteydessä Guether oli verrannut Jugoslaviaa Välimeren Pohjois-Afrikan rannikkoon pitäen molempia elintärkeinä.²²³ Näiden artikkelien pohjalta saattoi pohtia, että kenties kylmän sodan logiikka ei kaikilta osin ollut välttämättä kokenut yhtä suurta muutosta kuin vaikkapa Nixonin diplomatian kontekstissa. Kesäkuussa myös George W. Ball totesi, että Neuvostoliiton vahvistuminen Välimerellä ja suhteessa Lähi-itään johtaisi Jugoslaviaa kohti riippuvuutta Neuvostoliiton päätösvallasta²²⁴. Frederic C. Smedley puolestaan kirjoitti lokakuussa julkaistussa yleisönosastokirjeessään, että Jugoslavian ja muiden Välimeren valtioiden voisi olla järkevää keskenään yhteistyössä vaatia Neuvostoliittoa ja Yhdysvaltoja vetämään laivastonsa pois Välimereltä²²⁵.

Edellisvuonnakin käsitellystä Bulgarian asemasta Jugoslavian poliittisissa suhteissa esitettiin näkemyksiä maaliskuun alun artikkelissa. Esiin tuotiin Albanian väitteet Neuvostoliiton pyrkimyksestä käyttää Bulgariaa sillanpääasemana, josta käsin se saattoi uhata niin Jugoslaviaa, Romaniaa kuin Albaniaakin. Tämän todenperäisyys nähtiin hyvin kyseenalaiseksi. Sen sijaan jugoslaviaalaisten lehtimiesten pääsyn estäminen lehdistötilaisuuteen Živkovin Prahan-vierailun aikana oli artikkelin mukaan selvä merkki välien tulehtuneisuudesta. Taustalla nähtiin kuitenkin jälleen olevan nimenomaan maiden kiista Makedoniasta. Bulgarian ulkoministeri Ivan Baševin edellisessä joulukuussa Jugoslaviaan tekemän vierailun aikana Tito oli todennut, että Makedonian kysymys ei kuulunut Bulgarialle, mikä oli Bulgarian kantaa vas-

²²¹ NYT 9.1.1970, 2, ”Belgrade Assails New Soviet View”

²²² NYT 25.1.1970, 162, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: Power’s Logic or Vice Versa – I”

²²³ NYT 1.2.1970, E12, C.L. Sulzberger, ”Mediterranean Arms and Oil”

²²⁴ NYT 28.6.1970, 62, George W. Ball, ”Suez Is the Front To Watch”

²²⁵ NYT 30.10.1970, 40, Frederic C. Smedley, ”Letters To The Editor: Fleets In The Mediterranean”

taan, vaikkakin Bulgaria myös halusi korostaa, ettei sillä ollut vaatimuksia Jugoslavialle.²²⁶ Bulgarian ja Jugoslavian kiistojen vastapainoksi Romanian ja Jugoslavian erinomaiset välit olivat jälleen esillä, ja Paul Hofmannin mukaan oli pääteltävissä, että Romania oli halukas sotilaalliseen yhteistyöhön Jugoslavian kanssa Varsovan liiton jäsenyydestään huolimatta²²⁷.

Tšekkoslovakialainen tri Paleček, jota 1940- 1950-lukujen vaihteessa oli uhannut teloitustuomio vakoilusta salaliitossa Jugoslavian ja slovakkinationalistien kanssa totesi 24.3. ilmestyneessä uutisessa, että oli kiitollinen Hruštšovin suorittamasta Titon jälleenhyväksynnästä vuonna 1957, sillä se edesauttoi hänen vapautumistaan vankeudesta. Tšekkoslovakian miehitys oli sittemmin saanut tri Palečekin loikkaamaan länteen.²²⁸ Kyseessä oli hyvin konkreettinen historiallinen esimerkki, joka osoitti, minkälaista merkitystä Jugoslavian ja Neuvostoliiton välien korjautumisella oli voinut olla ajatellen ihmisoikeuksia, jotka joutuivat ”titoisteihin” kohdistetuissa poliittisissa vainoissa uhatuksi. Toisaalta, myös juuri Titon välirikko Moskovan kanssa saattoi toimia historiallisena esimerkkinä, joka oli vahvasti vaikuttanut muihin tapahtumiin. Näin oli esimerkiksi Sulzbergerin 27.3. ilmestyneessä kirjoituksessa, jossa hän totesi, että vasta välirikko oli aikanaan mahdollistanut Kreikan sisällissodassa tilanteen, jossa Jugoslavia sulki Kreikan vastaisen rajansa, eristi näin Albanian ja edesauttoi täten Kreikan hallintoa kukistamaan Jugoslavian, Albanian ja Bulgarian tarjoamien turvapaikkojen kautta ja kyseisten maiden tukemina toimineiden kreikkalaisten kommunistikapinallisten vastarinnan²²⁹.

Unkarissa taas juhliittiin vuoden 1970 huhtikuussa puna-armeijan suorittaman vapauttamisensa 25-vuotispäivää. Brežnev edusti Neuvostoliittoa ja myös Tšekkoslovakia, Itä-Saksa ja Puola olivat edustettuina kommunistipuolueidensa tai hallintojensa johdon toimesta. Jugoslavian, Romanian ja Bulgarian odotettiin osallistuvan tapahtumaan matalamman tason delegaatioiden voimin.²³⁰ Bulgarian esiintyminen tässä yhteydessä Jugoslavian ja Romanian rinnalla saa miettimään, saattoiko maiden edustuksessa kyse olla ylipäänsä diplomaattisesta kannanotosta. Toisaalta oli mahdollista, että syyt edustuksen kokoonpanon takana vaihtelivat. Mainintoja Jugoslavian itsenäisestä poliittisesta liikkumatilasta suhteessa Neuvostoliittoon tuotiin joka tapauksessa ilmi. Esimerkiksi huhtikuussa todettiin, että Tito oli päässyt kommen-

²²⁶ NYT 4.3.1970, 16, Paul Hofmann, ”New Forces Seem Astir in Bulgaria Beneath Façade of Red Orthodoxy”

²²⁷ NYT 9.2.1970, 4, Paul Hofmann, ”Soviet Pressure on Rumania Said to Be Growing After Lull of a Few Months”

²²⁸ NYT 24.3.1970, 47, ”Threatened With Gallows”

²²⁹ NYT 27.3.1970, 32, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: Has a Strategy Collapsed?”

²³⁰ NYT 3.4.1970, 8, ”Soviet Bloc Chiefs Gather In Budapest for Major Fete”

toimaan Pravdaan maansa näkemyksiä kommunismista²³¹. Sulzberger näki, että entisiä kommunistimaiden kerettiläisiä, Maoa ja Titoa arvostettiin nyt laajalti ”todellisina profeettoina”²³². Kesäkuussa puolestaan Sulzberger totesi supervaltojen vallan rajoja pohtivassa analyysissään, että Neuvostoliiton osalta ideologisten reunaehto- ja vaatimusten rajoittuneisuus ja toisaalta valikoiva soveltaminen näkyi juuri siinä, että Jugoslavian osalta se oli joutunut tunnustamaan maan oikeuden omaan tiehen sosialismiin, kun taas Tšekkoslovakian suhteen tilanne oli toinen²³³. Neuvostoliiton uutistoimisto Tass kuvaili kesäkuussa Ribičičin ja Kosyginin tapaamista Moskovassa ”suorasukaiseksi mielipiteiden vaihdoksi”²³⁴. Näin ollen tässä yhteydessä keskustelujen yksityiskohdat jäivät hämärän peittoon, mutta ilmeisesti osapuolten omien kantojen suoraviivainen julkituonti ei aiheuttanut mitään kriittistä äkillistä liikahdusta kohti välien huonontumista. Dennison Rusinowin mukaan kyseinen vierailu näytti itse asiassa vievän Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteita kohti normalisointia ennustettavaa ja mukavaa polkua pitkin²³⁵.

Elokuussa Henry Tanner pohti Itä-Euroopan maiden nationalististen tendenssien kehittymistä suhteessa Neuvostoliittoon. Hänen mukaansa puolalaisten, unkarilaisten, romanialaisten ja jugoslaviaalaisten erilaisille tavoille asennoitua Neuvostoliittoon oli yhteiseksi nimittäjäksi määriteltävissä ”gaullistinen nationalismi”. Tannerin mukaan, mikäli ”gaullismi” merkitsi kansallisten intressien painottamista, itsenäisyyden vaatimista ja oikeutta neuvotella tärkeistä asioista liittouman johtajan kanssa jättämättä liittoumaa, vallitsi juuri tällaisen politiikan ilmaiseminen ja kasvavassa määrin harjoittaminen Itä-Euroopan kommunistien keskuudessa.²³⁶ Jugoslavian osaltahan tämä ei pätenyt siinä mielessä, että se ei kuulunut itäblokin liittoumaan. Joka tapauksessa on kiintoisaa, että Tanner näki mahdollisen yhteisen nimittäjän Jugoslavian, Romanian, Puolan ja Unkarin välillä, ja kaiken lisäksi tämä yhteinen nimittäjä oli lainattu länsimaisen johtajan de Gaullen poliittisen ajattelun pohjalta. Tanner totesi myös, että erityisesti Jugoslaviassa tiukkaa anti-neuvostoliittolaisuutta oli silloin tällöin havaittavissa. Belgradilainen kommunistijournalisti oli selventänyt, miksi Jugoslavia ei voinut kokea Tšekkoslovakian kohtaloa Neuvostoliiton käsissä: ”Emme ole Jan Palachin valtio vaan Gavri- lo Principin – tapamme ennen kuin meidät tapetaan”. Yleisemmin ottaen Tanner näki myös,

²³¹ NYT 20.4.1970, 12, Bernard Gwertzman, ”Ceausescu Indicates Rumania Would Not Give Soviet Union Military Support Against Red China”

²³² NYT 22.4.1970, 44, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: From Lenin to Brezhnev”

²³³ NYT 10.6.1970, 46, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: The Limits of Superpower”

²³⁴ NYT 26.6.1970, 14, ”Yugoslav Sees Kosygin”

²³⁵ Rusinow 1977, 267

²³⁶ NYT 16.8.1970, 16, Henry Tanner, ”Eastern Europe Displays Nationalist Tendencies Under the Soviet Aegis”

että Itä-Euroopan tasolla nuorekkaat ja uudistusmieliset toimijat eivät pragmaattisuutensa vuoksi halunneet ideologista kaapua rajoitetun itsenäisyyden havittelulleen, eivätkä tämän vuoksi puhuneet esimerkiksi oikeudesta omaan polkuun kohti sosialismia. Sen sijaan he painottivat tehokkuusajattelua ja taloudellisia argumentteja, erityisesti vertailua ja suhteiden luomista läntisiin talouksiin.²³⁷ Tämäkin ajatus on mielenkiintoinen tulkintana pragmaattisuudesta, sillä tällöin pragmaattisuus oli irrotettu virallisesta poliittisesta ideologiasta, ja se näin ollen pyrki haastamaan ideologian eräällä tavoin epäsuorin keinoin.

Titon elämäkerran kirjoittanut sekä Jugoslavian poliittisesta elämästä Djilasin rinnalla syrjäytynyt Vladimir Dedijer²³⁸ toi marraskuussa jälleen historiallista perspektiiviä Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteisiin. Dedijerin mukaan Stalinin ja Titon välirikon pääasiallisena taustatekijänä oli ollut Stalinin Neuvostoliiton teollistaminen, joka tapahtui tuhoamalla sosiaalinen egalitarianismi, tukahduttamalla kansallisuudet, edistämällä venäläistämistä ja tukemalla Neuvostoliiton ekspansiopolitiikkaa. Stalin oli Dedijerin mukaan kutsunut jugoslavalaisia ”rehellisiksi hölmöiksi”. Titolla oli puolestaan vaikeuksia vakuuttaa osaa sotilasjohdostaan siitä, että Jugoslavian ja Neuvostoliiton välirikossa ei ollut kyse ideologiasta, vaan enemmänkin suuren ja pienen valtion välisestä konfliktista. Dedijerin totesi myös, että Tito ei missään nimessä hyväksynyt Stalinin poliittista ”kaupantekoa” lännen kanssa, mistä esimerkkinä oli Stalinin myöntäminen Kreikan joutumiseen lännen etupiiriin. Stalin ei kuitenkaan uskaltanut toteuttaa sotilasjohtonsa suunnitelmia hyökkäyksestä Jugoslaviaan oletetun vastarinnan vuoksi. Joka tapauksessa Dedijer totesi artikkelissaan myös, että kehitys oli Stalinin päivistä mennyt suuntaan, jossa sosialististen maiden väliset ristiriitaisuudet olivat johtaneet siihen, että oli olemassa jo itse asiassa monta Titoa.²³⁹ Brooklynnissa historian apulaisprofessorina toiminut unkarilaistaustainen Bela K. Kiraly, joka oli myös ollut aikoinaan korkeassa asemassa Unkarin armeijassa, kommentoi Dedijerin kirjoitusta kirjeellään. Hänen mukaansa toisin kuin Dedijer väitti, Stalin oli itse suoraan vastuussa suunnitelmista miehittää Jugoslavia, ei hänen sotilasjohtonsa. Lisäksi hän arvosteli Dedijerin tapaa kutsua Tšekkoslovakian miehitystä ”ensimmäiseksi avoimeksi sosialististen maiden väliseksi sodaksi” kysyen, eivätkö Unkarin tapahtumat vuonna 1956 ansainneet kyseistä arvonimeä. Kiralyn päätelmä oli, että tämäntyyppinen asioiden mainitsematta jättäminen oli merkki stalinismin uudelleenjulistamisesta Neuvostoliitossa ja sen vaikutuksista.²⁴⁰

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Esim. Singleton 1985, 196, 236

²³⁹ NYT 28.11.1970, 26, Vladimir Dedijer, ”The Real Stalin”

²⁴⁰ NYT 11.12.1970, 46, Bela K. Kiraly ”Stalin’s Plan to Invade Yugoslavia”

Hruštšovin osalta puolestaan tuotiin esiin hänen muistelemaansa taustatapahtumia, jotka edelsivät hänen vuoden 1956 Stalinin tuominnutta puhettaan. Hruštšovin mukaan hän oli ensimmäistä kertaa tajunnut Stalinin perinnön vääryyden Neuvostoliiton johdon ollessa Jugoslaviassa 1955 ja heidän puhuessaan Titolle. Kun Neuvostoliiton johtajat vielä tuolloin totesivat Lavrenti Berian olevan Stalinin kauden rikosten pääsyyllinen, Jugoslavian edustajat vastasivat halveksuvin hymyin ja sarkastisin huomautuksin.²⁴¹ Theodore Shabad kertoi Titon vaikuttaneen Hruštšoviin liikkumisen vapautta ja rajapolitiikkaa koskevien kysymyksien osalta. Titon oli todennut Hruštšoville: ”Olemme ratkaisseet ongelman hyvin yksinkertaisesti. Jugoslavian kansalaiset yksinkertaisesti kertovat rajavartijalle, ’Menen tienaamaan tarpeeksi rahaa autoon’, ja heidät päästetään heti läpi”. Hruštšov oli tästä näkemyksestä kiinnostunut ja jatkoi sen pohtimista.²⁴² Hruštšovin muistelmien kerrottiin myös tulevan julkaistavaksi Jugoslaviassa²⁴³. Kaiken kaikkiaan on kiintoisa havaita, että Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteen aiempi kehitys sai huomiota The New York Timesissa niin Stalinin kuin Hruštšovinkin aikakausiensa osalta. Mitä tulee Jugoslavian rajapolitiikkaan, oli sen käytännön toiminnastakin saatu elokuussa konkreettinen esimerkki, kun tšekkoslovakialaisen perheen kerrottiin paenneen Jugoslavian kautta Italiaan pyytämään poliittista turvapaikkaa²⁴⁴.

Joulukuussa tuli YK:n tapahtumien myötä esiin kaksi esimerkkiä Jugoslavian kaksijakoisesta suhteesta Neuvostoliittoon. Ensimmäisessä kerrottiin Neuvostoliiton odottamattomaksi kommentoidusta päätöksestä äänestää ydinasekilpailun, ydinaseiden testaamisen ja niiden kehittämisen lopettamista ajavan päätöslauselman puolesta. Jugoslavia oli yksi päätöslauselman tukijoista. Yhdysvallat sen sijaan pidättäytyi äänestämästä.²⁴⁵ Tässä yhteydessä Jugoslavia ja Neuvostoliitto siis päätyivät ajamaan samaa asiaa. Toisin oli kuitenkin toisessa esimerkissä, jossa Neuvostoliitto pyrki ajamaan oikeutta puuttua sosialistimaiden sisäisiin asioihin sosialismin ollessa uhattuna, mitä ei tosin tässä yhteydessä kutsuttu ”Brežnevin doktriiniksi”. Jugoslavian ja liittoutumattomien maiden vaatimuksesta kansainvälistä turvallisuutta koskevaan julistukseen ei tullut muotoiluja, jotka olisivat mahdollistaneet edellä mainitut Neuvostoliiton pyrkimykset.²⁴⁶ Sulzberger myöskin ilmaisi joulukuussa, että niin Jugoslavia kuin Romaniakin pelkäsivät edelleen Brežnevin doktriinia²⁴⁷.

²⁴¹ NYT 7.12.1970, 3, ”Excerpts From ’Memoir’ or Events Before De-Stalinization Speech”

²⁴² NYT 14.12.1970, 11, Theodore Shabad, ”Krushchev ’Memoir’ Asks Open Border”

²⁴³ NYT 10.12.1970, 43, ”Yugoslavsto Publish ’Memoir’”

²⁴⁴ NYT 24.8.1970, 9, ”Czech Family Flees to Italy”

²⁴⁵ NYT 1.12.1970, 3, Henry Tanner, ”U.N. Supports Halt in the Atomic Race”

²⁴⁶ NYT 15.12.1970, 12, Henry Tanner, ”U.N. Defeats Bid to Back Soviet Policy”

²⁴⁷ NYT 23.12.1970, 27, C.L. Sulzberger, ”’All I Hear Is Tanks’: Foreign Affairs”

3.2 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja länsi

Nixon suoritti 1970 syys- lokakuussa vierailun Jugoslaviaan, ja tämä vierailu oli hieman vastaavalla tavalla kyseisen vuoden Jugoslavian ja Yhdysvaltain suhteiden kulminaatiopisteenä kuin Nixonin vierailu Romaniaan oli ollut edellisenä vuonna Romanian ja Yhdysvaltain suhteille. Dennison Rusinow on ilmaissut, että Nixonin Jugoslavian-vierailun myötä julistettiin Jugoslavian ja Yhdysvaltain hyviä suhteita vierailun ollessa myös ensimmäinen Yhdysvaltain presidentin suorittama Jugoslaviaan. Nixonin Romanian vierailu taas oli ollut ensimmäinen Yhdysvaltain presidentin suorittama vierailu kommunistivaltioon kylmän sodan aikana.²⁴⁸ Näin ollen myös näiden vierailujen vertailukohtien pohtiminen on eräs esiin nouseva seikka. C.L. Sulzberger oli kirjoittanut hieman ennen vierailun alkamista, että Nixon painotti Bukarestiin menollaan Neuvostoliitolle, että tämän tuli antaa Romanian ja Jugoslavian olla rauhasa. Toisaalta Yhdysvallat ei ollut valmis puuttumaan mahdollisiin Neuvostoliiton voimatoimiin, elleivät Jugoslavia ja Romania itse nostaisi vahvaa vastarintaa pystyyn.²⁴⁹

Helmikuussa tuli eräänlainen tiivistetty päivitys Jugoslavian ja Yhdysvaltain suhteisiin. Titon kerrottiin tapaavan Yhdysvaltain ulkoministerin William P. Rogersin Etiopian pääkaupungissa Addis Abebassa. Uutisessa kerrottiin, että tapaamisesta odotettiin sydämellistä, mutta painotettiin myös, että se päätettiin pitää lähinnä, koska molemmat osapuolet sattuivat samaan paikkaan samaan aikaan, eikä niinkään mistään äkillisestä diplomaattisesta tarpeesta järjestää keskusteluja Jugoslavian ja Yhdysvaltain välille.²⁵⁰ Joka tapauksessa tapaaminen poiki Lähi-itää koskevia ajankohtaisia analyysejä, joihin palataan tuonnempana tarkemmin.

Heinäkuun alussa Nixonilta tiedusteltiin ulkopolitiikkaa koskevassa haastattelussa, olisiko hänen mielestään mahdollista sallia Etelä-Vietnamin joutuvan kommunistisen hallinnon käsiin ja olisiko esimerkiksi Jugoslavian tyyppinen, itsenäisempi hallintomalli parempi vaihtoehto. Nixonin näkemys oli, että etelävietnamilaisilla oli sinänsä täysi oikeus päättää tulevasista hallintomallistaan, ja Yhdysvallat hyväksyisi kommunistien valtaannousun, minkä tapahtumiseen Nixon ei tosin uskonut. Lisäksi hän totesi, että mikäli tuloksena olisi kysyjän kuvailema Jugoslavian tyyppinen hallinto tai jonkinlainen ”sekahallinto”, Yhdysvaltain johto hyväksyisi sen.²⁵¹ Nixon ei siis tässä yhteydessä nostanut Jugoslavian mallia mitenkään selkeästi ylivertaiseksi vaihtoehdokseen. Sulzberger kirjoitti satiiriseen ja fiktiiviseen sävyyn ”keskusteluistaan” ”senaattori Jeffersonin” kanssa heinäkuussa osoittaen tällä ajatteluaan Yhdysval-

²⁴⁸ Rusinow 1977, 267; Nixonin vuoden 1969 vierailusta Romaniaan ja sitä seuranneesta Ceaușescun vierailusta Yhdysvaltoihin vuonna 1970 ks. esim. Dallek 2007, 145-146; Harrington & Courtney 1991, 285-303, 606

²⁴⁹ NYT 1.8.1969, 32, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: The Big Switch”

²⁵⁰ NYT 10.2.1970, 4, Charles Mohr, ”Rogers Expresses Concern On Libya”

²⁵¹ NYT 2.7.1970, 10, ”Excerpts From the Interview With President Nixon on American Foreign Policy”

tain ulkopoliittisesta logiikasta. ”Senaattori” totesi, että Vietnamiin tulisi Yhdysvaltain vetäytyttyä uusi Tito, joka olisi Yhdysvaltain puolella kuten esikuvansakin. Tähän Sulzberger vastasi sarkastisesti, ettei tiennytkään Jugoslavian olevan Yhdysvaltain liittolainen.²⁵²

Nixonin tulevasta vierailusta Jugoslaviaan kirjoitettiin 16. syyskuuta, vaikkakaan kyseisen päivän uutisessa matka ei ollut vielä saanut virallista statusta. Uutisessa verrattiin matkaa edellisvuoden Romanian matkaan, ja todettiin Nixonin valinnee kahdeksi ensimmäiseksi vierailemakseen kommunistiseksi maaksi huomattavaa itsenäisyyttä kommunistimaailman sisäisissä asioissa toteuttaneet valtiot.²⁵³ Poliittisia kommentaareja The New York Timesiin kirjoittanut James Reston oli kärkeä kommentoimaan Nixonin matkasuunnitelmia. Myös 16. päivänä syyskuuta julkaistussa kirjoituksessaan hän pohti, että Nixonin matka saattaisi aiheuttaa huolta Israelille ja Golda Meirille erityisesti Titon tapaamisen vuoksi, sillä Tito oli Egyptin johtajan Gamal Abdel Nasserin vaikutusvaltaisin ystävä Euroopassa. Joka tapauksessa Reston totesi myös, että mikäli vierailu ei aiheuttaisi liiallista häiriötä Lähi-idän tilanteelle riippumatta Israelin hermostuneisuudesta, voisi se olla hyödyllinen diplomaattisesti ja poliittisesti. Tästä esimerkkinä Nixon voisi saada Titolta arvioita Neuvostoliiton politiikasta Lähi-Idässä.²⁵⁴ Näin ollen tämä Restonin kirjoitus sisälsi sekä kritiikkiä, mutta myös optimismia ja uskoa matkan tuottaman diplomaattisen hyödyn mahdollisuuteen.

Jugoslavian ulkoministeriön lausunto Nixonin tulevaa vierailua kohtaan ilmaisi, että vierailu oli mahdollisuus vakuuttaa ja edistää edelleen maiden välisiä hyviä suhteita sekä vaihtaa mielipiteitä ajankohtaisista kansainvälisistä asioista²⁵⁵. Kreikan sotilashallinto oli puolestaan tyytymätön Nixonin päätökseen vierailla Jugoslaviassa ja Espanjassa, muttei Kreikassa, jota sen johtajat kuvasivat lännen pääasialliseksi linnakkeeksi itäisellä Välimerellä²⁵⁶. Restonin näkemyksiä puolestaan seurasi lisää kymmenisen päivää hänen edellisen kirjoituksensa jälkeen. Reston totesi, että Tito oli kommunistimaailman pääasiallinen Moskovan-kriitikko. Se, että Nixon oli menossa tapaamaan häntä, oli Restonin mukaan yhtenä esimerkkinä vanhan ”kylmän sodan pelin” palaamisesta, jota Moskovakin oli osaltaan provosoinut. Joka tapauksessa Restonin mukaan tällä prosessilla ei ollut tulevaisuutta Washingtonin, Moskovan tai maailmanrauhan kannalta. Reston totesi myös, että Nixonin pitäisi keskittyä Moskovan suhteiden hiomiseen pienempien poliittisten tekijöiden sijaan, joihin Belgradkin kuului.²⁵⁷ Tämä

²⁵² NYT 22.7.1970, 39, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: Advice and Dissent”

²⁵³ NYT 16.9.1970, 1, 6, Robert B. Semple Jr., ”President Plans a Visit to Europe and Sixth Fleet”

²⁵⁴ NYT 16.9.1970, 46, James Reston, ”Washington: Nixon on the Diplomatic Campaign-Trail”

²⁵⁵ NYT 18.9.1970, 28, ”Yugoslavia Says Nixon Visit Will Aim at Better Relations”

²⁵⁶ NYT 20.9.1970, 4, ”Athens Planning a ‘Liberalization’”

²⁵⁷ NYT 27.9.1970, E15, James Reston, ”Back to Cuba and the Cold War”

Restonin kirjoitus vaikutti taas huomattavasti pessimistisemmältä, ja näytti Nixonin ulkopolitiittisen ajattelun suhteen olevan sitä mieltä, että multipolaarisuus ja suhteiden kehittäminen mahdollisimman laajasti erilaisten valtioiden kanssa ei ollut tie turvallisempaan tulevaisuuteen. Lisäksi kiinnittää huomiota, että Reston nosti Jugoslavian tärkeimmäksi Moskovaa kritisoivaksi tahoksi, mikä on mielenkiintoinen näkemys jos ajatellaan vertailun vuoksi vaikkapa Kiinan asennetta Moskovaa kohtaan. Toisaalta Jugoslavia oli yhtenä linkkinä siinä ketjussa, joka vaikutti Yhdysvaltain mahdollisiin taloudellisiin ja poliittisiin intresseihin Välimerellä, joita esimerkiksi Neil Sheehan pohti Restonin kirjoituksen kanssa samana päivänä julkaistussa artikkelissaan. Kuten jo aiemmista Välimerta koskevista artikkeleista oli tullut tutuksi, öljy ja Lähi-idän kysymys näyttelivät tärkeää roolia.²⁵⁸

Titon hyvän ystävän, Egyptin Nasserin kuolema juuri vierailun alla meinasi sotkea Nixonin suunnitelmat pahanpäiväisesti. Tito kuitenkin päätti tavata Nixonin kuten sovittua, minkä vuoksi hän joutui jättämään väliin Nasserin hautajaiset. Tito sai tästä tunnustusta 30. syyskuuta, jolloin Frankel totesi hänen ”pelastaneen päivän”. Titon päätös oli Frankelin mukaan erityisen merkittävä, koska se auttoi Nixonia osoittamaan arvovaltaisuutensa esimerkiksi Neuvostoliitolle ja Israelille siinä, ettei Nasserin kuoleman vaikutus estänyt hänen suunniteltuja tapaamisiaan. Frankel oletti myös, että Nixon muistaisi tämän tärkeän eleen, kuten hän oli muistanut lämpimän vastaanottonsa Romaniassa.²⁵⁹ Nixonin avustajat ilmoittivat olleensa Titon päätöksestä yllättyneitä²⁶⁰.

Belgradin asukkaille viranomaisten toimesta lähetetyssä Nixonin vierailua koskevassa tiedotteessa todettiin belgradilaisten järjestävän sydämellisen vastaanoton ja kehoitettiin tulemaan paikalle. Nixonin vierailun todettiin tiedotteessa tukevan maiden välistä yhteistyötä ja itsenäisyyteen, puuttumattomuuteen ja keskinäiseen kunnioitukseen perustuvia ystävällisiä suhteita.²⁶¹ Näissä ajatuksissa oli selkeitä yhtymäkohtia Nixonin Romanian-vierailun aikaiseen ilmapiiriin, ja koko tiedote antoi selkeästi positiivisen kuvan Nixonin vierailun vastaanotosta.

Robert B. Semple Jr. toi esiin, että eräs vierailun aikana Titon esittämä vahva näkemys oli, että kansainvälistä rauhaa ja vakautta ei pystytty saavuttamaan yksinään supervaltojen toimesta. Nixon puolestaan tähdensi kaikkien maiden oikeutta valita oma tiensä, minkä toteuttamisesta hän ylisti juuri Titon hallintoa. Tito arvioi Nixonin ajatusta siirtyä vastakkainasette-

²⁵⁸ NYT 27.9.1970, 1, 3, Neil Sheehan, “Nixon Off Today On European Trip”

²⁵⁹ NYT 30.9.1970, 17, Max Frankel, “Saving an Awkward Day”

²⁶⁰ NYT 30.9.1970, 17, Robert B. Semple Jr., “Nixon Bids Cairo Honor Cease-Fire And Act For Peace”

²⁶¹ NYT 30.9.1970, 2, “Yugoslavs Hail Nixon”

lujen ajasta neuvotteluiden aikaan hyödylliseksi, mutta riittämättömäksi. Tässä yhteydessä hän tähdensi juuri pienempien maiden roolia kansainvälisessä diplomatiassa. Titon mukaan supervaltojen keskinäinen diplomatia ei ollut estänyt ja oli saattanut ennemminkin rohkaista vahvempien toimijoiden puuttumista toisten osapuolten asioihin ja niiden läsnäoloa vaarallisissa konfliktipesäkkeissä. Semple Jr. tulkitsi, että esimerkiksi Kaakkois-Aasian ja Lähi-idän kriisit olivat Titon näkemysten perusteella syy kritisoida supervaltoja tässä suhteessa. Nixon totesi isäntänsä kantoja myötäillen, että mikään valtio ei voinut havitella totaalista turvallisuutta vaarantamatta muiden turvallisuutta, ja omia intressejään toteuttava valtio ei omannut oikeutta kaventaa muiden suvereniteettia. Vaikka Nixon tuki Jugoslavian kielteistä suhtautumista Neuvostoliiton toimintaan Tšekkoslovakiassa, ei hän silti ollut samaa mieltä Titon mielipiteestä, että Yhdysvaltain osallisuus Kaakkois-Aasian ja Lähi-idän tapahtumiin viittasi pienempien valtioiden oikeuksien rajoittamiseen. Nixonin mielestä kyse oli tarpeellisista vastauksista muiden osapuolten luomiin aggressioihin. Nixon vakuutti pyrkimystään turvata maailmanrauha ja kansojen oikeus päättää omasta kehityksestään ottaen muut osapuolet huomioon. Lisäksi hän totesi vastustavansa geopoliittisten alueiden ulkopuolisten valtojen toimintaa, joilla pyrittiin saavuttamaan ylivertainen asema kyseisellä alueella.²⁶²

Näistä ristiriidoista ja Titon esittämästä kritiikistä huolimatta Semple Jr.:n artikkeli antoi myös kuvan myönteisestä ilmapiiristä, joka Nixonin vierailun aikana vallitsi. Nixon myös kutsui Titon vastavierailulle.²⁶³ Joka tapauksessa artikkeli sisälsi eräällä tavalla sekä Jugoslavian että Yhdysvaltain hallintojen politiikan sisäisen ristiriidan. Jugoslavian kohdalla kyse oli siitä, että Tito hallintoineen vaati suurinta mahdollista itsemääräämisoikeutta, vaikutusvaltaa ja toimintavapautta pienille maille, mutta käytännössä hänen oman maansa kohdalla ainoastaan niissä rajoissa, missä hallinnon sosialistinen visio sen saattoi sallia. Yhdysvaltojen kohdalla taas oli niin, että käytännössä supervaltojen määritelmä siitä, milloin ne saattoivat oikeutetusti puuttua tietyn alueen asioihin, oli aina veteen piirretty viiva. Eri asia on, missä laajuudessa asioita kyseisenä ajankohtana näihin ristiriitoihin peilattuna tarkasteltiin.

Alfred Friendly Jr. kirjoitti Nixonin saaneen lämpimän julkisen vastaanoton ja Titolta sydämellisen ja suoran arvion siitä, miten pienen itsenäisen kommunistivaltion mielestä supervallan tuli käyttäytyä. Nixon kiitteli Titon neuvoja koskien kansainvälistä tilannetta erittäin auttavaisiksi. Vaikka viranomaisten mukaan johtajat jakoivat laajemman tavoitteen vakaasta rauhasta maailmassa, eivät he välttämättä olleet samaa mieltä keinoista tai tavoitteen saavutettavuudesta. Joka tapauksessa kumpikin osapuoli painotti neuvotteluja vastakkainasettelun

²⁶² NYT 1.10.1970, 1, 17, Robert B. Semple Jr., "Tito Tells Nixon Big Powers Alone Can't Make Peace"

²⁶³ Ibid.

sijaan. Jugoslavia omasi hyvät suhteet Pohjois-Vietnamiin ja Vietkongiin toisin kuin Yhdysvallat, mutta sen sijaan Jugoslavia ei lainkaan omannut suhteita Israeliin. Friendly Jr. totesi, että Jugoslavia ja Yhdysvallat ymmärsivät maittensa väliset eroavuudet, ja Nixonin matkalla ei ollut mitään tarkoitusta yrittää tehdä Jugoslaviasta liittolaista. Matkan odotetut tavoitteet olivat kuitenkin täyttyneet hyvin. Friendly Jr.:n mukaan tämä koski esimerkiksi paikalle tulleiden amerikkalaisten halua saada käsitys Jugoslavian näkökulmasta Neuvostoliiton tavoitteisiin sekä jugoslaviaalaisten ajatusta siitä, että vierailussa oli kyse amerikkalaisten tuen osoituksesta heidän itsenäisyydelleen ja kunnioituksesta Titoa kohtaan. Tito huomautti Nixonille tämän saamaan vastaanottoon liittyen, että tälle osoitetut hymyt ja lämpö olivat jotain, joka saattoi tulla vain ihmisten omasta tahdosta. Nixon puolestaan totesi Titosta, että vaikka Tito oli saavuttanut suurta mainetta sodassa, uskoi hän Titon suuren perinnön olevan, että hänet muistettaisiin rauhan miehenä.²⁶⁴

Frankel totesi 2. lokakuuta julkaistussa kirjoituksessaan, että Jugoslavia ei vastaanottanut Yhdysvaltain presidenttiä vain tarpeellisia kauppasuhteita kehittääkseen, vaan myös osoittaakseen, että Jugoslavia oli Neuvostoliiton vaikutuspiirin ulkopuolella. Frankelin mielestä Jugoslavia halusi liittolaisuuden sijaan sijoituksia, vapaata liikkumista ja vaihtoa sekä muita näkyvän yhteistyön muotoja, jotka myös osaltaan viittasivat tietynasteiseen suojeluun. Joka tapauksessa Nixonin täytyi hyväksyä vierailun myötä Titon läksytys koskien supervaltojen interventoiden turmiollisuutta ja sitä, etteivät supervaltojen keskinäiset sopimukset aserajoituksista tuoneet pysyvää vakautta. Jugoslavia saattoi Frankelin mukaan aistia, että supervaltojen yhteinen ydinsodan rajoittaminen saattoi vain lisätä Neuvostoliiton tarvetta ”perinteisempään” kilpailuun monilla seuduilla. Jugoslavian mielipiteiden valossa Nixonilla oli Frankelin mielestä vähemmän syytä uskoa siihen, että Neuvostoliiton kanssa yhteistyössä rauhaa uhkaavia jännitteitä voitaisiin vähentää.²⁶⁵ Tämä analyysi siis toi lisää näkemystä siihen, miten Nixonin tavoite edistää ulkopoliittikkaa neuvotteluteitse ei loppujen lopuksi ollut kovinkaan yksinkertainen malli, ja että Jugoslavia toi oman asennoitumisensa kautta multipolaarisuuden ja toisaalta myös bipolaarisuuden käytännön haasteet konkreettisina suoraan Nixonin eteen.

Friendly Jr. puolestaan jatkoi optimistisesti 4. lokakuuta julkaistussa artikkelissa todeten vierailun onnistuneen erittäin hyvin viitaten ”tietäviin lähteisiin” sekä yhdysvaltalaisiin ja jugoslaviaalaisiin virkamiehiin. Vaikka Jugoslavia tuki avoimesti Pohjois-Vietnamia, oli Nixonin Kaakkois-Aasiaa koskevan politiikkansa esittely ollut jugoslaviaalaisten tahojen mukaan vaikuttavaa. Jugoslaviaalaisten näkökulmasta erittäin tärkeä oli myös heidän tulkintansa Titon

²⁶⁴ NYT 2.10.1970, 1,2, Alfred Friendly Jr., “Nixon-Tito Talks Termed Cordial”

²⁶⁵ NYT 2.10.1970, 2, Max Frankel, “Nixon-Tito Talks: A Yugoslav View on Moscow’s Aims”

ja Nixonin yhteisen kommunikation viestittämästä Yhdysvaltain tuesta Jugoslavian itsenäisyydelle. Friendly Jr. nosti jälleen esiin itsenäisyyden ja keskinäisen kunnioituksen periaatteet. Johtajien mukaan nämä periaatteet olivat maiden omien intressien lisäksi tärkeinä tekijöinä rauhan ja vakauden säilymiselle Euroopassa ja maailmassa. Lisäksi Friendly Jr.:n mukaan jugoslaviaalaisten mielestä kyseisten näkemysten julistaminen tarkoitti varoitusta Neuvostoliitolle siitä, että Jugoslaviaan ei ollut syytä kajota. Friendly Jr. uskoi kuitenkin myös, että Romanian vierailuun verrattaessa Nixonin lämmin vastaanotto Jugoslaviassa nähtiin paikalla osoitukseksi maiden välisistä hyvistä suhteista eikä vain puolustusreaktiona Neuvostoliittoa vastaan.²⁶⁶ Viimeinen toteamus on kiinnostava siinä mielessä, mikäli sillä todella viitattiin Romanian ja Jugoslavian erilaisiin motiiveihin Nixonin vierailujen suhteen. Lisäksi voidaan arvella, kuinka paljon tämän artikkelin esiintuomat asiat olivat myös diplomaattisen kohteliaasti mahdollisia jännitteitä kätkeviä. Joka tapauksessa näytti siltä, että mailla oli vahvat intressit välttää ristiriitojen liiallista korostamista tietyissä kysymyksissä toisten, enemmän painoarvoa saaneiden vuoksi. Voidaan kuitenkin myös huomioda, että syyskuussa sitoutumattomien maiden kokouksessa Jugoslavian, Intian ja Yhdistyneen Arabitasavallan hiomiksi sanotut päätöslauselmat olivat maltillisia, vaikka kokouksessa oli hyökätty vahvasti Yhdysvaltoja vastaan²⁶⁷.

Semple Jr.:n mukaan Tito ja Nixon olivat matkan aikana alkaneet tuntea olonsa mukavammaksi toistensa seurassa, ja Jugoslavian osuus muodostui Nixonin Euroopan matkastaan saaman diplomaattisen ja poliittisen menestyksen kannalta erittäin tärkeäksi mittariksi, sillä matkan aikana oli sattunut ongelmallisia asioita, kuten Nasserin kuolema. Vaikka Tito olikin arvostellut vierailun alussa niin Neuvostoliittoa kuin Yhdysvaltojakin muiden valtioiden asioihin puuttumisesta, Jugoslavian vierailun lopputulos oli onnistunut, ja saattoi Semple Jr.:n mukaan pelastaa Nixonin Euroopan-kiertueen.²⁶⁸ Myös Nixon itse totesi, että hänen keskustelunsa Titon kanssa olivat erityisen merkittäviä, ja että mielipide-eroistaan huolimatta he olivat olleet samaa mieltä siitä, että supervaltujen välienselvittelyä tuli välttää kaikin keinoin. Osin näin oli myös siksi, että Jugoslavian kaltaiset sitoutumattomat maat joutuisivat väistämättä osallisiksi.²⁶⁹ Pari päivää myöhemmin ulkopoliittikkaa käsittelevässä puheessaan Nixon puolestaan kertoi lukuisten ihmisten hurranneen hänen eri vierailukohteissaan ja mainitsi myös Jugoslavian. Lisäksi Nixon totesi, että ihmiset hurrasivat nimenomaan Yhdysvalloille, eivät

²⁶⁶ NYT 4.10.1970, 18, Alfred Friendly Jr., "Nixon-Tito Parley Is Termed Success"

²⁶⁷ NYT 13.9.1970, E2, Marvine Howe, "Unaligned Find Common Cause In Africa"

²⁶⁸ NYT 4.10.1970, 164, Robert B. Semple Jr., "Nixon in Europe: Some Gains Amidst the Problems"

²⁶⁹ NYT 5.10.1970, 1, 12, Robert B. Semple Jr., "President Meets Bruce And Habib On Vietnam Aims"

hänelle henkilökohtaisesti. Hän sanoi, että miljoonille ihmisille niin vapaassa, sitoutumattomassa kuin kommunistisessakin maailmassa Yhdysvallat oli vapauden, mahdollisuuksien ja kehityksen maa.²⁷⁰ Viimeinen toteamus saattoi välittää myös sellaista viestiä, että Jugoslaviakaan kansalaisille ei ollut vierasta verrata omaa hallintoaan Yhdysvaltain tarjoamiin mahdollisuuksiin. Semple Jr. oli kertonut muutamaa päivää aiemmin, että Jugoslavian nuorten ihmisten parissa nimenomaan ex-presidentti Kennedyn arvostus oli korkealla, eikä häntä tai veljeään Robertia assosioitu Vietnamin sotaan. Joka tapauksessa Semple Jr. kirjoitti, että Jugoslavian nuorisolle Yhdysvallat tarkoitti ”lupausta”.²⁷¹

Daniel F. Halloran kommentoi Nixonin Euroopassa saamaa vastaanottoa 14.10. julkaisutussa kirjeessä. Hän toi esiin, kuinka jyrkkä kontrasti esiintyi siinä, miten ystävällisesti Nixonin suhtauduttiin totalitaarisissa Jugoslaviassa ja Espanjassa, joissa hän pääsi myös vapaasti liikkumaan, kun taas kahdessa vapaassa hänen vieraillessaan valtiossa, Italiassa ja Irlannissa, Nixon joutui olemaan äärimmäisten turvatoimien ja protesteja välttelevien suunniteltujen esiintymisten ehdoilla. Halloranin mukaan tässä oudossa paradoksissa täytyi olla jonkinlainen viesti.²⁷² Voidaan tietenkin spekuloida, oliko kyse enemmän siitä, että Jugoslavian ja Espanjan osalta valtiojohto oli vain yksinkertaisesti tehnyt mielenilmaukset ja erilaiset uhkaavat teot kovalla linjallaan kannattamattomiksi vai oliko todella myös edetty tilanteeseen, jossa kylmässä sodassa diktatuureille saattoi olla enemmän hyötyä vapaan maailman johtomaasta kuin tämän omille liittolaisille.

Vuoden mittaan tuli myös viitteitä siitä, millä tavalla Titon Jugoslavia vaikutti Yhdysvaltain sisäpolitiikassa. Kongressiuraansa päättämässä olleesta demokraattiedustajasta Michael A. Feighanista kerrottiin toukokuussa, että hän oli ollut riitaantuneena edesmenneen kolumnistin Drew Pearsonin kanssa. Pearson oli siteerannut Feighania vuonna 1964 väittäen tämän sanoneen, että presidentti John F. Kennedy toimi pehmeästi kommunismin kanssa. Feighan iski vastaan sanomalla Pearsonin toimivan vieraan vallan eli kommunistisen Jugoslavian ja sen diktaattorin Titon agenttina.²⁷³ Syyskuun 12. päivän uutisessa puolestaan Yhdysvaltain kongressivaalikamppailussa eräässä Illinoisin osavaltion vaalipiireistä republikaaniehdokas Phyllis S. Schlafly syytti ovelta ovelle jaettavissa lentolehtisissä vastaehdokkaansa, demokraattien George E. Shipleyn, äänestävän Jugoslaviaan rakennettavien teiden puolesta. Shipleyn kerrottiin olevan tästä melko hämmentynyt.²⁷⁴ Seuraavan päivän uutisessa Edwin L.

²⁷⁰ NYT 8.10.1970, 18, “Transcript of President’s Address Offering New Proposals for Indochina Peace”

²⁷¹ NYT 3.10.1970, 3, Robert Semple Jr., ”Below The Smooth Surface of Nixon Trip”

²⁷² NYT 14.10.1970, 46, Daniel F. Halloran, “President’s Reception”

²⁷³ NYT 12.5.1970, 29, ”Feighan, Defeated in Ohio, Ending 28 Years in House”

²⁷⁴ NYT 12.9.1970, 5, Warren Weaver Jr., ”Woman Stirs Hopes of G.O.P. in Illinois”

Dale Jr. tarkensi, että Schlafly syytti Shipleyn puoltavan lainoja Jugoslavialle. Shipleyn hämmennys johtui puolestaan siitä, että vaikka hän oli äänestänyt muutoin ulkomaanavustuksia vastaan, oli hän äänestänyt Yhdysvaltain Maailmanpankille maksettavan osuuden kasvattamisen puolesta, ja Maailmanpankki oli myöntänyt lainoja Jugoslavialle. Dale Jr.:n mukaan tapaus osoitti merkittävällä tavalla, miten Yhdysvalloissa esiintyi edelleen vastustusta ulkomaanapua kohtaan, ja toisaalta se viittasi myös Maailmanpankin vaikutusvallan kasvuun.²⁷⁵ Marraskuussa kerrottiin, että senaattorin paikasta Indianassa kamppaileva Nixonin puolueveri, Richard L. Roudebush, hyökkäsi presidentti Nixonia vastaan tämän Jugoslavian vierailun johdosta, vaikka oli esimerkiksi lähentynyt Nixonin maltillisempaa, asteittaista vetäytymistä kannattavaa näkemystä Vietnamin sodan päättymistä koskien.²⁷⁶

Yhdysvaltain puolustusministeriön järjestämään upseerien koulutustilaisuuteen kerrottiin marraskuussa osallistuneen osanottajia lukuisista eri maista, joilla saattoi olla keskinäisiä poliittisia ongelmia ja joista osa saattoi olla potentiaalisia Yhdysvaltain vastustajien tukijoita. Tästä huolimatta osallistujamaiden edustajista todettiin: ”Heidät on nimetty ’liittolaisiksi’ riippumatta siitä, tulevatko he Norjasta vai Jugoslaviasta”.²⁷⁷ Tässä tapauksessa ilmeisesti Jugoslavian hallinto ei kokenut tällaista yhteistyötä ratkaisevan suureksi uhaksi sitoutumattoman maan imagolleen.

Muutoin länteen liittyen todettiin esimerkiksi Länsi-Saksan idänpolitiikan osalta tammikuussa, että Brandt olisi ollut Itä-Saksan osalta tyytyväinen Jugoslavian tyyppiseen liberaalisointiin Itävallan kaltaisen sijaan. Saksojen väliset neuvottelut tulisivat olemaan kirjoituksen mukaan pitkät ja vaikeat, mutta sopimisen mahdollisuutta ei voitu sulkea pois.²⁷⁸ Tässä yhteydessä Jugoslavian hallinto siis näytti toimivan jonkinlaisena realistisena esikuvana lännen ja idän suhteita kehitettäessä. Mahdollisen jugoslaaviemigranttien terrorismin vuoksi salaisesti Länsi-Saksassa pidetyn Titon ja Brandtin tapaamisen yhteydessä lokakuussa kävi ilmi, että johtajilla oli samanlainen konkreettisia tuloksia vaativa kanta koskien Neuvostoliiton ajamaa Euroopan turvallisuuskonferenssia. Lisäksi Tito ylisti Brandtia tämän idänpolitiikasta. Titon myös todettiin Länsi-Saksan vierailullaan kehuneen Nixonin tapaa esittää näkemyksensä Lähi-idän kriisistä sekä olleen Kaakkois-Aasian tilanteen osalta läntisen mielipiteen kannalla. Hän näki konkreettisena edistykseenä Nixonin tulitaukopyrkimykset ja sotavankien vaihtamisen, mitkä Neuvostoliitto kuittasi pelkäksi propagandaksi.²⁷⁹ Tito kommentoi kokonaisuudes-

²⁷⁵ NYT 13.9.1970, E6, Edwin L. Dale Jr., ”World Bank Changing Foreign Aid Picture”

²⁷⁶ NYT 1.11.1970, 169, 170, ”Seven Key Races in the Battle for Control of the Senate”

²⁷⁷ NYT 1.11.1970, 18, Drew Middleton, ”Thousands of Foreign Military Men Studying in U.S.”

²⁷⁸ NYT 14.1.1970, 46, ”Bonn’s Triple Probe”

²⁷⁹ NYT 12.10.1970, 12, Tito Meets Brandt on Bonn Stopover”

saan Brysselin, Luxemburgin ja Bonnin matkaansa todeten sen tuottaneen erittäin suotuisia vaikutelmia²⁸⁰. Yhtä lailla Titon mukaan Jugoslavian ja Ranskan näkemykset olivat kansainvälisissä kysymyksissä erittäin lähellä toisiaan²⁸¹.

Iso-Britanniaan liittyen kerrottiin toukokuussa, että briteille pidetyssä kyselyssä Jugoslaviaa pidettiin tyypillisenä epädemokraattisena maana kuten Pohjois-Vietnamia, Espanjaa, Kreikkaa, Etelä-Afrikkaa, Neuvostoliittoa (Venäjää), Kiinaa ja Itä-Saksaa²⁸². Toisaalta korkealla tasolla tapahtui lähentymistä, kun prinsessa Margaret suoritti miehensä lordi Snowdonin kanssa kesäkuussa vierailun Jugoslaviaan, mikä oli brittimonarkian edustajien ensimmäinen vierailu mihinkään kommunistimaahan²⁸³.

Italiassa Jugoslavia päätyi osaksi kommunistien jakautumiseen liittyvää riitelyä. Radikaalimpi äärivasemmistolainen siipi halveksui virallisen kommunistipuolueen lehden, *Lunitan*, toteamusta, jonka mukaan Nixon saattaisi olla tervetullut kommunistiseen Jugoslaviaan, vaikka ei ollutkaan tervetullut kapitalistiseen Italiaan.²⁸⁴ Tito puolestaan ajautui Italian johdon kanssa erimielisyyksiin italialaisten neofasistien jälleen esille nostamasta, maiden välejä jo pitkään hankaloittaneesta Triesten hallintaa koskevasta kysymyksestä, ja tätä pidettiin joulukuussa syynä Titon Italian vierailun peruuntumiseen ja käännekohdaksi maiden hyvien suhteiden muuttumisessa huonommiksi²⁸⁵. Vielä huhtikuussa Paul Hofmann oli kuvaillut jugoslavialaisia, italialaisia ja itävaltalaisia Triesten ympäristössä poliittisista eroista välittämättömiksi hyviksi naapureiksi, joiden keskinäinen liikkuminen oli vapaata ja kaupankäynti- sekä vierailusuhteet aktiivisia²⁸⁶.

3.3 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja Lähi-itä

Lähi-idän kysymys sai vuoden 1970 The New York Timesin uutisoinnissa Jugoslaviaan liittyen huomattavasti enemmän huomiota verrattuna edelliseen vuoteen. Yleisesti ottaen taustalla olivat kysymykset siitä, miten Jugoslavia loi suhteensa Lähi-itään sitoutumattomuuden, arabisympatioiden ja rauhanvälityspyrkimystensä muodostamassa kuviossa. Eräistä uutisista kävi

²⁸⁰ NYT 13.10.1970, 6, "Tito Ends European Tour"

²⁸¹ NYT 25.10.1970, 11, "Tito Is Back From France; Hails Close Views on Issues"

²⁸² NYT 10.5.1970, 215, Robert Conquest, "The American Psychodrama Called 'Everyone Hates Us'"

²⁸³ NYT 2.6.1970, 15, "Margaret in Belgrade"

²⁸⁴ NYT 12.10.1970, 9, "Italians Bolt Communist Party To Join a New Ultraleftist Group"

²⁸⁵ NYT 10.12.1970, 10, Alfred Friendly Jr., "Tito Puts Off Italy Trip, Apparently Over Trieste"

²⁸⁶ NYT 29.4.1970, 13, Paul Hofmann, "Italians, Austrians and Yugoslavs in the Trieste Area Are Some of the Friendliest Neighbours in Europe"

kuitenkin selkeästi ilmi, että Israelille Jugoslavia edusti maata, jonka näkemysten kautta ei voitu toimia Lähi-idän tilanteen välittäjänä.

Titon ja Yhdysvaltain ulkoministeri Rogersin Etiopian-tapaamisen alla helmikuussa Rogersin kerrottiin aikovan tiedustella Titon intressejä ja tarkoitusperiä Lähi-idän suhteen. Jugoslavian todettiin olevan yleisesti ottaen arabien puolella ja olleen viime aikoina melko epäaktiivinen asian tiimoilta.²⁸⁷ Tapaamisen yhteydessä esitettiin, että molemmat osapuolet olivat samaa mieltä tarpeesta rajoittaa sotilastarvikkeiden vientiä Lähi-idän konfliktialueelle. Titon osalta tämän uskottiin tosin tarkoittavan enemmän sitä, että hän halusi Yhdysvaltain rajoittavan Israelin aseistamista kuin sitä, että Neuvostoliitto myös lopettaisi arabien tukemisen. Yhdysvaltojen virkamiehet uskoivat kuitenkin Jugoslavian rooliin konfliktin mahdollisena rakentavana välittäjänä, vaikka Rogers tässä artikkelissa jättikin kommentoimatta siihen, aikoiko Tito käyttää hyvää suhdettaan Nasseriin tuodakseen joitain uusia diplomaattisia aloitteita konfliktin ratkaisemiseksi.²⁸⁸ Tämä tapaaminen kuitenkin osoitti Titon Jugoslavian kaksijakoisen roolin tilanteessa: se oli toisaalta vahvasti arabien puolella, mutta kuitenkin Yhdysvallat uskoi sen mahdollisuuteen olla sovun rakentajana.

Tito piti hieman myöhemmin helmikuussa Nasserin kanssa kahden päivän mittaiset keskustelut, joissa puhuttiin Lähi-idän tilanteesta²⁸⁹. Lopputulos oli melko lailla jyrkkä: Tito ja Nasser syyttivät Israelia ekspansionismista ja Yhdysvaltoja Israelin rohkaisemisesta. He vaativat Israelia vetäytymään vuonna 1967 valtaamiltaan alueilta sekä ratkaisua palestiinalaisten pakolaisten ongelmaan.²⁹⁰ Näin ollen Tito näytti olevan valmis ottamaan hyvinkin tiukkoja kantoja kaavaillusta ”välittäjän” roolistaan huolimatta. Maaliskuisen Nasserin puheen, jossa hän hyökkäsi Yhdysvaltoja ja Israelia vastaan, uutisoinnin yhteydessä todettiin, että Titon ja Nasserin edellisen kuun tapaamisen oli toivottu saavan aikaan hyväksyntää Yhdysvaltain konfliktinratkaisusuunnitelmien osalta. Nasser kritisoi tästä huolimatta Yhdysvaltojen suunnitelmia ja tarkoitusperiä Lähi-idässä kovin sanoin.²⁹¹

Huhtikuussa kuitenkin kerrottiin, että Tito oli tehnyt huomattavan taustatyön pohjustessaan Nasserille ja Juutalaisten maailmankongressin presidentille tri Nahum Goldmannille mahdollisuuden tavata keskenään. Israelin hallitus ei kuitenkaan hyväksynyt ehdotusta tapaamisesta, mikä herätti Israelin sisällä suurta ärtymystä ja valituksia menetetyistä mahdolli-

²⁸⁷ NYT 11.2.1970, 12, Charles Mohr, “Tunisian Sees Rogers and Assails U.S. Over Mideast”

²⁸⁸ NYT 12.2.1970, 13, Charles Mohr, ”Roger Confers With Tito in Ethiopia on the Middle East and Outlines a Four-Point U.S. Policy on Africa”

²⁸⁹ NYT 25.2.1970, 3, “Tito and Nasser End Talks”

²⁹⁰ NYT 26.2.1970, 4, “Tito and Nasser End Talks; Accuse the U.S. and Israel”

²⁹¹ NYT 6.3.1970, 10, Raymond H. Anderson, “Nasser Charges U.S. Endeavors To Help Israeli Hold Arab Areas”

suudesta.²⁹² Toisessa huhtikuuisessa artikkelissa tri Goldmannin kerrottiin sanoneen, että Yhdistyneeseen arabitasavaltaan²⁹³ läheiset suhteet omaavan maan suurlähettiläs oli lähestynyt häntä kertoen Nasserin olleen mahdollisesti halukas tapaamaan hänet; tämän maan oletettiin artikkelin mukaan tarkoittavan luultavasti juuri Jugoslaviaa²⁹⁴. Kesäkuussa puolestaan kerrottiin, että Jerusalemissa Lähi-idän konfliktin ja yleisemminkin konfliktitutkimuksen parissa työskentelevässä Truman-instituutissa neuvonantaja David Noyes olisi aiemmin halunnut kehittää instituutin toimintaa aktiivisemmin kohti rauhan tavoittelemista vuonna 1966 alkaneen rauhanedistämishjelman puitteissa. Tähän liittyen olisi ollut tarkoitus solmia kontakteja maltillisiin arabijohtajiin kuten Tunisian Habib Bourguiba sekä vahvoihin välittäjähahmoihin kuten Tito. Tällaisen aktiivisen rauhanagendan mahdollisuuksiin ei instituutissa kuitenkaan uskottu, ja se alkoi keskittyä enemmän tutkimukseen ja rauhan edistämiseen epäsuorin keinoin.²⁹⁵

Jugoslavian ulkoministeriön tiedottajan kommentoیدessa Nixonin tulevaa vierailua syyskuussa hän myös otti kantaa toiseen asiaan: Jugoslavian hallitus tuomitsi lentokonekaappaukset, mutta tuki täysin palestiinalaisia heidän taistelussaan. Palestiinalaisten lentokonekaappaukset olivat aiheuttaneet tuolloin paljon keskustelua.²⁹⁶ Helmikuussa jugoslavalaisen lentokoneen kapteeni oli poistanut koneestaan kolme arabiterroristia, jotka suunnittelivat israelilaisen koneen kaappaamista²⁹⁷.

Sulzberger uskoi ennen Nixonin vierailua, että Nixon pyytäisi Titoa kehottamaan Nasseria sopuratkaisuun Lähi-idässä²⁹⁸. Myös Restonin mukaan Nixon aikoi pyrkiä Titon kautta vaikuttamaan Nasseriin ja täten tulitaukorikkomuksien lopettamiseen Suezin alueella²⁹⁹. Pian tämän jälkeen tapahtuneen Nasserin kuoleman myötä puolestaan tuotiin esiin, että Jugoslavia julisti sen johdosta kansallisen surupäivän kunnioittaakseen johtajaa, joka oli Titon tärkeä yhteistyökumppani sitoutumattomien maiden liikkeessä³⁰⁰. Sulzberger totesi pragmaattisena vallankumouksellisena pitämästään Nasserista, että tämä oli usein korostanut ihailuaan Titoa kohtaan, sillä Nasserin mukaan Tito ”näytti minulle kuinka saada apua kummaltakin puolelta

²⁹² NYT 7.4.1970, 8, James Feron, “Cabinet Veto of a Goldmann-Nasser Meeting Decried in Israel”

²⁹³ Egyptin tuolloinen virallinen nimi

²⁹⁴ NYT 12.4.1970, E4, ”Goldmann’s ’Mission’ Agitates Israel”

²⁹⁵ NYT 14.6.1970, 15, Lawrence Fellows, “Truman Institute Goes It’s Own Way”

²⁹⁶ NYT 18.9.1970, 28, “Yugoslavia Says Nixon Visit Will Aim at Better Relations”; Esim. NYT 8.9.1970, 1, 17, Tad Szulcs, “U.S. and 4 Nations Seek Joint Stand on Detention”

²⁹⁷ NYT 19.2.1970, 2, “3 Armed Arabs Seized at Munich Airport”

²⁹⁸ NYT 18.9.1970, 42, C.L. Sulzberger, “Foreign Affairs: A ‘Vietnam in Reverse?’”

²⁹⁹ NYT 25.9.1970, 43, James Reston, “Optimist at the State Department”

³⁰⁰ NYT 29.9.1970, 17, “Notables Around World Voice Sorrow”

liittymättä kummankaan puolelle”³⁰¹. Tämä arvio saattoi tietynlaisten tulkintojen pohjalta olla Titoa kohtaan muutakin kuin imarteleva.

Nixonin vierailun aikana suuri osa hänen ja Titon välisestä keskusteluajasta oli varattu juuri Lähi-idän tilanteesta keskustelemiselle³⁰². Frankel analysoi 2. lokakuuta Nixonin vierailun yhteydessä julkaistussa artikkelissaan myös Jugoslavian näkökulmia Neuvostoliiton tavoitteisiin ja toimintaan Lähi-idässä. Jugoslaviaalaiset odottivat yhdysvaltalaisen tavoin, että Nasserin kuolema käynnistäisi kilpailun vaikutusvallan tavoittelemisesta Egyptin tulevan hallituksen suhteen. Jugoslavian kanta oli, että Neuvostoliitto oli etulyöntiasemassa, sillä se oli investoinut voimakkaasti Egyptiin. Lisäksi Jugoslaviassa uskottiin, että Neuvostoliitto oli valmis tavoittelemaan hallitsevaa asemaa huolimatta mahdollisesta yhteentörmäyksestä Yhdysvaltain kanssa. Nixon oli valmis tunnustamaan Neuvostoliiton turvallisuusintressit, mutta ei ollut halukas sallimaan uhkia Israelia tai muita lännelle ystävällisiä valtioita kohtaan. Neuvostoliiton lupauksia sotilaallisesta avusta Egyptille oli kuitenkin Yhdysvaltain näkökulmasta hankala haastaa. Jugoslaavien nähtiin olevan myötämielisiä arabien asialle, mutta Moskovan he näkivät sodanlietojona ja tilannetta omien geopoliittisten ambitioidensa myötä hyväksikäyttävänä tahona. Tässäkään kysymyksessä Jugoslavian näkemykset Neuvostoliitosta Nixonille eivät antaneet aihetta suureen optimismiin.³⁰³ Semple jr. näki kuitenkin, että Tito tuki Nixonin rauhanpyrkimyksiä Lähi-idässä, ja totesi myös, että Titon vaaliman sitoutumattomuuden tukeminen arabivaltioissa saattaisi olla hyvä keino auttaa niitä eroon Neuvostoliiton vaikutusvallasta³⁰⁴. Stevan K. Pavlowitch on kuitenkin ilmaissut mielipiteensä, että Titon Neuvostoliiton kanssa yhteiset arabien asiaa puolustavat näkemykset selittyivät sillä, että Tito ei missään nimessä ollut sitoutumaton Lähi-idän politiikassaan, vaan arabien asian tukeminen oli Titolle keino edistää sosialismia Välimerellä. Pavlowitchin mukaan voitiin jopa väittää, että Jugoslavia itse asiassa auttoi levittämään Neuvostoliiton vaikutusvaltaa Välimerellä ja Lähi-idässä vaarantaen näin tietyllä tavalla oman asemansa. Hänen mielestään kehitysmaat eivät ylipäänsä kiinnittäneet suurta huomiota Jugoslavian sisäpolitiikan varsinaiseen luonteeseen, vaikka ihailivatkin Jugoslavian kykyä liikkua supervaltojen välissä.³⁰⁵

Jugoslavia oli mukana kuuden maan Israelin väitettyjä ihmisoikeusloukkauksia konfliktialueilla tutkivassa YK:n tutkimuselimessä Itävallan, Intian, Perun, Senegalin ja Tansanian

³⁰¹ NYT 30.9.1970, 43, C.L. Sulzberger, An Arab Revolutionist: Foreign Affairs

³⁰² NYT 1.10.1970, 1, 17, Robert B. Semple Jr., “Tito Tells Nixon Big Powers Alone Can’t Make Peace”

³⁰³ NYT 2.10.1970, 2, Max Frankel, “Nixon-Tito Talks: A Yugoslav View on Moscow’s Aims”

³⁰⁴ NYT 4.10.1970, 164, Robert B. Semple Jr., “Nixon in Europe: Some Gains Amidst the Problems”

³⁰⁵ Pavlowitch 1988, 116

ohella. Israel kieltäytyi jyrkästi yhteistyöstä elimen kanssa.³⁰⁶ Lokakuun lopussa Jugoslavia puolestaan oli ainut ei-aasialainen tai afrikkalainen maa, joka oli laatimassa Egyptin innoittama rauhanneuvottelusuunnitelmaa Israelille, Egyptille ja Jordanelle YK:ssa. Suunnitelman puitteissa korostettiin myös palestiinalaisten oikeuksia, mutta ei mainittu raportoiduista Egyptin tulitaukorikkeistä. Suurin osa arabidelegaatioista kannatti suunnitelmaa, mutta osa kuten Algeria tuomitsi sen liian heikoksi.³⁰⁷ Yhdysvallat esitti suunnitelmalle vastaehdotuksensa, ja maan YK-edustaja Charles W. Yost totesi, että YK:n yleiskokous toimisi vastuuttomasti, mikäli se hyväksyisi suunnitelman³⁰⁸. The New York Timesissa kommentoitiin myös, että suunnitelman läpimeno haittaisi entisestään YK:n pääsihteerin erikoislähettilään Gunnar Jarringin välityspöytäkirjoja ja tuottaisi lähinnä vain mahdollisia propagandapisteitä todellisten edistysaskeleiden sijaan³⁰⁹. Loppujen lopuksi 20 maan ajamaksi päätynyt suunnitelma kuitenkin hyväksyttiin Yleiskokouksessa Israelin ja Yhdysvaltain vastustuksesta huolimatta³¹⁰. Israelin mukaan suunnitelma pani suuremman painoarvon Israelin vetäytymiselle valtaamiltan arabi-alueilta kuin pysyvälle rauhalle ja turvallisille rajoille³¹¹. Marraskuussa Jugoslavia oli jälleen mukana tällä kertaa kolmen jäsenmaan edustamassa YK:n tutkimuskomiteassa Ceylonin ja Somalian kanssa tutkimassa Israelin ihmisoikeusrikkomuksia, ja Israel hylkäsi kaikki komitean asettamat syytökset pitäen niitä arabipropagandan välineenä³¹². Komitean raportti syytöksistä hyväksyttiin YK:ssa äänin 49-14, äänestämättä jättäneiden määrän ollessa 37³¹³. Joulukuun lopussa ilmeni kuitenkin kontrastina tälle, että Neuvostoliitossa sattuneen juutalaisia syytettyjä sisältäneen kidnappausoikeudenkäynnin myötä kolme merkittävää juutalaisjohtajaa, tri William A. Wexler, rabbi Herschel Schacter ja Max Fisher, ottivat yhteyttä Jugoslavian ja myös Romanian suurlähetystöihin Yhdysvalloissa hakeakseen apua juutalaisyytettyjen oikeuksien turvaamiseksi³¹⁴.

3.4 Ulkopolitiikka: muut Jugoslavian ulkopoliittiset kysymykset

Jugoslavian suhteet kehitysmaihin sekä sitoutumattomiin maihin tulivat vuoden 1970 uutisoinnissa esiin edellisvuotta vahvemmin ja ne peilasivat osaltaan myös Jugoslavian suhdetta

³⁰⁶ NYT 17.2.1970, 8, ”Thant to Meet Jarring”

³⁰⁷ NYT 29.10.1970, 3, Henry Tanner, ”Eban Tells U.N. U.A.R. Pullback Is Key To Talks”

³⁰⁸ NYT 30.10.1970, 6, Henry Tanner, ”Yost Calls On U.N. To Ask Extension Of Mideast Truce”

³⁰⁹ NYT 30.10.1970, 40, ”Propaganda or Peace?”

³¹⁰ NYT 5.11.1970, 1, U.N., 57 to 16, Backs Plan For Mideast Sought By Egypt”

³¹¹ NYT 6.11.1970, 17, Henry Tanner, ”Jarring And Eban Confer On Talks”

³¹² NYT 3.11.1970, 6, ”Israel Is Accused Of Rights Violation”

³¹³ NYT 12.12.1970, 11, ”U.N. Committee Approves A Report Accusing Israel”

³¹⁴ NYT 31.12.1970, 3, Irving Spiegel, ”3 Jewish Leaders Meet Nixon and Ask Help in Softening Verdicts in Leningrad”

supervaltoihin. Kaiken kaikkiaan vuosi tarjosi paljon erilaisia esimerkkejä Jugoslavian aktiivisuudesta kansainvälisen politiikan areenoilla. Jugoslavian ja Kiinan suhteeseen saatiin puolestaan myös historiallista perspektiiviä maaliskuussa, jolloin julkaistiin Mao Tse-Tungin vanhoja kirjoituksia ja puheita. Mao kirjoitti, että Kiina oli ollut Stalinin epäilyjen alla sen suhteen, että se kehittyisi vallankumouksensa jälkeen uudeksi Jugoslaviaksi ja Maosta tulisi uusi Tito. Maon mukaan Kiinan Korean sotaan osallistumisen myötä Stalinin epäilykset tällaisesta lakkasivat.³¹⁵ Jo edellisenäkin vuonna esiin tullutta Jugoslavian muuttunutta asemaa Kiinan kannalta osoitti puolestaan huhtikuinen uutinen, jossa kerrottiin Titon nimenneen 12 vuoteen ensimmäisen maansa suurlähettilään Kiinaan osoituksena maiden parantuneista väleistä³¹⁶.

Kesäkuussa Jugoslaviassa puolestaan pohdittiin Kiinan liittolaisen Albanian halukkuutta hyviin suhteisiin. Diplomaattisuhteiden uudelleensolmimista pidettiin jugoslavalaisissa lähteissä mahdollisena kuten myös Balkanin poliittisen tilanteen huomattavaa parantumista. Albanian muuttunutta asennetta Jugoslaviaa kohtaan spekuloidiin Jugoslaviassa pitäen mahdollisina syinä esimerkiksi Neuvostoliiton merivoimien kasvattamista Välimerellä, Lähi-idän kriisin mahdollisia seurauksia, Tšekkoslovakian miehityksen jälkeistä ilmapiiriä sekä eristäytymisen mahdottomuuden ymmärtämistä.³¹⁷ Joka tapauksessa uutinen antoi kuvan, että hyvin dogmaattisen kommunistisen filosofian omaavalla Albanialla oli ”pragmaattinen” tarve tukeutua Jugoslaviaan kansainvälisten tapahtumien vaikutuksesta. Toki voidaan pohtia, mikä Albanian kommunistijohtajan Enver Hoxhan tulkinta asiasta olisi ollut.

Heinäkuisessa Friendly Jr.:n artikkelissa tuotiin yhtä kaikki esiin, että Jugoslavian puolella Ohridissa oli suurta halua helpottaa maiden rajapolitiikkaa ja kehittää turismia tätä kautta. Artikkelin mukaan lisääntynyt kauppaliikenne Jugoslavian ja Albanian välillä oli eräs merkki parantuneista suhteista, ja myös Albanian nähtiin tarvitsevan vilkkaampaa kauppaa. Kiintoisaa kyllä, Albanian halukkuuteen kehittää suhteita naapureihinsa nähtiin eräänä syynä myös sen tarve täydentää lähes ”tukahduttavaa” liittolaisuuttaan Kiinan kanssa. Toisaalta Albanian täytyi jugoslavalaisien diplomaattien mukaan rajoittaa suhdettaan Jugoslaviaan, jottei se joutuisi liiaksi alttiiksi Jugoslavian vapaan poliittisen ja taloudellisen kehityksen vaikutteille. Myös Kosovon albaanikysymys vaikutti osaltaan asiaan, sillä Albanian hallinto oli pyrkinyt luottamusta Jugoslavian albaaniväestön keskuudessa. Jugoslaviassa esiintyi artikkelin perusteella kuitenkin laajoja antipatioita oman maan albaaniväestöä kohtaan, mistä esimerk-

³¹⁵ NYT 1.3.1970, 26, ”Excerpts From Confidential Speeches, Directives and Letters of Mao Tse-Tung”

³¹⁶ NYT 17.4.1970, 4, ”Tito Names First Envoy To Red China in 12 Years”

³¹⁷ NYT 7.6.1970, 22, ”Yugoslavia Studies Albanian Overture”

kinä makedonialainen turistivirkailija viittasi enemmistöön heistä ”epärehellisinä” ja ”häijyinä” tuoden myös verikostoperinteen negatiivisen esimerkin esiin.³¹⁸ Artikkelin loi mielenkiintoisella tavalla kontrastin Jugoslavian ja Albanian järjestelmien välille, antaen Jugoslavialle tilaisuuden esiintyä liberaalien suuntausten ylläpitäjänä.

Elokuussa puolestaan Belgradin itäeurooppalaiset diplomaatit totesivat, että Albania oli kehittänyt erittäin yksilöllisen tavan kehittää suhteitaan niin Kreikkaan, Jugoslaviaan, Romaniaan kuin Bulgariaankin, eikä se imitoinut poliittisissa siirroissaan Kiinan jokaista liikettä. Samaisessa artikkelissa kerrottiin myös, että Tito suhtautui erittäin myönteisesti uuteen mahdollisuuteen kehittää suhteita Albaniaan todeten, ettei systeemien erilaisuus saanut olla syynä huonoille rajanaapurisuhteille.³¹⁹ Tämän artikkelin perusteella siis Kiinan ja Albanian tarpeet kehittää suhteitaan Jugoslaviaan eivät välttämättä lähteneet identtisistä lähtökohdista, ja tässä mielessä Jugoslavia toimi yhtenä kiintoisana indikaattorina diplomaattisen suhdeverkoston logiikkaa ymmärrettäessä. Tähän liittyen Kiinan osalta kerrottiin heinäkuussa, että tarkkailevat tahot olivat alkaneet pohtia, olivatko Kiinan yksittäiset pyrkimykset kansainvälisten suhteidensa parantamiseen, johon myös suhteen kehittäminen Jugoslaviaan kuului, askeleita kohti yleisempää suuntausta, joka johtaisi esimerkiksi Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton kanssa parantuneisiin väleihin.³²⁰

Kiinalle ilmoitettiin heinäkuussa artikkelissa tulleen yllättäviä vaikeuksia nimetä suurlähettilästä Belgradiin, vaikka Jugoslavia oli jo lähettänyt omansa Pekingiin. Joka tapauksessa Jugoslavian suurlähettiläs Bogdan Oreščanin oli käynyt ”sydämellisiä ja suoria” keskusteluja pääministeri Zhou En-lain kanssa. Lisäksi maiden kauppasuhteiden uutisoitiin kehittyneen suotuisasti. Maiden ei uskottu kuitenkaan diplomaattisesti lähentyvän yhtä paljon kuin Kiina ja Romania olivat lähentyneet. Suurlähetystötason diplomaattiset suhteet eivät artikkelin mukaan johtaisi kattavaan yhteistyöhön, vaan diplomaattitarkkailijoiden mukaan kyse oli Kiinan halusta kasvattaa maailmanlaajuista roolia myös alueilla, joita Neuvostoliitto piti vaikutuspiiriinsä kuuluvina.³²¹ Sikäli oletus siitä, että Jugoslavia olisi Neuvostoliiton näkemyksen mukaan ollut sen vaikutuspiirissä, oli todella mielenkiintoinen. Elokuussa tuli viimein ilmoitus, että Kiina oli nimennyt suurlähettiläkkeen Belgradiin Tseng Taon³²². Syyskuussa puolestaan sitoutumattomat maat kannattivat kokouksessaan voimakkaasti Kiinan YK-jäsenyyttä³²³.

³¹⁸ NYT 7.7.1970, 10, Alfred Friendly Jr., ”Article 1 -- No Title”

³¹⁹ NYT 23.8.1970, 8, ”Albania Extends Diplomatic Ties”

³²⁰ NYT 26.7.1970, 120, Tillman Durdin, ”China: A More Flexible Foreign Policy”

³²¹ NYT 16.7.1970, 11, Alfred Friendly Jr., ”Belgrade’s Ties With Peking Improve”

³²² NYT 12.8.1970, 9, ”China Picks Belgrade Envoy”

³²³ NYT 15.9.1970, 2, ”Nonaligned Nations to Press U.N. on Red China”

Jugoslavia nousi esiin myös Kaakkois-Aasian tilanteeseen liittyen. Kambodžan prinssi Norodom Sihanouk sanoi toivovansa maaliskuussa artikkelissa, että Pohjois-Vietnamista tulisi eräänlainen ”aasialainen Jugoslavia”, joka vastustaisi Kiinan vaikutusvaltaa³²⁴. Toukokuussa sitten tuli uutinen, että Kambodžan sitoutumaton linja oli mennyttä kaikin muun tavoin paitsi nimellisesti uuden antikommunistisen pääministerin Lon Nolin myötä, ja Sihanoukin hallinto oli joutunut maanpakoon. Tämän seurauksena Jugoslavian oletettiin toimivan monien muiden kommunistimaiden tavoin samassa linjassa ja katkaisevan välinsä Kambodžan uuteen hallintoon, eikä Jugoslavian kotimaahansa konsultaatioihin lähteneen suurlähettilään uskottu täten palaavan. Lisäksi Jugoslavia oli Romanian ja Kuuban tapaan tunnustanut Sihanoukin maanpaossa olevan hallituksen.³²⁵ Myös esimerkiksi Kiina, Pohjois-Vietnam, Pohjois-Korea, Albania, Vietkong ja Pathet Lao liittyivät hallituksen tunnustaneiden joukkoon³²⁶. Neuvostoliitto ei sen sijaan tukensa ilmaisemisesta huolimatta tunnustanut Sihanoukin pakolaishallitusta³²⁷. Myöskään loput Euroopan kommunistimaat eivät tunnustaneet kommunistisia punakhmerejäkin sisältänyttä hallitusta, ja Kambodžan kysymyksen todettiin jakaneen kommunistimaailman, minkä lisäksi se oli jakanut arabimaailman mielipiteet³²⁸. Usean itäblokin maan lähetystöt jäivät myös edelleen toimimaan Phnom Penhiin, kuten Kamm totesi 26. toukokuuta julkaistussa uutisessa³²⁹. Näin ollen oltiin kiintoisassa tilanteessa, jossa riippumattomimmat ja itsenäisemmät kommunistimaat kuten Jugoslavia noudattivat vankempaa antikommunismia vastustavaa linjaa kuin Neuvostoliitto satelliitteineen. Kesäkuussa Ralph Blumenthal kirjoitti myös, että niin neuvostoliittolaiset kuin jugoslavialaisetkin tahot olivat yrittäneet lähestyä kambodžalaisia ja vietnamilaisia tahoja keskustelujen aikaan saamiseksi, mutta tuloksetta³³⁰.

Yhdysvaltain kongressissa keskusteltiin Kambodžan ja Kaakkois-Aasian tilanteesta heinäkuun alussa. Republikaaniedustaja Massachusettsista, F. Bradford Morse, ehdotti perustettavaksi viiden keskikokoisen ja pienen maan muodostamaa välitysneuvostoa, joka voisi laatia ”neutralistisen ratkaisun” Kaakkois-Aasian konfliktiin. Morse oli ehdottanut esimerkiksi Indonesian, Marokkoa, Ruotsia ja Jugoslaviaa, jotka olisivat hänen suunnitelmansa mukaan konsultoineet suoraan tai epäsuoraan konfliktin osallisina olevia suurvaltoja ja yrittäneet täten saada aikaan tulitauon. Morsen mukaan hän oli saanut myönteisen vastaanoton asi-

³²⁴ NYT 15.3.1970, 186, C.L. Sulzberger, ”Foreign Affairs: A Game Of Dominoes Begins”

³²⁵ NYT 7.5.1970, 1, 16, Henry Kamm, ”Cambodia Ending Neutralist Stance”

³²⁶ NYT 8.5.1970, 2, ”Sihanouk Says China Is His ‘No. 1 Friend’”

³²⁷ NYT 13.5.1970, 13, ”Kosygin Vows Support to Sihanouk but Is Silent on Recognition”

³²⁸ NYT 18.5.1970, 12, Tad Szulcs, ”U.S. Feels Sihanouk’s Bloc Includes Reds, Leftists, Neutralists and Guerillas”

³²⁹ NYT 26.5.1970, 3, Henry Kamm, ”Soviet-Bloc Diplomats, Still in Pnompenh, Are Uneasy”

³³⁰ NYT 12.6.1970, 14, Ralph Blumenthal, ”Feeler by the Russians”

alleen korkean tason ulkoministeriön virkamieheltä, vaikei ollutkaan vielä hakenut hallinnon hyväksyntää.³³¹

Syyskuussa puolestaan sitoutumattomien maiden pitäessä ministerikokoustaan, ei mailla ollut yksimielisyyttä siitä, pitäisikö niiden ottaa joukkoonsa Lon Nolin hallituksen delegaatio vai Sihanoukin pakolaishallituksen delegaatio. Myöskään Vietkongin vallankumouksellisen väliaikaishallituksen delegaation vastaanottamisesta ei ollut yhteistä mielipidettä. Suurin osa maista kannatti Sihanoukin delegaatiota, poikkeuksena Laos, Malesia sekä asiasta päättämätön Indonesia, mutta maat eivät halunneet ajaa kantojaan väkisin, mikäli se saattoi aiheuttaa vakavan välirikon liikkeessä.³³² Lopulta Kambodžan edustuspaikka jätettiin täyttämättä siihen asti, mikäli maan omat edustajat itse nostaisivat asian esille³³³. Tito itse tapasi Vietkongin väliaikaishallituksen ulkoministerin Nguyen Thi Binhin lokakuussa, mutta tapaamisen yksityiskohdat pidettiin salassa³³⁴.

Afriikkaa koskien Titon kerrottiin tammikuussa suorittavan useampaan maahan ulottuvan matkan saadakseen tukea sitoutumattomuuspolitiikalleen³³⁵. Miltei samoihin aikoihin Jugoslavia esitti 47 Afrikan ja Aasian maan kanssa YK:n turvallisuusneuvostolle tapaamista koskien Etelä-Afrikan jatkuvaa miehitystä Lounais-Afrikassa³³⁶. Sambiassa Tito sai helmikuussa tunnustusta osakseen, kun maan presidentti Kenneth Kaunda myönsi Titolle maan korkeimman kunniamerkin³³⁷. Etelä-Afrikkaan palattiin jälleen heinäkuussa, jolloin Jugoslavia tuki yhdessä Saudi-Arabian, Intian ja Pakistanin kanssa 37 Afrikan maata näiden protestoidessa YK:n turvallisuusneuvostossa lentokaluston ja aseiden myyntiä Etelä Afrikkaan. Maat syyttivät tämän kaupankäynnin tukevan Etelä-Afrikan rasisen politiikan harjoittamista, ja pelkäsivät Ison-Britannian uuden konservatiivihallituksen haluavan jatkaa kyseistä kauppaa.³³⁸ Asia tuli pian tämän jälkeen käsittelyyn turvallisuusneuvostossa³³⁹. Etelä-Afrikan rasismi ja kolonialismi nousi tärkeäksi teemaksi myös sitoutumattomien maiden ministerikouksessa syyskuussa kuten myös Afrikan eri maiden vapautusliikkeiden tukeminen³⁴⁰. Tito kuitenkin tyytyi olemaan enemmän taustalla jättäen parrasvalot Kaundalle³⁴¹. Joulukuussa

³³¹ NYT 3.7.1970, 3, Warren Weaver Jr., "Congress Divided On Nixon's Talk"

³³² NYT 7.9.1970, 2, "Nonaligned Nations Open Lusaka Ministerial Talks"

³³³ NYT 8.9.1970, 3, "Heads Of Nonaligned States Gather in Africa"

³³⁴ NYT 24.10.1970, 11, "Tito Meets With Mrs. Binh"

³³⁵ NYT 26.1.1970, 10, "Tito Leaves on African Trip"

³³⁶ NYT 27.1.1970, 11, "4 Killed In Rhodesia In Guerilla Crash"; Lounais-Afrikka tunnetaan nykyisin Namibi-

na

³³⁷ NYT 9.2.1970, 31, "Zambia Honors Tito"

³³⁸ NYT 16.7.1970, 4, "Africans Demand U.N. Action"

³³⁹ NYT 17.7.1970, 10, "U.N. Will Discuss South Africa Issue"

³⁴⁰ NYT 8.9.1970, 3, "Heads Of Nonaligned States Gather in Africa"

³⁴¹ NYT 13.9.1970, E2, Marvine Howe, "Unaligned Find Common Cause In Africa"

kerrottiin myös, miten Jugoslavian delegaatio suhtautui YK:ssa Portugalin hyökkäykseen Guineaan. Delegaation edustaja Lazar Mojsov syytti Portugalin ”petollisia palkkamurhaajia” muun muassa siitä, että he olivat hyökätessään Conakryyn tappaneet jugoslavalaisen lääkärin pienen tyttären. Myös Neuvostoliitto arvosteli Portugalin hyökkäystä kovin sanoin.³⁴²

Muita yksittäisiä esimerkkejä Jugoslavian ulkosuhteista olivat esimerkiksi uutinen elokuulta, jossa Jugoslavian kerrottiin solmineen 18 vuoden jälkeen diplomaattisuhteet Vatikaaniin ja tulleen näin toiseksi kommunistimaaksi Kuuban jälkeen, jolla oli täydet suhteet Vatikaanin kanssa. Tämän nähtiin myös edistävän katolisen kirkon jäsenten ja valtiovallan suhdetta Jugoslaviassa.³⁴³ Länsimielisen Malesian uusi pääministeri Abdul Razak oli puolestaan saanut vaikutteita tapaamisistaan Titon ja Ceaușescun kanssa, ja osin tätä kautta Malesian asenne Kiinan pääsemiseksi YK:n oli muuttunut myönteiseksi³⁴⁴. Latinalaisen Amerikan osalta Jugoslavian ilmoitettiin onnistuneen sopia suurlähetystötason suhteista Paraguayn kanssa helmikuussa³⁴⁵. Szulcs taas epäili syyskuussa Chilen uuden presidenttinsä Salvador Allenden johdolla liikkuvan Jugoslavian ja Algerian kaltaiseen kansainväliseen asemaan, jonka myötä se olisi sympaattinen Kuuban vallankumousta, Kaakkois-Aasian kommunistien vallankumouspyrkimyksiä, Afrikan mustia kansallisia liikkeitä sekä jopa arabien taistelua Israelia vastaan kohtaan³⁴⁶. Myös Joseph Novitski näki Allenden seuranneen Jugoslavian esimerkkiä³⁴⁷. Kommunistimaailman jakautuminen vaikutti myös kokonaisuudessaan Latinalaisen Amerikan marxilaisten puolueiden keskinäiseen kilpailuun, joten tässä yhteydessä Jugoslavian suuntaus oli yksi vaihtoehtoista³⁴⁸.

Helmikuun alussa uutisoidussa merenpohjan käytön kansallisia oikeuksia käsittelevässä kokouksessa Jugoslavia oli ainut edustettu sosialistinen maa³⁴⁹. Syksyllä Jugoslavia puolestaan sai läpi merenpohjan ydinaseiden asetuskieltoon liittyvän ehdotuksensa siitä, että rannikkovaltiolle tulisi ilmoittaa tilanteessa, missä toinen valtio suorittaisi ydinasetarkastuksia 12 mailin rajapyykin ulkopuolella rantaviivasta³⁵⁰. Kathleen Teltsch kertoi heinäkuussa, että YK:n nuorten kokouksessa sääntöjä ja päätöksiä ei noudatettu ja vasemmistoryhmittymät pitivät häiritseviä mielenosoituksia ja estivät tiettyjä ryhmiä puhumasta. Tuolloinen Jugoslavian

³⁴² NYT 6.12.1970, 15, Henry Tanner, ”Soviet Asks U.N. To Punish Lissabon”

³⁴³ NYT 15.8.1970, 12, ”Full Vatican-Yugoslav Relations Set”; NYT 23.8.1970, Yugoslavia Names Envoy To Vatican, First in 18 Years”

³⁴⁴ NYT 23.9.1970, 2, Henry Kamm, ”Malaysia Installs a New Leader”

³⁴⁵ NYT 23.2.1970, 17, ”Yugoslav-Paraguayan Pact”

³⁴⁶ NYT 20.9.1970, 183, Tad Szulcs, ”Trying To Read Meaning Of Allende Victory”;

³⁴⁷ NYT 6.12.1970, 15, Joseph Novitski, ”Latins of Left and Right Assail U.S.”

³⁴⁸ NYT 3.10.1970, 5, Malcolm W. Browne, ”Rival Marxists Begin To Cooperate”

³⁴⁹ NYT 1.2.1970, 15, ”Experts Confer on Rights to Seabed”

³⁵⁰ NYT 1.9.1970, 9, Thomas J. Hamilton, ”Compromise Set In Seabed Treaty”

parlamentin nuorin edustaja Milan Milutinović valitti tapahtuman ”täysin epädemokraattisia prosedyyrejä”.³⁵¹ Myöhemmin Serbian presidenttinäkin toiminut Milutinović päätyi Jugoslavian hajoamissotien tapahtumiin liittyen kansainväliseen sotarikosoikeuteen, jonka syyteistä hänet vapautettiin vuonna 2009³⁵².

3.5 Jugoslavian sisäpolitiikka

Vuoden 1970 Jugoslavian sisäpolitiikkaa koskevassa käsittelyssä tuli The New York Timesissa esiin viitteitä maan vallitsevaa tilannetta haastavista voimista liittyen poliittiseen kehitykseen, kansallisuuksiin ja alueellisiin eroihin. Tähän liittyen tuli eteen myös kysymys siitä, missä määrin Titon henkilökohtaiset poliittiset ratkaisumallit ja häneen henkilöityneen järjestelmän instituutiot olisivat kykeneviä ratkomaan kysymyksiä. Kuten tulemme huomaamaan, Titon johtajuus ja hallintomalli saivat tänäkin vuonna myös jyrkkää kritiikkiä osakseen. Poliittiseen kehitykseen liittyvän uutisoinnin lisäksi vuoden 1970 uutisointi kuvaili myös monimuotoisesti Jugoslavian hallinnon alaisuudessa olemassa olevia kulttuurisia ilmentymiä sekä esitti konkreettisesti ihmisoikeuskysymyksiin liittyviä ongelmia.

Paul Hofmann kertoi 5. helmikuuta ilmestyneessä artikkelissa Kroatian ja Slovenian tulleen itsevarmemmiksi alueellisten identiteettiensä suhteen, ja lisäksi leimautuminen kansalliskiihkoilijaksi ei näyttänyt hänen mukaansa enää huolestuttavan niitä. Kiintoisasti hän totesi myös, että Moskova-mieliset konservatiivit Belgradissa, jotka olivat Titon epäsuosiossa, olisivat johtaneet kansalliskiihkoilusyytöksiä. Lisäksi Tito oli Hofmannin mukaan antanut merkin välienselvittelylle Kroatian kommunistien keskuskomitean tapaamisessa ilmenneiden desentralisaatiovaatimusten myötä. Tapaamisen ilmapiiri oli muutoinkin ollut Hofmannin näkemyksen mukaan keskustelulle avoin ja keskustelujen sisältö julkaistiin paikallisessa lehdistössä. Kroatialainen kirjoittaja totesi, että serbit pelkäsivät Kroatian irtautumista, mutta Kroatia ja Slovenia olivat nimenomaan ne kantavat voimat, jotka vetivät Jugoslavian muita osia lähemmäs Eurooppaa. Artikkelissa käsiteltiin monelta kantilta Kroatian ja Slovenian kasvavia länsikontakteja ja taloudellista merkitystä Jugoslavialle.³⁵³ Mielenkiintoiseksi artikkelin teki erityisesti se, missä määrin Titon asema tulkittiin sen pohjalta tässä vaiheessa niin, että hän halusi ehdottomasti olla tukemassa Kroatian ja Slovenian pyrkimyksiä suurempaan itsemääräämisoikeuteen ja kuinka pitkälle tämä uskomusten mukaan olisi voinut johtaa. Tannerin

³⁵¹ NYT 20.7.1970, 2, Kathleen Teltsch, ”World Youth Assembly”

³⁵² Corder 2009

³⁵³ NYT 5.2.1970, 2, Paul Hofmann, ”Croatia and Slovenia Assert Regional Identity”

mukaan Tito tosiaan oli aluksi tukenut reformistijohtajia, vaikka konservatiivisissa piireissä heitä vastustettiin³⁵⁴.

Hofmann kertoi myös pari päivää myöhemmin, että kymmenen vuotta aiemmin kuolleen kroatialaisen kardinaalin Aloysius Stepinacin, joka oli ollut kommunistivallan toimesta vankilassa, kultti oli saanut vahvaa jalansijaa Kroatiaassa, eikä valtiovalta nyt näyttänyt puuttuvan asiaan. Stepinaciahan oli kuitenkin syytetty yhteistyöstä Kroatian toisen maailmansodan aikaisen fasistihallinnon kanssa. Hofmannin mukaan valtiovaltan ja kirkon suhde oli muutenkin Jugoslaviassa erittäin vähäjännitteinen.³⁵⁵ Kesäkuussa Paavali VI:n johtamaan ensimmäisen kroatialaisen pyhimyksen kanonisoimistilaisuuteen Roomassa otti osaa 10 000 jugoslavia-laista. Tapahtumassa esiintyi myös lippuja, jotka kantoivat Jugoslavian lipun värejä, mutta eivät punaista tähteä.³⁵⁶ Alfred Friendly Jr. sen sijaan totesi heinäkuussa, että Montenegroa 1800-luvulla hallinneen Petar II:n hautamonumenttia koskevat erimielisyydet heijastelivat yhtä lailla Jugoslavian kansallisuuksien kuin kirkon ja valtion välisiä konflikteja³⁵⁷. Randy Hodson, Duško Sekulić ja Garth Massey ovat esittäneet Paul V. Warwickin ja Lenard J. Cohenin ajatuksiin viitaten kirjoituksessaan vuodelta 1994, että sosialistisen Jugoslavian valtiolinen politiikka monimutkaisuudessaan ja ristiriitaisuudessaan salli ja jossain määrin jopa helpotti kansallisten tunteiden ilmaisemista. Intellektuellit ja muut ryhmät kommunistipuolueen ulkopuolella toivat esiin vanhoja kansallisia iskulauseita ja tunteita, ja Jugoslavian osatasavaltojen kommunistipuolueet käyttivät kansallisia päämääriä osana ideologioidensa ja strategioidensa muodostamista. Titon hallitsema poliittinen keskusta kuitenkin erotti tarkasti kommunistisen puolueen alla tapahtuvan desentralisaation ja spontaanin kansallisen liikehdinnän, jota kommunistipuolue ei kontrolloinut. Puolueen hallinnassa tapahtuneen federalismin oli tarkoitus tyydyttää kansallisen autonomian ja kansallisten identiteettien ilmaisemisen pyrkimykset. Osatasavaltojen omien kommunistipuolueiden liittolaisuuden etsimistä perinteisten nationalistien ryhmittymien kanssa kansallisten päämäärien ajamiseksi ei kuitenkaan hyväksytty.³⁵⁸

Helmikuussa esiteltiin kirja-arvioissa neuvostopoliitikko Nikolai Bukharinin 1920-luvulla kirjoittamaa teosta ”Historical Materialism”, jonka todettiin olevan jälleen kiinnostava, koska sen käytännöllinen ja historian voimia byrokraattisen suunnittelun sijaan seuraava doktriini oli yhteensopiva Jugoslavian, Unkarin ja Dubčekin aikaisen Tšekkoslovakian ”revi-

³⁵⁴ Tanner 1997, 192-193

³⁵⁵ NYT 8.2.1970, 12, Paul Hofmann, ”Croats Venerate Cardinal Stepinac Without Official Interference as Yugoslav-Vatican Relations Ease”

³⁵⁶ NYT 22.6.1970, 5, Paul Hofmann, ”Pope Proclaims a Martyr the First Croat Saint”

³⁵⁷ NYT 13.7.1970, 14, Alfred Friendly Jr., “Elaborate Plans for Prince’s Tomb Stir Yugoslavs”

³⁵⁸ Hodson et.al. 1994, 1540

sionististen” hallintojen politiikan kanssa³⁵⁹. Tässä yhteydessä tapahtui siis ensinnäkin kiintoisa rinnastus kolmen maan kesken ja lisäksi kyseessä oli osoitus siitä, millaisiin kommunismin historiallisiin perinteisiin Jugoslavian mallilla oletettiin olevan kytköksiä. David Binder taas totesi maaliskuussa, että länsisaksalaisten sosialidemokraattien mukaan heidän reformistinen lähestymistapansa moderniin politiikkaan nautti tietyn määrän kunnioitusta myös Jugoslaviassa ja Unkarissa³⁶⁰.

Syyskuun loppupuolella tuotiin sitten esiin Titon ilmoitus siitä, että kollektiivinen presidenttiys seuraisi hänen johtajuuttaan. Samalla kerrottiin hänen huolestaan koskien maan vallanvaihdosprosessia. Kollektiivisen johdon periaatteen kerrottiin olevan tuotu maan kommunistiseen puolueeseen jo aikaisemmin, mutta Tito ei ollut tyytyväinen liittovaltion hallinnon toimintaan ja haki uudesta kollektiivisesta johtoelimestä uutta tehokkaampaa vallankäyttäjää, joka tekisi vahvoja päätöksiä. Titon mukaan kollektiivinen presidenttiys olisi ratkaisu maan yhtenäisyyden säilyttämiseen. Lisäksi päätöksen todettiin olevan yksi askel lisää Titon vallansiirrosta nuoremman polven poliitikoille.³⁶¹ Näiden lausuntojen pohjalta voidaan miettiä, kuinka realistisena Titon uskomuksia maan ongelmien ratkaisukeinoista pidettiin ja toisaalta millaisina pidettiin mahdollisten demokratiapyrkimysten tulevaisuutta uuden, vahvemman poliittisen elimen tulevan vallan alla.

Pari päivää myöhemmin seuranneessa kommentaarissa todettiin, että kaikesta toisen maailmansodan jälkeisestä materiaalisesta ja kulttuurisesta edistyksestään huolimatta Jugoslavia oli vielä kaukana integroituneesta ja yhtenäisestä valtiosta. Kansallisten jännitteiden nähtiin olevan maassa suuria ja erityisen vaarallisia siksi, että kansalliset erot liittyivät taloudellisiin eroihin, mikä asetti esimerkiksi suhteellisen rikkaat Kroatian ja Slovenian suhteellisen köyhiä Montenegroa ja Makedoniaa vastaan. Lisäksi todettiin Moskovan hakevan itselleen mahdollista pidemmän tähtäimen hyötyä Jugoslavian sisäisistä ongelmista esimerkiksi helpommin dominoitavien, yksittäisten seuraajavaltioiden kautta. Kommentaari päättyi toteamukseen: ”Presidentti Tito on viisas yrittäessään nyt tarjota institutionaalisia rajoitteita yksilöllisten ja kansallisten ambitioiden konflikteihin”.³⁶² Tässä anonyymissä kommentaarissa luottamus Titon päätöksen oikeellisuuteen näyttää olleen korkea. Seuraavana päivänä todettiin myös, että Tito oli aina halunnut estää yksittäisen henkilön päätyminen seuraajakseen, mutta pohdittiin myös, että mikäli tästä huolimatta yksittäinen johtaja nousisi Titon jälkeen valtaan,

³⁵⁹ NYT 15.2.1970, 11, ”New and Outstanding: English and American Literature”

³⁶⁰ NYT 15.3.1970, 21, ”Socialists Expect New Europe Role”

³⁶¹ NYT 22.9.1970, 7, Alfred Friendly Jr., ”Tito Declares a Collective Body Will Replace Him as President”, ”Part Of Gradual Process”

³⁶² NYT 26.9.1970, 20, ”Yugoslavia After Tito”

olisi se todennäköisimmin Titon vanha partisaanitoveri ja poliittisen lähipiirin edustaja Edvard Kardelj³⁶³.

Nixonin vierailun alkamispäivänä ilmestyi *Friendly Jr.*:n analyysi, jossa hän pohti monelta kantilta Jugoslavian yhteiskunnan sisäisiä ilmiöitä. Otsikko kertoi Jugoslaviasta, joka oli vapaa, vaikkakin sidottu, ja joka kukoisti omien vastakohtaisuuksiensa päällä. *Friendly Jr.* nosti esiin Jugoslavian länsimaisista ilmiöistä esimerkiksi ”Hair”-musikaalin laulujen soittamisen, popkornin tuoksun ja lehtikioskit, jotka tarjosivat kaikkea Pravdasta Playboyhin. Hänen mukaansa yhtä lailla liikenneuhkat, minihameet kuin tv-mainoksetkin viestivät siitä, että Jugoslavia oli vapaa yhteiskunta, joka oli matkalla ylöspäin – tai tulkinnasta riippuen alaspäin – kohti länsimaista kulutusyhteiskuntaa. Kuitenkin *Friendly Jr.* myös huomautti, että kommunistinen puolue piti maata tiukassa otteessa rajoittaen yksityisomistusta ja estäen poliittisen opposition toiminnan. Keskimääräiselle kansalaiselle elämä oli *Friendly Jr.*:n mukaan silti suhteellisen säännöstelemätöntä, eikä virkavalta ollut ylenpalttisen pedantti kaikkien sääntöjen suhteen. Kansalaisten asenneilmapiiristä Nixonin vierailuun hän toi esiin esimerkin slovenialaisesta lukiolaisesta, joka kirjoitti *Delo*-sanomalehteen Ljubljanaissa kysyen ”Kuka tarvitsee Nixonin vierailua Jugoslaviaan?” ja vastaten itse ”Ei kukaan”. Lehden päätoimittaja Franc Šetinc kuitenkin vastasi tälle: ”Pitää käyttää hyödyksi jokainen valtiomiehimme nou-seva tilaisuus selittää suoraan näkemyksiämme elintärkeisiin kansainvälisiin ongelmiin”. Joka tapauksessa Venäjän ja neuvostososialismin nostalgisointi oli *Friendly Jr.*:n mukaan tehokkaasti haihtunut maasta Tšekkoslovakian miehityksen myötä, ja Jugoslavian ulkoministeriön edustaja totesikin Nixonin vierailun osoittavan, ettei Jugoslavia ollut Brežnevin doktriinin alainen maa.³⁶⁴

Maan sisäisen vallan hajauttaminen oli kuitenkin johtanut tilanteeseen, joka joidenkin ulkopuolisten silmissä olisi voinut viitata lähestyvään kaaokseen, *Friendly Jr.* jatkoi. Jugoslavian omat sisäiset jaot edustivat ja vahvistivat eri alueiden intressien törmäämistä. Titon kollektiivisen johdon malli pyrki toteuttamaan keskitetyn vallankäytön, vaikka sen jäsenet olisivatkin myös omien osatasavaltojensa edustajia. Belgradilainen toimittaja oli kutsunut kollektiivisen johdon ajatusta Titon viimeiseksi historialliseksi palvelukseksi maanmiehilleen, ja hän oli tehnyt tämän mukaan parhaansa taatakseen, ettei maa hajoaisi hänen jälkeensä. *Friendly Jr.* totesi, että muutoksen alainen kamppailu tulisi jugoslavalaiseen tapaan olemaan elävä, monisanainen, tylyyteen asti suoraviivainen sekä avoin kaikkien nähtäväksi. Harva kuitenkaan uskoi *Friendly Jr.*:n mukaan sen muuttuvan veriseksi, koska vuodesta 1952 alkaen suun-

³⁶³ NYT 27.9.1970, E3, ”The World: Tito Prepares For a ‘Collective Leadership’”

³⁶⁴ NYT 30.9.1970, 2, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavia, Free Yet Bound, Thrives on Her Own Contradictions”

tauksena oli ollut konsensuksen etsiminen avoimella kilpailulla suhteellisessa vapaudessa.³⁶⁵ Friendly Jr:n viimeinen toteamus mahdollisesti kiteytti sen optimismin, jota Jugoslavian kehityssuuntausta vastaan vielä tuolloin saatettiin tuntea esimerkiksi Yhdysvalloissa.

Lokakuun 1. ilmestyi Titoa profiloiva teksti, jossa todettiin hänen olevan kommunisti, nationalisti ja tiukka individualisti samaan aikaan. Hänen kerrottiin kehittäneen ainutlaatuisen talous- ja yhteiskuntajärjestelmän, jota oli kutsuttu sekä ”titoismiksi” sekä ”markkinasosialismiksi”. Se oli tuottanut hyvinvointia ja paljon kunnioitusta luojalleen, vaikka perinteiseen totalitaariseen tapaan sen kriitikkoja oli vainottu ja vangittu.³⁶⁶ Tämän artikkelin osalta kenties eniten pohdintaa herättää, kuinka paljolti kuviteltiin, että Tito olisi itse henkilökohtaisesti ollut Jugoslavian yhteiskunnallisten ilmiöiden taustalla. Tim Judahin mukaan Tito ei ollut erityisen kiinnostunut taloudesta ja antoi mielellään muiden hoitaa moiset ikävät tehtävät, mikäli hänen päätöstään ei vaadittu³⁶⁷. Hyvinvoinnin vastakohtana kesäkuussa oli myös ilmestynyt uutinen 14 belgradilaisen opiskelijan nälkälakosta, jolla he protestoivat ”kaivostyöläisten ja muiden Jugoslavian nälkäisten ihmisten ahdinkoa”. Kyseessä oli ensimmäinen julkinen opiskelijamielenosoitus Belgradissa sitten kahta vuotta aikaisemmin sattuneiden opiskelijalevottomuuksien.³⁶⁸ Maanjäristyksen seurauksena 1963 tuhoutuneen Skopjen jälleenrakennukseen Jugoslavian yhteiskunta näytti Friendly Jr.:n artikkelin perusteella kuitenkin satsanneen runsaasti resursseja³⁶⁹.

C.L. Sulzberger suoritti 4.10. vertailua Titon, Espanjan Francon ja Irlannin presidentin Éamon de Valeran välillä todeten muun muassa, että kaikki kyseisistä johtajista olivat muokanneet ja pehmentäneet alkuperäisiä ideologisia näkemyksiään ja omaksuneet laajempia ja suvaitsevaisempia maailmankatsomuksia kuin sukupolvea aiemmin³⁷⁰. Nixon itse totesi isännästään, että hän oli 78-vuotias, mutta hänellä oli 50-vuotiaan tarmokkuus³⁷¹. Tito taas oli antanut Nixonille näytteen huumorintajustaan toteamalla: ”Kun vanhenet, viski on parempaa verelle kuin maito”³⁷². Sulzbergerin mukaan Tito oli ollut nuorempana hoikka ja kurinalainen moderni sissi³⁷³. Toisaalta Gordon A. Craigin mukaan Sulzberger oli myöskin pannut merkille tapauksen, jossa Tito ja Hruštšov olivat kompuroineet vastaanotolla Belgradissa ”kuin hu-

³⁶⁵ Ibid.

³⁶⁶ NYT 1.10.1970, 17, ”Host to President in Belgrade”

³⁶⁷ Judah 1997, 144

³⁶⁸ NYT 24.6.1970, 11, ”14 Belgrade Students Stage Hunger Strike for Miners”

³⁶⁹ NYT 9.7.1970, 16, Alfred Friendly Jr., ”Skoplje, Razed by 1963 Quake, Rising as New City From Ruins”

³⁷⁰ NYT 4.10.1970, 179, C.L. Sulzberger, ”The View From Butler’s Pool: Foreign Affairs”

³⁷¹ NYT 4.10.1970, 18, Anthony Lewis, ”President Stops 5 Hours In Britain”

³⁷² NYT 4.10.1970, 172, ”Quotes”

³⁷³ NYT 30.10.1970, 41, C.L. Sulzberger, ”The Kalashnikov Kid: Foreign Affairs”

malaiset karhut³⁷⁴. Tämä oli vähemmän Titoa mairitteleva esimerkki, mutta toisaalta myös tietyllä tapaa inhimillistä puolta korostava. Salisbury taas vertasi kirjailija Anatole Shubin syvää tietämystä Venäjästä siihen vaistoon, joka oli saanut Titon lähettämään Djilasin tapamaan Stalinia mieluummin kuin asettamaan oman päänsä karhun leukoihin³⁷⁵. Tämä arvio ei Titon luonteenpiirteitä pohdittaessa ollut välttämättä kovinkaan myönteinen.

Jugoslavian kaikkien osatasavaltojen edustajien kerrottiin 5.10. ilmestyneessä artikkelissa antaneen täyden tukensa Titon uudelle kollektiivisen johdon mallille³⁷⁶. Friendly Jr. kirjoitti hallintomallin luonteesta ja sen johtajuuden kierrättämisestä eri osatasavaltojen välillä. Juuri Kardelj pääsi tässä artikkelissa valottamaan omia näkemyksiään malliin liittyen. Hänen mukaansa Titon osallistuminen prosessiin oli välttämätöntä, ja Titolla tuli olemaan elinikäinen presidenttiys. Kardelj totesi, ettei uusi malli ollut ”taikasauva”, jolla kaikki ongelmat ja ristiriidat ratkeaisivat, mutta se vauhdittaisi niistä keskustelemista ja niiden ratkomista. Vaikka kollektiivinen presidenttiys ei pystyisi lopettamaan erimielisyyksiä, tulisi sen Kardeljin mukaan olla voima, joka mahdollistaisi yhteisen politiikan harjoittamisen. Mikäli se ei pystyisi tähän, olisi se osoitus koko yhteiskunnan laajuisesta kriisistä, hän totesi, mutta kiisti tällaisen kriisin olemassaolon uskoen uuden mallin toimintaan. Friendly Jr. nosti esiin Slovenian ja Kroatian historialliset erimielisyydet Serbian kanssa Serbian keskusvallan käyttöön liittyen sekä myös Jugoslavian rikkaiden ja köyhien maiden taloudellisen vastakkainasettelun. Hän totesi myös vuodesta 1965 alkaneen desentralisaatiokehityksen nostaneen osatasavaltojen taloudellisen ja poliittisen autonomian merkitystä.³⁷⁷

Bogdan Raditsa ja Matthew Meštrović Fairleigh Dickinson-yliopistosta kommentoivat 10.10. yleisönosastolla julkaistussa kirjeessään 26.9. ilmestynyttä kommentaaria todeten, että uusi kollektiivinen hallintomalli saattaisi olla perimässä vakavan kansallisen ja rakenteellisen kriisin reunalla olevan Jugoslavian. Heidän mukaansa nimenomaan sentralismi oli vieraannuttanut osatasavallat Belgradista ja toisistaan. Lisäksi kuluneella vuosikymmenellä uusi ”taloudellinen nationalismi” oli noussut erityisesti Kroatiassa ja Sloveniassa. Vastakkainasettelu ei kuitenkaan Raditsan ja Meštrović mukaan ollut kehittyneempien Kroatian ja Slovenian ja köyhempien Montenegron ja Makedonian välinen kuten aiempi kommentaari oli antanut ymmärtää, vaan kyse oli nimenomaan useiden osatasavaltojen ja Belgradin välisestä vastakkaisuudesta. Myös Montenegro tunsu itsensä heidän mukaansa Belgradin taloudellisesti vahin-

³⁷⁴ NYT 1.11.1970, 42, Gordon A. Craig, ”The Last of Giants”

³⁷⁵ NYT 29.11.1970, 337, Harrison Salisbury, ”Stalinism Without Stalin: An Empire Loses Hope”

³⁷⁶ NYT 5.10.1970, 11, ”Presidium Endorses Plan”

³⁷⁷ NYT 5.10.1970, 11, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs Plan Rotation Of Rule”

goittamaksi. He pohtivat, että mahdollinen ratkaisu saattaisi olla eräänlaisessa konfederaatiossa, johon kroatialainen kommunistijohtaja Maks Baće oli viitannut ”uutena federaationa”, ja olennaisena muutoksena olisi pääkaupungin siirto pois Belgradista neutraaliin valtakeskukseen. He totesivat myös, että ikääntymisestään huolimatta Titolla olisi vielä aikaa luoda runko mallille, joka olisi tyydyttävä eri osatasavaltojen kannalta ja vakuuttaisi ne siitä, että niiden intressit olivat Jugoslavian säilymisessä valtioliittona.³⁷⁸ Näin ollen Raditsa ja Meštrović näkivät vielä tilanteen selkeästi optimistisena, mutta mielenkiintoista on miettiä, kuinka laajassa mitassa esimerkiksi ajatukset keskusvallan siirtämisestä pois Belgradista voitiin nähdä realistisina.

Maanpaossa elänyt Titon hallinnon entinen diplomaatti Rajko Djermanović oli puolestaan marraskuisessa yleisönosastokirjeessään huomattavasti pessimistisempi ja kriittisempi. Hän kommentoi ensinnäkin Nixonin vierailuja Jugoslaviaan sekä Espanjaan ja puolustusministeri Melvin R. Lairdin vierailua Kreikkaan todeten niiden olleen tarkoitettu diktatuurien hyysäykseksi. Lisäksi Djermanović syytti Nixonin vierailun aikaista The New York Timesin uutisointia siitä, että se antoi ymmärtää Titon omaavan vankan kansansuosion sillä perusteella, että Nixonia vastaan ei järjestetty mielenosoituksia Jugoslaviassa. Tämän perusteella Djermanovićin mukaan samaa olisi voitu päätellä Francon Espanjasta, vaikka Franco itsekin tuskin olisi voinut uskoa suosionsa. Djermanovićin näkemys oli, että Tito oli täysin selvillä systeeminsä epäonnistumisesta, ja Jugoslaviaa uhkasi hajoaminen Titon kuoleman jälkeen. Tito ja puolue eivät olleet voimakkeinoin pystyneet hoitamaan Serbian ja Kroatian välistä ongelmaa, jonka vain demokratian myötä tapahtuva suostuttelu ja neuvottelut voisivat ratkaista. Djermanović kutsui Titon suunnitelmia uuden kollektiivisen valtiobyrokraatian luomisista ”groteskeiksi”. Hän piti myös Neuvostoliiton hyökkäystä Jugoslavian hajoamisen yhteydessä erittäin todennäköisenä ja vihjasi Titon ristiriitaisista näkemyksistä tämän vaatiessa Yhdysvaltain joukkojen vetämistä ulkomailta, mutta ollessa vastustamatta Neuvostoliiton sotilasvarustelua Lähi-idässä, Afrikassa ja Kuubassa. Hän kysyikin retorisesti, oliko tämä senaattori Fulbrightin neuvottelupolitiikan vai Mao Tse-Tungin vastakkainasettelupolitiikan mukaista toimintaa.³⁷⁹

Djilas analysoi lokakuun lopussa, että Jugoslavia heikentyisi Titon jälkeen, ja marxilaisuuden disintegraatiokehityksen aiheuttama jakautuminen tapahtuisi nimenomaan kansallisia, ei demokraattisia, linjoja seuraten. Kommunistiset ideaalit olivat Djilasin mukaan kuihtuneet

³⁷⁸ NYT 10.10.1970, 21, Bogdan Raditsa & Matthew Meštrović, ”Letters to the Editor: Tito’s Restive Republics”

³⁷⁹ NYT 7.11.1970, 28, Rajko Djermanovic, ”Letters to the Editor: Governing Yugoslavia After Tito”

Jugoslaviasta. Hän näki myös, että tuleva kollektiivinen johto vain korostaisi hallinnon tehotomuutta maassa. Yhtä lailla Djilas toi esiin Neuvostoliiton uhan Jugoslavian sisäisen jakautumisen seurauksena. Djilas piti joka tapauksessa Jugoslaviaa merkittävänä niin strategisen asemansa kuin vapaampien kommunismin sisäisten muutosten tukemisen ansiosta. Jugoslaviasta kuitenkin puuttui täysin organisoitu poliittinen yhdistävä voima ja Djilas näki, että tällainen voima voisi piillä puolueen niissä jäsenissä, jotka pitivät yhteistä kotimaata dogmeja rakkaampana ja ihmisarvoa valtaa pyhempänä. Näiden voimien esiintuloon vaadittiin Djilasin mukaan kuitenkin demokraattinen muutos ja visio Jugoslaviasta konfедераationa, joka omaisi vastuullisen ja tehokkaan keskushallinnon.³⁸⁰

Friendly Jr. totesi, että maan taloudellisten ja poliittisten kysymysten, kuten yksityisyrittäjyyden, pankkien vaikutusvallan ja uuden kollektiivisen presidenttiyden vallankäytön suhteen, esiintyi lukuisia erilaisia mielipiteitä. Tito itse kuitenkin totesi, että maan vaikeuksia liioiteltiin. Hän uskoi vanhan kommunistipuolueen mallin yhtenäisyyden kestäväen edelleen. Lisäksi hän ilmaisi, että yhteiskunnan kamppailu demokratisoinnin edistämiseksi jatkui, ja että ratkottavana oli paljon monimutkaisempia ongelmia kuin maan 30 vuotta aiemmin pidetyn kommunistikongressin aikana. Hän kuitenkin painotti myös, että kaikki puheet kriisistä olivat pötyä.³⁸¹ Aivan vuoden lopussa uutisoitiin, että Jugoslavian kansalliskokous hyväksyi Titon esityksen perustuslakimuutoksesta ja kollektiivisen presidenttiyden toteuttamisesta³⁸².

Jugoslavian ihmisoikeustilanteen osalta vuoden 1970 uutisoinnissa palattiin esimerkiksi Gluščevićiin, jonka kerrottiin saaneen Neuvostoliittoa solvanneesta kirjoituksesta vaadittu kuuden kuukauden tuomionsa puolitetuksi. Lisäksi tuomion täytäntöönpanoa siirrettiin vuodelle, mikä tarkoitti uutisen mukaan myös sitä, ettei Gluščević joutuisi vankilaan lainkaan, mikäli ei tekisi rikoksia kyseisen vuoden aikana.³⁸³ Vahvimmin ihmisoikeusasiat personoitivat kuitenkin vuoden aikana kirjoittaja Mihajlo Mihajloviin, jonka kerrottiin maaliskuussa vapautuneen vankilasta, jonne hän oli päätenyt kolmeksi ja puoleksi vuodeksi ”Jugoslavialle vihamielisen propagandan” johdosta. Mihajlov oli ollut 1965 erittäin kriittinen myös Neuvostoliittoa kohtaan todeten, että Neuvostoliitto oli Natsi-Saksan sijaan ”keksinyt” keskitysleirit ja kansanmurhat. Tito ei ollut hyväksynyt tätä, ja Mihajlov tuomittiin viideksi kuukaudeksi vankeuteen, josta hänet kuitenkin armahdettiin 32 päivän jälkeen. Hänen arvostelunsa Titon järjestelmän totalitarismia kohtaan ja vaatimuksensa monipuoluejärjestelmästä johtivat kui-

³⁸⁰ NYT 30.10.1970, 41, Milovan Djilas, ”After Tito – A Weaker Yugoslavia”

³⁸¹ NYT 6.11.1970, 2, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs Are Juggling the Problems of Prosperity”

³⁸² NYT 29.12.1970, 5, ”Yugoslav Change Endorsed”

³⁸³ NYT 6.2.1970, 18, ”Writer in Yugoslavia Wins Appeal in Supreme Court”

tenkin uuteen tuomioon.³⁸⁴ Mihajloville oli odotettavissa vaikeuksia työnsä kanssa, sillä oikeus oli kieltänyt häneltä julkaisemisen ja julkisen puhumisen neljäksi vuodeksi vapautumisen jälkeen³⁸⁵. Mihajlovin äitiä estettiin matkustamasta Yhdysvaltoihin ja tämän hallusta takavarikoitiin Mihajlovin kirjoittamia kirjeitä³⁸⁶. Mihajlovin kustantaja Yhdysvalloissa Roger W. Straus Jr. päätti myös olla julkaisematta Mihajlovin vankilamuistelmia ainakaan neljään vuoteen, mutta protestoi Mihajlovin kirjeiden takavarikkoa Jugoslavian Yhdysvaltain suurlähettiläälle sanoen kirjeiden olleen tarkoitettu itselleen. Muista jugoslavalaisista lähteistä arvosteltiin kyseessä olevan järjestellyn yrityksen asettaa Jugoslavia huonoon valoon.³⁸⁷

Pääsy Yhdysvaltoihin oli evätty Jugoslavian hallinnon toimesta myös Djilasilta. Jugoslavian tätä taantumuksellisuutta kommentoitiin erityisen shokeeraavaksi, kun sitä verrattiin maan liberaaliin matkustuspolitiikkaan, ja sen pelättiin olevan merkki laajemmasta poliittisen ilmapiirin taantumuksesta maassa.³⁸⁸ Djilasin edellisen Yhdysvaltain vierailun aikaiset kommentit koskien Jugoslaviaa olivat ilmeisesti johtaneet hänen lähtönsä estämiseen³⁸⁹. Djilasin itsensä kerrottiin tosin myös todenneen, että hän olisi mieluummin vankina Jugoslaviassa kuin vapaana emigranttina³⁹⁰. Edellä mainitut Raditsa ja Meštrović huomauttivat myös huhtikuussa yleisönosastokirjeessään, että kroaattirunoilija Zlatko Tomičićin passi oli takavarikoitu ja hänen pääsinsä Kanadaan ja Yhdysvaltoihin täten estetty. Raditsa ja Meštrović totesivat, että taantumukselliset trendit Jugoslaviassa kertoivat sovittamattomista ristiriidoista demokratian ja totalitarismin välillä Jugoslavian kommunistipuolueessa, mikä loi konflikteja koko yhteiskuntaan.³⁹¹ Kirjailijaliitto P.E.N.:in Yhdysvaltain osasto puolestaan protestoi edustajiensa Charles Bracelen Floodin ja Thomas Flemingin mukaan kirjoittajia koskevia ihmisoikeus- ja sananvapausloukkauksia vastaan yhtä lailla Kreikassa, Neuvostoliitossa, Nigeriassa, Jugoslaviassa kuin muissakin maissa³⁹². Tämä vertailu asetti Jugoslavian sananvapausasioiden kannalta epäedulliseen seuraan. Nixonin vierailun yhteydessä puolestaan eräältä nuorelta jugoslavalaiselta kysyttiin, salliko hallinto hänen lukea mitä vain hän halusi, johon hän vastasi näytämällä Yhdysvaltain itsenäisyysjulistusta³⁹³. Jugoslavian maanpaossa eläneen ex-kuninkaan

³⁸⁴ NYT 5.3.1970, 3, ”Mihajlov Ends Yugoslav Prison Term”

³⁸⁵ NYT 8.3.1970, E5, ”Headliners”

³⁸⁶ NYT 2.4.1970, 7, ”Dissident’s Mother Barred From Leaving Yugoslavia”

³⁸⁷ NYT 12.4.1970, 23, ”Mihajlov’s Memoir Is Postponed Here Under Court Terms”

³⁸⁸ NYT 4.4.1970, 26, ”Retgression in Belgrade”

³⁸⁹ NYT 4.3.1970, 2, ”Belgrade Bars Trip To U.S., Djilas Says”

³⁹⁰ NYT 12.4.1970, 43, Nicholas Bethell, ”Solzhenitsyn Can Still Write – He Just Can’t Publish”

³⁹¹ NYT 11.4.1970, 29, Bogdan Raditsa & Matthew Meštrović, ”Letters to the Editor of The Times: Repression in Belgrade”

³⁹² NYT 29.4.1970, 39, Charles Bracelen Flood & Thomas Fleming, ”Letters to the Editor of The Times: Fate of Greek Writers”

³⁹³ NYT 3.10.1970, 3, Robert Semple Jr., ”Below The Smooth Surface of Nixon Trip”

Peter II:n kuolema marraskuussa taas aloitti Jugoslavian lehdistössä hänen muistelmiensa julkaisun ja synnytti samalla uusia juoruja tästä tabuna pidetystä aiheesta³⁹⁴. Sulzbergerin mukaan Peter II oli vuosien ajan elätellyt toiveita Titon hallinnon kaatumisesta ja itsensä kutsumisesta takaisin kotimaahansa. Sulzberger totesi kuitenkin myös, että monarkialla oli vain vähän kannatusta jopa niiden jugoslaavien keskuudessa, jotka eivät pitäneet Titosta.³⁹⁵

Mihajlovin perheeseen palattiin elokuun 25., jolloin kerrottiin Mihajlovin äidin vedonneen Titon voidakseen matkustaa Yhdysvaltoihin tapaamaan tytärtään, mutta tämä ei ollut tuottanut tulosta. Lisäksi Mihajlovin äiti kertoi, että Mihajlovilta oli estetty työnsaanti ja terveydenhoito, vaikka hän kärsi tuberkuloosista.³⁹⁶ Mihajlovin äiti matkusti myös salaa Italiaan, josta käsin toivoi pääsevänsä Yhdysvaltoihin, ja painotti, ettei halunnut loikata, mutta olisi siitä huolimatta valmis kärsimään vankeustuomion palattuaan³⁹⁷.

Lokakuun lopussa Mihajlovin itsensä sanan- ja ilmaisunvapautta käsittelevä kirjoitus julkaistiin The New York Timesissä. Hän totesi esimerkiksi, että totalitaaristen hallintojen näkökulmasta vapaat taiteilijat ja itseään ilmaiseva tahot saattoivat olla hyvinkin vaarallisia, vaikka saattoivatkin toisaalta keskittyä vain omiin asioihinsa ja eivät olleet poliittisia toisina ajattelijoita. Hän kuitenkin uskoi, etteivät valtamekanismit voisi tukahduttaa taiteen vapautta.³⁹⁸ Kiinnostavaa kyllä, Solženitsynin kerrottiin saaneen kirjallisuuden Nobelin palkinnon tukea Jugoslaviasta, tosin tarkemmin ei kylläkään käynyt ilmi, millaisilta tahoilta³⁹⁹. Kirjallisuuden saralla myös Krleža sai palstatilaa tänäkin vuonna Ernst Pawelin esitellessä hänen teostaan ja todetessa, että hänen negatiivinen asenteensa sosialistiseen realismiin oli asettanut hänet vaikeaan asemaan kunnes Jugoslavian kommunismin oma kääntyminen pois oikeaoppisuudesta johti anteeksiantoon Krležalle⁴⁰⁰. Jugoslavian rehabilitoiduista taiteilijoista esiin nousi huhtikuussa myös Aleksandar Popović, joka oli Stalinin aikakaudella ollut kuusi vuotta poliittisena vankina, mutta jolta sittemmin oli tuotettu 15 näytelmää Jugoslaviassa ja jonka todettiin käsikirjoittavan lähes kaiken tv-draaman maassa⁴⁰¹. Elokuvakulttuuri oli puolestaan yksi hyvä esimerkki, jonka kautta Jugoslavian hallinnon tietyllä tapaa liberaali ja länsimaisia

³⁹⁴ NYT 15.11.1970, 17, Alfred Friendly Jr., "Yugoslavs Read Royal Memoirs"

³⁹⁵ NYT 30.12.1970, 25, C.L. Sulzberger, "The King Is Dead: Foreign Affairs"

³⁹⁶ NYT 25.8.1970, 12, "Mihajlov's Mother in Bid to Tito To Visit Her Daughter in U.S."

³⁹⁷ NYT 18.11.1970, 16, "Mihajlov's Mother in Italy; Wants to Visit Kin in U.S."

³⁹⁸ NYT 24.10.1970, 30, Mihajlo Mihajlov, "The Artist as the Enemy"

³⁹⁹ NYT 8.11.1970, 316, Marc Slonim, "European Notebook"

⁴⁰⁰ NYT 15.2.1970, 4, 26, Ernst Pawel, "Death and decay as sources of life: The Return Of Philip Latinowicz"

⁴⁰¹ NYT 5.4.1970, 1,5, Elenore Lester, "Mama Makes 'Wanton Soup'"

ilmiöitä salliva asenne ilmeni. Tästä kertoi se, että Jugoslaviassa voitiin kuvata eroottisia elokuvia⁴⁰².

Jugoslavian New Yorkin pääkonsulaatin konsuli Aleksa Kapičić pyysi tammikuussa pysyvää oleskelulupaa Yhdysvaltoihin, mikä tulkittiin Washingtonin virkamiesten keskuudessa loikkaukseksi, vaikka Kapičić ei antanutkaan poliittista syytä pyynnölleen⁴⁰³. Marraskuussa muuan jugoslavialainen loikkari onnistui järjestämään itselleen puolison Yhdysvalloista ja vältti näin karkotuksen takaisin Jugoslaviaan⁴⁰⁴. Kanadasta Jugoslaviaan palannut entinen četnikkisotilas sen sijaan joutui välittömästi palattuaan naapureidensa ilmiantamaksi sekä pidätetyksi, ja hänet tuomittiin sotarikollisena kuolemaan, mikä muutettiin 20 vuoden vankeustuomioksi. Tämä oli artikkelin mukaan osoitus siitä, kuinka Jugoslavia edelleen kärsi toisen maailmansodan aiheuttamista sisäisistä haavoista⁴⁰⁵.

Toukokuussa Jugoslavian Belgian suurlähettilään asunnossa tapahtui räjähdys, mutta kuten edellisvuoden Sydneyn tapauksessa, uutisointi ei kertonut mahdollisista tekijöistä, eikä näin ollen varmoja viitteitä kytköksistä ulkomailla eläviin jugoslaaveihin ollut⁴⁰⁶. Yhdysvaltain Indianassa kerrottiin puolestaan olevan saarekkeita, joiden etnisten ryhmien kerrottiin pitävän edelleen ainoana pätevänä patriotismin testinä halukkuutta nousta aseisiin Titoa vastaan⁴⁰⁷. Jugoslaviasta pois suuntautuvasta muuttoliikkeestä kertoi myös osaltaan se, että Jugoslavia oli eräs niistä maista, joista saapui eniten maahanmuuttajia Australiaan⁴⁰⁸.

Nuorisokulttuurin osalta Wade Greene näki, että pitkätukkaiset hippinuoret eivät kokee Jugoslavian sisällä suurta vastustusta, mutta sama koski hänen mukaansa myös esimerkiksi itäblokin kommunistimaita⁴⁰⁹. Kesäkuussa kerrottiin, että rockia ja jazzia yhdistelevä Blood, Sweat and Tears oli ensimmäisenä yhdysvaltalaisena nykymusiikin yhtyeenä tekemässä vierailun kommunistimaihin ulkoministeriön kulttuuria esittelevän ohjelman alaisuudessa. Vierailun kohteina olivat Jugoslavia, Romania ja Puola.⁴¹⁰ Yhtye sai Jugoslaviassa erinomaisen vastaanoton ja keräsi esimerkiksi Zagrebiin 5000 kuulijaa⁴¹¹. Matkaa koskevassa haastattelussaan yhtyeen kerrottiin puhuneen siitä, millaista sekasortoa elämä kommunismin alla heidän näkökulmastaan oli. Yhtyeen käytännön haasteet matkalla keskittyivät haastattelun

⁴⁰² NYT 4.8.1970, 21, “‘Ann and Eve,’ Sex at Yugoslav Spas”

⁴⁰³ NYT 22.1.1970, “Yugoslav Aide in New York Asks for Residence in U.S.”

⁴⁰⁴ NYT 30.11.1970, 7, “Defector Spurns Bride After Successful Appeal”

⁴⁰⁵ NYT 13.12.1970, 25, Alfred Friendly Jr.; “Instead of Village Welcome, Returning Yugoslav Is Convicted of a War Crime”

⁴⁰⁶ NYT 9.5.1970, 22, “Blast Hits Envoy’s Home”

⁴⁰⁷ NYT 15.2.1970, 48, Robert Sherrill, “Birch Bayh Isn’t a Household Word -- Yet”

⁴⁰⁸ NYT 17.5.1970, 77, Harry Gordon, “Americans Are Emigrating To Australia”

⁴⁰⁹ NYT 1.3.1970, 430, Wade Greene, “Longhaired Youth Get Short Shrift Abroad”

⁴¹⁰ NYT 12.6.1970, 4, “American Rock Group to Tour 3 Countries in Eastern Europe”

⁴¹¹ NYT 19.6.1970, 25, “Blood, Sweat & Tears Wins Ovation in Yugoslav Concert”

perusteella tosin Romaniaaan. Joka tapauksessa kitaristi Steve Katzin mukaan nuoriso näytti tuntevan tietyt asiat universaalilla tavalla.⁴¹² Näin ollen kommunismi ei tässä suhteessa näyttänyt muuttaneen tätä seikkaa niin Jugoslaviassa kuin muuallakaan.

3.6 Jugoslavian talous

Jugoslavian kasvavat talousongelmat saivat enenevässä määrin huomiota vuonna 1970. Myös talouden vaikeuksien uhkaavat sisäpoliittiset seuraamukset olivat esillä. Heti tammikuussa todettiin, että kasvavan talouden Jugoslaviaa uhkasi inflaatiokehitys. Artikkelin perusteella Jugoslavian erilaiset talouskokeilut olivat osaltaan vaikuttaneet Itä-Euroopan maihin, mutta Jugoslavian oma järjestelmä kuitenkin sisälsi myös sisään rakentuneita inflaatiota kiihdyttäviä elementtejä, kuten yksittäisten yritysten päätösvallan koskien myyntihintoja ja palkkoja, mikä todettiin O.E.C.D.:n raportissa. Toisaalta hintasäännöstely olisi ollut vastoin O.E.C.D.:n käsitteitä oikeasta talouspolitiikasta.⁴¹³ Carl E. Buchalla totesi, että Jugoslavian edellisvuoden talouskehitys oli ollut melko tyydyttävä tuotannon kasvaessa 12–14 %, viennin miltei 20 %, turismin tuottaessa 300 miljoonaa dollaria, vierastyöläisten lähettäessä maahan 250 miljoonaa dollaria ja sadon ollessa paras kymmeneen vuoteen. Jugoslaviaa kuitenkin vaivasivat likviditeetin puute, maan yritysten velat ja keskinäisten velkasuhteiden epäselvyys, liittovaltion budjetin alijäämäisyys, ulkomaanvelat, inflaatio ja ulkomaankaupan alijäämäisyys.⁴¹⁴ Satouutisesta huolimatta Jugoslavian kerrottiin marraskuussa saattavan tarvita yli 1 000 000 tonnia erilaisia viljoja, koska sen omat tuotanto-odotukset eivät olleet täyttyneet ja joulukuussa Jugoslavian kerrottiin haluavan ostaa lähikuukausina Yhdysvalloista 350 000 tonnia vehnää⁴¹⁵. Elokuussa Howard A. Rusk kirjoitti, että Jugoslavia maksoi Yhdysvalloille tämän ylijäämäsaadosta dinarein dollareiden sijaan, jonka vastineeksi Jugoslavia oli osa Yhdysvaltain ohjelmaa, jossa se sijoitti eri maiden projekteihin liittyen esimerkiksi talouden ja terveyden parantamiseen ja joka ei maksanut Yhdysvalloille dollareissa⁴¹⁶.

Alfred Friendly Jr. pani merkille Nixonin vierailun alussa ilmestyneessä analyysissään Jugoslavian taloudesta esimerkiksi maanviljelijöiden yksityistilat, joiden yläraja oli 25 ha sekä yksityishenkilöiden mahdollisuuden omistaa 2,5 huoneistoa. Hän kirjoitti, että talouden

⁴¹² NYT 19.7.1970, 21,23, Don Heckman, ”Lessons For a Rock Group”

⁴¹³ NYT 12.1.1970, 38, 43, ”Inflation Is Called A Yugoslav Threat”

⁴¹⁴ NYT 16.1.1970, 86, Carl E. Buchalla, ”Healthy Yugoslavia Finds Cash Sparse”

⁴¹⁵ NYT 14.11.1970, 46, James J. Nagle, ”Cocoa Futures Show Price Dip”; NYT 30.12.1970, 39, James J. Nagle, ”Wheat Futures Show Price Rise”

⁴¹⁶ NYT 23.8.1970, 50, Howard A. Rusk, M.D., ”Health-for-Peace Cut”

kuohunta ja kilpailu oli myrskyisää, häiritsevää, jakavaa ja jugoslaviaalaisten uskomusten mukaan luovaa ja tervettä.⁴¹⁷ Tämä osoitti hyvin koko talouskysymyksen ambivalentin luonteen. Jugoslavalainen talousasiantuntija Kiko Gligorov totesi, että maa meni vääjäämättä kohti suurempaa vapautta taloudessa yrityksen ja etsinnän kautta. Friendly Jr. toi kuitenkin esiin myös vakavat ongelmat: työttömyyden, kauppavaihdon epätasapainon, jonka alijäämää helpotettiin turismin ja vierastyöläisten tuloilla sekä inflaation, jota ruokki alikehittyneen ja pääoman puutteessa olevan talouden yritys tuottaa sekä kulutustarvikkeita sekä suuria sijoitusresursseja. Tilannetta ei myöskään auttanut tarve edistää Jugoslavian alikehittyneiden alueiden taloudellista tilannetta.⁴¹⁸ Marraskuun 19. päivä ilmestyi juuri inflaatiokysymykseen keskittynyt kommentaari, jossa todettiin, että Jugoslavian hallinto suhtautui ongelmaan vakavasti, mistä oli osoituksena esimerkiksi puolen vuoden hintojen jäädyttäminen ja ankarat rajoitukset kulutusluotoille. Näitä askeleita ei otettu kevyesti, sillä Titon hallinto oli omistautunut sosialistisen markkinatalouden laajentamiseen ja elintason nostamiseen kaikin mahdollisin keinoin. Inflaation syyksi nähtiin monet samanaikaiset rasitteet kuten raskaat puolustusmenot, laajan sosiaalisen hyvinvointiohjelman rahoitus ja maan köyhien alueiden tukeminen. Maan tuottavuuskapasiteetti ei riittänyt kattamaan näitä menoja, mistä seurasi inflaatiokierte. Lisäksi todettiin, että hallinnon tekemät toimenpiteet eivät itsessään lopettaisi inflaatiota, mutta voisivat keskeyttää kierteen, minkä myötä tarvittavat menoleikkaukset voitaisiin suorittaa. Tämä voisi vahingoittaa monien intressejä ja edistää kansallismielisten ryhmittymien vastakkainasettelua Jugoslaviassa, mutta vaihtoehtoa ei ollut, mikäli maa halusi jatkaa talouskasvun tiellä ja täyttää velvollisuutensa kotimaassa ja ulkomailla.⁴¹⁹ Edellä mainituista artikkeleista käy selväksi, että Jugoslavian talousongelmista oltiin perillä, mutta silti maan eteenpäin menoon ja talouden uudistuskykyyn oltiin valmiita uskomaan Titon hallinnon alaisuudessa.

Jugoslaviassa mietittiin jopa ajatusta eräänlaisen sosialistisen pörssin perustamisesta, mutta osaltaan sitä pidettiin riskinä paluuseen kohti kapitalismia, ja toisaalta arveltiin, ettei jugoslavalaisilla yrityksillä itse asiassa olisi varaa sijoittaa siihen, eivätkä jugoslavalaiset olleet juurikaan perillä rahamarkkinoiden toiminnasta⁴²⁰. William Wolman taas kertoi Jugoslavian keskuspankin olleen edustettuna Konstanzin yliopiston järjestämässä monetarismia käsittelevässä kokouksessa⁴²¹.

⁴¹⁷ NYT 30.9.1970, 2, Alfred Friendly Jr., "Yugoslavia, Free Yet Bound, Thrives on Her Own Contradictions"

⁴¹⁸ Ibid.

⁴¹⁹ NYT 19.11.1970, 46, "Inflation in Yugoslavia"

⁴²⁰ NYT 15.11.1970, F15, Harry Schwartz, "Wall St. in Yugoslavia"

⁴²¹ NYT 1.11.1970, 153, William Wolman, "Is Europe Ready For Friedman?"

Friendly Jr. pohti Jugoslavian taloutta myös toisessa artikkelissaan. Hän totesi, että muodin ja uusien autojen esillä olemisesta huolimatta Jugoslavian johto vihjasi, että niukkuus saattaisi olla aivan kulman takana. Inflaatiota vastaan suunnatut toimenpiteet antoivat mieltämisäikää sille, kuinka kohdata uusi ongelma Jugoslaviassa: vaurauden ongelma. Talouden ongelmien ratkaisemattomuus aiheutti maassa ristiriitoja, ja poliitikot käänsivät asioita toistensa syyksi halutessaan päästä jakamaan kasvavaa kakkua. Talouskeskustelun tulenarkuuden vuoksi esimerkiksi maan viisivuotissuunnitelmasta, jonka olisi pitänyt tulla voimaan seuraavan vuoden tammikuussa, ei ollut päästy parlamentissa lopputulokseen. Maassa tapahtuvan desentralisaation myötä keskushallinnon toimivalta tulisi rajoittumaan puolustukseen, ulkopolitiikkaan, alikehittyneiden alueiden tukemiseen ja sisämarkkinoiden rajoittamiseen. Keskusvaltaa oli myös pyydetty vielä sen omatessa valtaa keventämään Slovenian, Kroatian ja Serbian menestyksekkäiden yritysten verorasitetta. Nämä yritykset totesivat investoivansa vapaaehtoisesti resurssejaan Montenegroon, Makedoniaan ja Bosnia-Hertsegovinaan, mutta olivat tyytymättömiä kyseisten alueiden kilpailijoidensa tehottomuudesta palkitsemiseen ja liittovaltion suosimiseen. Kävi myös ilmi, että yliopistopiireissä opiskelijat olivat alkaneet valittamaan Jugoslavian muuttumisesta takaisin luokkayhteiskunnaksi, jossa puoluehierarkia oli huipulla ja työläiset alimmaisena. Tätä mielipidettä myötäili myös Slovenian varapresidentti Vinko Hafner, joka näki Jugoslavian kommunistipuolueen muuttuneen aristokraattiseksi ja kuuroksi työläisten vetoomuksille.⁴²² Joka tapauksessa Friendly Jr.:n muotiin viittaavaan toteamukseen liittyen hän kertoi toisessa artikkelissa myös menestyksekkäästi Belgradissa toimivasta Chic-liikkeestä⁴²³.

Jugoslavian hallinnon todettiin ryhtyneen myös tuonnin rajoituksiin, verojen ennakonpidätysten leikkauksiin ja pakottamaan tuottavat yritykset säästämään voittonsa niiden kuluttamisen sijaan. Tällä pyrittiin siihen, että yritykset säästäisivät resursseja ja laajenisivat hitaammin. Devalvaatiota ei maassa kuitenkaan ollut hyväksytty 12 % inflaatiosta ja 70 % vuoden 1968 tasoa suuremmasta kaupan alijäämästä huolimatta, ja devalvaatiota ehdottanut varapääministeri Nikola Miljanić joutuikin eroamaan. Virkamiesten maassa kerrottiin myös toivoneen, että seuraavaan tammikuuhun mennessä hallituksen rooli taloudessa rajoittuisi alikehittyneiden alueiden auttamiseen ja markkinoiden säännöstelyyn. Toisaalta keskushallinnon taloutta koskevien tehtävien siirtymisessä osatasavaltojen hallinnoille piili myös eräs kysymysmerkki eri taloudellisten toimenpiteiden panemisesta käytäntöön. Hintojen jäädytyksestä huolimatta esimerkiksi energialasku kuluttajille luultavasti nousisi seuraavana vuonna. Talou-

⁴²² NYT 6.11.1970, 2, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs Are Juggling the Problems of Prosperity”

⁴²³ NYT 16.11.1970, 63, Alfred Friendly Jr., ”Chic Shop Is Succeeding in Belgrade”

den muutokset aiheuttivat edelleen suurta keskustelua maassa esimerkiksi sen suhteen, miten hallinnon tukipolitiikan rajoittamisen aiheuttamat pulmat ratkeaisivat. Serbian kommunistipuolue ajoi tukipolitiikan poistamista ja heikkojen taloudellisten yksiköiden häviämistä. Puolueen keskuskomitean presidentin Marko Nikezićin mukaan tämä saisi yritykset tietoisemmiksi rahankäytöstään, varovaisemmiksi sijoituksissaan ja kuluttamisessaan, eivätkä ne enää voisi syyttää keskushallituksen toimia ongelmistaan. Serbian kuitenkin todettiin kriitikoiden mukaan pystyvän olemaan tukipolitiikan lakkauttamisen kannalla, koska sille oli jo kohdenettu niin paljon resursseja. Kroatia puolestaan tarvitsi vielä resursseja laivanrakennusteollisuudelleen. Erään kroaattipoliitikon mukaan Kroatiassa oli vaadittu jyrkästi tukipolitiikan lakkauttamista, mutta tähän oli kuitenkin valmis ajamaan poikkeusta niissä tapauksissa, jossa vientiä harjoittavat tahot Jugoslaviassa voisivat välttyä kantamasta riskejä yksinään ja hyödyttää koko maan taloutta.⁴²⁴ Jugoslavian todettiin joka tapauksessa ainoaksi maaksi Itä-Euroopassa, jonka valuutan arvo oli realistinen⁴²⁵. Lisäksi Jugoslavian viennin todettiin vuoden lopussa kasvaneen 17 %⁴²⁶.

Kaikki tahot eivät suinkaan suhtautuneet optimistisesti Titon hallinnon tapaan hoitaa taloutta. Djilasin mukaan Jugoslavia kärsi kroonisesta maksutaseen alijäämästä, ylivelkaantumisesta, likviditeetin puutteesta, tehottomuudesta ja ennen kaikkea dogmaattisesta paineesta puoluebyrokratian taholta. Pakkokeinoin ylläpidettävät kuluneet muodot ja aikansa elänyt ideologia olivat Djilasin mukaan pääsyy talouden ongelmiin.⁴²⁷ Näin ollen Djilasin näkökulmasta kyse oli selkeästi hallinnon sisällä piilevistä taantuvan poliittisen ideologian ongelmista vastapainona niille näkemyksille, jonka mukaan maa oli ongelmistaan huolimatta pyrkimässä kohti suurempaa vapautta ja valmis kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja. Kaikin puolin yleisönosastokirjeessään kriittisin äänenpainoin esiintynyt Rajko Djermanović totesi, että Jugoslavian valtaisa inflaatio ja työttömyys olivat seurausta Titon talouspolitiikasta. Hän myös mainitsi pelkän Jugoslavian presidentti-instituution maksavan jugoslavalaisille veronmaksajille 2,5 miljoonaa dollaria vuodessa, mikä oli noin puolet enemmän kuin Ruotsin kuningashuoneen ylläpitokustannukset.⁴²⁸ R. Matulicin yleisönosastokirje otsikolla ”Titon taloudellinen huijaus” ilmestyi puolestaan 8. päivänä joulukuuta. Hän kirjoitti, että marraskuun 19. päivän kommentaarissa esitetyt syyt Jugoslavian taloudelliselle kriisille olivat riittämättömät, ja ne esitettiin väistämättöminä ongelmina, jotka kohtasivat maata. Matulic totesi, että

⁴²⁴ NYT 27.11.1970, 10, ”Yugoslav Slow Economic Surge”

⁴²⁵ NYT 17.12.1970, 12, ”Gdansk Riots Linked to Shortages and Price Rises”

⁴²⁶ NYT 27.12.1970, 101, Gerd Wilcke, ”Another Trade Record”

⁴²⁷ NYT 30.10.1970, 41, Milovan Djilas, ”After Tito – A Weaker Yugoslavia”

⁴²⁸ NYT 7.11.1970, 28, Rajko Djermanovic, ”Letters to the Editor: Governing Yugoslavia After Tito”

kommenttaari ei onnistunut mainitsemaan, että pääsyy kaoottiseen tilanteeseen oli talouden huono hoito, mikä seurasi siitä, että siitä vastasivat asiantuntijoiden sijaan kommunistipuolueen jäsenet. Lisäksi hänen mukaansa kommentaarissa ei ollut mainittu presidentti-instituutioon, salaiseen poliisiin, ”poliittisiin tehtaisiin” ja epäkäytännöllisen mielikuvituksellisiin, niukoista resursseista kerättyyn ulkomaanapuohjelmiin käytettyjä varoja. Matulic näki Titon diktatuurin epäonnistumisen olevan tulossa itsestään selväksi ja taloudellisen kriisin ja erityisesti kansallisongelman olevan yhtä akuutti kuin toisen maailmansodan alussa. Kaikki suureen ääneen vastaanotetut reformit, viisivuotissuunnitelmat ja vakuutukset Serbian ja Kroatian välisen ongelman ratkaisemisesta olivat hänen mukaansa vain julma huijaus, joka piti kommunistisen puolueoligarkian vallassa.⁴²⁹ Matulicin jyrkkä kritiikki Titon hallinnon koko perustaa kohtaan tuli esiin, kuten edellisenäkin vuonna Miomir Radovanovichin ilmaiseman kritiikin tapauksessa, yksityishenkilön kirjeessä The New York Timesin omien artikkeleiden ja kommentaarien sijaan. Sinänsä tämä on ymmärrettävää, mutta toisaalta näytti kuitenkin siltä, että oli olemassa tiettyjä Titon hallintoon liittyviä aspekteja, joiden kritiikkiin liittyvään arviointiin The New York Timesin toimittajat eivät syystä tai toisesta ryhtyneet.

Heinäkuussa Friendly Jr. kertoi, että Jugoslavian pyrkimykset kehittää sen alikehittyneitä alueita olivat sen talousreformien alkamisen jälkeen kiihtyneet. 2,5 miljardia dollaria vuosina 1966–1970 Jugoslavian köyhien alueiden tukemiseen sijoittaneen belgradilaisen rahaston johtaja Aleksandar Radević selitti, etteivät Kroatian markkinat voineet kasvaa, elleivät ne kasvaneet myös Makedoniassa. Muutoin syntyvällä epätasapainolla olisi hirveät seuraukset, eikä yksi osa maasta voinut kehittyä ilman toista. Sloveenien, kroaattien ja serbien kysymyksiin siitä, miksi köyhempiä alueita pitäisi tukea, vaikutti Friendly Jr:n mukaan taloudellisten syiden lisäksi se, että sillä haluttiin välttää kyseisten alueiden eri ryhmien joutumista Bulgarian tai Albanian vaikutusvallan alle pois Serbian luota tai Montenegron tapauksessa kohti itenäisyyttä.⁴³⁰

Jugoslavian ja itäblokin taloudellisista suhteista mainittiin tammikuussa, että Tšekkoslovakia osallistui raudattomien metallien tuotantoon Jugoslaviassa, ja että Jugoslavialla oli läheiset taloudelliset suhteet itäblokkiin, vaikkei se ollut Comeconin jäsen⁴³¹. Maanpaossa elänyt tšekkiläinen ekonomisti, talousuudistaja ja entinen varapääministeri, Ota Šik, sen sijaan totesi maaliskuussa, että niin Jugoslavia kuin Unkarikin olivat ottaneet suuria edistysaskelia

⁴²⁹ NYT 8.12.1970, 46, R. Matulic, ”Letters to the Editor: Tito’s Economic Hoax”

⁴³⁰ NYT 8.7.1970, 4, Alfred Friendly Jr., ”Belgrade Invests in Impoverished South”

⁴³¹ NYT 16.1.1970, 86, Theodore Shabad, ”Joint East Bloc Efforts Progressing”

markkinamekanismien tuntemuksessa⁴³². Henry Tanner suorittikin vertailua Unkarin ja Jugoslavian talousuudistusten välillä heinäkuussa ja näki Jugoslavian olevan ainut Itä- Euroopan maa, joka oli mennyt uudistuksissaan Unkaria huomattavasti pidemmälle. Toisin kuin Jugoslaviassa, jossa ei ollut juuri poliittisia rajoitteita inflaatiolle ja työttömien työläisten Länsi-Saksaan muuttamisen rohkaisemiselle, Unkarissa inflaatio ja vähäinenkin tilapäinen työttömyys muodostuisi kestäättömäksi poliittiseksi rasitteeksi, Tanner totesi. Lisäksi eroina maiden välillä oli se, ettei Unkarissa Jugoslavian tapaan ollut työläisneuvostoja tai itsehallinnollisia toimintayksiköitä sekä se, ettei Unkari ottanut vastaan suoria länsisijoituksia.⁴³³ Unkarissa alettiin harjoittaa myös eri tuotteiden keskinäistä vertailua, ja syyskuussa kerrottiin, että miesten paitavertailussa yhdeksän eri tuotteen joukossa ainut, jota ei kritisoitu, oli jugoslaviaalaista tuontitavaraa⁴³⁴. Vaikka Tanner totesikin, ettei Jugoslaviassa ollut poliittisia rajoitteita vierastyöläisten poismuuttamiselle, Friendly Jr. kertoi silti joulukuussa siitä, että lomilleen palaavia vierastyöläisiä houkuteltiin jäämään kotimaahan myös erilaisten taloudellisten kannustimien avulla⁴³⁵.

Tammikuussa Kiinan kerrottiin solmineen Jugoslavian kanssa kauppasopimuksen, joka oli vuosia ollut toimimattomana. Lisäksi Kiina oli alkanut käyttää Jugoslavian satamia kauttakulkukohteena vientiliikenteelleen.⁴³⁶ Jugoslavian ja Albanian rajalla käytiin puolestaan varoista vaihtokauppaa, jonka kaltaista oli Friendly Jr.:n mukaan vaikea kuvitella tapahtuvan Kreikan ja Albanian välillä⁴³⁷. Kreikka oli kuitenkin solminut viralliset kauppasuhteet niin Albanian kuin Jugoslaviankin kanssa, ja sen kauppavaihdon arvon huippu Jugoslavian kanssa nousi tammikuussa 50 %⁴³⁸.

Marshall L. Goldman kirjoitti 16.1. ilmestyneessä artikkelissa, että kommunistimaissa virinnyt unelma länsimaiden kanssa käytävän kaupan mukanaan tuomista ilmiöistä oli jo osittain toteutunut Unkarissa, Romaniassa ja Jugoslaviassa⁴³⁹. Länsimaisista yrityksistä Ford neuvotteli Jugoslavian kanssa traktorituotannon aloittamisesta maassa, mutta toisaalta se kävi ja valmisteli liiketoimintaa ympäri Itä-Eurooppaa⁴⁴⁰. Itävallassa käytävässä valuuttakaupassa Jugoslavian dinäärin arvo oli Itä-Euroopan maista ainoa, joka vastasi suurin piirtein sen virallista arvoa, eikä Wienin valuuttakaupassa voinut näin ollen saada Yhdysvaltain dollareilla

⁴³² NYT 15.3.1970, 20, Clyde H. Farnsworth, "Ota Sik, Czech in Exile, Sees Return to Tight Party Control"

⁴³³ NYT 20.7.1970, 2, Henry Tanner, "Hungarian Reform Eases Economic Control"

⁴³⁴ NYT 6.9.1970, 15, "Hungarians Get Consumer Advice"

⁴³⁵ NYT 20.12.1970, 5, Alfred Friendly Jr., "Yugoslavia Woos Workers Abroad"

⁴³⁶ NYT 19.1.1970, 58, Tillman Durdin, "Another 'Great Leap' By Chinese Reds?"

⁴³⁷ NYT 27.5.1970, 3, Alfred Friendly Jr., "Greeks on Albanian Line Feel No Thaw"

⁴³⁸ NYT 25.1.1970, 1, 5, "Greece Resuming Albanian Trade"

⁴³⁹ NYT 16.1.1970, 86, Marshall L. Goldman, "East Europe Gets Stimulant From West"

⁴⁴⁰ NYT 26.3.1970, 95, "Ford Plans Talks In Moscow In April"

huomattavaa alennusta dinaareista, toisin kuin muista Itä-Euroopan valuutoista. Tähän selityksenä oli Jugoslavian ”kvasimarkkinatalous” nopeasti kehittyvine länsikauppasuhteineen sekä dinaarien kova kysyntä Dalmatian rannikon suosittuja lomamatkoja varten.⁴⁴¹ Itävalta toimi tärkeänä solmukohtana idän ja lännen tietokonekaupalle, ja Jugoslavia oli I.B.M.-yhtiön tärkein asiakas Itä-Euroopassa Wienin kautta käytävässä kaupassa⁴⁴². Jugoslavian tietokoneistumisen ongelmiksi kuitenkin todettiin elokuussa sekä niitä hallitsevien työvoiman puute, että korkeaksi muodostuva hinta⁴⁴³. Jugoslavia myös solmi helmikuussa E.E.C.:n kanssa kolmivuotisen kauppasopimuksen, mikä oli ensimmäinen laatuaan E.E.C.:n ja Itä-Euroopan maan välillä. Tärkeässä asemassa oli kysymys jugoslavialaisen pihvilihan viennistä, jonka verotuksesta E.E.C. laski 25 %, minkä vastineeksi Jugoslavia lupasi taata tietyn minimihinnan.⁴⁴⁴

Helmikuun alussa Jugoslavian kerrottiin vastaanottaneen Maailmanpankilta teollisuuttaan varten lainan, jonka arvo oli 18 500 000 dollaria, mikä oli enemmän kuin mikään muista samassa yhteydestä mainittujen lainojen määristä⁴⁴⁵. Helmikuussa seurasi myös ilmoitus toisesta Maailmanpankin myöntämästä lainasta, mikä meni Jugoslavian telekommunikaation kehittämiseen. Se oli arvoltaan 40 000 000 dollaria ja oli jälleen suurin mainituista lainoista⁴⁴⁶. Vuoden lopussa Jugoslavian kerrottiin vielä saaneen Export-Import Bank:lta 8 300 000 dollarin lainan ilmailukaluston hankintaan⁴⁴⁷.

Jugoslavian kauppaa helpotti osaltaan Yhdysvaltain kanssa ”most favoured nation”-status, joka oli sen ohella Itä-Euroopan maista vain Puolalla ja joka takasi Yhdysvaltoihin vietäville tuotteille matalat tariffit⁴⁴⁸. Nixonin vierailun yhteydessä puolestaan mainittiin, että Jugoslavia odotti kaupan ja sijoitusten kasvua Yhdysvalloista ja lännestä Jugoslaviaan, minkä edistämiseksi Nixon lupasikin toimia⁴⁴⁹. Muutoin länsimaiden osalta esimerkiksi Münchenissä toimivan, Neue Heimat-talonrakennusyhtiön, joka oli Länsi-Saksan suurin laatuaan, tiedotaja totesi, että hänen yhtiönsä halusi työskennellä jugoslavialaisten ja unkarilaisten alihankkijoiden kanssa, sillä nämä pystyivät esittämään tarjouksia 15 % alle saksalaisten tarjouksia

⁴⁴¹ NYT 4.4.1970, 39, 41, Clyde H. Farnsworth, ”Money Traders Thrive In Vienna”

⁴⁴² NYT 5.4.1970, 3, Clyde H. Farnsworth, ”Vienna Attracts U.S. Business With Eastern Trade”

⁴⁴³ NYT 23.8.1970, 9, ”Yugoslavs Seek Computer Aides”

⁴⁴⁴ NYT 7.2.1970, 1, Clyde H. Farnsworth, ”Common Market and Yugoslavia Agree On 3-Year Trade Treaty”

⁴⁴⁵ NYT 2.2.1970, 44, ”International Loans Listed for Week”

⁴⁴⁶ NYT 23.2.1970, 53, ”International Loans Listed for Week”

⁴⁴⁷ NYT 28.12.1970, 64, ”International Loans Listed for Week”

⁴⁴⁸ NYT 13.7.1970, 47, Edwin L. Dale Jr., ”Joint Companies With Reds Seen”

⁴⁴⁹ NYT 2.10.1970, 2, Alfred Friendly Jr., ”Nixon-Tito Talks Termed Cordial”; NYT 2.10.1970, 2, Max Frankel, ”Nixon-Tito Talks: A Yugoslav View on Moscow’s Aims”; NYT 4.10.1970, 18, Alfred Friendly Jr., ”Nixon-Tito Parley Is Termed Success”

halvemmallalla⁴⁵⁰. Itävallassa jugoslaavit puolestaan mainittiin suurimmaksi vierastyöläisryhmäksi⁴⁵¹.

Tito otti helmikuussa vahvasti kantaa Nairobissa kehitysmaille myönnettävien lainojen ehtoihin kritisoiden epäsuotuisia ehtoja, korkeita korkoja ja lyhyitä maksuaikoja. Hän sanoi myös, että mikäli tieteen ja teknologian kehitys ei hyödyttäisi kehitysmaita, seurauksena olisi ”teknologinen kolonialismi” maailmassa. Yhdysvaltain kehitysmaiden näkökulmasta protektionistista ja syrjivää toimintaa niiden vientituotteita vastaan Tito kutsui ”neokolonialismin syvimmäksi olemukseksi kansainvälisen talouden näyttämöllä”.⁴⁵² Jugoslavia osallistui ai-noana kommunistimaana Maailmanpankin ja I.M.F.:n kokoukseen syyskuussa, ja maan valti-onvarainministeri Janko Smole vaati siellä enemmän apua köyhille maille ja tukea niiden viennille⁴⁵³. Friendly Jr.:n mukaan Jugoslavian sitoutumattoman politiikan herättämä luotta-mus kehitysmaissa lunasti sille niissä useita erilaisia taloudellisia projekteja, vaikkakin joi-denkin jugoslaviaalaisten mukaan rahaa olisi syytä käyttää ennemmin kotimaassa⁴⁵⁴. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta taloudellisesta suhteesta Jugoslavian ja kehitysmaan välillä oli Haile Selassien Etiopia⁴⁵⁵.

Turismin jatkuvasti kasvava merkitys Jugoslaviassa kävi hyvin ilmi Buchallan maaliskuisesta artikkelista⁴⁵⁶. Valtio tuki turismia esimerkiksi ylläpitämällä vierasmajoja teiden var-silla, ja asuntolaivojen määrän kasvu auttoi ratkomaan majoituspulmaa⁴⁵⁷. Entinen Yhdysval-tain sisäministeri Stewart L. Udall totesi myös yhteyden Titon hallinnon sisäisen vapautumi-sen kehityksen ja Jugoslavian matkailuteollisuuden vapautumisen välillä⁴⁵⁸.

4. Kuva Titon Jugoslaviasta vuonna 1971

4.1 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja itäblokki

The New York Timesin vuoden 1971 uutisointi koskien Jugoslavian suhdetta itäblokkiin pai-nottui erityisesti Brežnevin syksyiseen Jugoslavian-vierailuun, mutta pitkin vuotta pohdittiin

⁴⁵⁰ NYT 8.8.1970, 27, 31, “East Aids West in Berlin Construction”

⁴⁵¹ NYT 16.1.1970, 72, Harald Brainin, “Austria’s Mood ‘Carefree’”

⁴⁵² NYT 19.2.1970, 11, ”Tito, In Nairobi, Criticizes Rich Nations on Loan Terms”

⁴⁵³ NYT 24.9.1970, 73, Edwin L. Dale Jr., ”Yugoslavia Urges Aid To Poor”

⁴⁵⁴ NYT 29.11.1970, 27, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavia Is Gaining the Trust of the Developing Nations”

⁴⁵⁵ NYT 31.8.1970, 12, Marvine Howe, “In Selassie’s Ethiopia, Muted Voices Urge Change”

⁴⁵⁶ NYT 1.3.1970, 443, Carl Buchalla, ”The Rush to Belgrade—And Beyond

⁴⁵⁷ NYT 15.2.1970, 418, Arthur Eperon, ”In Europe, Carry a Profile Of Drivers—As Well As Maps”; NYT 15.5.1970, 25, Parton Keese, “Houseboats Solving Shortage of Yugoslav Hotels”

⁴⁵⁸ NYT 17.5.1970, 1, 24, Stewart L. Udall, ”A Few Prejudices”

Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteen kehittymistä ja Neuvostoliiton mahdollisia tavoitteita Jugoslavian tulevan kehityksen suhteen. Jugoslavian lehdistön ja itäblokin suhteissa ilmeni kitkaa helmikuun alussa Tšekkoslovakiassa sattuneen tapauksen myötä. Uutistoimisto Tanyugin Prahán kirjeenvaihtajalta Velimir Budimirilta nimittäin poistettiin Tšekkoslovakian viranomaisten toimesta hänen ammatilliset valtuutensa, sillä häntä syytettiin epäobjektiivisesta raportoinnista ja hänen artikkeleidensa käyttämisestä lännen lehdistössä protestoitui. Budimirin tosin kerrottiin saavan jäädä maahan ”yksityishenkilönä”.⁴⁵⁹

Historiallinen näkökulma Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteiden kehittymiseen oli tänäkin vuonna esillä. Historioitsija Z.A.B. Zeman arvioi helmikuussa Vladimir Dedijerin Jugoslaviaa vuosina 1948-1953 käsittelevää muistelmateosta. Katsaus ilmensi esimerkiksi, että Titon ja Stalinin välirikon taustalla oli voimakkaasti talous, erityisesti se, että Neuvostoliitto pyrki käyttämään Jugoslaviaa hyväkseen maatalousmaan ja raaka-aineiden tuottajana, kun taas Jugoslavia itse pyrki teollistumaan. Stalin pyrki korvaamaan Titon jollakin omistautuneella, rehellisellä hölmöllä; ”rehellinen hölmö” oli kiinnostavasti itse asiassa sama termi, jolla Stalin nimitti Dedijerin mukaan Jugoslavian kommunisteja yleisemminkin. Stalin teki kaikkensa aseellista hyökkäystä lukuun ottamatta saattaakseen Jugoslavian ruotuun. Hän kuitenkin tiedosti Titon olevan valmis taistelemaan vastaan, minkä lisäksi Tito onnistui puhdistamaan puolueensa oppositiosta. 20 vuotta myöhemmin Tšekkoslovakiassa Dubček ei ollut Titon tapaan halukas sotilaalliseen puolustautumiseen, minkä vuoksi hän joutui taipumaan Neuvostoliitolle, Zemanin katsaus toi ilmi. Zeman kertoi, että Dedijerin näkökulmasta Jugoslavian kommunistien sisäisessä taistelussa oli ollut ”kreikkalaisen tragedian” piirteitä sen sisältäessä kahden erilaisen velvollisuuden konfliktin: toisaalta velvollisuuden ensimmäisen onnistuneen sosialistisen vallankumouksen pääkaupunkia Moskovaa kohtaan ja toisaalta omaa sosialistista vallankumousta kohtaan. Jugoslavian vallankumous tarvitsi joka tapauksessa kipeästi kansalaisten tukea, joten lopputuloksena Jugoslavian kommunistijohto alkoi suhtautua maan kansalaisiin avoimemmin. Dedijerin mukaan maan johdon luottamus kansaansa näkyi suurempien kannustimien syntymisessä talouteen sekä jyrkän byrokraattisuuden purkautumisena. Zeman myös kirjoitti, ettei kukaan uskonut Titon selviytyvän tilanteestaan.⁴⁶⁰ Kaiken kaikkiaan tämä kirjoitus ilmensi, että Titon oli tehtävä muutoksia Jugoslavian sosialismiin tietyllä tapaa pakon edessä, jotta hän olisi voinut säilyttää vallankumouksensa.

⁴⁵⁹ NYT 3.2.1971, 2, “Yugoslav Reporter Loses Accreditation in Prague”

⁴⁶⁰ NYT 7.2.1971, 4, 32, Z.A.B. Zeman, ”The Battle Stalin Lost: Memoirs of Yugoslavia 1948-1953. By Vladimir Dedijer”; Dedijerin viittauksesta Stalinin kommentointiin ks. tämän tutkimuksen s. 41

Thomas Lask pohti puolestaan omassa Dedijerin teosta koskevassa katsauksessaan, halusiko Dedijer ilmaista, että tšekkoslovakialaisten kohtalo olisi ollut parempi, mikäli he olisivat olleet halukkaita sotatoimiin. Olisiko lopputulos ollut Unkari vuonna 1956 vai Jugoslavia vuonna 1948, Lask kysyi. Lask totesi myös, että Neuvostoliiton imperialistiset suunnitelmat Jugoslaviaa koskien noudattivat klassista kaavaa, jossa vahva teollisuusmaa alisti kehittymättömän maan. Lask toi täten myös esiin, miten Neuvostoliiton Jugoslavian kannalta epäedulliset taloussuunnitelmat olivat johtaneet Titon ja Stalinin välien kiristymiseen. Lask kertoi Dedijerin myös myöntäneen hieman ihmetellenkin, että Jugoslavian suurin haaste Neuvostoliittoa vastaan asettumisessa oli myöntää, että Stalin oli itse heidän vallankumouksensa pahin vihollinen. Laskin mukaan jo ennen toisen maailmansodan päättymistä Stalinin neuvot Titolle olivat ajaneet lähinnä Stalinin omaa etua. Stalinin syytökset Titoa kohtaan menivät kuitenkin lopulta niin yli laidan, että ne menettivät uskottavuutensa, Lask arvioi.⁴⁶¹ Berliinissä kansainvälisten suhteiden professorina toiminut Richard Lowenthal totesi myös 28.3. julkaistussa Neuvostoliittoa koskevassa analyysissään, kuinka unohtumattomalla kommentilla eräs Jugoslavian kommunistijohtajista oli viitannut Stalinin seuraajiin ennemminkin tämän ”perintönä” kuin ”perillisinä”⁴⁶².

C.L. Sulzberger palasi helmikuussa edellisvuosina esiintyneisiin spekulatioihin Neuvostoliiton Jugoslaviaa koskevista suunnitelmista Titon poismenon jälkeen. Hän totesi, että Neuvostoliiton saatettiin väittää omaavan fabianistisen odottavan taktiikan pyrkiessään tukemaan kommunistien valtapyrkimyksiä Saksassa ja Italiassa, ja Sulzbergerin mukaan joidenkin tarkkailijoiden mielestä Moskovan ainut varovaisuus ilmeni ohjenuorassa: ”Pysykää toistaiseksi sivussa – kunnes Tito kuolee ja me voimme jälleen pitää puoliamme naapurinne, Jugoslavian, kaaoksessa sekä saarretussa Romaniassa”.⁴⁶³ Tällaisen kehotuksen oletettiin siis kaikesta päätellen olevan suunnattu nimenomaan Italian kommunisteille. Kyseinen skenaario asetti Jugoslavian äärimmäisen herkkään asemaan kylmän sodan laajempaa kehitystä ajateltaessa. On tietyllä tapaa toki myös kiintoisaa havaita, että kommunistisen vallankumouksen leviämiseksi ”omaperäisten vallankumouksellisten”, Titon ja Ceaușescun, oletettiin täytyvän joutua pois tieltä, mikä osaltaan kieli siitä, että heidän vallassaolonsa ja valtarakennelmansa voitiin itse asiassa nähdä esteenä kommunismin leviämislle muihin maihin.

Brežnev rinnasti maaliskuisessa puheessaan nationalismiin ja revisionismiin todeten niiden muodostavan kaksinkertaisen vaaran kommunistiselle liikkeelle: Bernard Gwertzmanin

⁴⁶¹ NYT 10.2.1971, 41, Thomas Lask, ”J. Stalin, Comradely Imperialist”

⁴⁶² NYT 28.3.1971, SM27, Richard Lowenthal, ”The Return Of Stalin’s Mustache On a Higher Level”

⁴⁶³ NYT 12.2.1971, 37, C.L. Sulzberger, ”The Balance of Error”

artikkelissa tämä nähtiin epäsuorana viittauksena Jugoslaviaan ja Romaniaan, minkä lisäksi Gwertzman kertoi myöhemmin elokuussa, että ”oikeisto-oppportunismi” oli Neuvostoliiton terminologiassa viittaus kyzeisiin maihin siinä missä Kiinaan viitattiin ”vasemmisto-opportunismilla”⁴⁶⁴. James Reston kuitenkin totesi myös, että muun muassa Brežnevin halukkuus omata hyvät välit Yhdysvaltoihin, Kiinaan, Jugoslaviaan ja Länsi-Saksaan oli huolellisen tutkimisen arvoinen asia⁴⁶⁵. Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhdetta koskevien käsitysten osalta tällaisten erilaisten näkemysten esiintyminen saattoi merkitä Neuvostoliiton motiivien ymmärtämisen hankaloitumista.

Puolan puolestaan uutisoitiin heinäkuussa olevan Jugoslavian suhteen käytännön ongelman edessä, sillä puolalaisia matkailijoita pyrki loikkaamaan Jugoslavian kautta länteen, vaikkakin uutisessa mainitut 15 tätä yrittänyttä henkilöä oli Jugoslavian viranomaisten toimesta pidätetty ja palautettu kotimaahansa. Kuitenkin artikkelin mukaan Jugoslavian asema taloudellisena ja poliittisena ”väliasemana” idän ja lännen välissä ja toisaalta sen kasvava suosio puolalaisten lomakohteena aiheutti ongelmia Puolan viranomaisille. Puolassa kuitenkin sallittiin matkustaminen Jugoslaviaan, sillä siten pyrittiin estämään lupien hakua länteen matkustamiselle.⁴⁶⁶

Sulzberger palasi jälleen Titon jälkeistä aikaa koskeviin mietintöihin elokuussa julkaisussaan kolumnissaan, jossa hän totesi, että Moskovan voitiin odottaa vahvistavan Titon poistuttua näyttämöltä perinteisen ”sentrifugaalisia” eli tässä tapauksessa keskusvallasta pois päin suuntautuvia voimia, mikä antaisi sille mahdollisuuden ”järjestyksen palauttamiseen”. Sulzbergerin mukaan tällaisella metodilla Moskova toivoi välttävänsä massiivisen väkivallan tai lännen vastaiskun. Jugoslavian disintegraatio johtaisi Sulzbergerin mukaan Neuvostoliiton täyteen hallintaan Kreikan pohjoispuolella ja Stettin–Trieste-linjan itäpuolella koskien Jugoslavian ja Romanian ohella myös Albaniaa.⁴⁶⁷

Sulzberger kuitenkin näki myös, että Jugoslavia valmistautui kyzeiseen mahdollisuuteen hakemalla parempia diplomaattisuhteita lännen kanssa, mikä tarkoitti Titon syksyllä tapahtuvaa vierailua Yhdysvaltoihin. Sulzberger huomautti myös Titon olleen ärsyyntynyt Neuvostoliiton viimeaikaisesta politiikasta, mikä ilmeisesti viittasi lännen laimeaa reaktiota Tšekkoslovakian miehitykseen seuranneeseen suurempaan omavaltaisuuteen Neuvostoliiton toiminnassa alueilla, jotka se koki vaikutuspiirikseen. Toisaalta myös Neuvostoliitto oli Sulzbergerin

⁴⁶⁴ NYT 31.3.1971, 15, Bernard Gwertzman, ”Brezhnev States Program”; NYT 3.8.1971, 5, Bernard Gwertzman, ”Soviet Bloc Holds Parley; China Seen as Key Topic”

⁴⁶⁵ NYT 31.3.1971, 45, James Reston, ”Brezhnev’s World View”

⁴⁶⁶ NYT 7.7.1971, 3, James Feron, ”15 Defections Thwarted, Poland Says in Warning”

⁴⁶⁷ NYT 6.8.1971, 31, C.L. Sulzberger, ”Scenario for a Nightmare”

mielestä hermostunut itäeurooppalaisten liittolaistensa tavasta lisätä Jugoslavian ja Romanian tapaan kontaktejaan lännen kanssa.⁴⁶⁸ Sulzbergerin esittämät näkemykset nostavat esiin esimerkiksi sen kysymyksen, että jos Neuvostoliitto aikoi turvata selustansa lännen vastareaktion varalta Jugoslaviassa käyttämällä tietynlaisia toimintatapoja saadakseen maan hallintaansa, niin millä tavalla Tito pystyi käytännössä hyötymään paremmista diplomaattisuhteista lännen kanssa. Mitä olisi vaadittu, jotta diplomatia olisi tuottanut mahdollisuuden lännen vastaiskusta Neuvostoliittoa kohtaan? Ja olisiko Tito edes halunnut lännen vastaiskua, mikäli hän aidosti uskoi yhteiskuntaluomuksensa jatkuvuuteen oman aikansa jälkeen? On myös mielenkiintoista pohtia, kuinka paljon lännen kanssa lisääntyneet kontaktit itse asiassa tukivat Titon valtakennelmaa, jonka kulmakivenä kuitenkin oli kommunistinen yksipuoluediktatuuri, jonka auktoriteetin säilyttäminen saattoi käydä vaikeammaksi lännen vaikutusvallan kasvaessa, vaikei länsi olisi suoraan poliittisia muutoksia maassa vaatinutkaan.

Pian tämän jälkeen Alfred Friendly Jr. pohdiskeli Brežnevin tulevan virallisen Jugoslavian-vierailun ulottuvuuksia. Vierailun uskottiin Friendly Jr.:n mukaan kertovan uudesta yrityksestä asettaa Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteet ystävällisemmälle tolalle. Hän näki Neuvostoliiton muuttaneen kesän aikana toimintaansa, joka Jugoslavian näkökulmasta pyrki hyötymään Jugoslavian etnisistä ja alueellisista ristiriidoista maan hajauttamiseksi. Tilalle oli Neuvostoliiton puolelta tullut ideologiaa korostava hyökkäys Jugoslaviaa kohtaan, mutta yhtä kaikki Brežnev ilmaisi halukkuutensa käydä Jugoslaviassa. Jugoslaviaalaisten virkamiesten mukaan Brežnevin tavoitteena oli saada Jugoslavialta lupaus, ettei se rohkaisisi Neuvostoliiton liittolaismaita liikkumaan kauemmaksi Neuvostoliiton tyylisestä kommunismista. Kyseiset lähteet myös totesivat, että mikäli Brežnev oli valmis vastineeksi vahvistamaan Hruštšovin tapaan Jugoslavian suvereniteetin ja itsenäisyyden, yhteisymmärryksen saavuttaminen oli mahdollista. Friendly Jr. totesi, kuinka vaihtelevaa neuvostojohdon suhtautuminen Jugoslaviaan oli edellisvuosien aikana ollut. Maiden välisestä positiivisemmasta kehityksestä kertoivat esimerkiksi molempien osapuolten ylistämä, kuluvan vuoden alussa solmittu kauppasopimus sekä neuvostoliittolaisten kirjailijojen kulttuurisopimus Makedonian kollegoiden kanssa. Jälkimmäisen osalta Neuvostoliitto oli asettunut poikkiteloin tärkeän liittolaisensa Bulgarian kanssa. Neuvostoliiton kuitenkin uskottiin myös näiden ystävällisten eleiden vastapainoksi tukevan salaa kroaattiemigranttien Ustaša-terroristiryhmittymiä rahallisesti sekä toisaalta myös piileviä venäläismyönteisiä asenteita Serbiassa, jossa Friendly Jr.:n mukaan vastustus Kroatian vaatimuksille suuremmasta poliittisesta ja taloudellisesta autonomiasta esiintyi sa-

---

⁴⁶⁸ Ibid.

man aikaan keskusvaltaisesti johdetulle valtiolle annetun stalinistisen tuen kanssa.⁴⁶⁹ Tämän artikkelin pohjalta nousee esiin kysymyksiä siitä, kuinka merkittävä todellisuudessa oli esimerkiksi neuvostojohdon hyökkäyksen muuttuminen ”ideologisempaan” suuntaan ja toisaalta se, mikä oli se raja, jonka myötä Jugoslavia omasta tai Neuvostoliiton näkökulmasta rohkaisi Itä-Euroopan maita konkreettisiin muutoksiin politiikassaan. Sikäli kuitenkin voidaan panna merkille, että artikkelin perusteella Neuvostoliitto ei suoraan esittänyt vaatimuksia Jugoslavian omalle sisäiselle kehitykselle, vaan vaati sitä lähinnä olemaan puuttumatta itäblokin kehitykseen. Neuvostoliiton toiminta Jugoslavian ja Bulgarian suhteen voi kertoa siitä, että Neuvostoliitto oli valmis ohittamaan liittolaisensa näkemykset edistääkseen tärkeää suhdetta Jugoslaviaan, mutta toisaalta se saattoi kertoa myös Neuvostoliiton ylemmyydentunteesta ja omavaltaisuudesta toiminnassaan itäblokin johdossa.

Seuraavana päivänä ilmestyneessä analyysissä todettiin, että edelleen Titon vuoden 1948 ”loikkauksesta” juontuvista ongelmista Itä-Euroopassa kärsivä Neuvostoliitto odotti innokkaasti merkkejä Jugoslavian hajoamisesta. Moskovan kerrottiin myös nostaneen edellisinä kuukausina esiin Titoa vastaan vuonna 1948 kääntyneitä jugoslavalaisia kommunisteja päämääränään Jugoslavian poliittisen ja taloudellisen desentralisaation tuhoisien vaikutusten esiintuonti. Tästä johtuen kerrottiin Jugoslaviassa puolustusvoimain johdon kehottaneen valmistautumaan psykologisesti ja sotilaallisesti ”aseelliseen taisteluun teknisesti vahvempaa hyökkääjää vastaan”. Artikkelissa pohdittiin, että kenties Brežnevin suunnittelema vierailu oli tarkoitettu juuri moisten pelkojen hälventämiseen. Lisäksi todettiin, että Titon luopuminen varhaisesta eläkkeelle jäämisestä ei ollut yllättävää ottaen huomioon Jugoslavian ja Neuvostoliiton välit, ja Tito oli jäänyt asemaansa omien sanojensa mukaan varmistaakseen kollektiivisen presidenttiyden ”normaalin toiminnan”.⁴⁷⁰ Titon vuoden 1948 toiminnan asettaminen lähtökohdaksi Itä-Euroopan sen jälkeiselle epävakaudelle asetti Titon hallintoineen erittäin merkittävälle jalustalle. Askarruttavaa on se, että jos Neuvostoliitto halusi Jugoslavian disintegraatiota, oliko sen virallisen linjansa puitteissa helppo uskottavasti samaan aikaan vastustaa sitä esimerkiksi ideologiselta kannalta, sillä disintegraation taustallahan oli vahvasti juuri Neuvostoliiton näkökulmasta vakavan harhaoppisuuden, poliittisen ja taloudellisen desentralisaation toteuttaminen. Oliko Jugoslaviassa kyse tällaisen tulkinnan pohjalta kyse esimerkiksi, jonka suhteen Neuvostoliitto joutui tinkimään ideologisesta johdonmukaisuudesta yrittäessään

⁴⁶⁹ NYT 8.8.1971, 20, Alfred Friendly Jr., ”Brezhnev Reported Planning a Visit to Yugoslavia Next Month”; Ustaša-liike oli kroaattien äärikansallismielisen, Natsi-Saksan kanssa liittoutuneen hallinnon johtavassa asemassa toisen maailmansodan aikana, ks. esim. Tanner 1997, 141-167

⁴⁷⁰ NYT 9.8.1971, 28, ”Prospects for Yugoslavia”

hankkia pidemmän tähtäimen käytännön etua itselleen, kenties riskialttiistikin? Ja oliko Neuvostoliitto vakuuttunut siitä, että Jugoslavian arvaamattoman hajoamiskehityksen tukeminen olisi varmemmin Neuvostoliiton etujen mukaista kuin hajoamiskehityksen taustalla olevan desentralisaation vastustaminen? Jälkimmäinen vaihtoehto oli Neuvostoliiton oman kommunistisen filosofian kannalta oikeaoppisempi, ja kyseistä periaatetta se kouriintuntuvasti toteutti esimerkiksi Varsovan liiton maiden suhteen, mistä Tšekkoslovakian miehitys oli hyvä esimerkki. Eikö sitä paitsi Jugoslavian desentralisaatiokehitys näyttänyt Neuvostoliiton kannalta vaarallista esimerkkiä muulle Itä-Euroopalle? Mitä taas Titon asemassaan säilymiseen tulee, nousee jälleen esiin se, kuinka merkittävänä ja olennaisena hänen jatkamisensa suoma lisäaika Jugoslavian tulevaisuuden kannalta nähtiin.

Jugoslavian puolustusvalmiuteen luotiin myös tarkempi katsaus pari päivää myöhemmin ilmestyneessä artikkelissa. Eräänä kontrastina Jugoslavian ja Varsovan liiton sotaharjoitusten välillä todettiin olevan, että Jugoslavian harjoitukset olivat avoimia ulkopuolisille sotilashenkilöille ja median edustajille, kun taas esimerkiksi tuolloiset Varsovan liiton harjoitukset Unkarissa ja Bulgariassa pidettiin salaisesti. Jugoslavian lehdistössä oli kritisoitu kummasakin naapurimaassa tapahtuvaa sotilastoimintaa. Jugoslavian puolustusvoimain komentaja kenraali Viktor Bubanj esitteli koko maata ja väestöä kattavaa puolustusjärjestelmää, mutta ei ottanut kantaa siihen, mistä suunnasta hyökkäys olisi odotettavissa. Titon kuitenkin kerrottiin olleen vähemmän hienovarainen. Hänen kerrottiin todenneen kesäkuussa, että Neuvostoliitto toivoi Jugoslavian romahtamista osoittaakseen, että Titon välirikko Stalinin kanssa oli ollut virhe. Toisessa haastattelussa hän oli myös ilmaissut, että Brežnevin doktriini ei aiheuttanut vaaraa Jugoslavialle lisäten myös: ”Kykenemme hoitamaan minkä tahansa tilanteen, joka saattaa seurata kyseisen doktriinin soveltamisesta”.⁴⁷¹

Alex N. Dragnich, valtio-opin professori Nashvillista, otti syyskuun 4. päivä julkaistussa yleisönosastokirjoituksessaan kantaa edellä mainittuihin väitteisiin siitä, että Neuvostoliitto pyrki tukemaan Serbian venäläismielistä ilmapiiriä. Hän vakuutti, ettei hänen Jugoslavian-tietämyksensä valossa Serbiassa tai muuallakaan esiintynyt mitään viimeaikaisia venäläismyönteisiä tuntemuksia, paitsi ehkä harvojen kominformisteina⁴⁷² eli stalinisteina säilyneiden tahojen joukossa. Hän näki, että venäläismyönteiset tunteet olivat hävinneet maasta jo neuvostoarmeijan joukkojen ollessa maassa 1944–1945, ja erityisesti Serbiassa, missä suurin osa neuvostojoukoista oli ollut. Dragnichin mukaan oli valitettavaa, että tietyt kroaattien emi-

⁴⁷¹ NYT 12.8.1971, 4, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs Stress Arms Preparedness as Brezhnev Visit Nears”

⁴⁷² Tällä nimityksellä viitataan Jugoslavian kommunistipuolueen erottamiseen Kominformista; Kominformin puolella olleet jugoslavialaiset kommunistit siis olivat ”kominformisteja”

granttitahot pyrkivät luomaan mielikuvan, että serbit olivat venäläismielisiä, kun taas kroaatit olivat länsimielisiä. Monet serbit olivat Dragnichin mielestä huolestuneita disintegratiivisista tendensseistä Kroatissa peläten, että sisäisen yhtenäisyyden puute antaisi venäläisille tekosyyntä mennä Jugoslaviaan. Serbit eivät vaalineet Jugoslavian vallitsevaa hallintoa, mutta he tiesivät, että toinen neuvostojoukkojen vierailu olisi pahempi asia, Dragnich kirjoitti. Hän lisäsi myös, etteivät kroaatit olleet niin naiiveja, että uskoisivat, että heidät jätettäisiin kyseisessä tilanteessa rauhaan.⁴⁷³ Dragnichin kirjoituksesta kävi ilmi, että Titon hallintoon suhtauduttiin hänen näkökulmastaan Jugoslavian kansalaisten keskuudessa tietyllä tapaa pragmaattisen opportunistisesti. Sikäli tämä Dragnichin näkökulma jätti kuitenkin avoimeksi sen kysymyksen, miten hän näki mahdollisena serbien ja kroaattien ristiriitojen ratkeamisen Titon luoman hallinnon alaisuudessa. Tarjosiko käytännön sanelema ”pakkoyhtenäisyys” mitään todella toimivia, disintegraatiosta poikkeavia keinoja kehittää tilannetta molempia osapuolia tyydyttävämpään suuntaan?

Hruštšovin syyskuussa tapahtuneeseen kuolemaan liittyen kerrottiin, että Jugoslavian lehdistössä reaktiona oli lämmin kunnianosoitus entiselle neuvostojohtajalle. Niin Borba kuin Politika julkaisivat tapahtumasta etusivun raportit kuvineen ja laajoine elämäkertatietoineen. Borban julisti muistopuheessaan, että Hruštšov oli ollut jugoslaavien ystävä, vaikka olikin joskus loukannut heitä osoittamalla epäoikeudenmukaista suuttumusta heitä kohtaan.⁴⁷⁴ Yleisesti ottaen kommunistimaiden raportointi aiheesta oli laimeaa ja lyhyttä. Titon kerrottiin lähettäneen osanottonsa sähköellä Hruštšovin leskelle, mutta sähköen teksti ei tullut julkiseksi.⁴⁷⁵

Kontrastina aiemmin esitettyyn näkemykseen siitä, että Brežnevin tulevan vierailun tarkoituksena oli hälventää jugoslaavien pelkoja, Harrison E. Salisbury näki 12.9. julkaistussa analyysissään, että Moskovan Balkanille suuntautumisessa oli kyse paineen suuntaamisesta alueelle, ja että tämä aiheutti esimerkiksi Romaniassa nimenomaan suurta huolestuneisuutta.⁴⁷⁶ Toisaalta heti seuraavana päivänä julkaistussa artikkelissa James Feron totesi Neuvostoliiton ja Romanian kitkan, mikä liittyi Kiinan tarkoituksien pohtimiseen Balkanilla, olevan katoamassa. Feron totesi, että myös Brežnevin Jugoslavian vierailu tulisi kertomaan Neuvostoliiton mahdollisesta asenteen muuttumisesta.⁴⁷⁷ Brežnev, jonka tulevan visiitin kerrottiin

⁴⁷³ NYT 4.9.1971, 20, Alex N. Dragnich, ”Sentiment in Yugoslavia”

⁴⁷⁴ NYT 12.9.1971, 77, ”Red Parties Report the Death, But With Almost No Comment”

⁴⁷⁵ NYT 13.9.1971, 3, Martin Gansberg, ”Red Lands Cool to Khrushchev Death”

⁴⁷⁶ NYT 12.9.1971, E3, Harrison E. Salisbury, ”Busy, Busy Keeping Up With the Thoughts Of Mao: Soviet Union”

⁴⁷⁷ NYT 13.9.1971, 2, James Feron, ”Soviet-Rumanian Friction Fades”

olevan ensimmäinen Jugoslaviaan sitten vuoden 1966, toivotettiin Jugoslaviassa tervetulleeksi muistuttaen, että Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteet perustuivat toisten sisäisiin asioihin puuttumattomuudelle⁴⁷⁸. Vaikka vierailua luonnehdittiinkin julkisuudessa ”ystävälliseksi ja epäviralliseksi”, todettiin The New York Timesissa 21.9., että vastaanoton laajuus ja suunniteltu vierailun agenda kertoivat siitä, että esiin nousisi merkittäviä Jugoslavian ja Neuvostoliiton välisiä kysymyksiä.⁴⁷⁹

Feron totesi Brežnevin vierailun alkua koskevassa raportissaan, että Brežnevin maljapuhe Titolle vaikutti olevan ehdollinen vahvistus Jugoslavian sisäisiin asioihin puuttumattomuudelle. Lisäksi Brežnev kiisti, että kommunistimaailmassa vallitsisi minkäänlaista ”rajoitetun suvereniteetin” doktriinia. Tällä Brežnev näytti Feronin mukaan taipuvan Jugoslavian itsenäisyyden vaatimukseen, vaikka lausunto olikin jyrkässä kontrastissa Neuvostoliiton toimintaan Tšekkosloveniassa. Joka tapauksessa Brežnev halusi myös kiistää huhut sotilaallisesta uhasta Jugoslavialle. Hän näki, että tietyt voimat halusivat pitää Neuvostoliiton ja Jugoslavian eri puolilla. Hän kuitenkin piti väitteitä Jugoslavian olemisesta ”harmaan alueen maa” ja Jugoslavian ”menemisestä länteen” tyhjänpäiväisinä. Brežnevin mukaan tärkeät Neuvostoliiton ja Jugoslavian välisten suhteiden kehitystä sanelevat periaatteet oli asetettu jo vuosien 1955 ja 1956 Belgradin sekä Moskovan julistuksissa, joiden myötä siis Jugoslavian omaehtoinen kehitys ja suvereniteetti oli taattu. Hän kuitenkin lisäsi, että kyseisten periaatteiden mahdollisimman täydelliseksi toteuttamiseksi vallitsevissa olosuhteissa oli tehtävä töitä. Feronin mukaan juuri tämä ilmaus sai jotkut tarkkailijat pohtimaan, että kyseessä oli eräänlainen ehdollinen toteamus siitä, etteivät periaatteet pätsisi täysin, elleivät ne sopisi tiettyihin ”vallitseviin olosuhteisiin”. Brežnev ilmaisi kuitenkin tyytyväisyytensä Neuvostoliiton ja Jugoslavian suhteiden kehittymiseen esimerkiksi poliittisella, taloudellisella, tieteellisellä ja kulttuurisella saralla, vaikka totesikin, että poliittinen yhteistyö voisi olla tiiviimpää ja säännöllisempää. Tito ylisti Neuvostoliiton rauhanpyrkimyksiä esimerkiksi Länsi-Saksan suhteen, mutta huomautti myös, että rauhan ja vakauden säilyttämisen Balkanilla tuli olla tärkeällä sijalla. Lisäksi hän vaikutti Feronin mukaan määrätietoisesti varoittavan Neuvostoliittoa Tšekkoslovakian miehityksen kaltaisista toimista Balkanilla.⁴⁸⁰ Brežnevin ”vallitseviin olosuhteisiin” viittaaminen saattoi siis antaa Neuvostoliitolle omasta näkökulmastaan oikeuden sanella ehto- ja Jugoslavialle hyvien suhteiden saavuttamiseksi, vaikka tämä Titolle tuskin olisi sopinut-

⁴⁷⁸ NYT 14.9.1971, 5, ”Belgrade Expects Brezhnev For Visit, First Since ‘66”; NYT 17.9.1971, 5, “Yugoslavs Welcome Visit”

⁴⁷⁹ NYT 21.9.1971, 16, ”Brezhnev Due in Belgrade Tomorrow for 4-Day Visit”

⁴⁸⁰ NYT 23.9.1971, 1, 18, James Feron, ”Brezhnev, Visiting Belgrade, Denies Doctrine of ‘Limited Sovereignty’”

kaan. Jugoslavian pysymisestä lännen vaikutuspiirin ulkopuolella Tito kuitenkin itse olisi varmasti halunnut olla Brežnevin kanssa samaa mieltä, vaikka esimerkiksi aiemmin esiin tulleet *The New York Timesin* käsitykset saattoivatkin antaa Titon ja lännen suhteista lähemmän ja merkittävämmän kuvan. Tämänkin artikkelin myötä kuitenkin mietityttää, olisiko Neuvostoliitto muka todella uskaltanut tukea ja toivoa Jugoslavian sisäistä jakautumista ja romahdusta, mistä olisi kenties seurannut kaaos Balkanilla sekä jopa laajemmin, uskoen saavuttavansa sillä riittävästi käytännön hyötyä.

Friendly Jr. kokosi yhteen erilaisia jugoslaviaalaisten ja muiden osapuolten olettamuksia Brežnevin tulon mahdollisista motiiveista. Useiden tahojen käsitys tiivistyi Friendly Jr.:n mukaan siihen ajatukseen, että liennytyks Euroopassa ja sota Balkanilla olivat yhdessä mahdoton ajatus. Toisen käsityksen mukaan Brežnev pelkäsi menettävänsä poliittista vaikutusvaltaansa Jugoslaviassa, minkä suhteen taas Yhdysvallat ja Kiina olivat saavuttaneet edistystä. Kolmas käsitys taas esitti, että Brežnev halusi tavata ja arvioida Titon mahdollisia seuraajia Jugoslavian johdossa. Läntisten tarkkailijoiden eräs näkemys oli, että Brežnev halusi ajaa kiilaa Jugoslavian ja Romanian välille, sillä Romanian vahva lähestyminen Kiinan kanssa oli raivostuttanut Neuvostoliittoa. Jotkin jugoslaviaalaiset tahot, jotka pitivät Neuvostoliittoa edelleen halukkaana dominoimaan Jugoslaviaa, olettivat myös, että Brežnev pyrki luomaan eripuraisuutta toivoen hyötyvänsä serbien ja kroaattien kiistoista ja pyrkien antamaan mahdollisille neuvostomyönteisille tahoille Jugoslaviassa kuvan siitä, että Neuvostoliitto ei ollut menettänyt kiinnostustaan tai toivoaan Jugoslavian osalta. Friendly Jr.:n mukaan kaikki näistä analyyseistä saattoivat osittain olla oikeita, mutta Jugoslavian virallisille tahoille tärkeintä oli joka tapauksessa Brežnevin vierailuminen maassa ylipäänsä.⁴⁸¹ Näistä analyyseistä voidaan huomata, että liennytyksen ja Balkanin vakauden suhteen toteaminen sekä oletus Brežnevin pyrkimyksestä luoda eripuraa olivat selkeästi ristiriidassa keskenään.

Friendly Jr. totesi myös, että Tšekkoslovakian miehityksen jälkeisestä vaikeasta diplomaattisesta tilanteesta Jugoslavian ja Neuvostoliiton välillä huolimatta maiden välinen, saati Jugoslavian ja itäblokin välinen kauppavaihto ei ollut juurikaan kärsinyt. Jugoslavian päämotiivi vierailun osalta oli Friendly Jr.:n mukaan saada vakuutus Brežneviltä Jugoslavian jatkuvalle itsenäisyydelle ja suvereniteetille, minkä edesauttamiseksi Jugoslavia pyrki tekemään vierailusta mahdollisimman virallisuontoisin, kun taas Neuvostoliitto painotti vierailun epävirallisuutta ja yksityisluontoisia keskusteluja. Belgradin venäläistahot suhtautuivat maiden välisen yhteisymmärryksen syntymiseen positiivisesti, minkä jugoslaviaalaiset tulkitsivat tosin

---

⁴⁸¹ NYT 23.9.1971, 16, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs Speculate on What Soviet Wants”

lähinnä taktiikaksi liennytysspolitiikan toteuttamiselle lännen kanssa. Erään jugoslavialaisvirkamiehen mukaan: ”Jo vuosia venäläisiä on arvioitu muualla maailmassa sen mukaan, miten he kohtelevat meitä”. Tämä oli Friendly Jr.:n mielestä myös osittain historiallisesti perusteltu väite. Yhtä kaikki Jugoslaviassa toivottiin sopua Neuvostoliiton kanssa vakauden ja sitoutumattomuuspolitiikan turvaamiseksi sekä ulkoisen paineen vähentämiseksi Balkanilla. Kuitenkin Friendly Jr. totesi, että Jugoslavia ei ollut tottunut vakauteen, ja vain harvat sen johtajista olettivat Neuvostoliiton tai lännen unohtavan, kuinka strategisesti merkittävä alue Jugoslavia oli.⁴⁸²

Jugoslavian johdolle Friendly Jr.:n mukaan Moskovan todellista näkemystä kuvasti Neuvostoliiton kommunistipuolueen keskuskomitean Sergei Trapeznikovin julkaisema kirja, jossa Jugoslaviaa kuvattiin ”maailmanlaajuisen imperialismiin sosialistiseen leiriin asettamaksi oikeistorevisionistiseksi sillanpääksi” ja syytettiin häiritsevistä toiminnasta Tšekkoslovakiassa ja Unkarissa. Mikäli tämä edusti Neuvostoliiton virallista linjaa, Friendly Jr. kirjoitti, pysyvä yhteisymmärrys tuskin oli mahdollinen. Jugoslavialaiset suhtautuivat tähän joka tapauksessa epäillen, mutta olivat silti halukkaita vähentämään Moskovasta tulevaa painetta. Jugoslavian omistautuminen sosialismille oli todellista, mutta sen tulkintoja siitä oli välillä vaikea erottaa kapitalistisesta järjestelmästä, Friendly Jr. näki. Jugoslavian kauhukuva oli se, että supervallat sopisivat sen joutumisesta toisen niistä etupiiriin. Brežnevin vierailun lisäksi Tito olikin Friendly Jr.:n mukaan iloinen, että oli piakkoin tapaamassa Nixonin sekä pystyi ylläpitämään jälleen sydämellisiä suhteita Kiinaan. Belgradilainen päätoimittaja totesikin, että Jugoslavian selviytyminen riippui kyvystä pelata supervallat toisiaan vastaan, mutta vaikka Brežnevin vierailu olikin suuri voitto Jugoslavian politiikalle, ei tilanne ollut läheskään ratkennut.⁴⁸³ Eräs kysymys on, missä määrin Neuvostoliitto oli varsinaisesti kiinnostunut Jugoslavian sisäpolitiikasta sinänsä vai pikemminkin sen mahdollisista vaikutuksista Jugoslavian strategiseen asemaan. On kuitenkin silmiinpistävää kuinka vahvasti Friendly Jr.:n näkökulmasta Jugoslavian järjestelmä oli lähestynyt kapitalistista järjestelmää.

Neuvostolehti Pravdassa Neuvostoliiton ja Jugoslavian suhteen käsittely sai Brežnevin vierailun alussa huomattavasti vähemmän tilaa kuin esimerkiksi Brežnevin tyytyväisyyttä herättäneet keskustelut Länsi-Saksan Willy Brandtin kanssa⁴⁸⁴. Brežnev ilmaisi The New York Timesin 24.9. julkaistussa uutisessa kuitenkin Jugoslaviaankin liittyen, että uskoi löytäneensä Titon kanssa ”yhteisen kielen” neuvotteluissa. Ongelmia kuitenkin aiheutti edelleen

---

⁴⁸² Ibid.

⁴⁸³ Ibid.

⁴⁸⁴ NYT 23.9.1971, 17, Hedrick Smith, ”Soviet Remains Elated by Results of Brandt-Brezhnev Conference”

edellä mainittu Brežnevin näkemys Jugoslavian suvereniteetin tunnustamisen suhteesta ”valitseviin olosuhteisiin”, jonka merkityksestä Jugoslavia olisi halunnut mahdollisimman tarkan selvityksen. Brežnev taas pyrki uutisen mukaan jättämään mahdollisimman paljon tilaa tulkinoille. Lisäksi Jugoslavia halusi yhteisten lausuntojen olevan valtioiden välisellä tasolla ilmaistuja, kun taas Brežnev halusi niiden jäävän puolueiden välisiksi. Brežnev totesi jugoslavalaisille työläisille pitämässään puheessa, että Neuvostoliiton ulkopolitiikka suojeli tiukasti sosialismin etuja kaikilta sen vihollisilta, mikä oli uutisen mukaan tulkittavissa Brežnevin doktriinin uudelleenjulistamiseksi. Moskovan todettiin olevan huolissaan Jugoslavian poliittisesta tulevaisuudesta varsinkin Titon johdosta poistumisen jälkeen.⁴⁸⁵

Brežnev totesi myös puheessaan, ettei ollut salaisuus, että Neuvostoliiton kommunistien ja kansalaisten näkökulmasta Jugoslavian yhteiskuntajärjestys ei näyttänyt hyväksyttävältä. Hän kuitenkin totesi, että kunkin maan sisäisten olojen järjestäminen oli niiden oma asia, eivätkä erot sisäpolitiikassa saaneet toimia vieraannuttavina tekijöinä sosialististen maiden välillä. Lisäksi hän kehotti maita yhteistyöhön ja työläisiä tutustumaan elämään Neuvostoliitossa vierailemalla siellä. Brežnevin vastaanotto kuulijoiden keskuudessa oli uutisen mukaan lämmin, vaikkakin jotkut kommentit aiheuttivat myös negatiivisia reaktioita. Hälinää nosti esimerkiksi Brežnevin toteamus: ”Olemme aidosti iloisia kuullessamme menestyksistänne [...] ja olemme surullisia kuullessamme vaikeuksistänne ja ongelmistänne”. Uutinen totesi, että Jugoslavian elinolosuhteet olivat huomattavasti Neuvostoliittoa paremmat, mutta taloudellinen hyvinvointi oli tuonut myös inflaatiota.⁴⁸⁶

Lopulta 26.9. Feronin artikkelissa kerrottiin Brežnevin hyväksyneen Jugoslavian itsenäisyysvaatimukset ja allekirjoittaneen tähän liittyvän julistuksen. Myönnytyksenä Brežneville dokumenttiin tuli myös maininta Jugoslavian ja Neuvostoliiton kommunistipuolueiden sieteen tiivistämisestä erityisesti asiantuntijoiden vaihdon osalta. Kaiken kaikkiaan dokumentti painotti niin taloudellisen, tieteellisen, kulttuurisen kuin poliittisenkin yhteistyön lisäämistä. Brežnevin odotettiin myös keskustelevan uudenlaisesta asennoitumisesta Jugoslaviaa kohtaan Unkarin ja Bulgarian johdon kanssa; Bulgariassa oli ollut käynnissä jälleen propagandakampanja Jugoslaviaa vastaan Makedoniaan liittyen. Neuvostoliiton ja Jugoslavian välien normalisoitumisen uskottiin vaikuttavan myönteisesti myös itäblokin maiden suhteisiin Romanian ja Albanian kanssa.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ NYT 24.9.1971, 7, ”Belgrade Accord Reported Elusive”

⁴⁸⁶ Ibid.

⁴⁸⁷ NYT 26.9.1971, 1, 11, James Feron, ”Brezhnev Accepts Yugoslav’s View On Independence”

Vierailun päätösdokumenttiin tuli erittäin selkeä muotoilu sen osalta, ettei Jugoslavian sisäisiin asioihin saanut puuttua minkään taloudellisen, ideologisen tai poliittisen syyn varjolla, koska sisäinen järjestys, erilaiset yhteiskuntamuodot ja sosialismin kehittämisen muodot olivat jokaisen yksittäisen maan oman asia. Myös aggressio ja yritys saada toinen maa poliittisesti tai taloudellisesti hallintaan tuomittiin dokumentissa. Jugoslavian ja Neuvostoliiton välinen yhteistyö pohjautui dokumentin perusteella ”perusyhteiskuntajärjestysten identiteettiin ja läheisiin lähestymistapoihin koskien monia kansainvälisiä ongelmia”. Nämä ilmaukset Feron näki väljästi muotoilluiksi kompromisseiksi, jotka päätyivät dokumenttiin maiden välisistä eroista niin sisä- kuin ulkopoliitikassakin johtuen. Molemmat maat olivat kuitenkin dokumentin perusteella omistautuneet sosialismin periaatteille, rauhalle, itsenäisyydelle, kansainväliselle yhteistyölle ja taistelulle imperialismia vastaan. Ulkopoliitiikan osalta molemmat myös olivat samaa mieltä siitä, että Euroopan turvallisuuskokouksen koolle kutsuminen oli erittäin tärkeää, Balkanin pitäisi olla ydinasevapaa vyöhyke, Kiina, Itä-Saksa sekä Länsi-Saksa tulisi ottaa YK:n jäseniksi ja Yhdysvaltain aggressio Kaakkois-Aasiassa tuli tuomita. Päätösjulistusta edeltävän kommunistien mukaan neuvottelut sujuivat ystävällisyyden, toverillisen suoruuden ja keskinäisen ymmärryksen hengessä, mitä Feron kommentoi todeten, että ”toverillinen suoruus tarkoitti” kommunistien terminologiassa erimielisyyttä.⁴⁸⁸ Kysymyksiä aiheuttanut Brežnevin vallitsevien olosuhteiden painottaminen näytti uutisen perusteella jääneen taka-alalle, mikä saattoi johtua siitä, että dokumenttiin päätyneet muotoilut olivat Jugoslavian näkökulmasta riittävän kattavia. Tosin mikäli Neuvostoliitto olisi kirjaimellisesti ottanut sopimukseen sisällytetyt asiat, olisi suvereniteetin kunnioittamisen täytynyt kattaa Jugoslavian ohella myös muut sosialistimaat eli voidaan tietysti miettiä, perustuiko sen uskottavuus johonkin muuhun kuin sen varsinaiseen muotoiluun. Feron kirjoittikin kommentaarissaan samalta päivältä, että mikään dokumentti, ei edes mitä tarkimmin laadittu, takaisi Neuvostoliiton puuttumattomuutta Jugoslavian asioihin, mikäli Moskova kokisi tarvetta taloudellisille tai poliittisille toimenpiteille. Feronin mukaan eräs jugoslavalaiskommentti tähän liittyen kuului: ”Paras tapa estää se [...] on vakuuttaa heidät siitä, että voimme olla yhteistyössä kaikilla tasoilla, mutta että meidän täytyy pitää kiinni itsenäisyydestämme”.⁴⁸⁹

Feron jatkoi aiheen kommentointia seuraavan päivän artikkelissaan todeten, että tarkkailijoiden mukaan Jugoslaviassa syntynyt päätösjulistus oli kompromissiluonteinen ja pyrki lieventämään viimeaikaisia jännitteitä ilman, että se ratkaisi maiden välisiä perustavia erimielisyyksiä. Mitä ilmeisimmin niin Tito kuin Brežnevin tekivät myönnytyksiä tärkeissä asiois-

⁴⁸⁸ NYT 26.9.1971, 11, James Feron, ”Brezhnev Accepts Yugoslav’s View On Independence”

⁴⁸⁹ NYT 26.9.1971, E3, James Feron, ”A Heavy Strain On the Party Line: Brezhnev and Tito”

sa suurempien kysymysten eteen, hän totesi. Brežnev oli myöntynyt Jugoslavian itsenäisyyden tunnustamisen lisäksi tunnustamaan Neuvostoliiton tuen sitoutumattoman maailman anti-imperialistiselle suuntaukselle. Nämä kyseiset asiat, jotka itäblokin sisällä eivät olisi olleet hyväksyttäviä, olivat Feronin näkökulmasta Brežnevin taktiikkaa hänen etsiessään yhteisymmärrystä lännen kanssa, mikä oli hänelle suurempi päämäärä. Feronin oletuksen mukaan Brežnevin vierailu myös Unkariin ja Bulgariaan saattoi liittyä juuri hänen näennäisten ristiriitaisten myönnytyksensä syiden selventämiseen. Ennen Brežnevin lähtöä Budapestissa oli julistettu kommunikkea kommunistimaiden suuremman yhteistyön vaatimiseksi, ja lisäksi Feronin mukaan Brežnev oli oletettavasti päässyt Titon kanssa yhteisymmärrykseen julistuksen pääkohdista jo ennen saapumistaan Belgradiin. Feron totesi, että hyvin informoidun itäeurooppalaisen lähteen mukaan pysähdykset Unkariin ja Bulgariaan oli suunniteltukin jo ennen Brežnevin Belgradiin saapumista. Jugoslaviaalaiset tarkkailijat olivat Feronin kertoman mukaan kuitenkin yllättyneitä dokumentin saamasta vahvasta ideologisesta fraseerauksesta. Puolueiden yhteistyön tiivistämisen Feron taas uskoi Jugoslavian näkökulmasta olevan pieni hinta Jugoslavian itsenäisyyden tunnustamisesta. Feronin mukaan Tito halusi ilmeisesti pääasiassa saavuttaa suhteiden rentoutumisen Neuvostoliiton kanssa aikana, jolloin Jugoslavian sisäinen tilanne oli muutosten alla esimerkiksi hallinnon desentralisaatiokehityksen ja inflaatiota vastaan kamppailun myötä. Eräs Titon syistä Brežnevin tapaamiselle saattoi olla myös pyrkimys säilyttää Jugoslavia Euroopan liennytyksen ytimessä. Brežnevin tapaaminen Länsi-Saksan Brandtin kanssa oli nimittäin meinannut aiheuttaa Balkanin joutumisen sivuun liennytyksprosessista. Riitoja perustuen Jugoslavian suhteiden luomiseen Kiinan ja lännen kanssa sekä Jugoslavian talouden Moskovan näkemyksiä vähäisempään keskusjohtoisuuteen päätösdokumentti ei kuitenkaan onnistunut ratkaisemaan, Feron päätti.⁴⁹⁰ Kaiken kaikkiaan artikkelin näkökulmien perusteella kansainvälisten sopimusten merkityksestä diplomatiassa tuli vahvasti välineellinen ja symbolinen kuva, ja niiden avulla saatettiin tilapäisesti ohjata suhteita tiettyyn suuntaan tiettyjen muiden päämäärien mahdollistamiseksi, mutta ne olivat aina lopulta alisteisia maailmanpolitiikan suurten linjojen muutoksille.

4.2 Ulkopolitiikka: Jugoslavia ja Kiina

Kiina oli vuoden 1971 uutisoinnissa merkittävä tekijä Jugoslavian ulkosuhteisiin vaikuttajana, sillä se oli jälleen vahvasti taustalla Jugoslavian ja itäblokin kehityksen määrittäjänä. Kiinan

⁴⁹⁰ NYT 27.9.1971, 4, James Feron, ”Belgrade Accord Called Compromise”

ja Jugoslavian välistä yhteyttä koskeva uutisointi ulotti vaikutuksensa vahvasti myös Brežnevin vierailun taustalle. Jugoslavian ja Romanian edustajien vierailun Kiinaan virallisina ja kunnioitettuna vieraina todettiin kesäkuussa olevan enemmän kuin vain sattumaa sen kanssa, että kyseessä olivat juuri ne kommunistimaat, joissa Nixon oli vierailut saaden lämpimän vastaanoton. Erityisesti Jugoslavian ulkoministeri Mirko Tepavacin vierailu todettiin merkittäväksi, sillä se osoitti, kuinka radikaalisti Mao Tse-Tung oli kääntänyt kurssiaan vuosikymmenen takaisista jatkuvista propagandahyökkäyksistä Jugoslavian revisionismia kohtaan, jotka itse asiassa toimivat myös suojana Neuvostoliittoon suunnatuille ideologisille hyökkäyksille. Kiina pyrki sisäpoliittisista syistä esittämään Jugoslavian sekä Romanian Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain vastaisuuden Kiinan emuloinniksi. Mutta Maon kollegoineen kirjoitettiin epäilemättä tietävän, että Jugoslavia ja Romania etsivät Washingtonista tukea suhteelliselle itsenäisyydelleen Moskovasta. Kiina ei voinut Yhdysvaltain vastaisella retoriikallaan kätkeä sitä, että Moskovan ylivallassa eroon pyrkivien Itä-Euroopan maiden tukeminen oli sekä sen, että Yhdysvaltain yhteinen päämäärä, todettiin.⁴⁹¹ Seymour Topping tosin näki myös, etteivät Tepavac tai Romanian Ceaușescu olleet ottaneet niin vahvaa linjaa Neuvostoliittoa vastaan kuin Kiina olisi halunnut, eivätkä halunneet ärsyttää Neuvostoliittoa liikaa huolimatta itsenäisestä asemastaan ja neutraalista suhtautumisestaan Neuvostoliiton ja Kiinan riiteltyyn. Tepavac ilmoittikin: ”Emme ole a priori suurvaltoja vastaan. Olemme voimaan perustuvasta asemasta lähtevän neuvottelemisen politiikkaa ja vahvemman oikeutta vastaan”.⁴⁹²

Topping totesi myöhemmin, että Kiina pyrki luomaan yhteisrintaman Jugoslavian ja Romanian kaltaisten maiden kanssa, jotka pelkäsivät Neuvostoliiton taholta Tšekkoslovakian miehityksen kaltaista toimintaa. Toppingin näkemys oli, että Jugoslavia ja Romania vastustivat Neuvostoliiton tarpeettoman vihostuttamisen lisäksi myös Yhdysvaltain liiallista ärsyttämistä.⁴⁹³ Tito myös nimesi Kiinan liittolaismaahan Albaniaan suurlähettilääksi Jovan Pečeno-
vićin, minkä uutisoitiin päättävän vuosien jännittyneet suhteet Jugoslavian ja Albanian välillä.⁴⁹⁴ Aiemmin tammikuussa jugoslavalaisen toimittajan Pero Zlatarin kerrottiin raportoineen Albaniasta, että hän ei havainnut julkisia tuomitsemisia liittyen sen enempää Jugoslavian kuin Neuvostoliitonkaan johtajiin, vaikka ”nykyajan revisionisteja” ja ”Hruštšovin pettureita” tuomittiinkin julisteissa. Zlatar sai kertomansa mukaan myös liikkua vartioimatta Tiranassa. Paikalla käydystä lentopallo-ottelusta Jugoslavian ja Albanian välillä Zlatar kertoi, että Al-

⁴⁹¹ NYT 14.6.1971, 36, ”China’s New Guest List”

⁴⁹² NYT 13.6.1971, E4, Seymour Topping, ”China: Some Bitter Tea For the Russian Ambassador”

⁴⁹³ NYT 28.6.1971, 1, 10, Seymour Topping, ”China: Foreign Policy Seeks ‘United Front’”

⁴⁹⁴ NYT 15.6.1971, 6, ”Tito Names Envoy”

banian pelaajat olivat olleet järkyttyneitä useiden Jugoslavian pelaajien pitkistä hiuksista sekä heidän tavastaan kuunnella länsimaista pop-musiikkia.⁴⁹⁵

Alf M. Landon, entinen Kansasin kuvernööri ja republikaanien presidenttiehdokas vuonna 1936, pani merkille pohtiessaan elokuussa julkaistussa kirjoituksessaan Yhdysvaltain uutta läheisempää politiikkaa Kiinan kanssa, että Jugoslavia, Romania ja Albania erottautuivat Euroopan kommunistimaiden rintamasta, jota Neuvostoliitto pyrki pitämään kasassa olleeseen huolestunut Kiinan ja Yhdysvaltain lähestymisen vaikutuksista⁴⁹⁶. Alfred Friendly Jr. raportoi, että Neuvostoliiton satelliiteista Unkari syytti Kiinan pääministeriä Chou En-laita siitä, että tämän syksyille suunniteltu matka Jugoslaviaan, Romaniaan ja Albaniaan tähtäsi Neuvostoliiton vastaisen ryhmän muodostamiseen Balkanilla. Unkarin hallituksen sanomalehdessä Magyar Hirlapissa julkaistua raporttia ei Jugoslaviassa tai Romaniassa sen paremmin vahvistettu kuin kiellettykään, mutta esimerkiksi Belgradista ilmoitettiin, ettei juuri Chou En-lain vieraileminen maassa ollut varmistunut, vaikka Kiinan hallinnon edustajan vierailusta olikin sovittu. Magyar Hirlap vihjaili ”Tirana-Belgrad-Bukarest”-akselin syntymisestä ja toteusi, että se olisi tuomittu epäonnistumaan ja voisi luoda erittäin vaarallisen tilanteen ennen kaikkea Balkanin niemimaalle. Uhkausten nähtiin tosin olevan suunnattu enemmän Romaniaa kuin Jugoslaviaa tai Albaniaa vastaan.⁴⁹⁷ Tähän liittyen julkaistiin 15.8. kommentaari, jossa todettiin, että neuvostoliittolainen Literaturnaya Gazeta-julkaisu oli myös todennut romanialaisille ja sen seurauksena myös Jugoslavialle, ettei neutraali saati sovinnollinen suhtautuminen Kiinaan ollut hyväksyttävää, sillä se oli anti-neuvostoliittolaisuuden osoitus. Balkanin maille suunnattua Kiinaan liittyvää uhkailua verrattiin Tšekkoslovakian miehitystä edeltäneeseen tilanteeseen ja kysyttiin, aikoiko Neuvostoliitto kenties nyt hyökätä Romaniaan, Jugoslaviaan ja Albaniaan. Neuvostoliitto ei kommentaarin mukaan voisi tehdä sitä tiedostamatta, että kaikki kolme maata taistelisivat vastaan, ja että sota Balkanilla oli muuttunut menneisyydessä maailmansodaksi, joten Moskovan osalta olisi harkitsematonta ”sytyttää ruutitynnyri”.⁴⁹⁸ Riippumatta siitä, missä määrin Romanian ja Jugoslavian asemaa suhteessa Kiinaan Neuvostoliiton näkökulmasta voitiin asettaa täysin samalle viivalle, tämän kommentaarin näkemyksestä saattoi vetää johtopäätöksen, ettei Neuvostoliiton kynnyksellä lähteä miehittämään Jugoslaviaa Titon vallasta poistumisen jälkeenkään tullut olemaan pieni, jos kerran Balkanin tasapainon järkkymisellä saattoi olla hyvinkin vakavat seuraukset.

⁴⁹⁵ NYT 31.1.1971, 10, Alfred Friendly Jr., ”Albania Softens Pro-Mao Stance”

⁴⁹⁶ NYT 11.8.1971, 37, Alf M. Landon, ”Bridge to China”

⁴⁹⁷ NYT 14.8.1971, 1, 5, Alfred Friendly Jr., ”Hungary Reports Chou Plan To Tour Balkans In Fall”

⁴⁹⁸ NYT 15.8.1971, E14, ”...Moscow’s Balkan Pressure”

Borbassa kerrottiin hyökätyn paria päivää myöhemmin Neuvostoliiton ja sen liittolaisten painostusta vastaan todeten, että puheet neuvostovastaisen akselin syntymisestä olivat ”painajaisenkaltaisia ja kassandramaisia hallusinaatioita”. Lisäksi Borba totesi, että unkarilaisraportin laatijat tiesivät varsin hyvin kuinka paljon Jugoslaviassa vastustettiin akseleita ja jopa niiden moderneja muotoja kuten blokkeja ja sotilasliittoja.⁴⁹⁹ Tämä oli luonnollisesti viittaus itäblokkiin ja Varsovan liittoon. Tad Szulcs toi kuitenkin esiin myös yhdysvaltaisten virkamiesten näkökulman siitä, että Kiina pyrki horjuttamaan Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain vaikutusvaltaa, ja tähän liittyi myös Kiinan lisääntynyt aktiivisuus Balkanin alueella⁵⁰⁰. Osin tähän liittyen ja osin Nixonin Pekingiin kutsumisen myötä Bernard Gwertzman näki Kiinan vastaisen kampanjoinnin kiihtyneen Neuvostoliiton mediassa⁵⁰¹. Elokuun 21. päivänä julkaistu kommentaari antoi ymmärtää, että nimenomaan Neuvostoliiton omavaltainen toiminta Tšekkoslovakiassa oli saanut romanialaiset, jugoslavalaiset ja albanialaiset lähestymään Kiinaa, sillä he arvelivat Neuvostoliiton mahdollisesti kohdistavan heihin samanlaisia toimenpiteitä kuin Tšekkoslovakiaan⁵⁰². Tässä tapauksessa siis juuri sen kaltainen Neuvostoliiton voimapolitiikka, jonka toteutumisen mahdollisuutta Balkanilla oli spekuloitu Kiinan vaikutusvallan kasvamisen myötä, olikin itse asiassa juuri se syy, minkä vuoksi Kiinan vaikutusvalta Balkanilla oli alkanut kasvaa.

Gwertzman pohti kuukautta ennen Brežnevin matkaa Jugoslaviaan, että juuri Kiinanpyrkimysten estäminen oli jännitysten lieventämisen ohella eräs matkan päämotiiveista⁵⁰³. Hyökkäykset Neuvostoliiton ja itäblokin mediassa Kiinaa vastaan jatkuivat syyskuussa liittyen niin Kiinan Balkanin politiikkaan kuin ”militarismiin”⁵⁰⁴. Kiinaa ja Balkania vastaan kohdistetut tuomiot itäblokkissa nähtiin 11.9. ilmestyneessä kommentaarissa erityisen voimakkaina sitä taustaa vasten, että Neuvostoliitto oli pyrkinyt sovinnollisempaan suuntaukseen suhteissaan lännen ja jopa Israelin kanssa. Lisäksi kommentaarissa jälleen verrattiin Balkanin ja Kiinan osalta vallitsevaa tilannetta itäblokin mielenilmauksissa Tšekkoslovakian miehitystä edeltäneeseen propagandaan ja sotilaalliseen varustautumiseen itäblokkissa.⁵⁰⁵

Myös Brežnevin Jugoslavian-vierailua laajalti kommentoinut James Feron näki vierailun aikana paljon merkkejä siitä, että Brežnevin pyrkimyksenä oli Kiinan vaikutusvallan kaivattaminen, ja että vuoden mittaan Kiinan ja Balkanin suhteeseen liitetyt aspektit itäblokkissa

⁴⁹⁹ NYT 17.8.1971, 9, ”Yugoslavs Criticize Soviet-Bloc Moves”

⁵⁰⁰ NYT 18.8.1971, 2, Tad Szulcs, ”Peking Is Seeking to Erode Soviet and U.S. Influence”

⁵⁰¹ NYT 26.8.1971, 4, Bernard Gwertzman, ”Soviet Says China Bars Border Pact”

⁵⁰² NYT 21.8.1971, 26, ”Prague’s Tragic Anniversary”

⁵⁰³ NYT 31.8.1971, 6, Bernard Gwertzman, ”Moscow Announces Kosygin Will Visit Algeria in October”

⁵⁰⁴ NYT 5.9.1971, 3, Hedrick Smith, ”Soviet, Increasing Attack, Says China Has ‘Military Psychosis’”

⁵⁰⁵ NYT 11.9.1971, 26, ”Moscow’s Triple Policy”

kuten Belgradin, Bukarestin, Tiranin ja Pekingin muodostama akseli vaikuttivat vahvasti vierailun etenemisen taustalla⁵⁰⁶. Sinänsä kuitenkin matkan tuloksiin viittasi esimerkiksi se, että Brežnev matkusti vierailun jälkeen juuri Jugoslaviaa ja Kiinaa kohtaan esitetyn propagandan julistamisessa vahvasti profiloituneeseen Unkariin keskustelemaan Jugoslaviaan kohdistetun asenteen uudelleenarvioinnista. Vierailu lievensi jännitteitä ja lähensi Neuvostoliiton ja Jugoslavian sekä myös itäblokin ja Jugoslavian suhteita ainakin virallisesti.⁵⁰⁷ Tämän täytyi oletettavasti siis merkitä vähemmän hyökkäävän suhtautumisen omaksumista Jugoslaviaa ja Kiinaa kohtaan myös Unkarissa, kuten Feronin totesi. Feronin mukaan virallisten tahojen reaktiot Belgradissa viittasivat Kiinaan todeten, että sen kanssa muodostetun kaltaiset yhteydet paransivat rauhan ja turvallisuuden edellytyksiä, jotka olivat sitoutumattoman maailman perusta.⁵⁰⁸ Hedrick Smith kuitenkin näki myös, että Romania pyrittiin tarkoituksella jättämään Neuvostoliiton toimesta eristyksiin maan läheisen Kiinan-suhteen vuoksi, sillä Brežnev ei Jugoslavian-käyntinsä jälkeen vierailut Romaniassa⁵⁰⁹. Tämä oli kiintoisassa kontrastissa Jugoslavian vierailun jännitystä lieventäneisiin tuloksiin.

Kiinnostavaa oli myöskin se, että vaikka Kiina aiheutti erimielisyyksiä Neuvostoliiton ja Jugoslavian välille, olivat ne Kiinan YK-jäsenyyksymyksen suhteen samalla linjalla kannattaen Kiinan jäsenyyttä ja Taiwanin erottamista jäsenyydestä, mikä oli vastoin esimerkiksi Yhdysvaltain kannattamaa ”kahden Kiinan jäsenyyden” ratkaisua⁵¹⁰. Lokakuussa YK:n tapaamisessa Lazar Mojsov kuitenkin ilmaisi, että Nixonin politiikka oli ”uusi alku”, vaikka hän totesikin myös, että Jugoslavia kannatti Albanian ajamaa yhden, kommunistisen Kiinan jäsenyyttä; tässä Mojsov viittasi juuri Nixonin Kiinan-politiikkaan⁵¹¹. Francis T.P. Plimpton totesi puolestaan Kiina YK-jäsenyyttä ennakoivassa analyysissään, että Kiina itse asiassa haastaisi ja jättäisi varjoonsa niin Jugoslavian kuin Intiankin kolmannen maailman johtavana maana⁵¹². Myös Tad Szulcs näki Kiinan pyrkivän kolmannen maailman johtoon YK-jäsenyyden saavutettuaan⁵¹³. Raija Vallan ja Erkki Karjalaisen mukaan Kiina pyrki taistelemaan sitoutumattoman liikkeen kautta Neuvostoliiton vaikutusvaltaa vastaan. Sitoutumattomaan liikkeeseen kuuluva kolmas maailma eli kehitysmaat oli heidän nähdäkseen ilmeisesti

⁵⁰⁶ NYT 23.9.1971, 1, James Feron, ”Brezhnev, Visiting Belgrade, Denies Doctrine of ‘Limited Sovereignty’”; NYT 25.9.1971, 3, James Feron, ”Tito and Brezhnev Said to End Talks on Document on Relations”; NYT 26.9.1971, E3, James Feron, ”A Heavy Strain On the Party Line: Brezhnev and Tito”

⁵⁰⁷ NYT 26.9.1971, 1, 11, James Feron, ”Brezhnev Accepts Yugoslav’s View On Independence”

⁵⁰⁸ NYT 27.9.1971, 4, James Feron, ”Belgrade Accord Called Compromise”

⁵⁰⁹ NYT 28.9.1971, 15, Hedrick Smith, ”Urgent Moscow Meeting Of Politburo Is Reported”

⁵¹⁰ NYT 23.9.1971, 1, 14, Henry Tanner, ”U.S. Loses Round In U.N. Campaign For ‘2 China’ Plan”

⁵¹¹ NYT 21.10.1971, 18, Henry Tanner, ”Russian Derides U.S. Plan on China”; NYT 21.10.1971, 18, Excerpts From Statements in General Assembly on the Representation of China”

⁵¹² NYT 19.9.1971, SM30, Francis T.P. Plimpton, ”When China Gets Into the U.N.”

⁵¹³ NYT 7.11.1971, 18, Tad Szulcs, ”China Expected to Champion Underdeveloped Lands at U.N.”

juuri se taho, joka lähensi Kiinaa ja Jugoslaviaa valtiotasolla sen lisäksi, että Kiina pyrki yhdistämään Neuvostoliittoa vastustavia sosialistimaita.⁵¹⁴

4.3 Ulkopoliittikka: Jugoslavia ja länsi

Titon vierailu Yhdysvaltoihin oli Jugoslavian ja lännen suhdetta koskevan uutisoinnin näkyvin teema vuonna 1971, mutta se ei nostanut esiin samanlaisia suuria spekulatioita ja epävarmuutta kuin Brežnevin vierailu Jugoslaviaan. Suurempia haasteita liittyi Titon vierailuun Italiassa, joskin tällöinkin oli esillä erilaisia näkemyksiä siitä, missä määrin esiin nousset Triesten kysymys oli edelleen asialistalla valtiopoliittisella tasolla.

Jugoslaviaa käytettiin kesäkuussa jälleen esimerkkinä historiallisessa kontekstissa. Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa analysoivassa kirjoituksessaan Louis J. Halle totesi, että Yhdysvaltain kylmän sodan alun aikaisessa kommunismin patoamisen innossa edes Titon Neuvostoliiton äänekäs vastustaminen ollut saanut Yhdysvaltoja ymmärtämään kuinka väärä oli periaate siitä, että kaikki kommunistit olivat loppujen lopuksi vain Moskovan palvelijoita sen vallankumouksen levittämisessä⁵¹⁵. Toukokuussa oli puolestaan esillä esimerkki entisestä Connecticutin demokraattisenaattorista Thomas J. Doddista, jonka kerrottiin pian vuoden 1959 senaattiin tulonsa jälkeen hermostuneen kollegalleen J.W. Fulbrightille siitä, että näki tämän tukevan rahallisesti mieluummin kommunistista Jugoslaviaa kuin antikommunistista Espanjaa⁵¹⁶.

Kesäkuussa julkaistiin myös vuodelta 1964 peräisin ollut Yhdysvaltain hallinnon laatima viesti, joka oli tarkoitettu J. Blair Seabornille, joka oli kanadalainen jäsen Vietnamin sotaa kansainvälisesti valvoneessa International Control Commissionissa. Viestissä selvennettiin erilaisia Yhdysvaltain Vietnamin sodankäyntiin liittyviä perusteluita ja näkemyksiä ja toivottiin ilmeisesti Seabornin toimivan Yhdysvaltain näkökantojen ilmaisijana. Ikään kuin vastapainona Yhdysvaltain sotapolitiikalle kommunisteja vastaan Vietnamin eräässä viestin kohdassa haluttiin myös painottaa Yhdysvaltain rauhanomaista rinnakkaiseloä monien kommunistihallintojen kuten Jugoslavian ja Puolan hallintojen kanssa, minkä lisäksi mainittiin kyseisten hallintojen hyötynneen taloudellisesti ja muuten siitä, että ne kehittivät kommunismia vain omilla kansallisilla alueillaan, eivätkä pyrkineet laajentumaan muualle.⁵¹⁷ Tito toimi esimerkkinä myös W. Averell Harrimanin pohtiessa heinäkuussa Yhdysvaltain suhtautumisen muodostumista kommunistiseen Pohjois-Vietnamiin. Harrimanin mukaan Yhdysvaltain oli

⁵¹⁴ Valta & Karjalainen 1980, 137

⁵¹⁵ NYT 6.6.1971, 40, Louis J. Halle, ”After Vietnam – Another Witchhunt?”

⁵¹⁶ NYT 25.5.1971, 43, ”Ex-Senator Dodd Is Dead at 64; Censured in 1967 by Colleagues”

⁵¹⁷ NYT 13.6.1971, 36, ”U.S. Note to Canada on Points For Envoy to Relay to Hanoi”

tärkeää havaita, että vietnamilaiset kommunistit ymmärsivät Titon tavoin, että välttääkseen suurten kommunistivaltojen dominanssin, heidän tuli omata suhteet länteen ja erityisesti Yhdysvaltoihin.⁵¹⁸

Titon tulevasta lokakuisesta Yhdysvaltain vierailusta kerrottiin The New York Timesissa ensimmäisen kerran heinäkuun lopulla, ja samassa yhteydessä todettiin että muun muassa Yhdysvaltain korkeimman oikeuden entinen puheenjohtaja Earl Warren sekä diplomaatti Shirley Temple olivat Titon vieraana. Konservatiivisen republikaanin Templen todettiin ihaillevan Titoa rauhalle omistautuneena johtajana.⁵¹⁹ Syyskuussa ennen Titon vierailua uutisoitiin myös 20 vuoteen ensimmäisestä jugoslavalaisesta sotilasvaltuuskunnasta, joka vieraili Yhdysvalloissa. Pentagonin lähteet kutsuivat ryhmää virallisesti ”opintoryhmäksi”. Uutisen mukaan vierailu ei kuitenkaan herättänyt miltei lainkaan huomiota julkisuudessa vaikkei se ollutkaan salainen.⁵²⁰

Jugoslavian lehdistössä kommentoitiin Nixonin ilmoitusta vierailla Moskovassa, toteamalla, että vierailu vähentäisi maailman jännitteitä, mutta uutisessa ei sinänsä ollut mitään sensaatiomaista⁵²¹. Nixonin taas uutisoitiin muutamaa päivää ennen Titon vierailun alkua kehottaneen Yhdysvaltain kansalaisia osoittamaan huomaavaisuutta ja kunnioitusta Titoa kohtaan. Tällä nähtiin olevan taustansa Titon aikaisemman, vuoden 1963 vierailun aikana tapahtuneissa välikohtauksissa, mutta mahdollisesti myös neuvostojohtaja Kosyginia vastaan tämän Kanadan vierailun aikana järjestetyissä mielenosoituksissa.⁵²² Josip Močnikin mukaan artikkelissa Nixon oli osoittanut viestinsä Yhdysvalloissa oleville ääriemigranttitaloille⁵²³. Bernard Gwertzmanin uutinen tarkensikin Titon vierailun alussa, että Nixonin kehotus oli liittynyt nimenomaan serbi- ja kroaattiemigranttien aiheuttamien välikohtausten estämiseen. Vierailun asialistalla Gwertzman kertoi olevan esimerkiksi Nixonin kiinnostuksen Titon Brežnevää koskevia vaikutelmia kohtaan, Titon kiinnostuksen Yhdysvaltain pyrkimykseen parantaa välejä Kiinan kanssa sekä Titon Yhdysvaltain Lähi-idän kannan selvittäminen egyptiläisiä varten. Yhdysvaltain virkamiehet totesivat uskovansa Titon pitävän Nixonin kutsua henkilökohtaisena voittona sekä kunnianosoituksena Jugoslavian saavuttamasta asemasta lännessä.

⁵¹⁸ NYT 15.7.1971, 31, W. Averell Harriman, “A Reasonable Chance”

⁵¹⁹ NYT 24.7.1971, 12, James F. Clarity, ”Tito to Visit Nixon in October”

⁵²⁰ NYT 16.9.1971, 9, ”Yugoslav Mission Closes Visit To U.S.”

⁵²¹ NYT 14.10.1971, 4, “Article 1 -- No Title”

⁵²² NYT 23.10.1971, 37, ”Nixon Asks Public to Treat Tito Courteously on Visit”

⁵²³ Močnik 2008, 124

Titon avustajien kerrottiin toivovan maiden välisten suhteiden parantamisen lisäksi maiden välisen kaupan kasvua.⁵²⁴

Robert B. Semple Jr. kuvasi Titon vastaanottoa tämän ensimmäisellä valtiotason vierailulla Yhdysvaltoihin poikkeuksellisen lämpimäksi. Gwertzmanin esiin tuomien aiheiden lisäksi vierailun aikana uskottiin tuotavan esiin Yhdysvaltain omistautuminen Jugoslavian sitoutumattomuudelle. Nixon kommentoi seuraavasti: ”Olkoon ystävytemme Jugoslavian ja Yhdysvaltain välillä vakaa ja vahva [...] ja olkoon omistautumisemme jokaisen maailman valtion oikeudelle olla itsenäinen rauhan maailmassa yhtä vakaa ja vahva”. Tito myös avasi Nixonille Egyptin kantoja Lähi-idän tilanteen ratkaisemiseksi ja totesi, että siinä missä hän tuki Naton ja Varsovan liiton tasapainossa tapahtuvaa joukkojen vähentämistä Euroopassa, ei hän vastaavasti uskonut yksipuolisen joukkojen vetämisen palvelevan Euroopan vakauden asiaa.⁵²⁵

Gwertzman myös esitteli Titon Neuvostoliittoon ja sen Lähi-idän toimintaan liittyvien näkemysten analysoimista Nixonille. Tito muun muassa kertoi Nixonille kuulleen Brežneviltä, ettei Neuvostoliitto suunnitellut jäävänsä Lähi-itään pysyvästi, vaan vetäytyisi, kun alueen tilanne selviäisi. Lisäksi Brežnev oli painottanut Titolle, että Neuvostoliitto halusi parhaita mahdollisia suhteita Yhdysvaltain kanssa. Tito osoitti myös optimismia ”yhteisen kielen” löytymisestä supervaltiojen välillä. Tito tosin totesi myös, ettei hänen tarkoituksenaan ollut toimia välittäjänä. Yhdysvaltain virallisten tahojen mukaan Titon tietoja ei ollut syytä epäillä, mutta Brežnevin ratkaisuehdotukset Lähi-idän tilanteeseen eivät vaikuttaneet realistisilta. Tito ilmaisi joka tapauksessa, että hänen mielestään Intian ja Pakistanin väliset jännitteet olivat suurempi uhka rauhalle kuin Lähi-idän tai Kaakkois-Aasian tilanteet. Tito kehui Nixonia todeten keskustelut tämän kanssa hyvin oleellisiksi ja hyödyllisiksi, minkä lisäksi Tito ylisti Nixonin työtä uusien neuvottelumahdollisuuksien avaajana.⁵²⁶ Mikä Titon ”välittäjän” asema olikin, Egyptin presidentti Anwar Sadat kertoi kuitenkin myöhemmin joulukuussa haastattelussaan, että Tito oli välittänyt hänelle tärkeitä tietoja Nixonin kanssa käymistään keskusteluista⁵²⁷.

Vierailuun liittyvä kommentaari totesi Titon saapuneen Yhdysvaltoihin otollisesti tasapainottamaan Brežnevin vierailua Jugoslaviaan ja täten toteuttamaan rooliaan sitoutumattoman maailman etujen ajajana. Jugoslavian pyrkimys saada äänensä esiin tulevassa Euroopan

⁵²⁴ NYT 28.10.1971, 2, Bernard Gwertzman, ”Tito to Visit Nixon in Capital Today”

⁵²⁵ NYT 29.10.1971, 2, Robert B. Semple Jr., ”Nixon and Capital Greet Tito Warmly”

⁵²⁶ NYT 30.10.1971, 5, Bernard Gwertzman, ”Tito Reports Soviet Pledge on Mideast”

⁵²⁷ NYT 13.12.1971, 22, ”Excerpts From Text of Interview With Sadat”

turvallisuuskonferenssissa heijastettiin maan pelkoon Neuvostoliiton yrityksestä saada Jugoslaviasta yliote Titon hallintokauden jälkeen. Tähän liittyi kirjoituksen mukaan myös pyrkimys saada Brežneviltä takuut Jugoslavian suvereniteetille. Itsenäisen, kehittyvän Jugoslavian todettiin olevan niin selkeästi Yhdysvaltain ja sen eurooppalaisten liittolaisten intresseissä riippumatta siitä, johtivatko maata kotimaiset kommunistit, että Washingtonin tuli tarjota Jugoslavialle kaikki mahdollinen käytännöllinen apu lukuun ottamatta suoraa sotilaallista sitoumusta, jota Tito ei joka tapauksessa voisi hyväksyä. Lisäksi ilmaistiin, kuinka tärkeää Yhdysvalloille ja toipuvalle Länsi-Euroopalle Titon selviäminen välikiristä Stalinin kanssa oli ollut, ja että Nixon varmasti ilmaisisi Titolle Yhdysvaltain intressinä olevan itsenäisen Jugoslavian selviytymisen myös Stalinin seuraajista.⁵²⁸

Nan Robertson toi esiin vierailun aikana myös Titon persoonallisempaa puolta, artikkelissaan, jossa hän kuvasi Titoa sydämellisiksi, hauskaksi ja vaikeaksi havaita tämän vierailun aikana; viimeinen seikka johtui vahvoista turvatoimista, mihin liittyen Robertson mainitsi Titon hallinnon vastaiset toimenpiteet Yhdysvalloissa. Uutiskonferenssissa Tito kommentoi pitävänsä Yhdysvalloissa eniten liikemiesten yritteliäisyydestä, vaikkei ollutkaan Yhdysvaltain demokratiakäsityksen kanssa samaa mieltä. Demokratiasta Jugoslaviassa hän puolestaan totesi sen koskettavan kaikkia, paitsi ”tuhoavia elementtejä”, joille sitä ei suotu. Tämä kommentti herätti kuulijoissa naurunremakan. Tito kutsui Nixonia ”arvostetuksi ystäväkseen” ja Nixon puolestaan kommentoi Titoa todeten: ”Hänellä on vahvoja näkemyksiä, mutta hän pysyy keskustelemaan kenen tahansa kanssa maailmassa. Hän on johtaja, jossa on väriä, huumoria ja joka omaa uskomattoman muistin. Hän on erinomainen ihmisten arvioija. Tulemme erinomaisesti toimeen. Ja hän ei pelkää meitä”. Robertson kuvasi myös muuten Titon inhimillisiä ulottuvuuksia pohtien esimerkiksi tämän ruokailutottumuksia, ulkonäköä, huumorintajua, tapoja ja kielitaitoa.⁵²⁹

Vierailun päätöskommunikeassa Nixon kerrottiin korostaneen Jugoslavian sitoutumattomuuden ja itsenäisyyden tärkeyttä ja ylipäänsä sitoutumattomien maiden politiikan merkitystä kansainvälisten suhteiden positiiviselle kehitykselle. Tämän lisäksi Tito ja Nixon ilmaisivat tyytyväisyyttään Jugoslavian ja Yhdysvaltain välisiin suhteisiin, ja Tito osoitti suurta kiinnostusta Yhdysvaltain ulkopoliittisiin aloitteisiin. Myös johtajien neuvotteluilmapiiriä kehuttiin ja päätöskommunikea nostettiin Titon avustajien toimesta tärkeydessä Jugoslavian ja Neuvostoliiton välisten sopimusten rinnalle.⁵³⁰ Nixonin kerrottiin myös jo vuosikymmentä

⁵²⁸ NYT 30.10.1971, 30, ”Leader of the ’Third World’”

⁵²⁹ NYT 31.10.1971, 16, Nan Robertson, ”Tito in Capital: Hearty, Funny and Difficult to View”

⁵³⁰ NYT 31.10.1971, 17, ”Nixon Gives Tito Send-Off Praise”

aiemmin todenneen Titosta: ”Ei voida sanoa, että Tito on vapaan maailman liittolainen. Sanoisin, että Tito on yksinkertaisesti Titon liittolainen... meidän pitää joka tapauksessa rohkaista häntä hänen ottamassaan itsenäisessä asemassa”⁵³¹.

Nixonin tapaamisen ohella Titon Yhdysvaltain-matkaan sisältyi esimerkiksi vierailu avaruuskeskukseen Houstonissa, tutustuminen Texas Medical Centeriin sekä käynti Kaliforniassa, missä hän tapasi esimerkiksi suuryrittäjä Leonard Firestonen⁵³². Los Angelesissa serbi- ja kroaattiemigranttien kerrottiin järjestäneen mielenosoituksia Titon hotellin ulkopuolella. Yhdysvalloista Tito jatkoi matkaansa Kanadaan, jossa turvatoimet jatkuivat tiukkoina.⁵³³ Ottawassa Titolle esiteltiin joen pienoismallia, jonka tuottaman informaation kerrottiin olevan hyödyllistä sadan vuoden kuluttua, mihin Tito reagoi hätkähdyksellä. Albin Krebsin kirjoittaman kommentin mukaan oli selvää, että Tito ei ajatellut asioita niin pitkälle eteenpäin.⁵³⁴ Jugoslavia oli joutunut Kanadassa myös sisäpoliittisen keskustelun kohteeksi, sillä pääministeri Pierre Trudeauhun suhtauduttiin epäillen joidenkin poliitikkojen toimesta Kanadan edustajainhuoneessa, koska tämän nähtiin haluavan korvata vanha ystävyys Kanadan ja Yhdysvaltain välillä uusilla, läheisillä suhteilla Kiinan, Neuvostoliiton, Jugoslavian ja muiden kommunististen maiden kanssa⁵³⁵. Titon henkilökohtaiseen arvostukseen Kanadassa viittasi kuitenkin se, että hänelle kerrottiin myönnettävän kunniaatohtorin arvon Dalhousien yliopistosta⁵³⁶. Titon kerrottiin Yhdysvaltain, Kanadan ja Iso-Britannian kattaneen matkansa päätteeksi lausuneen, että hän odotti nyt toiveikkaampana ja innokkaampana lisää kehitystä ja mahdollisuuksia maailmanrauhalle⁵³⁷.

Alex N. Dragnich oli lokakuun lopussa myös kritisoinut Titon vierailua yleisönosastokirjeessään todeten, että koska The New York Timesissa oli niin säännöllisesti hyökätty Kreikan diktatuuria vastaan ja myös hiljattain kritisoitu Yhdysvaltain varapresidentti Spiro Agnewin matkaa sen johtajien luokse, pitäisi lehden olla tasapuolisesti kriittinen siitä, että Nixon oli kutsunut vierailulle Titon. Tito johti Dragnichin mukaan hallintoa, joka oli ollut paljon Kreikan diktatuuria brutaalimpi.⁵³⁸ Marraskuussa kerrottiin vielä, että Agnew oli todennut Kreikan-matkaansa kritisoiville tahoille, ettei ollut havainnut kyseisten kriitikoiden vaativan

⁵³¹ NYT 31.10.1971, E3, ”Foreign Notes”

⁵³² NYT 31.10.1971, 17, ”Tito Visits Space Center”; NYT 1.11.1971, 10, ”Tito Visiting California”

⁵³³ NYT 3.11.1971, 12, ”Yugoslav Leader Arrives in Canada After Tour of U.S.”

⁵³⁴ NYT 4.11.1971, 57, Albin Krebs, ”Notes on People”

⁵³⁵ NYT 5.11.1971, 12, Jay Walz, ”Trudeau’s Foes Say in Commons He Lets Friendship With U.S. Deteriorate”

⁵³⁶ NYT 7.11.1971, 5, ”Tito Visits Halifax”

⁵³⁷ NYT 9.11.1971, 4, ”Tito Is Home From Tour”

⁵³⁸ NYT 30.10.1971, 30, Dragnich, Alex N., ”Invitation to Tito”

demokraattisten reformien Jugoslaviassa esille ottamista Titon vierailun aikana tai että Kissingerin pitäisi ottaa demokratiakysymys esiin vieraillessaan Kiinassa Chou En-lain luona⁵³⁹.

Muutoin Jugoslavian länsisuhteista tuotiin esiin esimerkiksi tammikuussa tapahtuma, joka oli kiinnostavalla tavalla paralleelissa jugoslavialaisen Prahassa toimineen lehtimiehen Velimir Budmirin tapauksen kanssa. Länsisaksalaisen Der Spiegel-lehden toimittaja Hans Peter Rullmannin kerrottiin nimittäin saaneen Jugoslaviassa kuuden vuoden vankeustuomion vakoilusta ulkovallan hyväksi; kyseistä ulkovaltaa ei jutussa identifioitu⁵⁴⁰. Kesäkuussa sitten kerrottiin, että Rullmannin jouduttua olemaan jo kaiken kaikkiaan 15 kuukautta vangittuna, vapautui hän Titon armahdettua hänet, mistä hän oli Titolle suuresti kiitollinen. Rullmannin mukaan hänen kirjoittamansa artikkeli, joka johti hänen pidätykseensä, kertoi huhutusta armeijan vallankaappauksesta Titoa vastaan. Rullmann totesi kuitenkin myös, ettei hän ollut kirjoittanut artikkeleita siten kuin se julkaistiin.⁵⁴¹ Vaikka Titon armahduksen motiivit jäivätkin jutun pohjalta hämärän peittoon, oli tämä tapaus kuitenkin muistutus Jugoslavian yhteiskunnan sananvapauskäsityksen tietyistä vahvoista tabuista. Columbia Universityn kansainvälisen lain professori Wolfgang Friedmann käytti puolestaan sen sijaan valtiollisella tasolla Jugoslaviaa ja Länsi-Saksaa toukokuussa julkaistussa yleisönosastokirjeessään esimerkkinä siitä, että varsinaisten diplomaattisten suhteiden solmiminen maiden välisten suhteiden hoidossa oli tullut vähemmän tärkeäksi, sillä esimerkiksi Jugoslavia ja Länsi-Saksa olivat aiemmin olleet vuosia ilman diplomaattisia suhteita, mutta kuitenkin ne tuona aikana omasivat intensiivisiä kauppaa- ja muita suhteita⁵⁴².

Ranska puolestaan toimi C.L. Sulzbergerin kesäkuuisessa analyysissä esimerkkinä länsiblokin maasta, joka hoiti suhteitaan itsenäisesti esimerkiksi Neuvostoliiton kanssa, mikä ei täysin miellyttänyt Yhdysvaltoja, mutta toisaalta taas hieman vastaavasti Washington kehitti läheisempiä suhteita kommunistimaiden ”individualistien”, Romanian ja Jugoslavian kanssa⁵⁴³. Vielä joulukuun lopussa Sulzberger totesi, että Ranskan puolustusministeri Michel Debré tunsu, että Ranskan, kuten Pohjois-Vietnamin, Ruotsin, Sveitsin ja Jugoslavian, oli lopulta turvauduttava omaan voimaansa puolustaakseen omia, elintärkeitä intressejään⁵⁴⁴.

Jugoslavian suhde Italian kanssa koki The New York Timesin uutisoinnin perusteella jälleen haasteita italialaisen neofasismen taholta. Maaliskuussa, jolloin Titon oli tarkoitus saa-

⁵³⁹ NYT 14.11.1971, 122, Kevin Phillips Washington, ”Will Agnew dump Himself?”

⁵⁴⁰ NYT 7.1.1971, 3, ”Belgrade Jails West German”

⁵⁴¹ NYT 16.6.1971, 7, ”Newsman Pardoned by Tito Returns to West Germany”

⁵⁴² NYT 16.5.1971, E12, Friedmann, Wolfgang, ”China, U.S. and U.N.: A Proposal”

⁵⁴³ NYT 23.6.1971, 45, C.L. Sulzberger, ”Brezhnev’s Piece of Cake”

⁵⁴⁴ NYT 31.12.1971, 19, C.L. Sulzberger, ”France and Nonalignment”

pua vierailulle, jonka oli edellisvuoden joulukuussa perunut, vierailu joutui neofasistien protestien kohteeksi, ja nämä vihjailivat Jugoslavian pyrkivän vetää Italian sitoutumattomien maiden leiriin. Lisäksi neofasistit painostivat Italian hallintoa Triesten kysymyksestä ja vaativat, ettei Jugoslavian oikeutta sen hallussa pitämään Triesten lähialueeseen saanut tunnustaa. Titon ja Italian johdon todettiin kerrotun haluavan sivuuttaa Triesten tapaamisessaan.⁵⁴⁵ Titon vierailun aikana Paul Hofmann kertoi, että turvatoimet Italiassa olivat vankimmat vuosiin. Hofmann mainitsi artikkelissaan myös kahdesta Jugoslaviaa vastaan suunnattuna mielenilmauksena toteutetusta pommi-iskusta. Johtajien välillä ei kuitenkaan ilmennyt eripuraisuutta Italian presidentti Giuseppe Saragatin kutsuessa Titoa korkean arvovalan maailmassa omaavaksi valtiomieheksi ja Titon kuvatessa Jugoslavian ja Italian suhdetta esimerkiksi siitä, kuinka kaksi erilaisen yhteiskuntajärjestelmän maata pystyi saamaan aikaan hedelmälliset taloudelliset ja poliittiset suhteet. Vierailun pääteemoiksi oli ilmoitettu esimerkiksi Euroopan turvallisuus sekä Lähi-idän tilanne.⁵⁴⁶ Vierailua käsittelevässä kommentaarissa nähtiin, että vaikka tietyt Benito Mussolinin perinnön vaalijat halusivat protestoida vierailua ja pommejakin oli räjähtänyt, suurin osa italialaisista ei halunnut provosoitua Triesten kysymyksestä, koska näkivät sen lopullisesti ratkenneen vuonna 1954. Triesteen viitaten kommentaari näki vierailun ja Titon ja Saragatin positiiviset lausunnot osoituksena siitä, että kärsivällisyydellä ja hyvällä tahdolla oli mahdollista epätäydellisessä maailmassa ratkaista keskinäisen tyytyväisyyden vallitessa ongelma, joka ei vain vaikuttanut hankalalta, vaan kantoi sisällään kolmannen maailmansodan siemenet. Näin ollen, kommentaari totesi, Titon ele asettaa sepele italialaisen tuntemattomaan sotilaan haudalle Piazza Veneziassa Victor Emmanuelin monumentilla omasi symbolista merkitystä, jota kyynisten valtiomiesten ja väsyneiden diplomaattien ei pitäisi olla huomioimatta.⁵⁴⁷

Ranko M. Brashich otti kommentaarin hyvin kriittisesti kantaa yleisönosastokirjeessään huhtikuussa todeten, että tosiasiaissa Triesten kysymystä ei ollut sivuutettu, mistä osoituksena Italian hallitus ei ollut edellisessä joulukuussa kumonnut ulkoministerinsä Triesteä koskevia kommentteja siitä, etteivät Triesten alueen hallintoa koskevat rajat olleet välttämättä saaneet lopullista muotoaan, eikä ulkoministeri ollut myöskään eronnut virastaan. Brashichin mukaan Tito kuitenkin ”hyvänä kommunistina” uskoi, että tämä lausunto oli jo unohdettu, ja hän oli innokas kuulemaan Saragatin ylistyssanoja. Brashich kysyi vielä kirjeensä lopuksi, millä pe-

⁵⁴⁵ NYT 25.3.1971, 2, ”Italian Neo-Fascists Protest State Visit By Tito”

⁵⁴⁶ NYT 26.3.1971, 2, Paul Hofmann, ”Tito Begins 5-day Visit to Italy Under Heavy Security”

⁵⁴⁷ NYT 27.3.1971, 28, ”Tito on Piazza Venezia”

rusteella The New York Timesissa oli vedetty johtopäätös, että Italian ja Jugoslavian välinen rajakysymys oli ratkennut jo 1954.⁵⁴⁸

4.4 Ulkopoliittika: muut Jugoslavian ulkopoliittiset kysymykset

Vuosi 1971 toi jälleen esiin uutisoinnissaan uudenlaisia yksittäisiä esimerkkejä Jugoslavian asemassa olevan maan tavasta hoitaa ulkosuhteitaan ympäri maailmaa. Jugoslavian ja Lähi-idän suhteen vuoden raportointi jatkoi kuitenkin tutuissa asetelmissaan suhteessa aikaisempiin vuosiin. Egyptissä vierailleen Jugoslavian ulkoministeriön alivaltiosihteerin Radivoj Uvalicin kerrottiin tammikuussa vakuuttaneen isännilleen, että hänen hallintonsa ajoi Egyptin kantoja Lähi-idän kysymyksessä niin alikehittyneiden maiden kuin Yhdysvaltojenkin kanssa asioidessaan⁵⁴⁹. Jugoslaviaalaisten diplomaattien kerrottiin puolestaan helmikuussa ilmaisevan uskoansa sen suhteen, että Yhdistynyt arabitasavalta oli halukas ottamaan todellisia askelia kohti neuvoteltua rauhaa Lähi-idässä. Lisäksi he toivoivat Titon voivan välittää Kairoon jonkinlaista viestiä Yhdysvalloilta siitä, että Israel oli myös valmis antamaan periksi asemastaan.⁵⁵⁰ Tämä uutinen siis kuvasi Titon ja Jugoslavian roolia Lähi-idän välittäjänä. Israelilainen virkamies kuitenkin pani myös merkille muutamaa päivää myöhemmin, että Egyptin presidentti Sadatin puhe Titon kunniaksi järjestetyllä illallisella poikkesi Lähi-idän tilannetta koskevasta haastattelusta, jonka hän antoi Newsweek-lehdelle⁵⁵¹.

Titon välittäjän asemaa kuvasi jälleen artikkeli, jossa hänen kerrottiin saaneen Neuvostoliiton hallinnon viestin Sadatin kanssa käymiensä Lähi-idän tilannetta koskevien keskustelujensa loppupuolella. Kerrottiin myös huhuista, joiden mukaan hän voisi tavata Egyptissä toimivan yhdysvaltalaisdiplomaatin, Donald C. Bergusin. Ennen Egyptiin tuloaan Titon kerrottiin jo olleen yhteydessä Nixonin, Kosyginin, Iso-Britannian pääministeri Heathin ja Ranskan presidentti Pompidoun kanssa. Titon kerrottiin olevan huolissaan Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton sotilaallisesta väliintulosta Lähi-idässä, mikäli tilanne siellä vakavoituisi. Lisäksi todettiin, että hänen sanottiin vastustavan ajatusta ”neljän suuren”, Yhdysvaltain, Neuvostoliiton, Iso-Britannian ja Ranskan, muodostamista rauhanturvajoukoista ja suosivan sen sijaan sitoutumattomien maiden muodostamia YK-joukkoja. ”Neljän suuren” vastustamisessa Titon nähtiin olevan Israelin linjoilla, mutta muuten hän näytti kannattavan arabien kantaa. Tito totesi puheessaan, ettei Israel voisi olettaa pysyvänsä entiteettinä turvassa, ellei se muuttaisi poli-

⁵⁴⁸ NYT 25.4.1971, E14, Brashich, Ranko M., ”Yugoslav-Italian Border”

⁵⁴⁹ NYT 24.1.1971, 3, John L. Hess, ”Egypt Rebuffs U.S. on Truce Extension”

⁵⁵⁰ NYT 9.2.1971, 2, ”Yugoslavs See Hope”

⁵⁵¹ NYT 16.2.1971, 13, ”Israelis See Some Hope”

tiikkaansa, joka kiisti muilta oikeuden suvereniteettiin ja entiteettiin. Egyptiläinen poliittinen kommentaattori Ibrahim Amer totesi myös, että Tito pelkäsi supervaltojen yhteenottoa, mikäli Lähi-idän taistelut puhkeaisivat jälleen.⁵⁵² Tito korosti lisäksi Sadatin kanssa Gunnar Jarringin johtamien välitystoimien merkitystä Lähi-idän konfliktin uudelleenkihtymisen estämisessä ja maailmanrauhan turvaamisessa⁵⁵³.

Maaliskuun alussa Alfred Friendly Jr. totesi artikkelissaan, että Romania, Unkari ja Jugoslavia pelkäsivät, että suurvaltojen yhteenotto Lähi-idässä voisi jyrkentää Neuvostoliiton asennetta niitä kohtaan ilmeisen paineettomamman kauden jälkeen. Niin Romania kuin Jugoslaviakin syyttivät Israelia siitä, että Israelin peräänantamattomuus arabeja kohtaan Lähi-idän kysymyksessä oli vaarantanut rauhanponnistelut.⁵⁵⁴ YK:ssa puolestaan meni läpi Intian, Mauritanian, Pakistanin, Tansanian ja Jugoslavian esittämä julkilausuma, jossa Israelin hallinto sen valtaamalla alueilla tuomittiin. Yhdysvallat ja Guatemala äänestivät päätöstä vastaan.⁵⁵⁵ Maaliskuun lopussa Titon raportoitiin myös keskustelleen Yhdistyneen arabitasavallan ulkoministerin kanssa Italiassa, ja Italian johdon kerrottiin havainneen uudenlaista maltillisuutta Titon Lähi-idän kannoissa. Titon arabivaltojen tukemisesta ei jäänyt epäselvyyttä, mutta hänen kerrottiin puhuneen Israelista epätavallisen hillitysti. Toisaalta Titon kerrottiin tuomineen Israelin itsepintaisuuden ja tinkimättömyyden.⁵⁵⁶ Syyskuussa taas YK:n erityiskomitean, jonka edustajat olivat Jugoslaviasta, Ceylonista ja Somaliasta, uutisoitiin aikovan raportoida YK:n yleiskokoukselle, että Israel valmisteli vastoin Geneven vuoden 1949 sopimusta pysyvää hallintoa valtaamalla arabialueilla. Komitea syytti Israelia muun muassa arabien joukkokarkotuksista ja heidän korvaamisestaan israelilaisilla.⁵⁵⁷

Jugoslavian aikaisempaan rooliin Lähi-idässä viitattiin joulukuussa esiintuodulla, vuoteen 1956 ja Suezin kriisiin liittyvällä esimerkillä. Tuolloin Jugoslavia oli käyttänyt erityistä YK:n ”Uniting For Peace”-resoluutiota yleiskokouksen koolle kutsumiseksi. Tämä tapahtui, kun Egyptiin Israelin ohella hyökänneet Ranska ja Iso-Britannia olivat veto-oikeudellaan estäneet YK:n turvallisuusneuvoston tulitaukovaatimuksen voimaantulon.⁵⁵⁸ Terence Smith raportoi joulukuussa myös tuoreesta YK:ssa ehdotetusta resoluutiosta, joka vaati Israelia sitoutumaan vetäytymään kaikilta sen valtaamilta arabialueilta. Resoluution tukijamaina olivat

⁵⁵² NYT 19.2.1971, 8, Raymond H. Anderson, ”Tito, Conferring in Egypt, Receives Soviet Message”

⁵⁵³ NYT 21.2.1971, 2, Raymond H. Anderson, ”Hopes For Peace and Hints of Spring Warm the Mood of Cairo”

⁵⁵⁴ NYT 4.3.1971, 15, Alfred Friendly Jr., ”Israeli Stand Worries Eastern Europe”

⁵⁵⁵ NYT 16.3.1971, 14, ”Israeli Occupation Role Condemned by U.N. Group”

⁵⁵⁶ NYT 28.3.1971, 19, ”Tito And Egyptian Have Talks In Italy”

⁵⁵⁷ NYT 12.9.1971, 12, ”U.N. Unit to Accuse Israel of Violating Occupation Accord”

⁵⁵⁸ NYT 8.12.1971, 19, Kathleen Teltsch, ”Acheson Initiated Method of Shifting Deadlocked U.N. Issues to the Assembly”

16 maata Aasiasta ja Afrikasta sekä Euroopasta Kypros ja Jugoslavia. Resoluutio oli samalla linjalla Jarringin ehdotuksen kanssa, mutta Israel ei ollut valmis hyväksymään sitä.⁵⁵⁹ Jugoslavian, Ceylonin ja Somalian edustaman komitean tutkimuksen pohjalta YK:n yleiskokous myös äänesti äänin 53-20, että Israelin tuli kumota arabien maiden haltuunottoon, arabien karkottamiseen ja israelilaisasutuksen perustamiseen johtava politiikkansa. Israelin mielestä äänestys oli poliittisesti ja moraalisesti sisällötön ja oli seurausta komiteaa edustavien, Israelia tunnustamattomien maiden levittämästä arabipropagandasta.⁵⁶⁰

Jugoslavian ja Intian läheisestä suhteesta kertoi Inidra Gandhin helmikuinen toteamus siitä, että maat olivat hiljattain yhdessä Egyptin kanssa uusineet kolmenvälisen sopimuksensa⁵⁶¹. Lokakuussa Tito suoritti myös vierailun Intiaan, jossa keskustelun aiheena oli maailmanpoliittisten kysymysten ohella Intian ja Neuvostoliiton elokuussa solmima, rauhaa, ystävyyttä ja yhteistyötä koskeva keskinäinen sopimus. Jugoslaviaalaisten lähteiden mukaan sopimus merkitsi sitoutumattomalle maalle uudenlaista askelta, mutta Jugoslavian hallitus oli hyväksynyt Intian vakuuttelut siitä, ettei sopimus vaikuttaisi Intian politiikkaan. Jugoslaviaalaiset itse kuitenkin painottivat, ettei vastaavanlainen sopimus tullut heidän kohdallaan kyseeseen. Jugoslavian kerrottiin tukevan Intian vaatimuksia poliittisesta ratkaisusta Itä-Pakistanin bengalien itsenäistymispyrkimyksille.⁵⁶² Tito myös vetosi Intiaan ja Pakistaniin, jotta nämä selvittäisivät keskinäiset erimielisyytensä rauhanomaisesti⁵⁶³. Yhtä kaikki Titon tuki Intialle oli Itä-Pakistanin kriisin osalta selvää Titon ja Gandhin yhdessä julistaessa vierailun päätöskommunikeassa kansallisten vapautusliikkeiden tukemista kolonialistista hallintaa vastaan. Kyseinen fraasi oli intialaisen virallisen lähteen mukaan valittu Intian vaatimuksesta kuvaamaan Länsi-Pakistanin kohdistamaa riistoa Itä-Pakistanin bengaleita kohtaan. Jugoslavia yhtyi kommunisteissa myös Intian huoleen kriisin sosiaalisista, poliittisista ja taloudellisista vaikutuksista.⁵⁶⁴ Joulukuussa YK:ssa Jugoslavia ei kuitenkaan äänestänyt Intian kanssa Argentiinan ehdottamaa Intian ja Pakistanin välistä aselepo- ja vetäytymisvaatimusta vastaan kuten esimerkiksi Neuvostoliitto teki⁵⁶⁵. Ceylon puolestaan oli kiinnostava esimerkki maasta, jonka hallinnon uutisoitiin huhtikuussa olevan kiitollinen aseavusta ääriivasemmistolaisia kapinallisia vastaan niin Intian, Iso-Britannian, Yhdysvaltain, Neuvostoliiton, Egyptin, Pakistanin kuin

⁵⁵⁹ NYT 10.12.1971, 7, Terence Smith, "Egypt Is Backed In U.N. Resolution"

⁵⁶⁰ NYT 21.12.1971, 10, "U.N. Bids Israelis Rescind Annexation of Arab Lands"

⁵⁶¹ NYT 14.2.1971, 58, Dom Moraes, "Indira Gandhi Is Either Hated or Adored"

⁵⁶² NYT 17.10.1971, 9, "Tito Visits India 5th Time Since '54"; Itä-Pakistanin tilanne siis viittasi Bangladeshin valtion syntyprosessiin

⁵⁶³ NYT 18.10.1971, 3, "Photo Standalone 1 -- No Title"

⁵⁶⁴ NYT 21.10.1971, 4, "Tito Supports India On Pakistani Crisis"

⁵⁶⁵ NYT 8.12.1971, 1, 19, Eric Pace, "U.N. Assembly, 104-11, Urges Truce"

Jugoslaviankin hallinnoille⁵⁶⁶. Muista Aasian maista Filippiinien uutisoitiin joulukuussa ha-
kevan parempia suhteita kommunistimaiden kanssa; Jugoslavian erityisyys kommunistimaana
ei tässä yhteydessä korostunut⁵⁶⁷.

Jugoslavian hallinnon käyttäminen Chileen liitettävänä esimerkkinä oli esillä tänäkin
vuonna. C.L. Sulzberger totesi 2.4. julkaistussa analyysissään, että kummallista kyllä Yhdys-
vallat oli luultavasti vähemmän ideologisesti huolissaan Chilen hallinnosta kuin Neuvostoliit-
to ja voisi oppia tottumaan neutralistiseen mutta ystävälliseen marxilaiseen valtioon, joka olisi
eräänlainen ”latinalaisen Amerikan Jugoslavia”⁵⁶⁸. Chilen hallinnon talousvaltuuskunta pyrki
solmimaan kontakteja toukokuisella matkallaan Itä-Eurooppaan joka tapauksessa Jugoslavian
ohella yhtä lailla myös Varsovan liiton maihin⁵⁶⁹. Muutoin latinalaisesta Amerikasta esiin
nousi myös Kuuba, joka Yhdysvaltain lentopallojoukkueen Havannan-vierailun jälkeen kriti-
soi jugoslavialaisen julkaisun näkemystä siitä, että ”lentopallodiplomatia” voisi olla rinnas-
teista ”pingpong-diplomatiale”, jolla siis viitattiin Yhdysvaltalain pöytätennispelaajien Kii-
nan-vierailujen tuottamaan diplomaattiseen edistykseen⁵⁷⁰.

Afrikan maista Jugoslavian hallinnon kuvaa täydensi tänä vuonna Sudan, jonka välit
Neuvostoliittoon ja itäblokkiin olivat huonontuneet rajusti Sudanissa epäonnistuneen vasem-
mistolaisen vallankaappausyrityksen ja sitä seuranneiden vasemmistokapinallisten teloitusten
seurauksena. Jugoslavia ei ollut yhtynyt Neuvostoliiton ja itäblokin teloitusten tuomitsemi-
seen, mutta sen lisäksi uutisoitiin, että Neuvostoliiton ja Sudanin suhteiden välittämisen mah-
dollisuus oli tullut ilmi ilmoituksesta, että Titon läheinen avustaja oli aikeissa välittää Titolta
jonkin viestin Sudanin johdossa paikkansa säilyttäneelle kenraali Gaafar Nimeiryille.⁵⁷¹ Näin
ollen Titon mahdollisesta välittäjän roolista uutisoitiin riippumatta siitä, minkälaisista sisältöä
hän Nimeiryille tarkoitettu viestinsä itse asiassa sisälsikään.

Maaliskuussa Tito suoritti ensimmäisenä kommunistisena valtionpäämiehenä virallisen
vierailun Vatikaaniin keskustellen paavi Paavali VI:n kanssa Lähi-idästä, idän ja lännen suh-
teista sekä muista kansainvälisistä ongelmista. Titon mukaan Jugoslavian ja Vatikaanin nä-
kemykset suurimpien kansainvälisten ongelmien osalta olivat lähellä toisiaan tai identtisiä, ja
hän toivoi myös Jugoslavian ja Vatikaanin myönteisten suhteiden kehitykselle jatkoa. Paavi

⁵⁶⁶ NYT 24.4.1971, 11, Ceylon to Re-Educate Rebels Not Involved in Violence”; Ceylon oli nykyisen Sri
Lankan tuolloinen nimi

⁵⁶⁷ NYT 16.12.1971, 6, ”Philippines, in Shift, to Seek Ties in East Europe”

⁵⁶⁸ NYT 2.4.1971, 39, C.L.Sulzberger, ”The U.S.A. and Chile”

⁵⁶⁹ NYT 16.5.1971, 13, Juan de Onis, ”Chile Sends Trade Team to East Europe”; NYT 29.5.1971, 1,2, Theodore
Shabad, ”Aide Says Chile Will Seek Ties to Soviet Trade Bloc”

⁵⁷⁰ NYT 5.9.1971, E5, George Volsky, ”Why Castro Put Up the ‘No Exit’ Sign: Cuba”

⁵⁷¹ NYT 31.7.1971, 2, Eric Pace, ”Sudanese Curb on Soviet Advisers Reported”; NYT 1.8.1971, 3, Eric Pace,
”Technicians Reported Out”

vastasi kunnioittavansa ja lämpimästi arvostavansa Jugoslaviaa, jolla oli suuri roomalaiskatonlinen väestönosa. Hän myös painotti Titon vierailun olevan osa erilaisten ja usein ristiriitaisien kulttuurien kanssakäymistä. Paavi huomioi, että Tito oli laajentanut ulkopoliittista vaikutusvaltaansa jopa Euroopan ulkopuolelle ja ylisti Titon pyrkimyksiä rauhan ja paremman kansainvälisen ymmärryksen eteen.⁵⁷² Tito myös mainittiin syyskuussa erikseen nimeltä niiden johtajien joukosta, jotka olivat lähettäneet paaville syntymäpäivätoivotuksen⁵⁷³. John Deedy kommentoi, että Titon, jonka hallinto oli pitänyt kardinaali Stepinacia sotarikollisena vangittuna ja kotiarestissa, suhteiden jälleentuonti Vatikaanin kanssa antoi tietyllä tapaa sinettinsä kylmän sodan prelaattien, kuten Stepinacin, ”todistuksille”⁵⁷⁴. James Feronin mukaan mikään muu Itä-Euroopan maa ei ollut päässyt lähelle Jugoslavian virallisia suhteita Vatikaanin kanssa⁵⁷⁵.

Muihin kansainvälisiin kysymyksiin liittyen Jugoslavian uutisoitiin olevan Meksikon ja Ruotsin ohella niiden blokkeihin kuulumattomien maiden joukossa, jotka olivat arvostelleet supervaltojen haluttomuutta suostua biologisen ja kemiallisen sodankäynnin sekä maanalaisien ydinkokeiden kieltoon⁵⁷⁶. Heinäkuussa puolestaan Belgrad pääsi toimimaan kansainvälisen lakimieskokouksen isäntäpaikkana. Kokoukseen uutisoitiin osallistuvan 3000 lakimiestä 114 maasta, ja uutisen mukaan kokouksen sanottiin olevan suurin koskaan järjestetty lakimiesten tapaaminen. Jugoslavian hallinto ei kuitenkaan ollut hyväksynyt Taiwanin ja Kambođžan delegaatioiden saapumista, vaikka oli vakuuttanut kaikkien maiden lakimiesten olevan tervetulleita. Etelä-Afrikan ja Rhodesian delegaatioita ei myöskään hyväksytty paikalle. Jugoslavian viranomaisten selitys oli, että kyseiset neljä maata estivät samalla tavalla jugoslavia-laisten edustajien osallistumisen. Neuvostoliitto ja Kiina eivät puolestaan myöskään osallistuneet kokoukseen.⁵⁷⁷

Jugoslavian asemasta tiedonvälityksen suhteen muistutti uutinen siitä, että Itä-Eurooppaan lännestä ohjelmaa lähettänyt Radio Free Europe ei suunnannut lähetyksiään Jugoslaviaan⁵⁷⁸. Jugoslavian todettiin joulukuussa myös olevan ainut kommunistimaa, joka oli liittynyt kansainväliseen Intelsat-tiedonvälityshankkeeseen, tosin muut kommunistimaat oli-

⁵⁷² NYT 30.3.1971, 1, 3, Paul Hofmann, ”Tito Makes Plea for Arabs in Talk With Pope”

⁵⁷³ NYT 27.9.1971, 1, ”Pope Paul Observes His 74th Birthday”

⁵⁷⁴ NYT 3.10.1971, E6, John Deedy, ”In the End, Fate Dealt Him Short: Mindszenty:”

⁵⁷⁵ NYT 11.11.1971, 15, James Feron, ”Top Vatican Aide Goes To Poland”

⁵⁷⁶ NYT 5.5.1971, 3, Thomas J. Hamilton, ”Mexico Urges the Nonaligned at Geneva To Press Arms Plans Shelved by Big 2”

⁵⁷⁷ NYT 22.7.1971, 2, Fred P. Graham, ”3000 Jurists From 114 Lands Meet in Belgrade”

⁵⁷⁸ NYT 24.1.1971, 1, Benjamin Welles, ”Ban Sought on C.I.A. Aid For Radio Free Europe”

vat osoittaneet kiinnostusta sitä kohtaan. Neuvostoliiton kerrottiin kylläkin myös suunnittele-
van kilpailevaa Intersputnik-hanketta.⁵⁷⁹

4.5 Jugoslavian sisäpolitiikka

Vuoden 1971 Jugoslavian sisäpolitiikkaa koskeva uutisointi keskittyi The New York Timesis-
sa vahvasti maan sisäpoliittisen kriisin kehittymiseen ja Kroatian tapahtumiin, kuten olettaa
sopikin. Tämän lisäksi uutiset tarjosivat kuitenkin myös katsauksia Jugoslavian yhteiskunnal-
liseen elämään erilaisten yksittäisten elävien esimerkkien kautta. Kaiken kaikkiaan voidaan
joka tapauksessa todeta, että Jugoslavian sisäisten tapahtumien uutisoinnin perusteella maan
todellinen tuleva suunta, ongelmien konkretisoiminen ja niiden ratkaiseminen olivat hämärän
peitossa.

Tammikuun lopussa The New York Timesissa nousi esiin serbien ja kroaattien välinen
kiista kielestä, mikä ilmeni serbien ja kroaattien yhteistä virallista serbokroatian sanakirjaa
koskevan projektin keskeytymisenä. Kroaattien kulttuurijärjestö Matica Hrvatska näki uutisen
mukaan serbien tehneen yhteistyön jatkamisen mahdottomaksi ja ilmaisi, että olisi hyödylli-
sempää luoda erillinen kroatiankielinen sanakirja. Lisäksi kroaattimielipide oli, ettei serbien,
kroaattien, bosnialaisten ja montenegrolaisten käyttämää kieltä voitu enää objektiivisesti pitää
yhtenä ja samana kielenä. Serbit olivat kroaattien mukaan estäneet kroaatin kieltä koskevan
itsenäisen työn ja luovuuden olemalla tunnustamatta sen huomattavaa kulttuurista arvokkuutta
ja itsenäisyyttä. Serbit taas syyttivät kroaatteja lingvivistisestä sovinismista ja jatkoivat projek-
tia ilman kroaatteja. Uutinen myös muistutti, että vuonna 1967 kieliriidat olivat olleet samalla
lailla esillä.⁵⁸⁰

Helmikuussa julkaistiin puolestaan Alfred Friendly Jr.:n uutinen, joka käsitteli kroaatti-
en kansallismielisyyden nousua. Kyseessä oli Friendly Jr.:n mukaan erikoinen kommunistien
ja katolisten sekä poliitikkojen ja intellektuellien liitto, joka halusi ohjata Kroatian määrää-
mään omasta kohtalostaan ja kontrolloimaan omaa vaurauttaan. Tämän taustalla taas oli Jugo-
slavian desentralisaatiokehitys ja pyrkimys tasa-arvoistaa eri kansallisuuksien asemaa maassa.
Vaikka tätä koskevat kysymykset olivatkin Friendly Jr.:n mielestä pitkälti taloudellisia, yhdisti
kroaatteja kulttuurinen ja etninen tietoisuus, joka oli erittäin kehittynyttä ja kenties jopa liioi-
teltua, hän totesi. Niin yksityiskeskusteluissa kuin julkisissa kannanotoissakin Kroatiassa vaa-
dittiin serbien ylivalan murtamista. Esiin tulivat niin kroaattien halu kontrolloida viennistä,

⁵⁷⁹ NYT 8.12.1971, 95, 105, John Noble Wilford, ”Intelsat Changing World’s Communications”

⁵⁸⁰ NYT 31.1.1971, 8, ”Serbs And Croats In Language Split”

turismista ja vierastyöläisiltä saatuja tuloja omien pankkiensa kautta belgradilaispankkien sijaan, kroaattien tarve puolustaa kieltään kuin myös kroaattien protestointiin koskien liittovaltion kyselyä, joissa kansalaisilla oli mahdollisuus identifioida itsensä kuuluvaksi pienempään ryhmään Kroatian sisällä, minkä kroaatit näkivät pyrkimyksenä kansallisuutensa jakamiseen pienempiin osiin. Friendly Jr:n mukaan kroaatit ymmärsivät, että kansallisuustietoisuuttaan korostaessaan he saattoivat vieraannuttaa ja huolestuttaa muita Jugoslavian kansallisuuksia ajatuksilla Kroatian kiihkokansallisuuden uudesta noususta. Tällaisen asetelman syntymistä Friendly Jr:n haastattelemat kroatialaiset pitivät kuitenkin täysin kohtuuttomana Kroatiaa kohtaan.⁵⁸¹

Friendly Jr. kuvasi helmikuussa myös Titon seuraajaksi laaditun kollektiivisen presidentti-instituution rakennetta ja toimintaa. Uusi instituutio tulisi tarvitsemaan esillä olevien perustuslakiluonnosten perusteella Titon sille ennustamasta suuresta roolista huolimatta liittovaltiota koskevassa politiikassa ja lainsäädännössä myös liittoparlamentin tuen. Luonnosten mukaan monet liittovaltiota koskevat lait puolestaan tulivat jatkossa tarvitsemaan osatasavaltojen paikallisten elinten hyväksynnän. Liittovaltio säilyttäisi vastuun puolustus- ja ulkopoliitikasta, mutta ei voisi luonnosten mukaan tehdä uusia, osatasavaltojen lakien kanssa ristiriidassa olevia kansainvälisiä sitoumuksia, elleivät paikalliset elimet siihen myöntyneet. Myös taloudessa osatasavalloille oltiin antamassa lisää valtaa koskien esimerkiksi rahapolitiikkaa, ulkomaankauppaa ja liittovaltion budjettiin käytettäviä varoja.⁵⁸²

Huhtikuussa Friendly Jr. kuitenkin palasi Jugoslavian sisäisiin hankaluuksiin todeten, ettei kommunistihallinto pystynyt puuttumaan taloudellisiin ja poliittisiin ongelmiin ollessaan itsekin jakautuneessa tilassa. Friendly Jr. totesi keskushallinnon heikkouden johtuvan juuri sen valmistautumisesta suurempaan desentralisaatiokehitykseen. Lisäksi hän esitti mielenkiintoisen näkemyksen, että Jugoslavian kommunistipuolue oli keskittyneempi väitettyihin ulkoihin vihollisiin kuin sisäisen toisinajattelun kehittymiseen. Borbassa olleessa pilakuvassa Jugoslavian kartan päälle oli naulattuna ilmoitus: ”Suljettu inventaariota varten”; Friendly Jr.:n mielestä tämä kuvasi täydellisesti Jugoslavian kehitystä yhteiskuntana, joka sanoi odottavansa jotakin tapahtuvaksi, mutta ei pyristellyt.⁵⁸³ Mitä ilmeisimmin Friendly Jr. ei siis ollut vakuutunut Jugoslavian hallinnon kyvystä pitää maan sisäisiä asioita hallinnassaan. Näissä olosuhteissa Friendly Jr.:n mukaan paikalliset kiistat ja erityisesti serbien ja kroaattien välinen vanha vihamielisyys pääsivät esiin. Hän esitti, että desentralisaation myötä kroaatit epäilisivät edel-

⁵⁸¹ NYT 10.2.1971, 4, Alfred Friendly Jr., ”Croatian Nationalism Gets New Impetus”

⁵⁸² NYT 28.2.1971, 22, Alfred Friendly Jr., ”A 14-Man Presidency Is Planned to Succeed Tito”

⁵⁸³ NYT 12.4.1971, 13, Alfred Friendly Jr., ”Divisions Plague Yugoslav Leaders”

leen serbien pyrkivän dominoimaan liittovaltiota, kun taas serbit uskoivat kroaattien haluavan uhrata liittovaltion kehitysintressit oman vaurautensa tavoittelun vuoksi. Friendly Jr.:n totesi, että tämä vastakkainasettelu oli myrkyttänyt yhtä lailla intellektuellien välit ja jakanut nuorison ja opiskelijat paikallisiin ryhmiin.⁵⁸⁴

Kolme päivää myöhemmin ilmestyi uutinen, että Jugoslavian suurlähettiläs Tukholmassa, Vladimir Rolović, oli kuollut kroatialaisten, itseään oikeistolaisiksi nimittäneiden ääriryhmän edustajien ammuttua häntä edellisellä viikolla. Jugoslavia vaati syyllisille ankaraa rangaistusta ja välittömiä toimenpiteitä Ruotsissa olevien kroaattien liikkeen kukistamiseksi.⁵⁸⁵ Friendly Jr.:n uutinen seuraavalta päivältä taas kertoi Titon uhkaavan ratkaista Jugoslavian sisäisen kriisin vaikka sitten puhdistamalla puolueensa. Tito lupasi pian nimetä Jugoslavian yhteiskuntaa tuhonneet tahot ja sanoi kutsuvansa Jugoslavian tilanteesta vastuussa olevat puoluevirveilijät keskusteluun yhtenäisyyden kysymyksestä yhteiskunnassa, jonka sisällä haviteltiin lisää paikallista autonomiaa. Friendly Jr. kirjoitti, että Titon vahvoista sanoista huolimatta poliittiset tarkkailijat Belgradissa epäilivät, oliko Titon auktoriteetti riittävä pitääkseen puolueen kasassa. Friendly Jr. totesi, että helmikuussa tavatessaan puoluejohtoa Brionilla, oli Tito onnistunut desentralisaatiokonsensuksen luomisessa vain osittain. Vaikka desentralisaatiota koskevat perustuslakiehdotukset olivat olleet aluksi julkisessa suosiossa, osa serbeistä halusi säilyttää Serbian hallitsevan roolin liittovaltiossa ja kroaatit halusivat takuita suuremmasta rahaliikenteen kontrollointimahdollisuudesta kuin mitä ehdotukset mahdollistivat. Tämän lisäksi Serbia pelkäsi menettävänsä otteensa Kosovosta, Friendly Jr. lisäsi.⁵⁸⁶

Seuraavana päivänä ilmestyneessä kommentaarissa suurlähettilään murha ja Titon uhkaus puolueensa puhdistamisesta esitettiin rinnakkain todeten niiden alleviivaavan raivokkaiden kansallisten virtausten esiintymistä Jugoslaviassa ja niiden aiheuttamaa uhkaa Jugoslavian olemassaololle yhtenäisenä valtiona. Lisäksi todettiin, että nyt spekulointi yhtenäisyyden säilyttämisestä Titon jälkeisen ajan Jugoslaviassa oli muuttunut siihen, voitaisiinko yhtenäisyyttä säilyttää edes Titon valtakaudella, ja voisiko Tito toteuttaa puhdistuksensa tehokkaasti kaikkialla. Pahimmaksi skenaariksi kommentaari totesi Jugoslavian hajoamisen pieniksi valtioiksi, jolloin koko Kaakkois-Euroopan tilanne muuttuisi täysin ja potentiaalisesti erittäin vaaralliseksi. Kommentaari uskoi, että Albania ja Bulgaria voisivat havitella Kosovoa ja Makedoniaa, Neuvostoliitto miltei varmasti hallitsevaa vaikutusvaltaa tai protektoraattia Serbias ja Italia saattaisi turvallisuusintressiensä vuoksi etsiä vaikutusvaltaa Sloveniassa ja Kroati-

⁵⁸⁴ Ibid.

⁵⁸⁵ NYT 15.4.1971, 14, "Yugoslav Envoy To Sweden Dies of Wounds By Croats"

⁵⁸⁶ NYT 16.4.1971, 3, Alfred Friendly Jr., "Tito Threatens Purge in Unity Crisis"

assa. Mahdollisuudet kansainväliseen jännitykseen ja konfliktiin olivat Jugoslavian hajotessa kauhistuttavia, ja uhkasivat Euroopassa pitkään jatkunutta rauhaa, kommentaari ilmaisi. Lopussa todettiin vielä, että kaikkien järkevien ihmisten tuli toivoa, että Jugoslavian vihaiset nationalistit löytäisivät kohtuulliset kompromissit salliakseen strategisen valtion säilymisen yhtenäisenä ja vapaana.⁵⁸⁷ Kommentaarissa kiinnittää huomiota paljon se, että se väistämättäkin yhdisti vahvasti toisiinsa kroaattien toiminnan Jugoslaviassa ja kroaattiemigranttien terrorin ulkomailla, kun samalla oletettavasti monen The New York Timesin lukijan oli haasteellista arvioida, missä määrin samanlaisia motiiveja ja toimintatapoja näiden kahden tahon välillä ylipäänsä esiintyi. Toinen ilmenevä asia on, että Titon luomaa hallintoa pidettiin kommentaarin näkökulmasta oikeutettuna sen vuoksi, että se kykeni pitämään Jugoslavian yhtenäisenä, ja sen olemassaolo esti jopa vakavan kansainvälisen konfliktin syntymisen. Kolmanneksi voidaan todeta, että kommentaari näki kansallisia päämääriä ajavat tahot Jugoslaviassa melko yksiselitteisesti järkevyyden vastavoimana riippumatta niiden tavoitteista ja toiminnan voimakkuudesta. Ivo Goldstein on todennut, että kroaattiemigranttien terroriteot, joihin suur- lähettilään murha kuului, tekivät kroatialaisten järkevät ja loogiset liberalisoinnin ja taloudellisen reformin vaatimukset paljon hankalammiksi ja loivat länessä kuvan siitä, että ekstremismi hallitsi Kroatian poliittista liikehdintää muiden vaihtoehtojen edellä. Lännen vahva tuki Titon politiikalle ja Jugoslavian yhtenäisyydelle oli Goldsteinin mukaan osittain seurausta kyseisestä ekstremismistä.⁵⁸⁸

Huhtikuun lopussa ilmestyi Friendly Jr.:n uutinen, joka kertoi Jugoslavian johtajien Titon johdolla pitämästä kriisipalaverista, jossa Tito oli päättänyt saada erimieliset puoluejohtajat yhteisymmärrykseen ja joka käsitteli maan federaation luonteen muutosta. Tämäkin uutinen toi esiin juuri serbien ja kroaattien väliset ongelmat toisaalta käytännön talouskysymyksissä, mutta toisaalta myös siinä, että serbit pelkäsivät kroaattien haluavan irtautua liittovaltiosta, mikä taas herätti henkiin tarinoita kroaattien julmuuksista serbejä kohtaan toisessa maailmansodassa. Kroaatit puolestaan vastasivat syytöksillään serbien pyrkimyksestä pitää ylintä valtaa hallussaan. Näihin syytöksiin olivat yhtyneet myös Kosovon albaanit. Opiskelijat Zagrebista, Splitistä ja Prištinasta kieltäytyivät allekirjoittamasta ”veljeyttä, yhtenäisyyttä ja jugoslavismia” tukevaa julistusta. Friendly Jr. totesi, että ”jugoslavismia” pidettiin kiertoilmaisuna serbien harjoittamalle dominoinnille. Lisänsä toivat Friendly Jr.:n kertoman mukaan myös todistamattomat syytökset siitä, että serbit saivat tukea venäläisiltä omille pyrkimyksilleen, kun taas johtavat kroaattikommunistit valittivat liittovaltiotasolta tulevista syytöksistä,

⁵⁸⁷ NYT 17.4.1971, 28, ”Tensions in Yugoslavia”

⁵⁸⁸ Goldstein 2001, 183-184

joiden mukaan he saivat tukea ulkomailla oleilevilta kroatialaisilta Ustaša-liikkeen äärikansallismielisiltä tahoilta. Belgradilaislehti *Politika* totesi kriisin vaikuttaneen negatiivisesti niin talouteen, lainsäädäntöön kuin puolueen yhdistävään rooliinkin. Se totesi, että yksi kriisipalaveri tuskin ratkaisisi tilannetta, mutta voisi kuitenkin murtaa pattitilanteen.⁵⁸⁹ Tämä artikkeli kuvasi hyvin sitä, miten monet sinänsä hyvin käytännölliset ongelmat esimerkiksi taloudessa tulivat Jugoslaviassa vaikeammaksi ratkaista niiden joutuessa osaksi erilaisten kansallisuuskiihostojen ja kansallisuuksien välisten hallintoa koskevien erimielisyyksien vyyhteä. Toisaalta Friendly Jr. kuitenkin toi tietyllä tavalla esiin, että esimerkiksi kroaattien toiminnan motiivit ja tavat Jugoslaviassa ja ulkomailla saattoivat olla hyvinkin erilaisia.

Friendly Jr. kirjoitti seuraavan päivän uutisessa, että Jugoslavian liittovaltiolle valtion rakenneuudistusten myötä jäävästä taloudellisesta roolista oli Titon järjestämän kokouksen alla edelleen suurta epäselvyyttä, ja kansalliset intressit olivat nousseet vahvasti esiin talouskeskustelussa. Pääministeri Ribičić totesi kokousta avatessaan, että Kroatian johtavien poliitikkojen ja ulkomailla toimivien kroaattien yhteistoiminnasta ei ollut näyttöä, mutta ei myöskään siitä, että liittovaltion elimet ylipäänsä syyttivät kroaatteja moisesta. Jugoslavian sisäisen kriisin lisäksi uutinen kertoi myös siitä, että Bulgaria oli jälleen jyrkentänyt asennettaan Makedoniaa koskevassa kansallisuuskysymyksessä.⁵⁹⁰

Friendly Jr. jatkoi aiheen parissa kokouksen päättymisestä kertovalla uutisella, jossa hän kertoi, että yksityiskohtaiset erimielisyydet oli loppujen lopuksi peitetty loppukommunikeassa tutuilla vaateilla enemmästä yhtenäisyydestä ja paremmasta yhteistyöstä. Kommunikea ei myöskään maininnut mitään niistä puhdistuksista, joita Tito oli julistanut toteuttavansa. Nationalismi kuitenkin tuomittiin jyrkästi koko kommunistisen järjestelmän viholliseksi. Friendly Jr. mainitsi Titon todenneen pari viikkoa aiemmin, että osatasavaltojen erimielisyydet kumpusivat usein taloudellisista kysymyksistä ja ne omaksuivat sitten kansallisuuksia koskevien ongelmien roolin. Kokouksen kommunikeassa tätä yhteyttä ei kuitenkaan ollut ilmaistu, kuten ei myöskään keinoja, jolla taloudelliset erimielisyydet voitaisiin ratkaista, Friendly Jr. kirjoitti. Kommunikea tosin pyysi puoluejäsenten tukea talouden vakauttamistoimenpiteille, mihin kuuluivat rajoitukset palkkoihin, hintoihin ja investointeihin. Mutta kuten Friendly Jr. näki, kommunikea ainoastaan vaati sosiaalisen ilmapiirin luomista tärkeiden sosiaalisten ja taloudellisten kysymysten pikaisempaa yhteisymmärrystä varten.⁵⁹¹ Tämä artikkelin pohjalta näytti siltä, että Friendly Jr.:lle oli muodostunut käsitys siitä, ettei Jugoslavian johtoporras

⁵⁸⁹ NYT 28.4.1971, 5, Alfred Friendly Jr., ”Tito Due to Meet Leaders Today In Crisis”;

⁵⁹⁰ NYT 29.4.1971, 16, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs Open Talks to End Disputes of Rival Nationalities”

⁵⁹¹ NYT 1.5.1971, 7, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs End Parley On Crisis”

ollut pystynyt esittämään todellisia keinoja yksityiskohtaisten käytännön talousongelmien ratkaisemiseksi, vaan pystyi tarjoamaan ainoastaan kommunistisista periaatteistaan kumpua-
via abstraktimpia ratkaisumalleja.

Seuraavan päivän artikkelissa Friendly Jr. kertoi Titon uhanneen laittaa kuriin kotimai-
sen toisinajattelun ja suunnitteli puolueen virkojen uudelleenjakoa. Kiinnostavaa kyllä, Friend-
ly Jr. kirjoitti myös, että Tito oli laittanut suuren osan Jugoslavian vallitsevasta kriisistä ul-
komailla olevien maan vastustajien syyksi. Osansa Titon arvostelusta hänen vappupuheessaan
saivat myös Jugoslavian media, yliopisto-opiskelijat ja professorit sekä ”megalomaanisit”
sijoittajat. Friendly Jr. ilmaisi Titon puheen saaneen aivan uudenlaisen jyrkkyyden sävyn niin
kotimaisia kuin ulkomaisiakin kriitikoita vastaan. Friendly Jr.:n mukaan Tito viittasi Jugosla-
vian ainutlaatuiseseen sananvapauteen kommunistimaiden joukossa todetessaan, että Jugoslavia
demokratia oli asetettu korkealle tasolle ja vahvalle perustalle. Tito kuitenkin jatkoi, ettei de-
mokratiaa voinut olla Jugoslavian yhteiskunnan vihollisille, jotka halusivat taistella kaikkea
sitä vastaan, jota Jugoslaviassa haluttiin saavuttaa. Titon toteamusta ”Tähän asti olemme sal-
lineet liian paljon” seurasivat aplodit yleisöstä. Friendly Jr. kertoi Titon vakuuttaneen, että
Jugoslaviassa suurin osa kansasta tuki hänen hallintoaan edelleen. Toisaalta Tito oli pitänyt
useita vihaisia puheita, joissa hän totesi osatasavaltojen erimielisyyksien vaarantavan Jugo-
slavian kehityksen ja yhtenäisyyden. Titon mukaan Jugoslavian johdon kokous oli päätynyt
yksimielisyyteen. Friendly Jr. kuitenkin myös viittasi jälleen siihen, ettei Tito ilmoittanut,
miten talouskysymykset oli ratkaistu, eikä hän maininnut muutoksista politiikan sisältöön
lukuun ottamatta tarmokkaampaa puolueen ja hallinnon kurin toteuttamista. Tito vakuutti,
ettei Jugoslavia ollut vaarassa hajota ja näki lisääntyvän autonomian osatasavalloille vahvis-
tavan Jugoslaviaa. Sen sijaan puoluevirkeilijät, jotka olivat tulleet liian ”heikoiksi” hoitaak-
seen asemaansa saattaisivat joutua jättämään tehtävänsä. Talouselämän vaikuttajat, jotka oli-
vat toimineet hallinnon vakauttamistoimenpiteitä vastaan, eivät ainoastaan menettäisi puolue-
en jäsenyyttä vaan myös työnsä, Tito lisäsi.⁵⁹² Artikkelista nousi selvästi esiin Jugoslavian
hallinnon demokratiakäsitys: demokratia niille, jotka eivät kyseenalaistaneet puolueen käsi-
tystä siitä. Titon ajatusmaailmasta syntyi kuva, että hän ajatteli autonomian lisäämisen osata-
savalloissa vahvistavan maata, mutta eri asia oli, ottiko hän huomioon, millä konkreettisilla
keinoilla autonomia sen kommunistisen puolueen määräämässä muodossa voisi löytää ratkai-
suja ongelmiin. Friendly Jr.:kin osoitti jälleen konkreettisten ratkaisukeinojen vähyden Titon
puheessa.

---

⁵⁹² NYT 2.5.1971, 3, Alfred Friendly Jr., ”Tito Hints at Crackdown On Domestic Dissenters”

Toisessa samana päivänä ilmestyneessä artikkelissa Friendly Jr. kertoi Titon puhuneen eteläisen Jugoslavian matkansa päätteeksi kriisiin liittyen itsekkäistä, vastuuttomista ihmisistä, joiden kyvyttömyys nähdä välittömiä etujaan pidemmälle vaaransi koko yhteisön menestymisen. Tässä yhteydessä Tito piti pahimpina toimijoina puoluejohtajia, jotka hän lupasi palauttaa ruotuun tai poistaa paikoiltaan ne, jotka olivat menneet toiminnassaan liian pitkälle. Friendly Jr. totesi myös, että serbien ja kroaattien kiistojen muodot vaihtelivat käytännöllisistä mielettömiin, joista jälkimmäiseen kategoriaan Friendly Jr. laski esimerkiksi riitelyn kielestä. Friendly näki, että tämän tunteellisen savuverhon takana todellinen Kroatian itsenäisyyden havittelu koski nimenomaan talouskysymyksiä. Hänen mukaansa ainut hahmo, jonka maine oli pysynyt Jugoslavian johdossa tahrattomana, oli Tito. Mutta Friendly Jr. lisäsi, että Tito joutui työskentelemään kovasti saavuttaakseen konsensuksen, jonka avulla häntä seuraava kollektiivinen presidentti-instituutio edustaisi Jugoslaviaa kokonaisuudessaan, eikä olisi vain kilpailevien osatasavaltojen foorumina.⁵⁹³

Muutamaa päivää myöhemmin Friendly Jr. ilmoitti Titon suorittaneen tarmokkaan poliittisen auktoriteettinsa uudelleenvahvistuksen Jugoslavian itsehallintojärjestelmän edustajien kongressissa pitämässään puheessa vaatien Jugoslaviaan järjestystä, yhtenäisyyttä maan johtohenkilöiltä ja taloudellista kuria tavallisilta kansalaisilta. Friendly Jr.:n mukaan Titon tunteenpurkaus ja sen saamat suuret suosionosoitukset näyttivät viestivän merkittävästä voitosta Titolle hänen taistelussaan estää kommunistipuoluetta jakautumasta kilpaileviin alueellisten ja etnisten intressien mukaisiin ryhmiin. Friendly Jr. lisäsi, että erityisesti Titolle osoitettiin suosiota hänen ylistäessään Jugoslavian sosialismikokeilua ja hyökätessään sitä tai maan yhtenäisyyttä kyseenalaistavia tahoja vastaan. Titon demagogiaa lähentelevä ilmaisu levitti kuulijoiden joukossa tunteellista vakaumusta siitä, että muutoin mitäänsanomaton kokous oli jollakin tapaa kehittänyt uuden sysäyksen Jugoslavian kehitykselle ongelmien keskellä, Friendly Jr. totesi.⁵⁹⁴

Tito myös viittasi halveksuen länsimaisen journalistin näkemykseen, jonka mukaan Jugoslavian kommunistisesta johdosta oli tullut täysin aseeton, julistaen: ”Meillä on paljon ammuksia”. Tito lisäsi myös, ettei välittömiä julkisia puhdistuksia puolueessa ollut tulossa, sillä se vain lisäisi hämmennystä ihmisten joukossa, jotka olivat joutuneet ”keinotekoisien psykoosin” uhreiksi. Hän totesi, ettei kaikkea Jugoslavian johtoportaan kokouksessa käsiteltyä voinut tuoda julkisuuteen, mutta hän totesi toimivansa asteittain organisoidakseen puolueen uudel-

⁵⁹³ NYT 2.5.1971, E3, Alfred Friendly Jr., “All Tito Wants Is A Little Bit of Unity: Yugoslavia:”

⁵⁹⁴ NYT 9.5.1971, 13, Alfred Friendly Jr., ”Tito, in Vigorous Reassertion of His Personal Authority, Demands Party Unity and Economic Discipline”

leen ja varmistaakseen sen ideologisen yhtenäisyyden. Tito antoi ymmärtää, että hänen vastustajiaan olivat puolueen johtohenkilöt, jotka asettivat paikalliset intressit yhteisen hyvän edelle, kuten myös ”eläkkeellä olevat kenraalit”, jotka eivät olleet saaneet yhteiskunnalta tavoittelemaansa asemia sen huipulla. Titon mukaan niillä työläisillä, jotka eivät tulleet toimeen, oli oikeus valittaa, mutta hänen mielestään kukaan jugoslavialainen ei enää halunnut palata sotaa edeltäneeseen kapitalistiseen järjestelmään nähtyään sosialismin edut. Friendly Jr. mukaan Tito myös viittasi keskusjohtoisuudessaan Jugoslaviassa pannaan julistettuun neuvostokommunismiin naurua nostattaneella lausahduksellaan: ”Mitä taas toiseen puoleen tulee, en sano mitään”. Kuitenkin Tito totesi, että liittovaltion hallinnon pitäisi talouspolitiikassa osittain saada takaisin keskusjohtoista valtaansa, kun osatasavaltojen paikallinen vastuu oli lisääntymässä. Liioitellut investoinnit ja epärealistiset projektit vailla riittävää taloudellista taustatukea tai järkevyyttä täytyi pysäyttää, kuten oli tehty poliittisista syistä ylläpidetyille tehtaille ja arvovaltaisille teollisuudenhaaroille, jotka loivat työpaikkoja, mutta eivät voittoa, Tito jatkoi. Mutta Friendly Jr. ilmaisi artikkelin lopussa, ettei Titon puhe sen kummemmin kuin itse kongressikaan paneutunut syvälle Jugoslavian taloudellisiin ongelmiin, joita olivat tarkkailijoiden mukaan inflaatiokierre ja alueellinen eriarvoistuminen liittyen pyrkimyksiin saada sosialistinen järjestelmä sopeutumaan markkinapohjaiseen talouteen.⁵⁹⁵ Eräs artikkelin sisältäneistä arvoituksista piilee siinä, mitä Tito käytännössä tarkoitti ”ideologisella yhtenäisyydellä”, kuinka se oli suhteutettavissa Jugoslavian talouselämää koskeviin kysymyksiin ja ongelmiin, joihin Tito ei Friendly Jr.:n mielestä ollut taaskaan pureutunut erityisen konkreettisesti ja kuinka selkeästi tämä kysymys avautui osana The New York Timesin tuottamaa Titon hallinnon kuvaa.

Toukokuun lopussa ilmestynyt Friendly Jr.:n artikkeli loi synkkää kuvaa Jugoslavian sananvapaus- ja ihmisoikeustilanteesta. Hän kertoi valtion kampanjan estää toisinajattelun kohdanneen suurta vastustusta lehtiä julkaisevilta tahoilta sekä opiskelijoilta, jotka protestoivat kolmen muun opiskelijan pidätystä. Friendly Jr.:n mukaan Jugoslavian johdon kriisipalaverin myötä esiin tullut kampanja oli kohdistunut Belgradin yliopiston opiskelijajärjestön julkaisuun yliopiston ollessa ainut instituutio Jugoslaviassa, joka oli täysin kaavavaltuuta perustuslakimuutoksia vastaan. Kyseistä julkaisua oli pyritty takavarikoimaan ennen sen levitystä kuten myös oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisemaa lehteä; jälkimmäisessä tapauksessa tosin paikallinen oikeusistuimi esti sensuuriyrittäjänsä. Belgradilainen Večernje Novosti-lehti puolestaan hermostui Zagrebiin suunnatun painoksensa takavarikoimista, joka johtui siitä, että lehdessä

---

⁵⁹⁵ Ibid.

oli ollut piirros pöydästä joka oli peitetty ruudullisella liinalla. Syyttäjän mukaan liina kuvasi Kroatian shakkiruudullista vaakunaa ja tyhjillään olevalla pöydällä vihjailtiin Kroatian johtajien paikallisten intressien ajamisesta. Lehden vastaus tähän oli, että jos syyttäjä näki mustavalkoisessa piirroksessa punavalkoisen ruudukon, pitäisi sen saman tien takavarikoida kaikki lehden numerot, ja yhtä hyvin päivittäisen shakkidiagrammin voisi tulkita poliittisesti. Sloveniassa puolestaan opiskelijat järjestivät istumamielenilmauksen opiskelijoiden pidätysten vuoksi. Heidän mukaansa pidätykset loukkasivat opiskelijoiden oikeutta ilmaista poliittisia mielipiteitä. Poliisit puolestaan totesivat, että pidätettyjä epäiltiin Titon loukkaamisesta ja vihamielisen propagandan levittämisestä.⁵⁹⁶

Heinäkuun 18. ilmestyi Friendly Jr.:n artikkeli, jossa hän totesi, että kroaattien ja serbien välistä jännitettä oli pyritty korjaamaan takaamalla serbivähemmistön oikeudet Kroatiassa vahvemmin lainsäädännössä esimerkiksi kieli-, kulttuuri- ja koulukysymysten osalta. Friendly Jr.:n mukaan kyseessä oli suuri liike kroaattien ja serbien välisen korjaamiseksi. Hän piti myös Kroatian myönnytyksiä serbeille yhtenä ensimmäisistä merkeistä siitä, että Titon pyrkimys palauttaa maa järjestykseen oli onnistunut ainakin yhdessä osatasavallassa. Friendly Jr. jatkoi, että esimerkiksi Serbia, jolla oli oma tyytymätön albaanivähemmistönsä, ei ollut vielä itse tehnyt konkreettisia muutoksia omaan lainsäädäntöönsä. Hän pani kuitenkin merkille, että belgradilaislehti Politika, joka ei aina ollut ottanut Kroatiassa tapahtuvaa kehitystä ylistyksellä vastaan, suhtautui nyt Kroatiassa tehtyihin muutoksiin kansallisuuksien välisen kitkan ratkaisemiseksi erittäin positiivisesti.⁵⁹⁷

Muutamaa päivää myöhemmin sen sijaan ilmestyi Friendly Jr:n raportti kahden suurempaa poliittista ja kulttuurista autonomiaa Kroatialle ajaneen kroaatin, Šime Đodanin ja Marko Veselican erottamisesta kommunistisesta puolueesta. Friendly Jr. kirjoitti, että Titon pyrkimyksen tukahduttaa Kroatian intellektuellien ja opiskelijoiden separatistisen liikkeen toiminta nähtiin olevan tapahtuman taustalla. Hän lisäsi, että päätöksen tehneen Kroatian kommunistipuolueen kokouksen edustaja oli viitannut huhuihin Titon puuttumisesta asiaan, mutta ilmaissut myös, että kroaatit kykenivät korjaamaan itse epäkohtansa ilman ulkopuolista piiskaamista. Friendly Jr. lisäsi, että tästä huolimatta tapahtunut täytti nimenomaan Titon lupauksen puoluetta hajottavien voimien poistamisesta. Đodan ja Veselica olivat Friendly Jr.:n mukaan olleet erityisen kriittisiä Kroatian serbejä kohtaan, joita he olivat syyttäneet pyrkimyksestä pitää Kroatia ”koloniaalisessa” suhteessa Serbiaan. Ennen Titon huhtikuista jyrkkää puhetta Kroatian johto näytti Friendly Jr.:n kertoman perusteella sallineen matalan tason sepa-

⁵⁹⁶ NYT 30.5.1971, 9, Alfred Friendly Jr., “Yugoslavs Resist Curbs On Dissent”

⁵⁹⁷ NYT 18.7.1971, 14, Alfred Friendly Jr., ”Croatia Drafts Serbian Rights In Attempt to Ease Rivalries”

ratistista toimintaa, mutta nyt Kroatia näytti olevan myönnytysten tiellä. Friendly Jr. totesi myös, että Kroatiassa ajateltiin puhdistuksen saattavan olla vain ensimmäinen askel äärikanallisen aineksen vastaisessa kampanjassa. Hän kertoi kuitenkin myös, että Serbiassa yliopiston professoreita, jotka olivat vaatineet Serbian rajojen tarkastamista kattamaan Kroatian serbialueet, ei ollut julkisesti nuhdeltu, eikä kommunistipuolue ollut käynyt heidän osaltaan toimeen. Heidän julistuksiaan sisältävät paperit oli kuitenkin kielletty.⁵⁹⁸

Titon yksimielisestä valinnasta Jugoslavian parlamentissa uudelle viisivuotiskaudelle presidenttinä uutisoitiin heinäkuun lopussa. Tito itse sanoi saattavansa jäädä eläkkeelle virastaan, mikäli presidenttikollektiiviin valitut henkilöt osoittaisivat työskentelevänsä hyvin yhdessä. Tito oli myös kieltäytynyt ehdotuksista, joiden mukaan hänestä tehtäisiin ”presidentti eliniäksi”. Hän ilmaisi suostuneensa uudelleenvalintaan vain, koska hänelle oli esitetty vaatimuksia siitä eri puolilta Jugoslaviaa. Hän toivoi jatkavansa tehtävässä niin kauan kuin hän saattoi olla varma, että pystyi hoitamaan sitä tai sitten vain parin lisävuoden ajan varmistaakseen presidenttikollektiivin normaalin toiminnan. Artikkelista jälleen vastannut Friendly Jr. kirjoitti, että Titon uudelleenvalinta päätti muodollisesti kymmenen kuukautta kestäneen debatin Jugoslavian tulevaisuudesta ilman Titoa. Titon kuvailu presidenttikollektiivin tulevista tehtävistä tärkeimpien, strategisten yhteiskuntaa koskevien ongelmien ratkaisijana liittyen sisäiseen kehitykseen, ulkopoliittikkaan, turvallisuuteen ja maanpuolustukseen tarkoitti Friendly Jr:n mukaan askelta taaksepäin Titon edellisessä syyskuussa tekemään ehdotukseen nähden. Tuolloin Tito oli ehdottanut presidenttikollektiivista eräänlaista ylivertaista toimeenpanevaa elintä, joka voisi tehokkaasti käyttää valtaa riittäisään, usein liittoparlamentin torjumaksi joutuneeseen hallitukseen verrattuna, Friendly Jr. kirjoitti. Jugoslaviaalaisten epäsopu siitä, mikä tuli olemaan liittohallinnon ja lisääntyvässä määrin autonomisten osatasavaltojen suhde ei ollut vielä täysin ratkennut. Osatasavallat kuitenkin olivat ilmaisseet halunsa valtansa lisäämiseen lähes kaikissa avainkysymyksissä, Friendly Jr. totesi. Edelliskuussa voimaan tulleet perustuslakilisäykset jättivät federaation teoriassa vastuuseen vain ulko- ja puolustuspolitiikasta, maan alikehittyneiden alueiden tukemisesta sekä yhteisten sisämarkkinoiden valvomisesta, joista viimeiselle Friendly Jr. ennusteli laajaa merkitystä talouskriisistä johtuen.⁵⁹⁹

Titon uudelleenvalintaa ja Jugoslavian rakennemuutoksia koskeva kommentaari pohti 9. elokuuta, että Jugoslavian kansallisuuksien ja kulttuurien kirjon huomioon ottaen maan uudistuspyrkimyksissä oli paljon järkeä. Titon asemaa oli kuitenkin vaikea täyttää ja uutta valta-

⁵⁹⁸ NYT 25.7.1971, 16, Alfred Friendly Jr., ”Tito’s Hand Seen in Expulsion of 2 Croatian Nationalists From Communist Party”

⁵⁹⁹ NYT 30.7.1971, 2, Alfred Friendly Jr., ”Tito Re-elected to a 5-year term”

kennelmaa tulnaisiin lähestymään skeptisesti, kommentaarissa todettiin. Käytännössä osatasavallat olivat päässeet useissa perustuslakia koskeissa asioissa keskushallinnon niskan päälle, mutta uusi systeemi pyrki Jugoslavian vanhojen erimielisyyksien poistamiseen. Desentralisoitu järjestelmä saattoi toimia Titon kaltaisen auktoriteettihahmon alaisuudessa, mutta Titon korvaajaa ei ollut näköpiirissä, ja vahvaan keskushallintoon tottuneelle maalle kollektiivinen johto saattaisi osoittautua katastrofaaliseksi, kommentaari jatkoi.⁶⁰⁰ Elokuun lopussa taas Imogene Cashmore kritisoi Yhdysvaltain poliitikkoja ja Etelä-Vietnamin suurlähettiläs Ellsworth Bunkeria siitä, että nämä olivat hermostuksissaan siitä, että Etelä-Vietnamin tulevissa presidentinvaaleissa ei tullut olemaan kilpailua. Hän kysyi, milloin kommunistisessa Kiinassa tai Neuvostoliitossa oli viimeksi ollut useampi ehdokas ja myös, että eikö Tito ollut juuri vastikään ollut ehdolla ilman vastaehdokkaita.⁶⁰¹

Joulukuun 1971 Jugoslavian sisäpolitiikkaa koskeva uutisointi The New York Timesissa keskittyikin sitten vahvasti Kroatian tapahtumiin. Kolmas joulukuuta Titon uutisoitiin soimanneen jyrkästi Kroatian johtoa siitä, etteivät nämä olleet estäneet opiskelijoiden lakkoa. Tito tuomitsi 30 000 Zagrebissa lakossa marraskuun 23. päivästä lähtien ollutta opiskelijaa ja syytti lakon taustalla olevan sovinistisia ja vastavallankumouksellisia voimia. Opiskelijoiden kerrottiin vaativan muutosta Jugoslavian ulkomaanvaluuttakäytäntöön, mutta Titon mukaan heitä johtivat kroatialaiset luokkaviholliset, joiden jäljet myös selkeästi johtivat ulkomaille. Hänen kerrottiin myös todenneen Kroatian lehdistössä, että erinäiset antisosialistiset elementit antoivat epäperustuslaillisia lausuntoja ja heitä piti rankaista. ”He toimivat vapaasti ja kenellekään ei tapahdu mitään”, Tito lisäsi. Titon äkillinen huoli saada Kroatian potentiaalinen separatismi aisoihin todettiin uutisessa merkiksi hänen pyrkimyksensä taata Jugoslavian tuleva yhtenäisyys. Tito vaati useiden kritisoimiensa kroatialaisten uusien organisaatioiden hajottamista ja sovinismiin ja nationalismiin ajautuneiden kommunistien erottamista puolueesta. Tito myös kiisti huhut siitä, että hän olisi tukenut opiskelijoita ja painotti, etteivät useimmat nuoret edes ymmärtäneet ulkomaanvaluuttamekanismin edellytyksiä.⁶⁰² Samaisena päivänä C.L. Sulzberger toi esiin kommentaarissaan näkemyksensä Neuvostoliiton pyrkimyksestä saada Titon kuoltua Jugoslavia hajalle tai oman vaikutusvaltansa alle kaikilla mahdollisilla keinoilla suora interventio pois lukien. Hän totesi muutoksen lähestyvän Jugoslaviassa Titon ollessa vanha ”Diocletianus”, joka eli eristyksessä Adrianmerellä nautintojen keskellä, josta hän poistui lähinnä suuria diplomaattisia kokeiluita varten. Sulzbergerin mukaan Neuvostoliit-

⁶⁰⁰ NYT 9.8.1971, 28, ”Prospects For Yugoslavia”

⁶⁰¹ NYT 31.8.1971, 32, Cashmore, Imogene, “One-Man Race”

⁶⁰² NYT 3.12.1971, 8, ”Tito Rebukes Croatian Leaders On ‘Chauvinist’ Student Strike”

ton kaavailujen onnistuminen Jugoslavian osalta aiheuttaisi uhan yhtä lailla Romanian ja Albanialle. Lisäksi Sulzberger uskoi, että Natolla, Kiinalla ja Yhdysvalloilla ei ollut mitään todellista halua puuttua näihin tapahtumiin.⁶⁰³ Neuvostoliiton uhan korostamisen lisäksi Sulzbergerin analyysissä kiinnittää huomiota kuva Titosta laakereillaan lepäävänä vanhana hallitsijana, kun sitä verrataan edellä käsiteltyyn toiseen uutiseen Titon raivokkaasta kannanotosta Kroatian tapahtumiin. Sulzberger oli myös marraskuussa todennut, että Itävallassa koettiin huolestuttavana ajatuksena Titon kuolemasta mahdollisesti seuraavat väkivallan muodot Jugoslaviassa⁶⁰⁴. Aiemmin heinäkuussa oli lisäksi julkaistu Stephen Borsodyn näkemys siitä, että Neuvostoliitto saattaisi hyödyntää kansallisia ristiriitoja minkä tahansa Tonavan alueen valtion alueella⁶⁰⁵.

Joulukuun 14. ilmestyi uutinen, jossa kerrottiin pääosin opiskelijoista koostuvan 400 henkilön joukon mellakasta, jolla protestoitiin Kroatian puoluejohdossa tapahtuneita Titon jyrkästä kritiikistä seuranneita erottamisia⁶⁰⁶. Seuraavan päivän uutinen kertoi, että 93 ihmistä oli pidätetty mellakoiden puhjetessa uudelleen aiemmin pidätetyn 67 henkilön lisäksi⁶⁰⁷. Tästä seuraavana päivänä kerrottiin, että mellakat jatkuivat jo kolmatta päivää, ja Jugoslavian kommunistijohto kommentoi pysäyttäneensä Kroatian nationalistisen ja irtautumista ajaneen liikkeen viime tingassa. Toisaalta Jugoslavian esivallan kerrottiin myöntävän, että jäljellä olevien sovinististen pesien likvidoimiseksi maassa oli vielä paljon tehtävää. Tanyugin mukaan Kroatian kommunistipuolueen johto vetosi nationalistisia hairahduksia vastaan taistelemisen puolesta. Taloudellisten ongelmien ja ulkomaanvaluutan rooli Kroatian kasvaneessa vastakohtaisuudessa keskushallintoa vastaan tuotiin tässä uutisessa jälleen esiin. Uutinen totesi, että Kroatiassa tyypilliseksi sanonnaksi oli muodostunut: ”Riittää, että Sava virtaa Belgradiin, emme halua kaiken muunkin virtaavan sinne”. Tämä uutinen toi myös esiin, että Kroatian kommunistipuolueen puheenjohtaja Savka Dabčević-Kučar oli erotettujen joukossa neljän muun kommunistijohtajan ohella. Kroatian puolueen keskuskomitea ilmaisi Tanyugin mukaan, että kaikille virheensä ymmärtäneille tuli antaa mahdollisuus työskennellä puolueen asettamien yhteiseen hyvään tähtäävien tavoitteiden eteen. Lisäksi keskuskomitea totesi, että siinä missä se taisteli nationalismia vastaan, ei se myöskään luopuisi taistelusta byrokratiaa ja muita sosialismin ja työläisten autonomian vastaisia voimia vastaan. Titosta taas kerrottiin jälleen, että hän oli todennut osan Kroatian vallankumouksellisesta liikkeestä olleen koske-

⁶⁰³ NYT 3.12.1971, 41, C.L. Sulzberger, ”Old Clouds in the East”

⁶⁰⁴ NYT 14.11.1971, E13, C.L. Sulzberger, ”The Neutrals’ Lot”

⁶⁰⁵ NYT 28.7.1971, 34, Borsody, Stephen, ”Danubian Rivalries and Minorities”;

⁶⁰⁶ NYT 14.12.1971, 14, ”Croatia Party Shift Said To Cause Riot”

⁶⁰⁷ NYT 15.12.1971, 7, ”93 Held In Zagreb As Rioting Erupts”

tuksissa emigranttiliikkeisiin. Uutisen lopussa todettiin, että Jugoslavia oli ilmeisesti huolissaan vaikutuksesta, jota Neuvostoliitto voisi pyrkiä levittämään, mahdollisesti Moskovassa elävien emigranttien kautta. Titon myös todettiin hiljattain protestoineen kyseisten lähteiden tuottamaa propagandaa.⁶⁰⁸ Kiintoisaa tässä artikkelissa on jälleen oletettujen Neuvostoliittoon liittyvien uhkakuvien ja Titon emigranttien toiminnan kritisoinnin ohella se, avautuiko uutisesta Kroatian kommunistien keskuskomitean byrokratian vastaisuus ja työläisten autonomian puolustaminen pelkkänä sosialistisena jargonina vailla kosketusta siihen todellisuuteen, jonka pohjalta monet ihmiset Jugoslaviassa olivat aloittaneet protestointinsa.

David Binder kommentoi Kroatian tilannetta 17.12. mellakoiden rauhoituttua. Binderin mukaan asioista perillä olevat kroatialaiset ja ulkomaiset tarkkailijat näkivät nationalistisen aallon taustalla olleen yhtä lailla taloudellisen syrjinnän aiheuttaman tyytymättömyyden kuin joidenkin vanhanaikaisten kroatialaisten intellektuellien fanaattisuuden. Kroatian erotetuista johtavista poliitikoista nousivat Binderin artikkelissa esiin Dabčević-Kučarin ohella myös Pero Pirker ja Miko Tripalo. Binderin totesi, että heitä ja heidän ohellaan erotettuja oli pidetty Jugoslavian älykkäimpien ja edistyksellisimpien poliitikkojen joukkoon kuuluvina. Heidän erottamisestaan seuranneissa protesteissa kuultiin Binderin kertoman mukaan vaatimuksia niin kansanäänestyksestä kansallisuuskysymyksestä Jugoslaviassa, Kroatian kansallisvaltiosta kuin paikasta Kroatialle YK:n yleiskokoukseen. Nämä olivat liittovaltiota kannattavien miellesä kaikuja vanhoista tunteista, jotka johtivat Kroatian natsien alaisen nukkehallinnon perustamiseen, Binder lisäsi. Tripalon kerrottiin olevan kotiarestissa kuten myös useiden nationalististen katolisten pappien. Binderinkin mukaan Kroatian taloudellinen tyytymättömyys perustui valuuttatuloihin, joista hän kertoi Kroatian tienaaavan 43 %, mutta kyseisestä osuudesta Belgradin keskushallinto myönsi uudelleensijoitettavaksi Kroatiaan vain 8 %. Kuitenkin elintaso oli Kroatiassa huomattavasti Serbiaa ja muita vähemmän kehittyneitä alueita korkeampi, Binder huomautti. Binderin mielestä useiden kroaatti-intellektuellien äärikäyttäytyminen kriisin aikana kuitenkin todisti, että Kroatian vaatimukset oikeuksiaan koskien perustuivat yhtä lailla kulttuurisiin syihin. Esimerkkeinä hän mainitsi Matica Hrvatskan Hrvatski Tjednik-lehdessä julkaisemat patrioottiset vetoamukset, joihin liittyi otsikoita tyyliin ”Kroatian määrittelmä” ja Kroatian vanhan kansallislaulun sanojen julkaiseminen. Binder siteerasi artikkelin lopussa kroatialaista nuorta liikemiestä, joka totesi kriisistä: ”Se on tragedia [...] parhaat johtajamme uhrattiin typerälle opiskelijaradikalismille. Ne johtajat, Mika ja Savka, menettivät kontrollin ja ehkäpä se on oppitunti – kun menettää kontrollin johonkin progressiiviseen, se

⁶⁰⁸ NYT 16.12.1971, 22, ”Purge In Croatia Follows Rioting”

voi olla progressiivisuuden vastakohta”.⁶⁰⁹ Binderin artikkelin pohjalta voidaan pohtia, missä määrin kroaattien toiminnan motiiveja havainnoitaessa erotettiin tai yhdistettiin juuri hänen esiin tuomansa taustatekijät: käytännölliset taloudelliset syyt ja kansalliseen identiteettiin vetoavat tunnesyyt.

Binderin jatkoi aiheesta seuraavana päivänä kirjoittaen, että Josip Vrhovec, joka oli noussut Kroatiassa erääksi uusista johtavista poliitikoista, syytti Kroatian kansallismielisten voimien halunneen aiheuttaa tilanteen, jossa maahan hyökättäisiin ulkopuolelta. Kommunistipuolueiden lähteiden mukaan viittaus koski Neuvostoliittoa, Binder mainitsi. Vrhovecin näkemys siitä, miksi interventio haluttiin saada aikaan, oli kuitenkin jokseenkin erikoinen ja vaikeasti tulkittavissa. Hänen mukaansa interventioon oli pyritty joko Kroatian irrottautumisen estämiseksi tai sitten Kroatian irrottamiseksi lopusta Jugoslaviasta. Vrhovec jatkoi, että Zagrebin yliopiston asuntolassa oli pidätetty 234 nuorta, jotka olivat ”organisoineet mafian”, jonka ”terrori levisi kaduille”. Binder myös kommentoi Tripalon ja Dabčević-Kučarin erottamista todeten, että he olivat aiemmin Titon suosikkeja, mutta omaksuttuaan Kroatian nationalistisen kannan siitä, että heidän osatasavaltansa joutui taloudellisen syrjinnän kohteeksi Belgradin taholta, joutuivat he jättämään paikkansa. Binderin mukaan näytti siltä, että nationalistinen liike oli kaadettu ainakin toistaiseksi. Binder totesi zagrebilaisen Vjesnik-lehden myös puhdistaneen henkilökuntansa kiivaimmista nationalisteista sen jälkeen, kun oli aiemmin pitkään tukenut nationalistisia kantoja. Liittovaltiota kannattanut lehden työntekijä totesi artikkelissa: ”Et voi uskoa, kuinka paha lehden ilmapiiri oli. [...] Juuri ja juuri saattoi sanoa mitään Jugoslavia-myönteistä. Epäiltiin Belgradin agentiksi. Aloin pelätä uuden fasismin nousua täällä. Pari kuukautta enemmän ja nationalistit olisivat avanneet keskitysleirejä kroatialaisille, jotka eivät ajatelleet kuten he. Mutta separatismista puhuminen aikana, jolloin Eurooppa on yhdentymässä, on hulluutta”. Binder lisäsi, että monet pelkäsivät vieraan vallan interventiota vielä puhdistuksen jo alettua. Eräs Zagrebissa elävä serbi kommentoi asiaa näin: ”Katso Itä-Pakistania. [...] Intialaiset tulevat väliin venäläisten tuella luodakseen erillisen valtion ja kutsuvat sitä Bangladeshiksi. Se voisi tapahtua täälläkin”. Binder lopetti artikkelin pohtimalla, että oli vaikea arvioida nationalististen voimien määrää Kroatiassa, sillä vaikka aktivistit olivat vähemmistö, heillä oli laaja kannatus.⁶¹⁰ Tämä artikkeli nostaa kysymyksen, pidettiinkö esimerkiksi Vrhovecin syytöksiä intervention toivomisesta uskottavina vai oliko hänen sanomisissaan tulkittavissa ennemmin se, että hän halusi pääasianaan pelotella nationalistien ha-

⁶⁰⁹ NYT 17.12.1971, 8, David Binder, ”Croatian Capital Is Quiet After 4 Nights of Riots Stirred by Nationalist Resentment Against Belgrade”; Miko Tripalon etunimi esiintyi tässä yhteydessä muodossa Mika

⁶¹⁰ NYT 18.12.1971, 6, David Binder, ”Croatian Charges Nationalists Hoped for Foreign Intervention”

lunneen interventiota riippumatta siitä, mitkä kyseisten tahojen motiivit olisivat olleet. Toinen kysymys oli, miten suhtauduttiin esille tuotuihin pelkoihin kiihkonationalismista Kroatiaassa ja kuinka paljon ajatukset siitä liitettiin yhteen käytännön asiakysymysten kanssa.

Anatole Shub pohti Jugoslavian valtiollisen yhtenäisyyden ongelmia 19.12. ilmestyneessä artikkelissaan. Hän totesi, että Tito oli vain paria kuukautta aikaisemmin nähnyt suurimpana saavutuksenaan kansallisten vastakkainasetteluiden ongelman ratkaisemisen Jugoslaviassa. Shub jatkoi, että Kroatian levottomuudet olivat olleet suurin rasite Jugoslavian yhtenäisyydelle sitten toisen maailmansodan, ja että opiskelijamielenosoittajat olivat tukeneet nuoria, suosittuja kroatialaisia kommunistijohtajia. Shubin mukaan kriisin keskiössä oli Kroatian mahdollisimman suuren autonomian tavoittelu suhteessa Belgradiin ja serbien hegemoniaan. Shub kuitenkin näki myös, että Tripalon, jota Shubin mukaan kutsuttiin joskus ”Kroatian Kennedyksi”, ja hänen kollegoidensa tapa johtaa ”kansallista liikettä” kohti talousreformia oli viestinyt siitä, että he halusivat estää radikaalimpien nationalistien suosion kasvamisen Zagrebin intellektuellien ja opiskelijoiden keskuudessa. Shub nimesi myös ulkomaanvaluuttatulojen jakokysymyksen merkityksen kriisin taustalla. Titon puututtua kriisiin Shub kertoi Titon arvostelleen nuoria kroaattijohtajia ”tarkkaavaisuuden puutteesta”, ”kevytmielisyydestä” ja ”mädästä liberalismista”. Shub myös totesi, että kroaattijohtajien eroa oli seurannut laaja puhdistusaalto ympäri Kroatian, kuten myös opiskelijajohtajien pidätyksiä. Shub nosti esiin kriisin myötä jääneitä avoimia kysymyksiä. Näitä olivat, saisivatko uudet kroaattijohtajat kansalaisten luottamusta vai pidettäisiinkö heitä serbien käytyreinä, tuomittaisiinko opiskelijajohtajat ja äärikansalliset intellektuellit julkisessa oikeudenkäynnissä, leviäisivätkö puhdistukset muualle Jugoslaviaan, joiden johtajista osa oli ollut Tripalon kanssa desentralisaation kannalla ja siirtyisikö Jugoslavia jälleen kohti monoliittisempää, keskitettyä hallintoa. Kenties tärkeimpänä pidemmän tähtäimen kysymyksenä Shub piti kuitenkin sitä, voisiko Titoa seuraava kollektiivinen johto koskaan tulla toimimaan ilman Titon ainutlaatuista voimaa ja auktoriteettia.⁶¹¹ Eräs merkittävä huomio Shubin analyysistä on, että hän nosti esiin selkeän eron Tripalon ja tämän johtajavereiden ajamiin tavoitteiden ja Kroatian ääri-nationalististen intellektuellien ajamiin tavoitteiden välillä.

Binder puolestaan jatkoi aiheesta seuraavana päivänä ilmestyneessä jutussaan todeten, että kriisi näytti olleen paljon vakavampi kuin mitä aiemmin oli käynyt ilmi. Belgradista ja Zagrebista saaneiden tietojensa pohjalta Binder kertoi, että Kroatian puoluejohto ei ollut ainoastaan hyväksynyt nationalistista aaltoa, mutta oli itse asiassa vaalinut sitä. Hän jatkoi merkit-

⁶¹¹ NYT 19.12.1971, E2, Anatole Shub, ”Severe Strain on National Unity: Yugoslavia”

tävän zagrebilaisen lehtimiehen todenneen, että juuri Tripalo ja Dabčević-Kučar olivat ”manipuloineet” opiskelijoita, jotka olivat lakkoilleet ja osoittaneet mieltään. Belgradilaiset ja zagrebilaiset lähteet totesivat Binderin mukaan myös, että ennen Titon asioihin puuttumista nationalistisen liikkeen toiminta oli vaikuttanut vakavasti koko Jugoslavian elämänmenoon vahingoittaen taloutta ja laskien armeijan moraalia. Belgradilainen ekonomisti totesi, että Kroatia oli alkanut tietoisesti katkoa taloudellisia kontaktejaan muuhun Jugoslaviaan, mistä saattoi seurata vuosien toipumisprosessi. Titon mukaan Jugoslavia puolestaan olisi mahdollisesti puolen vuoden sisällä ajautunut sisällissodan partaalle, ellei Kroatian liikettä oltaisi pysäytetty. Binderin mukaan jotkut jugoslavialaiset olivat olleet sitä mieltä, että Titon olisi tullut toimia jo aiemmin, mutta toisaalta häntä myös kiitettiin Jugoslaviassa hänen kyvystään hoitaa asioita.⁶¹² Binderin artikkeli luo kiinnostavan kontrastin Shubin edellä esitetylle analyysille, sillä Binderin esittämien jugoslavialaisista lähteistä saatujen tietojen pohjalta Tripalo ja Dabčević-Kučar olisivat kaikin puolin olleet sidoksissa Kroatian nationalismiin. Oskar Gruenwald on todennut vuonna 1982 julkaistussa artikkelissaan, että Kroatian kommunistijohto oli ollut luottavainen siihen, että pystyisi valjastamaan kansalliset tunteet sosialistisille päämäärille. Jugoslaviassa esiin nousseet liberaalit kommunistijohtajat kuitenkin joutuivat niin kansallis-etnisen separatismiin kuin kommunistisen monoliittisyyden dynamiikan uhreiksi.⁶¹³ Tältä pohjalta pääteltynä kyse oli lähinnä siitä, että Kroatian kommunistijohtajat eivät pystyneet ohjaamaan poliittisen liikehdinnän kehitystä haluamallaan tavalla.

Titon keinoista Jugoslavian sisäisen järjestyksen pitämisessä saatiin näyttöä 23.12., jolloin hän totesi, ettei epäröisi käyttää armeijaa Jugoslavian yhtenäisyyttä uhkaavan sisäisen toisinajattelun murskaamiseen, vaikka armeija olikin ensisijaisesti tarkoitettu ulkoisten vihollisuuksien varalle. Tito myös viittasi jälleen esillä olleeseen sisällissodan uhkaan.⁶¹⁴ Kommentaari samalta päivältä totesi, että keskustelu Jugoslavian tulevaisuudesta Titon jälkeen oli siirtynyt siihen, voisiko Jugoslavia selvitä edes Titon elinaikana. Kommentaari myös totesi, että Kroatian kriisin takana oli uudelleensyntynyt kroatialainen nationalismi ja separatismi joka ei ainoastaan uhannut Jugoslavian tulevaisuutta, mutta myös Balkanin rauhaa ja itäisen Välimeren voimatasapainoa. Kommentaarin mukaan oli jälkikäteen ajateltuna yllättävää, että Tito oli onnistunut pitämään Kroatian nationalismiin aisoissa näinkin kauan, ja Titon nähtiin yrittäneen noudattaa politiikkaa, joka salli maksimaalisia myönnytyksiä paikallisen autonomian turvaamiseksi. Nyt kuitenkin Kroatian kansallismieliset vaatimukset olivat menneet paljon

⁶¹² NYT 20.12.1971, 8, David Binder, ”Clash With Croats Reported Gravely Damaging Yugoslavia”

⁶¹³ Gruenwald 1982, 225

⁶¹⁴ NYT 23.12.1971, 2, ”Tito Asserts Army Can End Dissidence”

pidemmälle kuin mitä liberaalein ja hienotunteisinkaan Belgradin hallitus pystyi tarjoamaan, kommentaari jatkoi. Todellinen kysymys ei ollut Kroatian ulkomaanvaluutan jakamisesta, vaan siitä, tulisiko Kroatia olemaan osa yhtenäistä Jugoslaviaa. Kommentaari nosti myös esiin uhkakuvat Jugoslavian jakaantumisesta pieniin, toisilleen vihamielisiin valtioihin, jotka eivät selviäisi ilman ulkopuolista tukea. Yhtä lailla kommentaari antoi ymmärtää, että Neuvostoliitto saattaisi vuoden mittaan kertyneiden todisteiden perusteella tukea Jugoslavian hajoamista. Kroaattiemigrantit olivat kommentaarin mukaan ajaneet itsenäisen Kroatian valtion perustamista Neuvostoliiton suojan alla, vihjaten siitä, että Neuvostoliitto saisi vastineeksi sotilastukikohtia Kroatiasta. Kommentaari jatkoi, että mikäli Neuvostoliitto pelaisi samaa jakavaa peliään Jugoslaviassa kuin mitä se oli pelannut muualla maailmassa, voisi lopputulos olla äärimmäisen vaarallinen Euroopan ja jopa maailmanrauhan kannalta. Tito kuitenkin saattaisi langeta Moskovan ansaan, mikäli hän painottaisi tukahduttamista poliittisten keinojen sijaan Zagrebin ja Belgradin erimielisyyksien sovittelussa, kommentaari päätti.⁶¹⁵ Tämän kommentaarin välittämä kuva siis painotti jälleen Kroatian nationalististen tavoitteiden äärimmäisiä muotoja ja nosti Neuvostoliittoon liittyvät uhkakuvat esiin. Kommentaari kuitenkin myös korosti poliittisten keinojen tärkeyttä pakkokeinojen sijaan.

John R. Lampen mukaan kroaattiemigranttien jo Jugoslavian Ruotsin suurlähettilään keväisen murhan aikana esiin tulleet julistukset epäuskottavasta skenaariosta, jossa Neuvostoliitto antaisi tukensa itsenäiselle Kroatialle laivastotukikohtaa vastaan, yhdistettiin useissa belgradilaislehdissä varmistamattomiin todisteisiin siitä, että KGB auttoi rahoittamaan suurlähettilään salamurhaa. Tällä vihjailtiin myös ulkomaisista kytköksistä Kroatian maspokiin eli Matica Hrvatskan, Zagrebin opiskelijoiden ja vastentahtoisen kommunistijohdon mobilisoimaan massaliikkeeseen Kroatiassa. Vaikka tämänlaiset kytkökset näyttivät Lampen mukaan olevan kuvitteellisia, hänen mielestään tosiasia oli, että Kroatian maspokin nationalistinen sisältö oli ensimmäinen vakava haaste kommunistijohdon poliittiselle monopolille sodanjälkeisessä Jugoslaviassa. Kroaattipoliitikko ja Titon vanha partisaanitoveri Vladimir Bakarić varoitti Lampen mukaan Tita esiin tulleista poliitikoista jotka eivät kuuluneet heidän joukkoonsa. Laajaa kroatialaista salaliittoa koskevat käsitykset Bakarić kuitenkin esitti Titolle ilkeämielisinä huhuina Belgradista.⁶¹⁶ Ottaen huomioon Lampen esittämät käsitykset, on mielenkiintoista pohtia, kuinka todenperäisenä edellä olleen kommentaarin maalailemia skenarioita pidettiin sen lukijoiden keskuudessa. Goldstein on tosin tuonut esiin kroaattiterrorismin aiheuttaman lännen tuen Titolle ohella, että oli selvää, että Moskova tuki joitakin kroatialaisia

⁶¹⁵ NYT 23.12.1971, 24, ”Is Yugoslavia in Danger?”

⁶¹⁶ Lampe 1996, 302

oikeistoliikkeitä 1970-luvulla⁶¹⁷. Hänen ilmauksensa jättää kylläkin hieman tulkinnanvaraiseksi, tarkoittiko tämä ”selvyys” sitä, että Moskovan tuki liikkeille oletettiin tuolloin faktaksi esimerkiksi lännessä vai oliko kyse hyvinkin konkreettisista toimenpiteistä. Marcus Tanner on joka tapauksessa nähnyt, että Jugoslavian salaisen poliisin ruokkimat käsitykset Tripalon, Kremlin ja Kroatian toisen maailmansodan aikaisen ustašajohtajan Ante Pavelićin seuraajien yhteisestä juonesta Titoa vastaan olivat absurdia panettelua⁶¹⁸.

Tänäkin vuonna Titon hallintoa kohtaan julkaistut kriittisimmät äänenpainot tulivat ilmi yleisönosastokirjeen muodossa, joka julkaistiin 24.12. ja josta vastasivat edellisenäkin vuonna lehteen kirjoittaneet professorit Bogdan Raditsa ja Matthew Meštrović. He totesivat, että Tito määräsi Kroatian liikehdinnän tukahdutettavaksi, koska hänen logiikallaan Kroatian sovinismi johtaisi sisällissotaan. Raditsa ja Meštrović kuitenkin ilmaisivat, että syytökset siitä, että Tripalo, Dabčević-Kučar, Pirker, Ivan Šibl ja muut Kroatian erotetut kommunistijohtajat olivat pyrkineet Kroatian erottamiseen Jugoslaviasta, olivat täysin perusteettomia kyseisten tahojen julkisten lausuntojen ja toimien perusteella. Sen sijaan kyseiset johtajat halusivat rakentaa Jugoslavian uudelleen konfederaatioksi uskoen, että vain myöntymällä legitimeihin kansallisiin ja taloudellisiin vaateisiin ei vain kroaateille vaan myös makedonialaisille, albaaneille ja muille Jugoslavian kansallisuuksille, voisi syntyä vankka ja kestävä vapaaehtoinen liitto viidenkymmenen vuoden konfliktin ja orastavan sisällissodan jälkeen. Kroatian johtoporras oli Titon näkemyksen vastaisesti argumentoinut, että oli viisaampaa sallia rajoitettu, laillinen toisinajattelu kuin tukahduttaa kritiikki luoden täten väärä ja keinotekoinen yhtenäisyyden tarkoitusperä.⁶¹⁹

Raditsa ja Meštrović jatkoivat, että Tito oli nyt vahvasti hylännyt tämän demokraattisen kommunismin konseptin, joka muistutti monelta osin Dubčekin epäonnistunutta kokeilua Tšekkoslovakiassa. Heidän mielestään Stalinin aikana Komiternin vallankumoukselliseksi agentiksi koulutuksen saanut Tito ei selvästi koskaan ollut uskonut ristiriidassa olevien näkemysten demokraattisessa kontekstissa kohtaamisen kautta syntyviin kohtuullisiin kompromisseihin. He totesivat myös, että oli itse asiassa pelättävissä, että toimet kuten opiskelijoiden pidätykset, Matica Hrvatskan asettaminen poliisivalvontaan sekä puhdistukset Kroatian kommunistipuolueessa vain voimistaisivat Kroatian vieraantumista. Tätä myöten ne vahvistaisivat niitä tahoja, jotka olivat koko ajan argumentoineet Tripalon ja Dabčević-Kučarin vastaisesti, että Belgradin kanssa ei voinut tehdä kompromisseja, ja että Kroatian piti saavuttaa

⁶¹⁷ Goldstein 2001, 184

⁶¹⁸ Tanner 1997, 195

⁶¹⁹ NYT 24.12.1971, 24, Bogdan Raditsa & Matthew Meštrović, ”Repression in Croatia”

itsenäisyys vallankumoustaistelulla ja minkä tahansa ulkopuolisen avun tuella. Tukahdutus-taktiikalla ja terrorilla oli rajansa, joista Pakistanin hallinnon epäonnistunut vallankäyttö Bangladeshissa oli Raditsan ja Meštrovićin mukaan hyvänä esimerkkinä. Tito saattaisi täten voimatoimin vain heikentää entisestään Jugoslavian selviytymismahdollisuuksia itsensä jälkeisenä aikana sen sijaan, että vahvistaisi maan yhtenäisyyttä. Lopuksi Raditsa ja Meštrović totesivat vielä, että mikäli The New York Timesin kolumnistin Sulzbergerin synkkiin ennusteisiin olisi uskominen, Jugoslavian sisäisten jännitteiden ja jatkuvan ulkoisen Neuvostoliiton uhan myötä nämä selviytymismahdollisuudet olivat alun pitäenkin ja parhaimmillaankin olleet suurten epäilysten alaisia.⁶²⁰ Tämä kirje toi poikkeuksellisesti The New York Timesin uutisointiin nähden ilmi näkemyksen, että Kroatian erotetun johtoportaalilla oli ollut sosialismin demokraattisiin uudistuksiin tähtääviä aikeita. Kyseiset johtajat olivat myös kirjeen perusteella nimenomaan halukkaita etsimään kompromisseja ja maltillisia ratkaisuja erotuksena äärinationalistisista tahoista. Viittaus Sulzbergeriin saattoi pyrkiä esittämään kysymyksen, että mikäli asiat olisivat todella niin äärimmäisen huonosti kuin tämä asian esitti, eikö koko Jugoslavian valtion henkiinjäämistaistelu olisi muuttunut lähinnä absurdiksi ajatukseksi.

Goldstein on esittänyt, että Dabčević-Kučarin, Tripalon, Šiblin ja Pirkerin puoluejohto työskenteli radikaalin talousjärjestelmän reformin ohella kohti poliittista demokratisointia. Goldsteinin käsityksen perusteella Kroatian keväässä oli kaksi hallitsevaa perusideaa, kansallinen ja liberaalidemokraattinen. Hänen mukaansa pääosin tapahtumat vuoden 1990 jälkeen viittasivat kuitenkin myös siihen, että Kroatian hallinnosta oli ollut vallalla kaksi erilaista visiota: demokraattis-antifasistinen malli ja Kroatian eksklusionismiin perustuva malli, joka tietyllä tapaa jatkoi toisen maailmansodan aikaisen itsenäisen äärikansallisen valtion perintöä.⁶²¹ Tanner on todennut, että heihin kohdistetuista syytöksistä huolimatta Tripalo ja Dabčević-Kučar eivät olleet fasismin, vaan valistuneen, liberaalin nationalismin suuntauksen airuita, jotka uskoivat, että väljemmässä Jugoslavian yhteisössä kroaattien ja muiden Jugoslavian kansojen kansalliset tavoitteet voitaisiin harmonisoida. Heidän uskonsa älykkääseen sosialismin uudelleenmuotoiluun, joka voimisti mieluummin kuin rankaisi ihmisiä, oli Tannerin mukaan vilpitöntä. Tanner on myös ilmaissut, että mikäli Tito kuvitteli pelastaneensa kommunismin tuhoamalla maspokin, oli hän väärässä, sillä ”lääke tappoi potilaan”.⁶²² Fred Singletonin Goldsteinia ja Tanneria varhaisempi näkemys vuodelta 1985 taas oli, että läntisillä Jugoslaviasta kirjoittajilla oli taipumus nähdä Tripalo, Dabčević-Kučar ja Pirker liberaaleina, mut-

⁶²⁰ Ibid.

⁶²¹ Goldstein 2001, 179

⁶²² Tanner 1997, 202

ta Singletonin mukaan he olivat kyvykkäitä vallan manipulointiin puolueessaan yhtä päättäväisesti kuin niin kutsutut kovan linjan kannattajat ja he sallivat teknokraattisen eliitin nousta työläisten itsehallinnon oikeuksien edelle. Singletonin mielestä he edustivat ennemminkin ”kroaattikasvoista” kuin demokraattisen ja humanin ilmeen omaavaa kommunismia.⁶²³ Missha Glennyn sen sijaan on myös ilmaissut että Kroatiassa oli ollut meneillään nimenomaan demokraattinen kokeilu, ja sen tarjoamien demokratisointimahdollisuuksien hukkaaminen osoitautui kohtalokkaaksi Jugoslavian tulevaisuudelle Kroatian ja Serbian nationalismien noustessa 1980-luvun puolivälissä ja lopussa esiin modernisoivat ja liberaalit piirteensä menettäneinä. Glennyn mukaan Tito ja Kardelj käytännössä taktikoinnillaan vuosina 1966–1972 ajoivat Zagrebia ja Belgradia vastakkain nostaten esiin niiden välisiä vihamielisyyksiä, jotta he itse voisivat lujittaa omaa valta-asemaansa.⁶²⁴

Kroatian tilanteen rauhoittuessa uutisoitiin vielä uusista eroamisista, joiden kohteina oli esimerkiksi Zagrebin sotaveteraanijyhdistyksen virkailijoita ja nuorisolehden pää- ja taloustoimittajat⁶²⁵. Puhdistukset ulottuivat myös Serbiaan, jossa serbinationalismista syytetyt humorilehden toimittajat saivat lähtöpassin⁶²⁶. Kroatiassa pakotettiin lopettamaan toimintansa myös jo edellä mainittu kulttuurijulkaisu Hrvatski Tjednik⁶²⁷.

Jugoslavian hallinnon alaisuudessa tapahtuvasta muutoksesta, kehityksestä ja elämänmenosta kertoivat vuoden mittaan jälleen monet erilaiset konkreettiset esimerkit. Eräs niistä oli Friendly Jr.:n ilmi tuoma jugoslaviaalaisten pyrkimys omaksua bisnesetikettiin kuuluva käyttäytymiskulttuuri, minkä ohella myöhemmin kerrottiin jugoslaviaalaisten opiskelijoiden osallistuvan World Trade Centerissä järjestettävälle bisneskurssille⁶²⁸. Toukokuussa Friendly Jr. kertoi Sarajevon kaupunkikehityksestä kommunistihallinnon alaisuudessa. Kehityksen myötä vanha arkkitehtuuri oli tehnyt sodan jälkeen tilaa uusille kerrostaloasunnoille, 1800-luvulta peräisin olevia johanneksenleipäpuita suunniteltiin kaadettavaksi tienlevennyksen vuoksi ja vauraus oli kehittänyt kaupunkiin 24 000 auton autokannan. Friendly Jr.:n mukaan paikalliset asukkaat kuitenkin vaativat, että kaupungin tuli pyrkiä säilyttämään historiallisia kohteitaan, minkä myötä kehityksen vauhtia jouduttiin pohtimaan.⁶²⁹

⁶²³ Singleton 1985, 260

⁶²⁴ Glennyn 2000, 592-593

⁶²⁵ NYT 25.12.1971, 5, ”More Said to Quit in Croatia As Autonomy Crisis Eases”

⁶²⁶ NYT 26.12.1971, 48, ”2 Belgrade Editors Are Ousted In Purge”

⁶²⁷ NYT 26.12.1971, 48, ”Article 1-- No Title”

⁶²⁸ NYT 18.4.1971, 22, Alfred Friendly Jr., ”Yugoslavs, Although Classless, Show Taste for Good Manners”; NYT 8.11.1971, 16, Edward C. Burks, ”Little U.N. Meets At Trade Center”

⁶²⁹ NYT 23.5.1971, 16, Alfred Friendly Jr., ”Sarajevo Dooms 19th-Century Locust Trees to Widen Approach to Bridge”

Jugoslavian yhteiskunnan muutosta Titon hallinnon alla kuvasivat myös Jugoslavian nuorisoleirit, joihin liittyvä Friendly Jr.:n artikkeli julkaistiin elokuussa. Siinä missä sodan jälkeen nuoriso oli tehnyt leireillä manuaalisesti töitä maan jälleenrakentamiseksi ja he saivat lukemisen kirjoittamisen opetusta, oli Jugoslavia sen jälkeen muuttunut kulutusyhteiskunnaksi, kommunistiseksi maaksi jossa oli markkinapohjainen talous, ja sitä myöten nuorison työn luonne ja tehtävä oli muuttunut. Leirien ohjelmaan olikin tullut esimerkiksi maatalouden koneistumiseen liittyvää sisältöä. Lisäksi artikkelissa mainittuja projekteja, joihin nuoret osallistuivat, olivat esimerkiksi tulvavalvonta, Banja Lukan maanjäristystuhojen korjaaminen, Nišin puhelinjärjestelmän rakentaminen ja puistojen sekä asuntokohteiden valmistelu Belgradissa. Leirille osallistunut Nenad Petrović kuitenkin totesi, että ystävyysuhteiden luomisesta oli tullut leireillä tärkeintä, koska jälleenrakentaminen ei enää ollut välttämättömyys, vaikka vapaaehtoistyötä pidettiin edelleen myös kunniana. Lisäksi leireillä oli vapaa-ajanviettomahdollisuuksia kuten uima-altaita, valokuva-laboratorio ja elokuvakerho, ja leireillä kuunneltiin partisaanisotilasmusiikin sijasta Beatlesia ja Rolling Stonesia.⁶³⁰ Jugoslavian nuorisoon viitattiin myös YK:n nuorisorikollisuutta käsittelevää raporttia koskevassa artikkelissa marraskuulta, jossa todettiin, että raportin mukaan maissa kuten Intia, Filippiinit, Jugoslavia ja Tunisia nuorisorikollisuus oli vain pieni ongelma⁶³¹.

Joulukuussa taas Punaisen Ristin kansainvälisen liigan pääsihteerin Henrik Beerin kerrottiin tuoneen Jugoslavian hallinnon esiin positiivisena esimerkkinä siitä, miten se oli Skopjen vuoden 1963 maanjäristyksen myötä parantanut suunnittelutyötään katastrofien suhteen niin, että sen jälkeen maassa seuranneiden katastrofien kuten tulvien ja järistysten aiheuttaminen uhrien ja vahinkojen määrä oli saatu dramaattisesti laskemaan⁶³². Kenties hieman kyseenalaisempaan kehityksen merkinä puolestaan oli Benjamin Wellesin toteamus, että Jugoslavian valtion turvallisuuspalvelu oli Itä-Saksan, Tšekkoslovakian ja Romanian vastaavien elinten ohella huomattavasti parantanut tekniikkaansa ja laajentanut operaatioitansa⁶³³. Wellesin mukaan Ranskassa oli jäänyt myös kiinni kahdeksan vuoden sisällä jugoslavialaisia vakoojia muiden Itä-Euroopan maiden edustajien ohella⁶³⁴.

Myös romanikysymys oli eräs Jugoslavian hallinnon sisäpolitiikan kuvaaja. Huhtikuussa Bernard Weinraubin artikkelissa romanien asemasta yhteiskunnassa brittiläisen romani-

⁶³⁰ NYT 15.8.1971, 12, Alfred Friendly Jr., "At Youth Camps in Yugoslavia, Drabness Is a Thing of the Past"

⁶³¹ NYT 23.11.1971, 5, Eric Pace, "U.N. Votes to Study Youth Problems"

⁶³² NYT 16.12.1971, 12, Kathleen Teltsch, "U.N. Votes Broad Effort to Plan for Disasters and Alleviate Suffering"

⁶³³ NYT 26.9.1971, 17, Benjamin Welles, "K.G.B. Said To Try To Cow Defector"

⁶³⁴ NYT 3.10.1971, 27, Benjamin Welles, "Survey Indicates Increase In Espionage by the Soviet"

neuvoston sihteeri Grattan Puxon totesi, että kaikkialla muualla Itä-Euroopassa paitsi Jugoslaviassa oli ”nomadismien” vastaisia lakeja, joilla romanien liikkuvaa elämäntapaa pyrittiin estämään⁶³⁵. Elokuun lopussa Alan Linn toi kiinnostavan näkökulman aiheeseen kertoen, että oli joutunut Jugoslaviassa poliisin pidättämäksi vakoilusta epäiltynä otettuaan valokuvan romanileiristä. Linn lisäsi, ettei loppujen lopuksi saanut täyttä selvyyttä siitä, mikä syy pidätyksen takana varsinaisesti oli ollut.⁶³⁶ Walter Hilfreich otti aiheeseen kantaa yleisönosastokirjeellään, jossa hän totesi huomanneensa, että Jugoslaviassa romanien kuvaaminen oli tabu yhtä lailla kuin sotilaskohteidenkin. Hän näki selityksenä tälle sen, että saksalaisten valokuvaajien otoksia riutuneista romaneista oli päätynyt Saksan lehdistöön sellaisten otsikoiden kuin ”Tältä Jugoslavian kansalaiset näyttävät tänä päivänä” alle, mistä jugoslavalaiset olivat Hilfreichin mukaan kovasti loukkaantuneet.⁶³⁷ Irene Gardner puolestaan kertoi omassa yleisönosastokirjeessään kuulleen jugoslavalaisilta, että hallinto yritti erilaisin keinoin integroida romanit yhteiskuntaan. Gardner ilmaisi, että kaikki todisteet tämän epäonnistumisesta viestivät tietyllä tavalla hallinnon itsensä epäonnistumisesta, mikä saattoi vaikuttaa kuvauskieltoon.⁶³⁸ Howard M. Barmad kommentoi Linnin kirjoitusta todeten, että hänen johtopäätöksensä oli, että kyseessä oli silkka väärinkäsitys. Hän perusteli tätä sillä, että oli aina voinut itse huoletta valokuvata Jugoslaviassa, mukaan lukien myös esimerkiksi sotilaita.⁶³⁹

Ihmisoikeuskysymyksissä Mihajlovin tapaukseen kiinnitettiin huomiota tänäkin vuonna. Mihajlovin kirjoituksen ”The Artist as the Enemy”, jossa Mihajlov käsitteli taiteen asettamaa haastetta kommunistiselle totalitarismille, julkaiseminen The New York Timesissa edellisenä vuonna uhkasi Mihajlovin oman kertoman mukaan aiheuttaa hänelle uuden vankeustuomion. Jugoslavian oikeuslaitos tulkitsi nimittäin hänen rikkoneen määräystä olla antamatta julkisia lausuntoja ja julkaista artikkeleita.⁶⁴⁰ Tarkalleen ottaen Mihajlovin julkaisukiellon kerrottiin olleen määrätty neljäksi vuodeksi ja häntä uhkasi nyt kahden kuukauden vankeusrangaistus. Mihajloville oli kerrottu viranomaisten toimesta Jugoslaviassa, että hänen tekoaan pidettiin rikkeenä, koska The New York Times oli saatavilla Jugoslaviassa. Mihajlov itse totesi, että hän oli tulkinnut julkaisukiellonsa koskevan vain poliittisia artikkeleita.⁶⁴¹ Mihajlovin Yhdysvalloissa asuvan siskon puolestaan kerrottiin välittäneen The New York Timesille tietoja, että

⁶³⁵ NYT 13.4.1971, 13, Bernard Weinraub, “Europe’s Long-Harassed Gypsies, Ending Parley, Seek World Recognition of ‘Separate Way of Life’”

⁶³⁶ NYT 29.8.1971, XX1, XX7, Alan Linn, “Taking This Photograph Got Me Locked Up”

⁶³⁷ NYT 12.9.1971, XX4, Hilfreich, Walter, “Serbian Gypsies”

⁶³⁸ NYT 12.9.1971, XX4, Gardner, Irene, “Integration Efforts”

⁶³⁹ NYT 26.9.1971, XX4, Barmad, Howard M, “Photos In Yugoslavia”

⁶⁴⁰ NYT 1.2.1971, 4, ”Mihajlov Says He May Face Jail for Article in The Times”

⁶⁴¹ NYT 2.2.1971, 8, ”Mihajlov May Be Sentenced To Two Months for Article”

Mihajlovia oli viranomaisten toimesta vainottu esimerkiksi niin, että hän oli saanut nimettömiä uhkaussoittoja, hänen puhelintaan kuunneltiin ja että jonkinlainen räjähtävä laite oli heitetty hänen ikkunansa läpi kenenkään kuitenkaan loukkaantumatta⁶⁴².

Mihajlov otti tapahtumiin kantaa kirjoittamalla yleisönosastokirjeen, joka julkaistiin The New York Timesissa 12. helmikuuta. Hän kiisti, että ”The Artist as the Enemy” oli ollut poliittinen artikkeli, vaan piti sen luonnetta filosofisena. Mihajlov myös ilmaisi, että hänelle langetetun kaltainen julkaisukiello oli aiemmin koskenut Jugoslaviassa julkaistua materiaalia. Lisäksi hän ilmaisi, että Jugoslavian viranomaiset olivat aiemmin sallineet ulkomailla epäpoliittisissa julkaisuissa julkaistut artikkelit. Mihajlov myös mainitsi, että viranomaiset olivat katsoneet läpi sormien Djilasin poliittisia artikkeleita ulkomaisissa julkaisuissa, vaikka Djilasillakin oli olemassa seuraavaan vuoteen ulottuva julkaisukiello. Mihajlov näki, että häntä koskevat uudet syytökset olivat ensimmäinen tapaus siitä, että Jugoslaviassa pyrittiin rankaisemaan täysin epäpoliittisen luonteen omaavan materiaalin julkaisemisesta ulkomailla. Hän myös totesi, että Jugoslavian hallinto otti tällöin uudenlaisen askeleen tukahduttaakseen kulttuurisen ja älyllisen toiminnan, jonka harjoittaminen periaatteessa oli ollut Jugoslaviassa mahdollista. Mihajlov lisäsi, että ulkomailla julkaiseminen oli hänelle ainut mahdollisuus hankkia toimeentulo, koska hän ei saanut töitä Jugoslaviassa, hänelle ei myönnetty passia ulkomailla oleskelua varten, eikä hän halunnut paeta Jugoslaviasta lopullisesti.⁶⁴³ Mihajlovin julkaisutoiminta The New York Timesissa jatkui joka tapauksessa, sillä heinäkuussa häneltä julkaistiin kolme kirjoitusta otsikon ”Thoughts on Society” alla. Mihajlov käsitteli kirjoituksissa yhteiskunnallis-poliittis-kulttuurisia aiheita käyttäen runsaasti esimerkkejä Neuvostoliittoon liittyen, mutta kirjoituksia sävytti filosofinen lähestymistapa.⁶⁴⁴ Lieneekin ollut täysin tulkinnanvaraista, missä määrin artikkelit lopulta voitiin määritellä ”poliittisiksi”. Herää myös kysymys, näyttäytyikö tietyssä mielessä ironisena se, että Vladimir Dedijerin poliittis-filosofisia analyysejä, joissa hän muun muassa arvosteli Ranskan valtiota toisinajattelun murskaamisesta, julkaistiin The New York Timesissa⁶⁴⁵.

Jugoslavian hallinnon suhdetta elokuvakulttuuriin kuvasi esimerkiksi maaliskuinen artikkeli, jossa mainittiin Tšekkoslovakian 1950-luvun poliittisista oikeudenkäynneistä kertova ”Tunnustus”-elokuva. Elokuvan kerrottiin joutuneen kielletyksi kaikissa muissa kommunisti-

⁶⁴² NYT 7.2.1971, 4, ”Mihajlov Harassed, His Sister Charges”

⁶⁴³ NYT 12.2.1971, 36, Mihajlov, Mihajlo, ”Punished for Publishing Abroad”

⁶⁴⁴ NYT 26.7.1971, 25, Mihajlo Mihajlov, ”Thoughts on Society: I”; NYT 27.7.1971, 33, Mihajlo Mihajlov, ”Thoughts on Society: II”; NYT 28.7.1971, 35, Mihajlo Mihajlov, ”Thoughts on Society: III”

⁶⁴⁵ NYT 4.2.1971, 35, Vladimir Dedijer, ”A Letter to Jean-Paul Sartre”; NYT 19.7.1971, 25, Vladimir Dedijer, ”The Shame of France”

maissa paitsi Jugoslaviassa. Myös Tito otti osaa elokuvan esitykseen, jonka yhteydessä korkean tason virkamiehen kerrottiin todenneen ilmeisesti elokuvan kieltoon useassa kommunistimaassa viitaten: ”Emme antaneet sen tapahtua täällä”.⁶⁴⁶ Toukokuussa kerrottiin jugoslavalaisohjaaja Dušan Makavejevin elokuvan ”W.R.: Mysteries of the Organism” (tosin artikkelissa väärin kirjoitettuna ”Orgasm”) esilläolosta ja suosiosta Cannesin filmifestivaaleilla. Makavejevista itsestään kerrottiin, että hän oli ylpeä maansa kommunistipuolueen jäsen ja näki Jugoslavian olevan ainutlaatuisessa asemassa ”ei-köyhänä kolmannen maailman maana näyttämässä tietä”. Lisäksi todettiin, että hän piti Stalinia äärimmäisen ”pornografisena hahmona”, mutta lisäksi hän ilmaisi, että elokuvantekijänä joutui olemaan erittäin varovainen supervaltojen kanssa, koska niin Yhdysvallat kuin Neuvostoliittokin olivat herkkiä kritiikille, ja erityisesti Neuvostoliiton suhteen oli syytä varoa.⁶⁴⁷

Thomas Quinn Curtiss totesi ratkiriemukkaana pitämästään Makavejevin teoksesta, että se pilkkasi hurjan huumorin keikoin niin marxilaista valtiota kuin amerikkalaista näkemystäkin sekoittamalla yhteen politiikan ja pornon⁶⁴⁸. Lokakuussa myös Vincent Canby kirjoitti arvioissaan elokuvasta, jotka tosin olivat huomattavasti kriittisempiä, että se näytti tekevän satiiria niin kommunisteista kuin amerikkalaisistakin, ja se toi esiin niin Makavejevin näkemyksen seksuaalisista perversioista niin stalinistisissa kommunismissa kuin kapitalistisessa yhteiskunnassa⁶⁴⁹. David Bienstock ilmaisi inhonsa elokuvaa kohtaan marraskuussa ilmestyneessä arvostelussaan, josta kävi myös hyvin ilmi, miten Makavejev käytti elokuvassa yhtä lailla Jugoslavian yhteiskuntaa taiteensa temmelyskenttänä⁶⁵⁰. Toinen esimerkki jugoslavalaisesta politiikkaan liittyvästä satiirisesta elokuvasta The New York Timesissa oli Bato Čengićin englanninkieliseltä nimeltään ”The Role of My Family in the World Revolution”, jonka Quinn Curtiss kertoi kuvailevan keskiluokkaisen serbialaisperheen sopeutumista uuteen järjestykseen venäläisten tankkien vyöryttyä maahan. Elokuvan marxismi oli Quinn Curtissin mukaan peräisin Grouchoilta, eikä Karlilta, ja sen naurettavuuden pinnan alla oli surullista pohdintaa tiukan hallinnan alla elävän pojan tarkastellessa totalitarismin tekopyhyyttä ja turhauttavuutta inhoten.⁶⁵¹

Myös itse Tito päätyi elokuvauutisten keskiöön elokuussa, jolloin ilmoitettiin hänen puolisoineen lomailevan Istrian niemimaan lähetyvillä yhdessä Richard Burtonin ja Elizabeth

⁶⁴⁶ NYT 21.3.1971, SM33, Melton S. Davis, ”Agent Provocateur Of Films”

⁶⁴⁷ NYT 24.5.1971, 26, Cynthia Grenier, ”Yugoslav Entry Hailed At Cannes”

⁶⁴⁸ NYT 27.5.1971, 32, Thomas Quinn Curtiss, ”Surprise Key Element of Cannes Film Fete”

⁶⁴⁹ NYT 14.10.1971, 52, Vincent Canby, ”Film Fete: Reich Collage”; NYT 31.10.1971, D12, Vincent Canby, ”America – We’re Nobody’s Sweetheart Now”

⁶⁵⁰ NYT 7.11.1971, D9, D22, David Bienstock, ”The Mystery Is, Why Did He Do That to Wilhelm Reich?”

⁶⁵¹ NYT 4.9.1971, 13, Thomas Quinn Curtiss, ”The Arp Statue’ Shown At Venice”

Taylorin kanssa, ja Burtonin kerrottiin esittävän Titon roolin tulevassa elokuvassa⁶⁵². James Feron toi esiin lokakuussa elokuvan tekoprosessia kuvaillessaan, että Burton oli käynyt Titon kanssa runsaasti henkilökohtaisia keskusteluja siitä, millä tavalla elokuva tulisi toteuttaa⁶⁵³. Kaiken kaikkiaan tällainen projekti varmasti sai Titon henkilönä näyttämään hyvin poikkeukselliselta kommunistijohtajien joukossa.

Titon henkilöahmon ja johtajuuden ulottuvuuksista tuli esiin vuoden mittaan The New York Timesissa aikaisemmin mainittujen ohella jälleen useita yksittäisiä huomioita ja tulkintoja. Sulzberger totesi helmikuussa, että Titon vaikutuksen toteaminen historiaan tulisi vaati-
maan vielä ajan mukanaan tuoman tuomion antaman vahvistuksen⁶⁵⁴. Maaliskuussa kirjoitettiin, että prahalaissyntyinen Yhdysvalloissa vaikuttanut historioitsija Hans Kohn oli esittänyt, että nationalismi oli yhtä lailla taustalla siinä, miksi sionistiset työläiset Israelissa halveksuivat arabityötovereitaan, miksi sosialistit kuten Benito Mussolini ja Józef Piłsudski olivat muuttaneet äärimmäisiksi diktaattoreiksi ja miksi Titon kaltaiset kommunistiset kerettiläiset olivat nousseet esiin⁶⁵⁵. Eri asia lienee ollut, kuinka tarkkaan näitä esimerkkejä Kohnin näkemyksen mukaan yhdistävä nationalismi oli määriteltävissä. John Hessin de Gaullen uraa ja johtajuutta koskevia tulkintoja käsittelevä kirjoitus lokakuulta puolestaan ilmaisi, että de Gaulle piti itseään ”monarkkina” samassa mielessä kuin hänelle Tito, Stalin ja jopa Roosevelt olivat monarkkeja – valtionpäämiehiä jotka hallitsivat henkilöahmonsensa voimalla ja joskus kansan tuella⁶⁵⁶. Lokakuussa Yhdysvaltain vierailunsa aikana Titolle puolestaan annettiin henkilökohtainen kunnia siitä, että hän oli ensimmäinen kommunistijohtaja, joka artikuloi kansallisen kommunismin käsitteen ja joka kajosi kommunismin taloudellisiin dogmeihin taloudellisten innovaatioiden kuten keskusjohtoisen suunnittelun hylkäämisen kautta⁶⁵⁷. Titon arvomaailman kuvaa loi myös hänen elokuussa pitämänsä puhe Ljubljanassa kokoontuneille tietojenkäsittelytieteen edustajille, jossa hän pyysi heitä käyttämään taitojaan hävittääkseen ihmisen ongelmat, eikä hänen sivilisaatiotaan toivoen myös eksaktien ja humanististen tieteiden yhdistämistä paremman maailman luomiseksi. Lisäksi Tito pyysi heitä tekemään ”ihmiselämästä tällä planeetalla kauniimpaa, rikkaampaa ja humanimpaa”.⁶⁵⁸

Kesäkuussa ilmestyi poismennyttä brittiläistä ilmasotamarsalkkaa Sir William Elliottia muistellut kirjoitus, joka totesi, että toimiessaan Balkanin alueella ilmavoimissa toisessa maa-

⁶⁵² NYT 3.8.1971, 25, Krebs, Albin, “Black Official Is Named to Commerce Post”

⁶⁵³ NYT 4.10.1971, 52, James Feron, “Burton Elicits Tips From Tito for Film”

⁶⁵⁴ NYT 10.2.1971, 43, C.L. Sulzberger, “In the Wake of the Giants”

⁶⁵⁵ NYT 17.3.1971, 48, Alden Whitman, ”Fought Divisive Ideas”

⁶⁵⁶ NYT 17.10.1971, sivunumero ei tiedossa, John Hess, “Two Men of Art on a Man of History”

⁶⁵⁷ NYT 29.10.1971, 2, “Independent Yugoslav President: Tito”

⁶⁵⁸ NYT 24.8.1971, 41, “Experts on Computers Hear a Plea From Tito”

ilmansodassa hän ystäväystyi Titon kanssa⁶⁵⁹. Lokakuun lopussa taas Jeremy Bennett esitteli F.W.D. Deakinin teosta ”The Embattled Mountain”, jonka kautta brittiläisen sotilasvaltuuskunnan edustajana Titon luona toisessa maailmansodassa toimineen Deakinin tarina valaisi sitä, millaisen kehityksen kautta liittoutuneet alkoivat tukea toisessa maailmansodassa juuri Titon partisaanivastarintaliikettä⁶⁶⁰.

Tietyllä tapaa Titon imago erottui muista kommunistijohtajista silloin tällöin jopa melko erikoisilla tavoilla, kuten vaikkapa lokakuuisessa uutisoinnissa Iranissa tapahtuneesta maailman johtajien kokoontumisesta Persian valtakunnan 2500-vuotisjuhliin. Persian jalokivikoelmaan ollessa esillä itäblokin johtajien kerrottiin olleen siitä erityisen haltioissaan niistä, kun taas Titon todettiin juuri ja juuri vilkaiseen niitä puoliksi suljetuilla silmillään⁶⁶¹. Tässä pienessä esimerkissä ei välttämättä ollut kyse siitä, mikä oli osapuolten todellinen suhtautuminen jalokiviin, vaan enemmän siitä, miten asia esitettiin, ja minkälaista yksityiskohtaa uutisessa haluttiin painottaa. Toinen artikkeli juhlaan liittyen kertoi, että juhlien tapaamispaikkana toimineessa ”telttakylässä” Tito oli erittäin suosittu tapaamisen kohde muiden maiden edustajille, ja esimerkiksi Ceaușescun vierailu Titon luokse oli ainut, jonka hän suoritti oman telttansa ulkopuolelle⁶⁶².

4.6 Jugoslavian talous

Jugoslavian sisäpoliittiseen kehitykseen liittyvässä uutisoinnissa taloudelliset aspektit olivat vahvasti läsnä, joten niitä on käsitelty melko paljon jo sisäpolitiikkaa käsittelevässä kappaleessa. Tässä yhteydessä luodaan vielä katsaus joihinkin talouteen liittyneisiin erityiskysymyksiin. On joka tapauksessa todettavissa, että haasteet ja ongelmat olivat Jugoslaviaan liittyvien talousuutisten keskeinen yhteinen nimittäjä.

Eräänä esimerkkinä talouskysymyksistä nousi esiin dinaarin devalvointi tammikuussa. Alfred Friendly Jr. uutisoi, että hallituksen vakautusohjelman pohjalta ja maan kasvavien tuontitavaramäärien ja hintojen nousun aiheuttamien ongelmien vuoksi dinaaria devalvoitiin 17 %. Jugoslavian liittohallituksen jäsen Toma Granfil totesi, että devalvaatio pyrki viennin kasvattamisen ohella piristämään turismia. Friendly Jr. totesi, että vaikka Jugoslaviassa tuontin kerrottiin edellisenä vuonna kasvaneen 2,8 miljardiin dollariin, joka oli 43 % yli vuoden

⁶⁵⁹ NYT 29.6.1971, 40, ”Air Marshall Sir William Elliot Of NATO Military Group Dies”

⁶⁶⁰ NYT 31.10.1971, BR42, BR43, Jeremy Bennett, ”The Embattled Mountain”

⁶⁶¹ NYT 15.10.1971, 43, Charlotte Curtis, ”A Persian Night of Kings, Queens, Sheiks, Sultans and Diamonds”

⁶⁶² NYT 16.10.1971, 3, Charlotte Curtis, ”Neighbors Go Visiting in Iran’s Tent City”

1969 lukemasta, olivat turismin, laivauksen ja vierastyöläisten tuomat tulot pitäneet maksutaseen alijäämän lähellä vuoden 1970 lukemaa, 300 miljoonaa dollaria. Friendly Jr. näki, että devalvaatio antoi Jugoslavian hallinnolle hieman enemmän vaikutusvaltaa talouteen Jugoslavian liikuttua kohti desentralisaatiota. Hän muistutti myös, että vapaan länsikaupan kanssa samanaikaisesti Jugoslavia joutui pyrkimään tasaamaan alueellisia eriarvoisuuksiaan, joihin liittyen hallitus joutui ohjaamaan investointeja köyhemmille alueille poikkeuksena vähenevään valtion rooliin taloudessa. Toisaalta hallinnon ongelmana oli poliittisten paineiden ajaman desentralisaation ja talouden vakauttamistoimenpiteiden yhteensovittaminen. Ulkopuolisten tarkkailijoiden mukaan tämä oli tuottanut tilanteen, jossa tietyt suuryritykset olivat päässeet niin vahvaan asemaan, että niiden johto eli teoriassa työläiset itse saattoivat sanella hintoja ja palkkoja välittämättä juuri kilpailusta, mikä oli johtanut inflaatiokierteeseen, Friendly Jr. jatkoi. Lisäksi hänen nähdäkseen tilannetta teki haastavaksi myös se, että monet tällaiset yritykset olivat poliittisesti sitoutuneita paikallisiin intresseihin, joka vaikeutti keskushallinnon puuttumista asioihin.⁶⁶³ David A. Dyker on argumentoinut, että devalvaatio ei todellisuudessa toiminut tehokkaasti Jugoslavian viennin pirstäjänä ja kauppataseen parantajana, mikä johtui esimerkiksi siitä, että Jugoslavian tuontirakenne oli hintojen vaikutuksen kannalta hyvin inelastinen eikä myöskään vienti reagoinut herkästi devalvaation tarjoamiin mahdollisuuksiin. Lisäksi Jugoslavian valuutan ulkoisen kurssin säätely jäi inflaatiokehityksen jalkoihin.⁶⁶⁴

Jugoslavian suunnittelema ulkomaisten investointien helpottamisesta Friendly Jr. kertoi 25. tammikuuta ilmestyneessä uutisessa. Parlamentin vahvistusta odottaneet muutokset vapauttivat ulkomaisen sijoittajan aiemmasta vaatimuksesta sijoittaa 20 % tekemästään voitosta uudelleen Jugoslaviaan sekä vahvistivat oikeuden palauttaa sijoitetun pääoman kotimaahan. Ilman näitäkin asetuksia Jugoslavia oli onnistunut saamaan 27 ulkopuoleltaan tullutta sijoittajasopimusta, joiden takana olevat sijoittajat lupasivat investoida pääoman ja läntisen teknologian nälässä olevaan maahan yli 60 miljoonaa dollaria, Friendly Jr. jatkoi. Myös yhdysvaltalaisien sijoittajien uskottiin talousasiantuntijoiden mukaan innostuvan sijoittamaan enemmän Jugoslaviaan uusien asetusten myötä, ja Nixonin arveltiin tukevan tätä kehitystä.⁶⁶⁵ Toisaalta taas Chicagolainen pankkiiri Gaylord Freeman, joka vieraili Jugoslaviassa toukuussa, totesi, ettei Nixonin hallinto tekisi merkittäviä muutoksia kaupassaan Itä-Euroopan kanssa ennen seuraavia presidentinvaaleja, sillä se pelkäsi reaktioita sisäpolitiikassa. Lisäksi

⁶⁶³ NYT 24.1.1971, 21, Alfred Friendly Jr., "Yugoslavia Cuts The Dinar By 17 %"

⁶⁶⁴ Dyker 1990, 97-102

⁶⁶⁵ NYT 25.1.1971, 47, 51, Alfred Friendly Jr., "Liberal Investing Set In Yugoslavia"

Freeman ilmaisi, että kauppasuhteita Yhdysvaltain kanssa laajentaakseen niin Unkarin, Romanian kuin Jugoslaviankin tulisi parantaa kulutustavaroidensa laatua.⁶⁶⁶ Yhdysvaltalaisen vaateteollisuuden ammattiliiton puheenjohtaja Jacob S. Potofsky puolestaan totesi kritisoidessaan tuontitavaran uhkaa kotimaan vaateteollisuudelle, että tuonti esimerkiksi Jugoslaviasta ja Romaniasta oli kasvussa⁶⁶⁷.

Maaliskuussa Friendly Jr.:n kirjoittama uutinen ilmensi, että nuorten ihmisten muutto-
liike Jugoslavian ”vilja-aitasta” Vojvodinasta ja maatilojen jääminen tyhjilleen aiheutti virkamiesten mukaan vakavan sosiaalisen ja taloudellisen ongelman. Maataloudesta vastaava alivaltiosihteeri Vojvodinasta, Jura Kohot, totesi, että ikääntyvillä maatalouden harjoittajilla ei ollut jatkajia työnsä, ja sosiaalinen ongelma koski sitä, että yksityisviljelijöille ei ollut olemassa eläkeohjelmaa, kun taas taloudellisesti trendi uhkasi tuotannon kehitystä. Nuorisolla ei ollut halua jäädä Vojvodinan kyliin huolimatta siitä, että kylienkin elämänmenossa oli tapahtunut muutoksia kohti nykyaikaa. Edistysaskeleet Vojvodinan maataloudessa olivat Friendly Jr.:n mukaan nostaneet tuotantoa niin, että alue tuotti 40 % maan vehnästä, 65 % maissista, 85 % auringonkukansiemenistä ja 60 % sioista. Maatalouden koneistaminen oli tehnyt alasta tuottavampaa, mutta maataloustuotteiden hintakehitys ei pysynyt teollisuustuotteiden hintojen tahdissa. Teknologian kehittyminen saattoi olla ratkaisuna maataloustöiden hoitamiseen vähemmällä työvoimalla, mutta toisaalta tämä myös saattoi johtaa tilanteeseen, jossa maaseudulle jääneille ihmisille oli keksittävä muita töitä, Friendly Jr. toi esiin. Maatalouslehden päätoimittaja Miloš Miškov näki, että hallituksen asiaan puuttuminen oli ainut ratkaisumahdollisuus.⁶⁶⁸ Artikkelin perusteella Vojvodinan maaseutua saattoi siis toisaalta uhata sekä nuoren työvoiman puute sen demografisten vaikutusten vuoksi, että koneistamisen mukanaan tuoma työttömyys. Tammikuussa oli maatalouteen liittyen ilmaistu myös, että Jugoslavia oli kiinnostunut hankkimaan 400 000 tonnia rehuviljaa seuraavan puolen vuoden aikana, mikä nosti sen tuotannon kiinnostavuutta Yhdysvalloissa⁶⁶⁹.

Friendly Jr. raportoi 26. huhtikuuta Belgradista Adrianmerelle Montenegron kautta rakennettavasta rautatiestä, jonka toteutumista auttoivat ”kansallistunteen ja yksityisen rahoituksen hyöky”. Asian sisäpoliittista merkitystä kuvasi se, että Friendly Jr. totesi hankkeen olevan serbeille poliittinen ja taloudellinen unelma, sillä ainut serbien rautatie Adrianmerelle kulki kilpailevan Kroatian osatasavallan kautta. Friendly Jr. näki, että serbien innokas vas-

⁶⁶⁶ NYT 22.5.1971, 41, “Chicago Banker in Belgrade”

⁶⁶⁷ NYT 23.5.1971, 41, Damon Stetson, “Clothing Union to Hold Protests Against Rising Tide of Imports”

⁶⁶⁸ NYT 12.3.1971, 7, Alfred Friendly Jr., “Youths Leaving Yugoslav Farms”

⁶⁶⁹ NYT 16.1.1971, 35, James J. Nagle, “Short Covering Lifts Soybeans”

taanotto hankkeelle mittasi paremmin sen tunneperäistä ulottuvuutta kuin sitä, että se olisi taloudellisesti pätevä. Hankkeen kannattajien esittämien taloudellisten etujen lisäksi Friendly Jr. toi yhtä lailla esiin, että Jugoslavia oli hankkeen suhteen äärimmäisen riippuvainen ulkomaisesta lainarahoituksesta, ja esimerkiksi Montenegrolaisen Barin sataman laajennushankkeet olivat hänen näkökulmastaan kyseenalaisia, mitä tuli niiden taloudellisen toteuttamisen realistisuuteen.⁶⁷⁰

Huhtikuussa Friendly toi ilmi, että ensimmäisellä vuosineljänneksellä alkuvuoden devalvaatio ei ollut tuottanut toivottuja tuloksia Jugoslavian talouselämässä tuonnin hidastumiseen, viennin kiihdyttämiseen ja inflaation hallintaan liittyen. Tuonti oli itse asiassa kasvanut kahden ensimmäisen kuukauden aikana 47,6 % tavoitellun 11 % sijaan. Maaliskuussa tuonti oli kaksinkertaistunut vuodentakaisesta lukemasta, ja tammikuussa ja helmikuussa taantunut vienti nousi kuluvan vuoden maaliskuussa vain 7 % vuoden 1970 maaliskuun vientilukemia korkeammalle. Elinkustannukset olivat kuluvan vuoden maaliskuussa kasvaneet 2 %, mihin vaikuttivat 6,7 % nousu sähkön ja lämmitysöljyn hinnassa, 2,5 % ruoan hinnassa, 11 % puhelinkustannuksissa ja 20 % ilma- ja rautatieliikenteessä. Pääministeri Ribičić kiisti, että kyse oli hallinnon tehottomuudesta ja viivytelystä, vaan syytti Jugoslavian osatasavaltojen oman edun tavoittelua.⁶⁷¹ Toukokuussa Friendly Jr. totesi, että samalla kun verotusta koskeva valta ja investointipäätökset suunniteltiin siirrettäväksi laajemmin osatasavalloille, vaati Kroatia valuuttatulojen uudenlaisen jakopolitiikan lisäksi myös loppua liittovaltion tukiohjelmille joiden se näki hyödyttävän Serbiaa, minkä vasta-argumenttina serbit totesivat, että liittovaltion talousinstituutioiden vallan poistaminen maan vakavan inflaatiokehityksen aikana olisi tuhoisaa⁶⁷².

Heinäkuussa erimielisyydet keinoista inflaatiosta selviämiseksi vaikeutti hallituksen muodostamista. Friendly Jr. kirjoitti, että jugoslaviaalaisten analyttikkojen mukaan poliitikkojen haluttomuus muodostaa hallitusta oli ymmärrettävää, kun otettiin huomioon, että kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla tukkuhinnat olivat nousseet 13 % ja maataloustuotteiden hinnat 17 %. Näin ollen ei näyttänyt mahdolliselta välttää epäsuosiota, mikäli päätti mennä hallitukseen. Maksutaseen alijäämäkin oli Jugoslaviassa noussut Friendly Jr.:n mukaan helmikuun ja heinäkuun välisenä aikana 393 miljoonasta dollarista 680 miljoonaan dollariin. Hän näki taustalla hallituksen kyvyttömyyden asettaa tiukkoja tuontirajoituksia, rajoittaa luottoja ja kontrolloida hintoja. Edellisvuonna asetettua hintasäännöstelyä oli paljolti vältelty. Hän

⁶⁷⁰ NYT 26.4.1971, 7, Alfred Friendly Jr., "Serbs' Pride Aids Railway Project"

⁶⁷¹ NYT 12.4.1971, 13, Alfred Friendly Jr., "Divisions Plague Yugoslav Leaders"

⁶⁷² NYT 2.5.1971, E3, Alfred Friendly Jr., "All Tito Wants Is A Little Bit of Unity: Yugoslavia:"

lisäsi, että IMF:n uskottiin vaatineen Jugoslaviältä pikaisia säästötoimia, mutta vallitsevan hallituksen aikana niitä ei voitu saada aikaan, ja tulevankin hallituksen omistautuminen säästökuurille vaikutti kyseenalaiselta.⁶⁷³ Väistyvä hallitus kuitenkin pyysi parlamentilta hyväksyntää inflaation vastaiselle niukkuusohjelmalle, jonka Friendly Jr. uskoi sisältävän rajoituksia tuontiin, pankkiluottoihin, osamaksuostoihin ja ulkomaanmatkustuksen rahoitukseen⁶⁷⁴. Hallituksen muodostus onnistui lopulta Džemal Bijedićin johdolla, joka vakuutti hallituksensa sitoutuvan inflaation vastaisiin toimiin talouden tasapainottamiseksi, vaikkakaan ei uskonut sen käyvän helposti. Artikkelin mukaan Jugoslavian kauppataaseenkin alijäämä oli päätynyt kesäkuun loppuun mennessä kaksinkertaiseksi edellisvuoden lukemasta.⁶⁷⁵

Elokuussa julkaistiin Friendly Jr.:n raportti siitä, että heinäkuun tilastot näyttivät Jugoslavian kasvattaneen vientiään huomattavasti ja marginaalisesti myös laskeneen tuontiaan ensimmäistä kertaa sen jälkeen kun dinaari tammikuussa devalvoitiin. Näistä toimista huolimatta uusi likviditeettikriisi oli Friendly Jr.:n mukaan pakottanut kansallispankin pienentämään tilapäisesti kansallisten pankkien lakisääteisiä reservejä vapauttaakseen 40 miljoonan dollarin arvosta rahaa vehnänostoihin ennätysellisestä sadosta ja työläisten palkanmaksuun. Ilmoitettujen lukujen mukaan vienti oli kasvanut 26 % kuluvan vuoden heinäkuussa ja tuonti taas laskenut 1 % verrattuna vuoden 1970 heinäkuuhun. Muutoksesta huolimatta tuonti kuluvan vuoden ensimmäisen seitsemän kuukauden aikana oli arvoltaan lähes 2 miljardia dollaria, joka oli kaksinkertaisesti vientiin nähden ja kasvanut 33 % edellisvuoden lukemasta, Friendly Jr. kirjoitti. Seitsemän kuukauden kauppataseen alijäämä oli 62 % edellisvuoden lukemaa korkeampi. Vaikka tietyt ekonomistit ottivat ulkomaankaupan muutoksen toiveikkaasti vastaan, yksimielisiä oltiin siitä, että kansallispankin toiminta oli vain lykkäystä monien velkaantuneiden yritysten velkojen perinnälle. Velkojen määrä oli valtaisa, mutta vaikeasti määriteltävissä, totesi Friendly Jr.. Likviditeettikriisistä kertoi myös suuren öljynjakelijan ilmoitus, että se lopetti jakelun liiaksi velkaantuneille asiakkaille, tosin poikkeuksena rautatiet ja kansallinen lentoyhtiö. Bosniassa taas palkat olivat heinäkuussa jääneet maksamatta 20 000 työläiselle, ja paikallisten yritysten velallisten kerrottiin olevan keskimäärin kolme kuukautta maksuaikataulustaan jäljessä. Talouslehti *Ekonomaska Politika* arvosteli, että kansallispankin suorittamien toimien kaltaiset heikot hallituksen määräykset vain pahensivat kriisiä.⁶⁷⁶ Jugo-

⁶⁷³ NYT 23.7.1971, 3, Alfred Friendly Jr., "Formation of Yugoslav Cabinet Blocked Over Inflation Policy"

⁶⁷⁴ NYT 29.7.1971, 47, Alfred Friendly Jr., "Austerity Program Urged In Belgrade"

⁶⁷⁵ NYT 31.7.1971, 2, "Yugoslavs Install Premier And Cabinet"

⁶⁷⁶ NYT 16.8.1971, 37, Alfred Friendly Jr., "Big Push in Exports Narrows Yugoslav Trade Gap"

slavian kerrottiin vielä myöhemmin joulukuisessa uutisessa devalvoineen dinaaria uudestaan, tällä kertaa 18,73 %⁶⁷⁷.

Kesäkuussa EEC:n työvoiman vapaan liikkuvuuden periaatteen nähtiin vaikuttaneen käytännössä vain vähän, ja todellisuudessa espanjalaisia, turkkilaisia ja jugoslaviaalaisia muutti EEC:n jäsenmaihin enemmän kuin mitä jäsenmaista toisiin⁶⁷⁸. Heinäkuussa tosin todettiin, että Länsi-Saksan vierastyöläiset kuten turkkilaiset, italialaiset, kreikkalaiset ja jugoslaviaalaiset tekivät lähinnä yleisluontoisia tai manuaalisia töitä⁶⁷⁹.

Michael Harrington arvioi elokuussa Robert Dahlin ”After The Revolution”-teosta, jossa Dahl pohdiskeli Jugoslavian itsehallintojärjestelmän relevanssia Yhdysvaltain yhteiskunnan työpaikkaorganisaatioon sovellettuna. Harrington argumentoi, että Dahlin metodi oli virheellinen, koska työpaikan uudelleenorganisoinnin mahdollisuus ei liittynyt talouden itsensä rakenteeseen. Harrington totesi, että Jugoslavian vallitsevassa tilanteessa makroekonomiset trendit kuten yksityisen sektorin kasvu ja markkinaprioriteettien vaikutus kumosivat itsehallintojärjestelmän.⁶⁸⁰

Jugoslavian ja itäblokin taloussuhteiden osalta mainittiin, että Jugoslavia osallistui tarkkailijana heinäkuun lopussa Comeconin kokoukseen, jossa Comeconin jäsenvaltiot suunnittelivat keskinäistä ekonomista integraatiotaan⁶⁸¹. Jugoslavian ja Puolan laajentuvista taloudellisista suhteista puolestaan uutisoitiin lokakuussa ja niiden kerrottiin koskevan niin maiden välisen kaupan kasvua kuin myös yhteistyön kasvua teollisuudessa ja tieteessä. Maiden välisen kauppavaihdon arvon oletettiin uutisen mukaan kasvavan vuosina 1971–1975 850 miljoonaan dollariin eli 45% korkeammaksi kuin edellisellä viisivuotiskaudella.⁶⁸²

Heinäkuussa näytti, että Yhdysvaltain edustajainhuoneen päätöksellä Export-Import-pankki ei edelleenkaan voinut rahoittaa vientiä Itä-Euroopan maihin, poikkeuksena Jugoslavia. Tämä päätös kuitenkin kumottiin elokuussa, minkä jälkeen esimerkiksi Romanian-kaupan pohdittiin mahdollisesti pääsevän asemaan, joka Jugoslavian-kaupalla jo oli.⁶⁸³ Yhdysvaltalaisen tekstiiliteollisuuden yrityksen Duplan Corporationin puheenjohtajan Robert A. Levinsonin kerrottiin vierailleen kesällä Jugoslavian ohella niin Neuvostoliitossa, Puolassa kuin

⁶⁷⁷ NYT 22.12.1971, 57, ”Yugoslavia Devalues by 18.73%”

⁶⁷⁸ NYT 27.6.1971, F7, Edwin L. Dale Jr., ”Britain and the Market”

⁶⁷⁹ NYT 26.7.1971, 2, James Feron, ”A Transfer of Polish Workers To East Germany Is Arranged”

⁶⁸⁰ NYT 8.8.1971, BR12, Michael Harrington, ”Polyarchy: Participation and Opposition...”

⁶⁸¹ NYT 28.7.1971, 9, ”Comecon Premiers Convene On Economic Integration”

⁶⁸² NYT 25.10.1971, 4, ”Warsaw, Belgrade Will Expand Trade”

⁶⁸³ NYT 9.7.1971, 1, 9, Marjorie Hunter, ”House Approves Wider U.S. Credit To Finance Trade”; NYT 6.8.1971, 3, Marjorie Hunter, ”House, in Reversal, Opens Way To Expanded East-West Trade”

Tšekkoslovakiassakin⁶⁸⁴. Connecticutin demokraattisen senaattorin Abraham A. Ribicoffin kerrottiin marraskuussa vaatineen, että Jugoslavian ja Puolan ohella most favoured nation-status pitäisi myöntää muillekin kommunistimaille, ja MFN-statusta koskevat kaavailut Romanian osalta olivat tulleet ilmi heinäkuussa⁶⁸⁵.

Syyskuussa uutisoitiin Yhdysvaltain talousapuohjelmasta Jugoslavialle. Kaiken kaikkiaan lähes 300 miljoonan dollarin arvoisen avustamisen osana Yhdysvallat valmistautui lykkäämään Jugoslavian velkojen takaisinmaksua sille seuraavan kymmenen vuoden aikana 56 miljoonan dollarin arvosta. Lisäksi Yhdysvallat pyrki kaksinkertaistamaan huonekalujen ja lihan hankkimisen Jugoslaviasta Länsi-Saksassa oleville sotilashenkilöilleen. Export-Import-pankki taas oli halukas lainaamaan Jugoslavialle 200 miljoonaa dollaria erilaisiin projekteihin. Hiljattain pankki oli juuri myöntänyt Jugoslavialle 36 miljoonaa dollaria petrokemiallisen teollisuuden kehittämiseen. Nämä toimet korvasivat ikään kuin sitä, että Jugoslavian pyyntöä 100 miljoonan dollarin arvoisesta lainasta Yhdysvalloilta ei ollut hyväksytty kommunistimaille lainojen myöntämistä koskeviin rajoituksiin vedoten. Toimia kuvattiin kansainväliseksi pyrkimykseksi, jossa Länsi-Saksa, Italia, Iso-Britannia ja Ranska olivat mukana, tasapainottaen horjuvaa Jugoslavian taloutta, jonka vuosittainen kauppa-alijäämä oli noin miljardin dollarin suuruinen. Kaiken kaikkiaan kansainvälisen avustuksen arvosta Jugoslavialle kaavailtiin noin 600 miljoonan dollarin arvoista. Jugoslavian hallinnon sanottiin haluavan pystyä pitämään kiinni taloudellisten ohjelmiansa tavoitteista puolustusvoimiensa rahoittamisessa, henkilökoh- taisessa kulutuksessa, investoinneissa ja maan köyhien alueiden kehittämisessä. Uutinen kuitenkin korosti, että Tito halusi pitää puolustuksen osalta tiukasti kiinni sen rahoituksen itse- näisyydestä, ja Jugoslavian viranomaiset alleviivasivat, että Jugoslavia ei hakenut puolustuk- seensa apua Yhdysvalloilta. Lisäksi uutisessa todettiin, että Jugoslavian hallinto halusi välttää kansainvälisen ”apupaketin” vaikutelmaa, koska se pelkäsi vaikuttavansa olevan lähestymässä ei-kommunistista maailmaa ja loukkaavansa näin Neuvostoliittoa. Niin Yhdysvaltain kuin Jugoslaviankin lähteet painottivat, ettei velkojen uudelleen neuvottelu liittynyt tulevaan Titon vierailuun Yhdysvaltoihin, uutinen päätti.⁶⁸⁶

Eräs käytännön esimerkki länsimaisten ja jugoslaviaalaisten firmojen yhteisyrityksistä tuli esiin huhtikuussa, jolloin kerrottiin, että mainosalan yritys SSC&B-Lintas solmi zagrebi- laisen Vjesnik Agencija za Marketingin kanssa sopimuksen yhteistyöstä⁶⁸⁷. Vuoden lopussa,

⁶⁸⁴ NYT 23.8.1971, 43, Herbert Koshetz, ”Rich Market Is Seen for U.S. Products”

⁶⁸⁵ NYT 10.11.1971, 67, Gerd Wilcke, ”Ribicoff Advocates Trade With Communist Nations”; NYT 25.7.1971, 16, William Robbins, ”Bill to Ease Tariff On Rumania Gets Administration Aid”

⁶⁸⁶ NYT 19.9.1971, 25, ”U.S. Is Preparing Aid To Yugoslavia”

⁶⁸⁷ NYT 14.4.1971, 73, ”Advertising: New Magazines Take Shape”

kun uutiset Kroatian tapahtumista olivat vielä tuoreessa muistissa, tuli myös ilmoitus, että Yhdysvaltaisten yritysten sijoittamista Jugoslaviaan pyrittiin helpottamaan Jugoslavian päätoksentekijöiden taholta valmistautumalla sallimaan amerikkalaisyritysten omistaa yli 50 % yhdysvaltalais-jugoslavaliaisista yhteisyrityksistä maassa. David A. Andelman pohti taustalla olevan ilmeisesti Jugoslavian vakavan kauppataaseen alijäämän ja inflaation. Päätöksen myötä Jugoslaviasta oli tulossa ensimmäinen Itä-Euroopan maa, joka salli enemmistöomistuksen läntisille ja erityisesti yhdysvaltalaisille osapuolille maan yrityksissä. Jugoslavalainen asiasta tiedottanut taho painotti, että kyseessä ei ollut poliittinen vaan puhtaasti taloudellinen päätös. Myös Romanian mahdollisuuksilla vastaavanlaiseen askeleeseen tulevaisuudessa spekulointiin. Artikkelin mukaan Jugoslavian liittoparlamentin vahvistuksen vaativa askel tarjoaisi vahvan psykologisen kannusteen amerikkalaisijoittajille.⁶⁸⁸

Muiden Jugoslavian kansainvälisten kauppasuhteiden osalta esiteltiin esimerkiksi Jugoslavian ja Brasilian vaihtokauppasopimusta, jossa Brasilia hankki Jugoslaviasta 1750 rautatievaunua, joiden arvo oli 40 miljoonaa dollaria, kun taas Jugoslavia sai vastineeksi kahvia 56 miljoonan dollarin arvosta⁶⁸⁹. Etelä-Korean päätös siitä, että se voisi solmia kauppasuhteet ”ei-vihamielisten” kommunistimaiden kanssa johti puolestaan siihen, että Jugoslavia ja Romania ehdottivat kaupan aloittamista Etelä-Korean kanssa. Etelä-Koreassa oltiin tosin myös optimistisia kaupankäyntimahdollisuuksista Unkarin ja Puolan kanssa, ja Etelä-Korean kerrottiin tehneen kauppaa Tšekkoslovakian kanssa Itävallan kautta.⁶⁹⁰ Itävallan ja Jugoslavian taloussuhteista puolestaan selvisi, että Jugoslavia oli ainoa kommunistimaa, johon itävaltalainen Wienerwald-ravintolaketju oli levittäytynyt⁶⁹¹.

Uutisessa, jossa Unkarin kerrottiin havittelevan IMF-jäsenyyttä todettiin, että ainoan jäsenenä olevan kommunistimaan Jugoslavian talous perustui hyvin erilaisiin linjauksiin kuin muilla Itä-Euroopan mailla⁶⁹². Niin Unkarin kuin Jugoslaviainkin ilmaistiin toisessa uutisessa kuitenkin yksityisesti osallistuneen ns. Eurobond-lainojen hankintaan⁶⁹³. Heinäkuussa puolestaan ilmoitettiin taas kerran Jugoslavialle myönnetystä lainasta Maailmanpankilta. Laina oli arvoltaan 45 miljoonaa dollaria ja sen myöntämisperusteen oli merkitty liittyvän yleisesti veteen eli oletettavasti tällä viitattiin vesi-infrastruktuuriin.⁶⁹⁴

⁶⁸⁸ NYT 25.12.1971, 23, David A. Andelman, ”Belgrade To Ease U.S. Investment”

⁶⁸⁹ NYT 19.6.1971, 34, ”Brazil-Yugoslav Deal”

⁶⁹⁰ NYT 22.8.1971, 6, ”East Europe Trade Proposed To Seoul”; NYT 12.9.1971, 8, ”South Koreans Expand Markets”

⁶⁹¹ NYT 12.9.1971, F13, Alexander R. Hammer, ”Europe’s ‘Howard Johnson’”

⁶⁹² NYT 13.4.1971, 49, ”Hungarian Bid to I.M.F. Raises Remote Chance of Membership”

⁶⁹³ NYT 14.3.1971, F3, Clyde H. Farnsworth, ”Eurobond Market”

⁶⁹⁴ NYT 5.7.1971, 30, ”International Loans Listed for Week”

Öljyn poliittisia ulottuvuuksia Jugoslavialle ilmensi esimerkiksi tammikuinen artikkeli, jossa todettiin, että käytännössä öljynkuljetusten suhteen Lähi-idästä jugoslavalaisille asiakkaille Israel saattoi olla aivan olennaisena osana kuljetusketjua, ja vaikka Jugoslavia hankki öljyä myös arabimaiden kautta, ei arabien Israelin boikotointi ollut käytännössä mahdollista⁶⁹⁵. Peter Grose ilmensi kesäkuisessa artikkelissaan, että sen enempää Israelin toimiminen arabiöljyn kuljetuskanavana kuin kyseisen öljyn päätyminen Israelin kautta Länsi-Euroopan ohella kommunistisiin maihin kuten Jugoslaviaan ja Romaniaan ei ollut Israelissa suosittu puheenaihe⁶⁹⁶.

Lokakuussa raportoitiin kehitysmaiden ryhmittymästä, joka pyrki suunnittelemaan yhteistä strategiaa taloudellisten etujensa suojaamiseksi. Jugoslavian kerrottiin olevan ainut Euroopan maa ryhmittymässä, joka Kuuban myötä oli kasvanut valtioidensa lukumäärältään jo 95:een vuoden 1968 alkuperäisestä 77 valtion joukosta.⁶⁹⁷ Marraskuussa 96 valtion ryhmittymäksi kasvanut yhteenliittymä vaati maailmassa vallinneesta finanssikriisistä johtuvien teollisuusmaiden asettamien kaupan rajoitusten purkamista ja mahdollisuutta kaikille valtioille osallistua uudenlaisen kansainvälisen rahajärjestelmän luomiseen⁶⁹⁸. Jugoslavia oli myös niiden 16 maan joukossa, jotka ajoivat poikkeusta GATT:in ”most favoured nation”-periaatteeseen, jonka mukaan GATT:in jäsenmaan toiselle maalle antama kauppamyönnytys tuli koskemaan kaikkia muitakin jäsenmaita⁶⁹⁹.

5. Johtopäätökset: haastavasti hahmotettava Titon Jugoslavia

The New York Timesin kuva Titon Jugoslaviasta vuosina 1969–1971 oli kokonaisuudessaan erittäin monitulkintainen ja myös ristiriitainen. Kun otetaan huomioon kaikki se erilainen uutisointi, joka voitiin jollakin tapaa ymmärtää suhteessa Titon johtamaan hallintoon, näyttää siltä, että kuvaa oli tuskin kovinkaan yksinkertaista hahmottaa sen enempää esimerkiksi eri politiikan osa-alueiden kuten ulkopolitiikan, sisäpolitiikan ja talouden suhteessa toisiinsa kuin näiden eri osa-alueiden itsensä sisällä. Kyseisten osa-alueiden sisäiset ristiriidat mahdollistivat osaltaan sen, että osa-alueiden keskinäinen suhde saattoi realisoitua hallinnon kuvassa monella tavalla. Kaiken kaikkiaan kuva Jugoslaviasta tarjosi varmasti tilaa monenlaisille näkemyksille maan hallinnon ja yhteiskunnan ”todellisesta luonteesta” tulkitsijasta riippuen.

⁶⁹⁵ NYT 2.1.1971, 3, John M. Lee, ”In the World of Mideastern Oil, Profits Are High but So Are Perils”

⁶⁹⁶ NYT 20.6.1971, E4, Peter Grose, ”Oil Is Obviously Thicker Than Something”

⁶⁹⁷ NYT 21.10.1971, 10, Kathleen Teltsch, ”Cuba Is Accepted In Economic Bloc”

⁶⁹⁸ NYT 28.11.1971, 28, Tad Szulcs, ”96 ‘Third World’ States in U.N. Demand End to Curbs on Trade”

⁶⁹⁹ NYT 18.11.1971, 68, ”Developing Nations Ask Trade Privilege”

Ulkopolitiikassa Jugoslavian ja Neuvostoliiton suhteiden kehittyminen kuvattiin epävaakaaksi, tosin tämän lisäksi myös huomioitiin kuinka esimerkiksi Gromykon vuoden 1969 ja Brežnevin vuoden 1971 vierailut Jugoslaviaan merkitsivät suhteiden saattamista paremmalle tolalle. Mielenkiintoinen elementti on kuitenkin, että Neuvostoliitosta peräisin olevat uhkakuvat Jugoslavialle pysyivät jatkuvasti taustalla koskien erityisesti Titon jälkeistä aikaa. Tämän perusteella The New York Timesin ulkomaantoimittajat suhtautuivat siis Neuvostoliiton motiiveihin hyvin pessimistisesti, vaikkakin joidenkin artikkeleiden pohjalta myös avautui se, että Neuvostoliitto toimisi suurella riskillä, mikäli se puuttuisi suoraan Jugoslavian tapahtumiin. Jugoslavian ja Yhdysvaltain sekä muun lännen suhteet kuvattiin huomattavasti myönteisemmiksi ja vakaammiksi, joskin jotkin kansainväliset kysymykset toisaalta jakoivat kyseisten osapuolten mielipiteitä. Jugoslavian esimerkki antoi myös kiinnostavasti viitteitä siitä, että Itä-Euroopan ulkopolitiikassa tietyt maiden väliset kysymykset saattoivat nousta ongelmatilanteissa pintaan, vaikka ne eivät suoraan liittyneet itse meneillään oleviin tapahtumiin. Tällä tarkoitan Bulgarian ja Jugoslavian kiistoja Makedoniasta, jotka nousivat esiin Jugoslavian ja itäblokin suhteen ongelmallisessa vaiheessa ja jäivät kytemään, vaikka Jugoslavian onnistui parantaa suhteitaan Neuvostoliittoon.

Sisäpolitiikan osalta vuonna 1969 ”dynaamiseksi” mainitun Jugoslavian poliittista järjestelmää ja sen uudistumiskykyä kommentoitiin erittäin myönteisesti ja Jugoslavian tulevaisuuden kannalta nähtiin, että Jugoslaviassa uudistushaluiset, ”progressiiviset” poliitikot ja ”demokratisointi” olivat saamassa vahvan jalansijan. Toisaalta kuitenkin tuotiin selvästi esiin, minkälaisiin vakaviin ongelmiin Jugoslavia voisi joutua Titon jälkeisenä aikana niin kansallismielisten vaatimusten kuin ulkopuolisen paineenkin ristitulessa, ja että Jugoslavian kommunistinen puolue ei kuitenkaan ollut valmis sallimaan kilpailevia poliittisia voimia. Optimismi siitä, että Jugoslaviassa ”positiiviset elementit” ja ”demokraattinen ilmapiiri” pääsisivät voitolle, joutui tyrmätyksi. Miomir Radovanovichille ”positiiviset elementit” eivät edustaneet muuta, kuin vallitsevan hallinnon taantumusta, ja Jugoslavia joutuisi hänen mielestään kokemaan totaalisen demokraattisen muutoksen uudistuakseen. Vuonna 1970 Titon vallanperijäksi suunniteltu kollektiivinen johtajuus näytti olevan monien artikkeleiden mielestä askel hyvään suuntaan tai ainakin looginen ja ymmärrettävä siirto. Yleisönosastokirjeet kuitenkin voimakkaimmin kyseenalaistivat kyseisen mallin realistisuuden. Vuonna 1971 oli todettavissa, että Kroatiassa muutokseen pyrkineiden voimien keskenään erilaiset motiivit eivät aina tulleet esiin, ja silloin kun niitä eriteltiin, koski kahtiajako käytännössä taloudellisia ja nationalistiseen identiteettiin liittyviä tavoitteita. Lähinnä Bogdan Raditsan ja Matthew Meštrovićin ylei-

sönosastokirje ilmaisi, että Kroatian johtoportaalla oli ollut kommunistisen järjestelmän demokraattiseen uudistamiseen tähtääviä aikeita. Kriittisten yleisöosastokirjeiden osalta kiinnittää huomiota se, että niiden laatijoista monet omasivat nimensä perusteella jugoslaviaalaista taustaa; toki tämän seikan merkityksellisyys oli kunkin henkilön kohdalla erittäin subjektiivinen.

Sisäpolitiikan osalta kävi selväksi sekin, että Jugoslavian vähemmistökysymykset eivät olleet saaneet tyydyttävää ratkaisua, ja että maan opiskelijat ja intellektuellit eivät mukautuneet valtion asettamaan muottiin. The New York Timesin uutisten perusteella myös maan ihmisoikeus- ja sananvapaustilanteeseen liittyi ongelmia, vaikka sananvapaustilanteestakin saatettiin antaa yksittäisissä tapauksissa paljon myönteisempi käsitys. Myös kulttuurielämä näyttäytyi niin, että toisaalta Jugoslavian järjestelmässä eri alojen taiteilijat käyttivät taiteellista vapauttaan ja he tarttuivat poliittisesti vaikeisiin teemoihin, mutta toisaalta joutuivat tämän vuoksi myös hankaluuksiin auktoriteettien kanssa.

Jugoslavian talouden suhteen ongelmat nousivat sitä enemmän keskiöön mitä pidemmälle tutkimuksen tarkasteluajanjaksoa menttiin. Kun vielä vuonna 1969 Jugoslavian talouden reformikyvystä oltiin melko optimistisia, vuonna 1971 talouskysymyksiä pidettiin useissa uutisissa erittäin olennaisina sisäisen kriisin taustalla ja niiden ratkaisemiseksi ei tuntunut löytyvän konkreettisia vastauksia Jugoslavian johdon taholta. Jugoslavian talousjärjestelmää koskeviin käsityksiin liittyen voidaan esimerkiksi miettiä, miten olivat yhteen sovitettavissa käsitykset siitä, että Jugoslavia oli käytännöllisiä ratkaisuja hakeva ja ideologista dogmatismia karttava sosialistinen valtio ja toisaalta siitä, että juuri käytännöllisten ratkaisujen hakeminen taloudessa tuntui muodostuvan maalle erittäin ongelmalliseksi. Lisäksi talouden ollessa yhteiskunnan aineellinen tukijalka eräs kysymys on, kuinka paljon taloudellisten ongelmien käsittely vaikutti käsityksiin Jugoslavian tulevaisuudesta ja tätä myöten esimerkiksi siihen, missä määrin Jugoslavian uskottiin jatkossa olevan vakaa ja suvereeni toimija ulkopoliitikassa.

Titon itsensä nähtiin olevan järjestelmän aivan olennainen elementti, jonka poismeno toimisi vedenjakajana sille, minkälaisia mahdollisuuksia Jugoslavialla oli tulevaisuudessa. Kiinnostavaa oli, että Titon nähtiin vielä 1969 tietyissä artikkeleissa olevan muutoksen ja kehityksen eturintamassa tukemassa hallintonsa uudistushaluisia voimia. Luultavasti niin pitkälle, kuin tällaisten voimien oletettiin edustavan todellista muutosta, oli tämä Titon kuvan kannalta positiivinen seikka. Tito tuoti esiin ”patriottina” ja ”kokeilunhaluisena kommunistina”, mutta toisaalta myös kävi ilmi, että esimerkiksi serbien kannalta Tito saattoi olla ”patriootin” sijaan mitä suurin petturi. Vuonna 1971 Titokin näytti tarmokkaasta auktoriteettinsa

palauttamisesta huolimatta olevan vailla todellisia ratkaisuja Jugoslaviaa piinaaviin ongelmiin.

Jos sitten mietitään, miten tällainen kokonaiskuva Jugoslaviasta suhteutui vallitsevaan Yhdysvaltain ulkopoliittiseen kontekstiin ja Nixonin doktriiniin, on syytä kysyä, minkälaisen oletusten pohjalle Nixonin hallinnon suhde Jugoslaviaan perustui, ja millainen Jugoslavian valtiollinen kehitys oli Nixonin hallinnon kannalta myönteistä ja millainen taas ei. Jos Nixonin ulkopoliitiikan kannalta oli parasta, että Titon johtama, itsenäinen Jugoslavia toimisi Euroopassa ensisijaisesti kylmän sodan asetelman vakauttavana voimana, eivät suuret sisäpoliittiset muutokset olleet välttämättä toivottavia, sillä ne olisivat voineet heijastella ongelmallisesti koko kylmään sotaan. Tässä tapauksessa tosin Nixonin hallinnolla olisi täytynyt olla vahva luottamus siihen, että Titon luomus oli vakaalla perustalla ja valmis myös aikaan Titon jälkeen; ainakaan The New York Timesin pohjalta ei syntynyt yksiselitteistä käsitystä siitä, että Jugoslaviassa olisi vallinnut jonkinlainen Stevan K. Pavlowitchin mainitsema ”apparent stability”. Nixonin doktriinin kannalta Jugoslavian hallinnon epädemokraattisuus tosin ei olisi ollut ongelma siinä mielessä, että doktriini vähensi valtioiden sisäpolitiikan merkitystä ulkosuhteiden kannalta. Nixonin politiikka kenties antoi panoksensa myös The New York Timesin Jugoslavia-kuvan perusjännitteeseen: siinä missä Jugoslavian ulkopoliittinen suhde Nixonin hallintoon oli hyvällä pohjalla, Jugoslavian itsensä sisällä kuitenkin elettiin epävarmuuden ja ongelmien kautta. Voidaan myös pohtia, vaikuttivatko erilaiset tulkinnat Jugoslavian sisäpolitiikan osalta siihen, kuinka ristiriidattomana ne nähtiin maan ulkopoliittisen kuvan kanssa esimerkiksi liittyen siihen, uskottiinko, että Jugoslavialla oli mahdollista jatkaa tulevaisuuteen Titon määrittelemissä raameissa.

Joidenkin The New York Timesin optimististen analyysien pohjalta ei näyttänyt mahdollomalta vaihtoehdolta, että Titon järjestelmä voisi uudistua ilman ajautumista kaaokseen. Uutisoinnin kehitys kuitenkin näytti kulkevan vuosina 1969–1971 vahvasti siihen suuntaan, että epäilykset ja uhkakuvat kasvoivat, mikä on Kroatian kevään kriisivaiheen ajoittumisen huomioon ottaen ymmärrettävää. Huomionarvoista on kuitenkin tosiaan myös se, että Kroatian kevääseen liittyviä tapahtumia 1971 ei The New York Timesissa pääosin hahmotettu reformististen voimien aitona pyrkimyksenä uudistaa Jugoslavian järjestelmää, vaan ennemminkin esimerkkinä nationalismiin ja paikallisten intressien saamasta vallasta, jonka Titon hallinnon oli välttämätöntä tukahduttaa turvatakseen Jugoslavian yhtenäisyyden. Toisaalta kuitenkin tuli esiin, että Kroatian tapahtumien taustalla oli hyvin konkreettisia käytännön poliittisia kysymyksiä sekä se, että eri tahoilla Kroatiassa saattoi olla erityyppisiä syitä poliitti-

selle liikehdinnälleen. Näin ollen The New York Timesin kuvaukset Kroatian tapahtumista mahdollistivat keskenään erilaisia tulkintoja.

Lopuksi voidaan todeta, että Titon Jugoslaviaa havainnollistaa kiinnostavalla tavalla sitä, kuinka monitulkintaisina käsitteinä pragmaattisuutta ja pragmatismia voidaan pitää poliittisen historian kontekstissa. Ulkopoliitiikan osalta voidaan pohtia, millä tavalla esimerkiksi Neuvostoliiton ja Jugoslavian suhteen pragmaattisuus on tulkittavissa. Tällöin kysymyksenä voi olla, miten määräytyi pragmaattisuus sen osalta, korostiko Jugoslavia mieluummin itsenäisyyttään ja erilaisuuttaan suhteessa Neuvostoliittoon vai pyrki se mieluummin välttämään näiden erojen korostamista tietyissä tilanteissa. Toisin päin taas voitaisiin pohtia, oliko Neuvostoliiton kannalta pragmaattisempaa suhtautua Jugoslaviaan dogmaattisesti pitäen sitä esimerkkinä toisinajattelevasta kommunistimaasta ja korostaen täten Neuvostoliiton omien näkemysten oikeoppisuutta. Vai oliko Neuvostoliiton kannalta pragmaattisempaa pyrkiä hyviin suhteisiin Jugoslavian kanssa? Jugoslavian suhtautumisessa Yhdysvaltoihin voidaan pragmaattisuutta pohtia esimerkiksi sen osalta, missä määrin Jugoslavia pystyi hyötymään hyvästä suhteestaan Yhdysvaltoihin ja kuitenkin toisaalta toimimaan uskottavasti imperialisminvastaisten periaatteiden ajajana ja sitoutumattomana maana. Yhdysvaltojen suhtautumisessa Jugoslaviaan taas kysymykseen pragmaattisuudesta vaikutti se, nähtiinkö Jugoslavian pysyvyys ja sen tilanteen vakaus vai kyky uudistua ja tehdä muutoksia tarpeen mukaan kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa olennaisempana pragmaattisuuden näkökulmasta.

Sisäpolitiikassa voidaan Titon tulkita toimineen tietyiltä osin pragmaattisesti varmistaen Jugoslavian yhtenäisyyden valtakoneistonsa avulla. Tällöin Titon pragmaattisuus suhteutuu hänen oman asemansa ja johtamansa järjestelmän senhetkiseen selviytymiseen ja taitoon selviytyä käytännössä haastavasta tilanteesta valtion johdossa. Jos kuitenkin ajatellaan pidemmällä tähtäimellä, että tällainen Titon omaa valtarakennelmaansa koskeva pragmaattisuus esti tekemästä Jugoslaviassa ratkaisuja liittyen käytännön ongelmiin, jotka kuitenkin nousivat ennen pitkää takaisin esiin vakavin seurauksin, onkin näkökulma aivan toisenlainen ja Titon toiminta näyttää Jugoslavian kannalta kaikkea muuta kuin pragmaattiselta. Oletettavasti myös ”desentralisaatio” tai ”demokratisointi”, joita koskevia pohdintoja esiintyy käsityksissä Titon Jugoslaviasta, vaativat tuekseen tietynlaiset edellytykset ollakseen myös pragmaattisia. Tässä esitettyjen Jugoslaviaan liittyvien pragmaattisuuden eri aspektien esittely ei sinänsä ota kantaa niiden keskinäiseen painoarvoon tai merkityksellisyyteen, mutta se osoittaa, että pragmaattisuuden hahmottaminen ja sen soveltaminen käytäntöön käsitteenä on erittäin haastavaa. Yhtä lailla The New York Timesinkin työntekijöiden ja lukijoiden ymmärrys siitä, mikä oli Titon

Jugoslavian hallintoa koskevien erilaisten seikkojen osalta ”pragmaattista”, kätki todellisuudessa taakseen monimutkaisen vastakohtaisuuksien verkon. Edesmennyt Jugoslavia itse jätti puolestaan ilmaan seuraavan kysymyksen: olisiko Titon johtamalle ja perinnökseen jättämälle järjestelmälle ollut olemassa valittavana pragmaattisempaa tietä kuin se, jolle se päättyi?

Lähteet

I Alkuperäislähteet

The New York Times (NYT) 5.1.1969–26.12.1971. (ProQuest, JY)

II Tutkimuskirjallisuus

Auty, Phyllis (1974), Tito. A Biography. Harmondsworth.

Behr, Edward (1991), 'Kiss The Hand You Cannot Bite'. The Rise And Fall Of The Ceausescus. Hamish Hamilton Ltd.

Benson, Leslie (2004), Yugoslavia. A Concise History. Palgrave Macmillan.

Corder, Mike (2009), "U.N. Tribunal Clears Serbia's Ex-President". The Washington Post 27.2.2009.

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/26/AR2009022603328.html>,

viitattu 23.12.2011

Crabb, Jr., Cecil V. (1985), The American Approach to Foreign Policy: A Pragmatic Perspective. University Press of America, Inc.

Dallek, Robert (2007), Nixon and Kissinger. Partners in Power. Harper Collins Publishers.

Davis, Richard (1992), The Press and American Politics. The New Mediator. Longman Publishing Group.

Dyker, David Alexander (1990), Yugoslavia. Socialism, Development And Debt. Routledge.

Emery, Michael & Emery, Edwin (1992), *The Press and America. An Interpretive History of the Mass Media*. Prentice-Hall, Inc.

Evensen, Bruce J. (2002), "Objectivity". Teoksessa: Sloan, W. David & Parcell, Lisa Mullikin (toim.), *American Journalism. History, Principles, Practices*, 258-266. McFarland & Company, Inc.

Fisher-Galati, Stephen A. (1991). *20th Century Rumania*. Columbia University Press.

Georgescu, Vlad (1991). *The Romanians. A History*. Ohio State University Press.

Goldstein, Ivo (2001). *Croatia: A History*. Hurst & Company, London.

Glenny, Misha (2000), *The Balkans 1804–1999. Nationalism, War and the Great Powers*. Granta Books.

Gruenwald, Oskar (1982), "The Croatian Spring, 1971: Socialism in one republic?". *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 10:2, 221-231.

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00905998208407941>, viitattu 24.4.2012

Harrington, Joseph F. & Courtney, Bruce J. (1991), *Tweaking The Nose Of The Russians: Fifty Years Of American-Romanian Relations, 1940–1990*. East European Monographs, Boulder.

Hodson, Randy & Sekulić, Duško & Massey Garth (1994), "National Tolerance in the Former Yugoslavia". *American Journal of Sociology*, 99:6, 1534-1558.

<http://www.jstor.org/stable/2782583>, viitattu 27.4.2012

Huntzicker, William E. (2002), "Television News". Teoksessa: Sloan, W. David & Parcell, Lisa Mullikin (toim.), *American Journalism. History, Principles, Practices*, 286-295. McFarland & Company, Inc.

Judah, Tim (1997), *The Serbs. History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*. Yale University Press, New Haven and London.

Kilmer, Paulette D. (2002), "The Press and Government". Teoksessa: Sloan, W. David & Parcell, Lisa Mullikin (toim.), *American Journalism. History, Principles, Practices*, 23-33. McFarland & Company, Inc.

King, Elliot (2002), "Coverage of Washington". Teoksessa: Sloan, W. David & Parcell, Lisa Mullikin (toim.), *American Journalism. History, Principles, Practices*, 163-170. McFarland & Company, Inc.

Kuljić, Todor (2007), "Was Tito the Last Hapsburg? Reflections on Tito's Role in the History of the Balkans". *Balkanistica* 20/2007, 85-100

http://www.seumproject.eu/pwdSources/pdf/Kuljic_Tito.pdf, viitattu 26.4.2012

Laitila, Teuvo (1997), *Veljeys ja epäsoju. Monikansallinen Jugoslavia teoriana ja käytäntönä*. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Lampe, John R. (1996), *Yugoslavia as History. Twice there was a Country*. New York Cambridge: Cambridge University Press.

Litwak, Robert S. (1984), *Détente and the Nixon Doctrine. American Foreign Policy and the Pursuit of Stability, 1969-1976*. Cambridge University Press.

Lumsden, Linda J. (2002), "Press Criticism". Teoksessa: Sloan, W. David & Parcell, Lisa Mullikin (toim.), *American Journalism. History, Principles, Practices*, 55-65. McFarland & Company, Inc.

McCormick, James M. (1998), *American Foreign Policy & Process*. F.E. Peacock Publishers, Inc.

Močnik, Josip (2008), *United States-Yugoslav Relations, 1961–1980: The Twilight Of Tito’s Era And The Role Of Ambassadorial Diplomacy In The Making Of America’s Yugoslav Policy*.

http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Mocnik%20Josip.pdf?acc_num=bgsu1206322169, viitattu 14.5.2012 & 19.5.2012

Nevakivi, Jukka & Hentilä, Seppo & Haataja, Lauri (1993), *Poliittinen historia. Johdatus tutkimukseen*. Helsinki: Finn Lectura.

Pavlowitch, Stevan K. (1988), *The Improbable Survivor. Yugoslavia and its Problems 1918-1988*. C. Hurst & Company, London.

Pavlowitch, Stevan K. (1992), *Tito. Yugoslavia’s Great Dictator. A Reassessment*. C. Hurst & Company, London.

Rusinow, Dennison (1977), *The Yugoslav Experiment 1948–1974*. C. Hurst & Company, London.

Shonick, Kaja (2009), “Politics, Culture and Economics: Reassessing the West German Guest Worker Agreement with Yugoslavia”. *Journal of Contemporary History*, 44:4, 719-736.

<http://jch.sagepub.com/content/44/4/719.full.pdf+html>, viitattu 26.4.2012

Singleton, Fred (1985), *A Short History of Yugoslav Peoples*. Cambridge University Press.

Smith, Thomas W. (1999), *History and International Relations*. London; New York: Routledge.

Startt, James D. (2002), “The Press and U.S. Presidents”. Teoksessa: Sloan, W. David & Parcell, Lisa Mullikin (toim.), *American Journalism. History, Principles, Practices*, 171-180. McFarland & Company, Inc.

Tanner, Marcus (1997), *Croatia. A Nation Forged in War*. Yale University Press, New Haven and London.

Tommila, Päiviö (1974), ”Mielipiteen ongelma ja mielipidetutkimus”. Teoksessa: Tommila, Päiviö, Keränen Kaija (toim.), Lehtihistoria ja sen tutkimus, 26-47. Turun Yliopiston Suomen historian laitos.

Valta, Raija & Karjalainen, Erkki (1980), Titon perintö ja perilliset. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wicker, Tom (1991), One of Us. Richard Nixon and the American Dream. Random House, Inc., New York.